

ვანტანგ ქარუმიძე

**ს ა ე რ თ ა შ ო რ ი ს ო
ო რ ბ ა ნ ი ზ ა ს ი ა ბ ი**

(სვეცკურსი)

მეორე გამოცემა

(შეკვებული, შესწორებული)

თბილისი
1999

თავი პირველი

საქართველო და საერთაშორისო ორგანიზაციები

50-იან და 60-იან წლებში, როდესაც დაიძვრა კოლონიალიზმის სისტემა, ბევრი ახალი სახელმწიფო გაჩნდა. კაცობრიობის უდიდესი ნაწილი, რომელსაც ადრე მსოფლიოს საქმეების გარნევისას არაფერს ეკითხებოდნენ, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაში შევიდა.

1989 წლის რადიკალური ცვლილებების შემდეგ სახელმწიფოთა მსოფლიო გაერთიანებას კიდევ ბევრი ხალხი შეემატა. მათ თავიანთი ადგილი დაიკავეს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაში. დაფუძნებისას - 1945 წელს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაში 50 წევრი სახელმწიფო იყო, 1987 წელს - 159, დღეს კი მათი რიცხვი 185-ს შეადგენს.

1992 წლის 31 ივლისი ქართველი ხალხის მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში ოქროს ასოებით ჩაიწერა. საქართველო გახდა მსოფლიოს ერთა ოჯახის წევრი. იგი 179-ე ქვეყანაა, რომელიც გაეროს წევრად მიიღეს. ეს კი საქართველოს პოლიტიკური დამოუკიდებლობის, მისი საერთაშორისო ცნობის გვირგვინია.

საქართველო გახდა აგრეთვე გაეროს სპეციალიზებული საერთაშორისო ორგანიზაციების, ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის, დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის, ევროპის საბჭოს და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრი.

დღეს საქართველო 100-მდე საერთაშორისო სამთავრობათშორისო ორგანიზაციის წევრია: შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია; ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია; საერთაშორისო სავალუტო ფონდი; რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი; საერთაშორისო ფინანსური კორპორაცია; განვითარების საერთაშორისო ასოციაცია; მრავალმხრივი ინვესტიციების საგარანტიო სააგენტო; გაეროს ეკონომიკური კომისია ევროპისათვის; სამოქალაქო ავიაციის საერთაშორისო

კავშირი; მსოფლიო საფოსტო კავშირი; საერთაშორისო საზღვაო ორგანიზაცია; ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაცია; გაეროს სამრეწველო განვითარების ორგანიზაცია; გაეროს ვაჭრობისა და განვითარების კონფერენცია; გაეროს სასურსათო და სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაცია; მსოფლიო სასურსათო პროგრამა; საერთაშორისო სავაჭრო ცენტრი; სასოფლო-სამეურნეო განვითარების საერთაშორისო ფონდი; გაეროს ნარკოტიკულ ნივთიერებების მოხმარების კონტროლის საერთაშორისო პროგრამა; გაეროს განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის საერთაშორისო ორგანიზაცია (იუნესკო); იუნესკოსთან არსებული მსოფლიო მემკვიდრეობის ცენტრი; გაეროს განვითარების პროგრამა; ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია; ქიმიური იარაღის აკრძალვის მოსამზადებელი კომისია; მრავალმხრივი ინვესტიციების საგარანტიო სააგენტო; სტანდარტიზაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია; მსოფლიო საფოსტო კავშირის რუსული ლინგვისტიკური ჯგუფი; დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობა; რეკონსტრუქციისა და განვითარების ევროპის ბანკი; მსოფლიო საბაჟო ორგანიზაცია; თანამგზავრული ელექტროკავშირგაბმულობის ევროპული ორგანიზაცია; საერთაშორისო საგზაო მოძრაობის ორგანიზაცია; სამოქალაქო თავდაცვის საერთაშორისო ორგანიზაცია; საერთაშორისო აკადემია; ფეხბურთის საერთაშორისო ფედერაცია; ევროპის ფეხბურთის ასოციაციების გაერთიანება; კრიმინალური პოლიციის საერთაშორისო ორგანიზაცია; შაქრისა და ხორბლის ღონდონის საერთაშორისო სამთავრობათშორისო ორგანიზაცია; შავი ზღვის ქვეყნების ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაცია; შავი ზღვის ვაჭრობის და განვითარების ბანკი; შავი ზღვის დაცვის პროგრამა (ბუქარესტის კონფერენცია); შავი ზღვის რეგიონის არქიტექტორთა ფორუმი; ინტასი; ევროპის საბჭოსთან არსებული ბუნებრივი საწარმოო კატასტროფების თავიდან აცილებისა და მათი შედეგების ლიკვიდაციის თანამშრომლობის ჯგუფი; ევროპის საბჭო.

დღითიდღე მტკიცდება საქართველოს კავშირები საერთაშორისო არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციებთან. გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია მხარს უჭერს არასამთავრობო ორგანიზაციებს, რომლებიც რუპორის როლს ასრულებენ ადამიანთა სულ სხვადასხვა ჯგუფებისათვის მთელ მსოფლიოში.

XX საუკუნის დამდეგს 200 არასამთავრობო ორგანიზაცია იყო. დღეს მათი რიცხვი 20 ათასს აღემატება. ისინი წარმოადგენენ რგოლს, რომელიც მოსახლეობას აკავშირებს მთავრობასთან, ერთ ხალხს - მთელი მსოფლიოს სხვა ხალხებთან. ისინი წარმოადგენენ მნიშვნელოვან ძალას, რომელიც უნდა ემსახუროდეს განათლების, თანამშრომლობის და კონფლიქტების თავიდან აცილებას.

მსოფლიო ქვეყნების თანამეგობრობაში საქართველო დამოუკიდებელი, ერთიანი და განუყოფელი სახელმწიფოა. იგი დადასტურებულია საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე 1991 წლის 31 მარტს ჩატარებული რეფერენდუმით და 1991 წლის 9 აპრილის საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტით.

საქართველოს სახელმწიფოს პოლიტიკური წყობილების ფორმას არის დემოკრატიული რესპუბლიკა. საქართველოს კონსტიტუცია, რომელიც პარლამენტმა 1995 წლის 24 აგვისტოს მიიღო, სახელმწიფოს უზენაესი კანონია. საქართველოს კანონმდებლობა შეესაბამება საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს.

ქვეყნის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოა საქართველოს პარლამენტი, რომელიც ახორციელებს საკანონმდებლო ხელისუფლებას, განსაზღვრავს ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს, კონსტიტუციით განსაზღვრულ ფარგლებში კონტროლს უწევს მთავრობის საქმიანობას და ახორციელებს სხვა უფლებამოსილებებს.

საქართველოს სახელმწიფოსა და აღმასრულებელი ხელისუფლების მეთაურია საქართველოს პრეზიდენტი, რომელიც წარმართავს და ახორციელებს სახელმწიფოს საშინაო და საგარეო პოლიტიკას. იგი უზრუნველყოფს ქვეყნის ერთიანობას და მთლიანობას, სახელმწიფო ორგანოების საქმიანობას კონსტიტუციის შესაბამისად.

დღეისათვის საქართველოს დიპლომატიური ურთიერთობა აქვს დამყარებული მსოფლიოს ხუთივე კონტინენტის ასამდე სახელმწიფოსთან. საქართველო აქტიურად თანამშრომლობს ისეთ საერთაშორისო სამთავრობათშორისო ორგანიზაციებთან, როგორცაა საერთაშორისო სავალუტო ფონდი, რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი, საერთაშორისო ფინანსური კორ-

პორაცია, გაეროს სხვა სპეციალიზებული დაწესებულებანი, ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია, ევროპის კავშირი, ევროპის საბჭო, ნატო, დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობა და სხვ.¹

საქართველოს ინტენსიური ხასიათის სტრატეგიული, ეკონომიკური და სავაჭრო-ეკონომიკური თანამშრომლობა აქვს სამხრეთ კავკასიის რესპუბლიკებთან, ამერიკის, ევროპის, შუა აზიისა და ახლო აღმოსავლეთის სახელმწიფოებთან, რუსეთთან, უკრაინასთან, მსოფლიოს სხვა ქვეყნებთან.

1993 წლიდან ფუნქციონირებს საქართველოს მუდმივი წარმომადგენლობა გაეროში, ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციასთან, სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციაში. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საქართველოს მონაწილეობა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის თითქმის ყველა სტრუქტურაში.

საქართველოს პოლიტიკური სტაბილიზაციის პროცესის განვითარებასთან ერთად, იზრდება უცხოელ ინვესტორთა დაინტერესება, შექმნილია ათობით ერთობლივი საწარმო და მათი რიცხვი სწრაფად იზრდება.

საქართველოს მიერ ეროვნული დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ წარმოიშვა საქართველოს საერთაშორისო თანამეგობრობაში ინტეგრირების აუცილებლობა. საქართველომ გაიარა უცხოეთის ქვეყნებთან დიპლომატიური ურთიერთობის დამყარების პირველი ეტაპი.

საქართველო აღიარა მსოფლიოს პრაქტიკულად ყველა ქვეყანამ. ორმხრივი დიპლომატიური ურთიერთობები დამყარდა 100-ზე მეტ სახელმწიფოსთან. 25 სახელმწიფოსთან შექმნილია სამართლებრივი ბაზა ორმხრივ სახელმწიფოებრივ ურთიერთობათა განვითარებისათვის სხვადასხვა დარგებში.

საქართველოსათვის დიდი, განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მეგობრობისა და ურთიერთ დახმარების ამ ბოლო წლებში დადებულ ორმხრივ ხელშეკრულებებს ისეთ სახელმწიფოებთან, როგორებიცაა დიდი ბრიტანეთი, გერმანია, საფრანგეთი, ამერიკის შეერთებული შტატები, ჩინეთი, რუსეთი, უკრაინა, ირანი, თურქეთი, აზერბაიჯანი, სომხეთი, თურქმენეთი, უზბეკეთი და სხვა. ამ ხელშეკრულებებში ცენტრალური ადგილი ეთმობა პოლიტიკური,

¹ გურამ ჯოლია, საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობები, 1998, გვ. 210

ეკონომიკური, კულტურული ურთიერთობისა და მომსახურების საკითხებს.

ამჟამად საქართველოში მოქმედებს 30-მდე სახელმწიფოს საელჩო და 50-მდე საერთაშორისო ორგანიზაციის წარმომადგენლობა. 30-მდე ქვეყანაშია საქართველოს საელჩო ან წარმომადგენლობა. ეს საქართველოს ინტერესების უკეთ დაცვის რეალურ შესაძლებლობას იძლევა. შემუშავებულია გაეროში საქართველოს მიზნები და მათი მიღწევის გზები, სწავლასხვა ქვეყნების მისიებთან მუშაობის პროგრამა.

საქართველო უცხოეთის ქვეყნებსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობს ისეთ სფეროებში, როგორცაა, პოლიტიკა, ეკონომიკა, ადამიანის უფლებათა დაცვა, ეკოლოგია, ტრანსპორტი, ტურიზმი, ვაჭრობა, საბაჟო საქმე, ჰუმანიტარული სამართალი და სხვა მრავალი. საქართველო გავიდა დიდ საერთაშორისო ასპარეზზე. ამას ნათელყოფს სტატისტიკა.

საქართველოს 1994 წელს ეკონომიკური ურთიერთობები გაანნდა 54 ქვეყანასთან; 1995 წელს - 71, 1996 წელს - 83, 1998 წელს ასამდე ქვეყანასთან.

საინტერესოა, რომ 1996 წლის მონაცემებით, საქართველოში 100 ათას დოლარზე მეტი ინვესტიციები დააბანდეს 34 ქვეყნის სხვადასხვა ფირმებმა, ხოლო ინვესტიციებით შექმნილ საწარმოთა რიცხვა ასორმოცდაათს მიაღწია. ინვესტიციების საერთო მოცულობამ 98 მილიონი დოლარი შეადგინა.¹

დადებით მუშაობას ეწევა საქართველოს ვაჭრობისა და საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობის სამინისტროსთან 1996 წელს შექმნილი საინვესტიციო ცენტრი, რომლის მიზანია საქართველოში ინვესტიციების ხელშეწყობა, საქართველოს, როგორც ინვესტიციებისათვის ხელსაყრელი ქვეყნის წარმოჩენა, შესაძლო პარტნიორების მოძებნა და მათთვის რეკომენდაციების მიცემა.

საქართველოში საბაზრო ეკონომიკის პრინციპების ჩამოყალიბების პროცესში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პარტნიორია ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი, რომელმაც საქართველოში 123 მილიონი ევროს საერთო მოცულობის 11 ინვესტიცია განახორციელა. მისი პირველი ოპერაცია 1994 წელს ელექტროენერგეტიკის

¹ ეკუა კაკაბაძე, საქართველოს საერთაშორისო ურთიერთობანი თანამედროვე პირობებში, ნაწილი პირველი, 1998, გვ. 17

რეაბილიტაციის პროექტი იყო. ბანკს საქართველოში დამტკიცებული აქვს პროექტები ინფრასტრუქტურის სექტორში. მათ შორის არის რიონჰესის, ენგურჰესის და გარდაბნის თბოელექტროსადგურის რეაბილიტაციის, შირაქის ადრეული ნავთობის პროექტები, აეროპორტის, აეროვაგზლის რეკონსტრუქციისა და სამხრეთ კავკასიის რკინიგზის პროექტები.¹

საქართველოსათვის მნიშვნელოვანია მსოფლიო ბანკის ირიგაციისა და დრენაჟის სისტემების რეაბილიტაციის 12 წლიანი პროექტი. პროექტის სავარაუდო ღირებულება 128 მილიონი დოლარია, საიდანაც 27 მილიონი საქართველოს ბიუჯეტმა და ფერმერებმა უნდა გაიღონ. 98 მილიონ დოლარს განვითარების საერთაშორისო ასოციაციამ, 3 მილიონს მსოფლიოს გარემოს დაცვითი ფონდი გამოყოფენ.² ეს პროექტი გარდატეხას შეიტანს სოფლის მეურნეობის განვითარებაში.

აღნიშნულიდან მკაფიოდ ჩანს, თუ როგორი მასშტაბებით ვითარდება საქართველოს საგარეო ვაჭრობა და ეკონომიკური ურთიერთობები. 1998 წლის მანკვენებლებით საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ბრუნვამ 1242,6 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა. აქედან ექსპორტის მოცულობა 194 მლნ. აშშ-ის დოლარია, ხოლო იმპორტი 1048,6 მლნ. აშშ-ის დოლარი.³ დგას ამოცანა: მკვეთრად გადიდდეს საექსპორტო პროდუქციის მოცულობა და მისთვის ბაზრების მოძიებამ მიიღოს ინტენსიური ხასიათი.

დემოკრატიული ინსტიტუტების და საბაზრო ურთიერთობების მშენებლობის საქმეში ფასდაუდებელია ის დახმარება, რასაც საერთაშორისო ორგანიზაციები და მეგობარი ქვეყნები უწევენ საქართველოს. მაგალითისათვის საკმარისია აღინიშნოს საერთაშორისო სავალუტო ფონდის, მსოფლიო ბანკის, გაეროს განვითარების პროგრამის, ევროკავშირის, აშშ-ის, გერმანიის, ნიდერლანდების, სხვა ქვეყნების დახმარება სასამართლო რეფორმის, სახელმწიფო მართვის სისტემის სრულყოფის, საბანკო დაწესებულებათა რეორგანიზაციის, ფასიანი ქაღალდებისა და კაპიტალის ბაზრის ჩამოყალიბების, კორუფციასთან ბრძოლის საქმეში.

1 გაზეთი "საქართველოს რესპუბლიკა", 1999 წლის 14 ივლისი.

2 გაზეთი "საქართველოს რესპუბლიკა", 1999 წლის 14 ივლისი.

3 გაზეთი "საქართველოს რესპუბლიკა", 1999 წლის 17 თებერვალი.

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის განვითარების ხელშეწყობის კომიტეტმა (DAC) 1993 წლის 14 დეკემბერს საქართველო განვითარებად ქვეყნად მიიღო.

სპეციფიკური, არაორდინარული მდგომარეობის გამო, რომელშიც საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკები, ცენტრალური და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპის ყოფილი სოციალისტური სახელმწიფოები, აღმოჩნდნენ (დამოუკიდებლობის მიღებასთან ერთად მძლავრი ეკონომიკური უკუსვლა, ზოგან ნგრევა, ქაოსი, შეიარაღებული პოლიტიკურ-ეთნიკური კონფლიქტები, სამოქალაქო ომი, სოციალური პრობლემების უკიდურესი გამწვავება და სხვა) და მათ წინაშე სოციალისტური ეკონომიკიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის ურთულესი პერსპექტივა დაისახა, გაერომ აღნიშნული ქვეყნები, მათ შორის საქართველო, ბარდამაშვალ იკონომიკის სახელმწიფოდ მიიჩნია, რაც დააფიქსირა გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საქმეების დეპარტამენტმა 1998 წელს ნიუ-იორკში გამოცემულ “მსოფლიოს ეკონომიკურ და სოციალურ მიმოხილვაში”.

ამრიგად, ბაეროს კლასიფიკაციით, ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებსა და ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ყოფილ სოციალისტურ ქვეყნებს შორის მხოლოდ საქართველო მიეკუთვნება ერთდროულად, როგორც ბანკოთარებად, ასევე ბარდამაშვალ იკონომიკის ქვეყნებს.

ჰუმანიტარული დახმარება, რომელმაც საქართველოს ყველაზე მძიმე წლებში, შიმშილობა ააცილა, ძირითადად განხორციელდა საერთაშორისო სააგენტოების საშუალებით და იგი მიეწოდებოდა მოსახლეობის ყველაზე დაუცველ ჯგუფებს, ლტოლვილებს. ამ ღონისძიებაში განსაკუთრებით დიდია ამერიკის შეერთებული შტატების, ევროგაერთიანებების, გაეროს სააგენტოების და სხვათა წვლილი. საგალუტო დახმარების სახით მიღებული ფულადი სახსრები გამიზნული იყო ეროვნული ვალუტის სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად. პრაქტიკულად, ეს არის საერთაშორისო საგალუტო ფონდის ფინანსური დახმარება საქართველოს ეროვნული ბანკისადმი და საგადამხდელ ბალანსის გასაუმჯობესებლად.

საქართველოს საგარეო-ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა საერთაშორისო მომსახურების სისტემისა და მისი ინფრასტრუქტურის სრულყოფა, საქართველოს

გეოგრაფიული ადგიმლდებარეობის უპირატესობების ყვექტიანი გამოყენება. ამ თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვანია ყველა სახის ტრანსპორტისა და მათი ინფრასტრუქტურის განვითარება, ისეთი საერთაშორისო პროექტების განხორციელება, როგორცაა ევროპა-აზიის დერეფნის შექმნა (TRASEKA), “დიდი აბრეშუმის გზის“ აღორძინება, კასპიის ზღვისა და შუა აზიის რესპუბლიკების ნავთობისა და გაზის საქართველოს გავლით ტრანსპორტირების საკითხის გადაწყვეტა.

1999 წლის 30 ივნისს აშშ-ის სენატმა მიიღო “აბრეშუმის გზის“ სტრატეგიის 1999 წლის აქტი. მასში აღნიშნულია, რომ უძველესი აბრეშუმის გზა, რომელიც ერთ დროს ცენტრალური აზიისა და სამხრეთ კავკასიის სასიცოცხლო გზას წარმოადგენდა, ახლა კვეთს საქართველოს, ახერბაიჯანს, სომხეთს, ყაზახეთს, ყირგიზეთს, ტაჯიკეთს, თურქმენეთისა და უზბეკეთის ტერიტორიებს. აბრეშუმის გზის ქვეყნებს შორის ეკონომიკურმა ურთიერთდამოკიდებულებამ ხელი შეუწყო ხალხთა შორის ურთიერთთანამშრომლობასა და ისტორიული ურთიერთობების აღდგენას. მართლაც, ამ ქვეყნებს შორის ეკონომიკური კავშირები მათი სუვერენიტეტის, დემოკრატიული და საბაზრო რეფორმების გარანტიაა. “მყარი პოლიტიკური, ეკონომიკური და უსაფრთხოების კავშირების განვითარება სამხრეთ კავკასიის, ცენტრალური აზიისა და დასავლეთის სახელმწიფოებს შორის განამტკიცებს სტაბილურობას ამ რეგიონში, რაც წარმოადგენს პოლიტიკური და ეკონომიკური დაძაბულობის ხელსაყრელ სამიზნეს სამხრეთიდან, ჩრდილოეთიდან და აღმოსავლეთიდან“ - ნათქვამია აქტში და ამასთან სამხრეთ კავკასიისა და ცენტრალური აზიის სახელმწიფოებს შორის ღია საბაზრო ეკონომიკისა და დემოკრატიის განვითარება უზრუნველყოფს დადებით სტიმულს საერთაშორისო კერძო ინვესტიციების მოზიდვისათვის, ვაჭრობის განვითარებისათვის და გააფართოებს კომერციული ურთიერთდამოკიდებულების სხვა ფორმებს დანარჩენ მსოფლიოსთან.

კანონში საზგასმითაა აღნიშნული: “ამერიკის შეერთებული შტატების საგარეო პოლიტიკა და საერთაშორისო დახმარება მიმართული უნდა იყოს სამხრეთ კავკასიისა და ცენტრალურ აზიაში ეკონომიკური და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის მხარდასაჭერად

1 გაზეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1999 წლის 1-2 აგვისტო.

და დემოკრატიის, ღია საბაზრო ეკონომიკის, ადამიანის უფლებებისა და რეგიონული ეკონომიკური ინტეგრაციის განვითარებისათვის“.

საქართველო აქტიურად მონაწილეობს პროგრამაში “პარტნიორობა მშვიდობისათვის“, აგრეთვე ევროატლანტიკური თანამშრომლობის საბჭოს მუშაობაში. ნატო განიხილავს საქართველოს, როგორც ქვეყანას, რომელიც დიდი წარმატებით გადავიდა დემოკრატიულ სისტემაზე და იმყოფება საბაზრო ეკონომიკის მშენებლობის პროცესში; ყოველივე ამას ძალზე დადებითად აფასებს.

აშშ მხარს უჭერს საქართველოში დემოკრატიის განვითარებას, მის სუვერენიტეტსა და ტერიტორიულ მთლიანობას. აშშ დახმარების მეშვეობით, საქართველოს აქვს შესაძლებლობა, თავად აკონტროლოს თავისი საზღვარი. აშშ გადასცა საქართველოს ვერტიკალური ხაზის რეკონსტრუქციის პროექტები, რომლებიც ხელს უწყობენ საზღვრის დამოუკიდებელ დაცვასა და პატრულირებას. აშშ საქართველოს გადასცა აგრეთვე სანაპირო დაცვის კატარღა,¹ რომელიც შესაძლებელს ხდის საქართველოს საზღვაო საზღვრის გარკვეული მონაკვეთის დაცვას.

ევროპის მაგალითი გვიჩვენებს, რომ ადრე თუ გვიან ეკონომიკურ ინტერესთა თანხვედრა პოლიტიკურ ინტერესთა თანხვედრასაც გამოიწვევდა. ამის მაგალითია საქართველოს, უკრაინის, აზერბაიჯანის, მოლდავეთისა და უზბეკეთის გაერთიანება - სუამი. იგი სულ უფრო ხშირად გამოდის ერთიანი პოზიციით სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებშია თუ ფორუმებზე. დაიწყო სამხედრო თანამშრომლობაც. 1999 წლის დამდეგს საქართველოში სატრანზიტო კომუნიკაციების დაცვის მიზნით, ერთობლივი წვრთნა გაიარეს საქართველოს, უკრაინის და აზერბაიჯანის ქვეგანაყოფებმა.

საერთაშორისო ხელშეკრულება - საქართველოს მიერ უცხო სახელმწიფოსთან (სახელმწიფოებთან) ან საერთაშორისო ორგანიზაციასთან (ორგანიზაციებთან) წერილობითი ფორმით დადებული შეთანხმება, რომელიც რეგულირდება საერთაშორისო სამართლის ნორმებით; საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულება იდება:

- 1) საქართველოს სახელით - სახელმწიფოთაშორისი ხელშეკრულება;

¹ გაზეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1999 წლის 3 აგვისტო

- 2) საქართველოს აღმასრულებელი ხელისუფლების სახელით - მთავრობათშორისი ხელშეკრულება;
- 3) საქართველოს აღმასრულებელი ხელისუფლების ცენტრალური ორგანოების სახელით - უწყებათშორისი ხასიათის საერთაშორისო ხელშეკრულება.

საქართველოს სახელით იდება საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელსაც მხარეთა შეთანხმებით ენიჭება სახელმწიფოთაშორისი ხასიათი, აგრეთვე ხელშეკრულება, რომელიც ეხება:

- 1) ტერიტორიულ და ზავის საკითხებს;
- 2) ადამიანის უფლებებსა და თავისუფლებებს;
- 3) მოქალაქეობას;
- 4) საქართველოს მონაწილეობას სახელმწიფოთაშორის კავშირებსა და სხვა საერთაშორისო გაერთიანებებში (ორგანიზაციებში);
- 5) სამხედრო საკითხებს;
- 6) საქართველოს ტერიტორიისა და ბუნებრივი რესურსების გამოყენებას;
- 7) სასელმწიფოს მიერ სესხის აღებას და გაცემას, სახელმწიფო გარანტიის მიცემას, საბაჟო საქმეს.

საქართველოს აღმასრულებელი ხელისუფლების ცენტრალური ორგანოების სახელით იდება უწყებათშორისი ხასიათის საერთაშორისო ხელშეკრულება საკითხებზე, რომლებიც მათ კომპეტენციას განეკუთვნება. აქ ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა ეკონომიკური ურთიერთობა და მისი მართვა.

საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებით დადასტურდა და ძალაში შევიდა 40 საერთაშორისო ხელშეკრულება და შეთანხმება, პარლამენტის მიერ რატიფიცირებულია 90 საერთაშორისო ხელშეკრულება, შეთანხმება და კონვენცია.

საქართველოს პრეზიდენტი და საქართველოს პარლამენტი იღებენ ზომებს საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულების შესრულების უზრუნველსაყოფად. საქართველოს აღმასრულებელი ხელისუფლების ცენტრალური ორგანოები, რომელთა კომპეტენციას განეკუთვნება საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებით განსაზღვრული საკითხები, უზრუნველყოფენ საქართველოს მიერ საერთაშორისო ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებას, თვალყურს ადევნებენ ხელშეკრულებიდან გამომდი-

ნარე საქართველოს უფლებების დაცვასა და ხელშეკრულების სხვა მხარეების მიერ თავიანთი ვალდებულებების შესრულებას.

რა დასკვნა შეიძლება გამოვიტანოთ ყოველივე აღნიშნულიდან? მთავარი დასკვნა ისაა, რომ საქართველოში მკვიდრდება დემოკრატია, კოლიტიკური კლურალიზმი, საზღვარგარეთის ქვეყნებთან, პირველ რიგში ევროპასთან, ინტეგრირების პროცესი; ეს მოვლენები შეუქცევად და სტაბილურ სახეს იღებენ.

ყოველივე ეს მოითხოვს გავიაზროთ, გავიცნობიეროთ და შევისწავლოთ საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და კონფერენციების სტრუქტურა, არსი, კომპეტენცია, საქმიანობის შინაარსი და ძირითადი მიმართულებები; მათი ადგილი და მნიშვნელობა გაერთიანებულ ერთა თანამეგობრობაში.

90-იან წლებამდე ამ საკითხების კვლევას, გააზრებას, შესწავლას ჰქონდა მხოლოდ ვიზუალური, სასხვათაშორისო და ზოგად-თეორიული მნიშვნელობა. დღეს სხვა მდგომარეობაა. საქართველო ასამდე სამთავრობათშორისო და ორასამდე არასამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრი ქვეყანაა. საქართველოს საზოგადოებრიობა, სტუდენტი და მოსწავლე ახალგაზრდობა, მოვალეა იცოდეს საერთაშორისო ორგანიზაციების ისტორია, მოღვაწეობა, სტრუქტურა, კომპეტენცია, სამართლებრივი ბაზა. ამდენად პრობლემა სამეცნიერო-პრაქტიკული და გამოყენებითი მიმართულებისა და მნიშვნელობისაა. ჩვენს მიერ საერთაშორისო ორგანიზაციების ყველა ძირითად საკითხზე გაცემულია მოკლე, კონკრეტული და მეცნიერული პასუხები; განსაზღვრული და განმარტებულია საერთაშორისო და რეგიონული ორგანიზაციების ძირითადი ცნებები, ტერმინები და დებულებები.

თავი მეორე

საერთაშორისო ორგანიზაციები და კონფერენციები

X. საერთაშორისო ორგანიზაციის ცნება, სტრუქტურა, კომპეტენცია

4. საერთაშორისო ორგანიზაციის ცნება XX საუკუნის პირველ ნახევარში წარმოიშვა. მაგრამ ამგვარი ორგანიზაციების შექმნის ცდები შორეულ წარსულში გვხვდება. ეს, უმთავრესად, მშვიდობის დაცვის საერთაშორისო ორგანიზაციების პროექტებია, რომელთა განხორციელება შეუძლებელი იყო განუწყვეტელი ომიანობის პირობებში. *

საერთაშორისო ურთიერთობანი ყოველთვის წარმოშობდა სხვადასხვა ინსტიტუტს, რომელთა მიზანი იყო სახელმწიფოებს შორის კავშირის განმტკიცება, ამ თანამშრომლობის შედარებით სტაბილურ საწყისებზე გადაყვანა. ეს ინსტიტუტები უმთავრესად წარმოდგენილი იყო საერთაშორისო კონფერენციებისა და სამხედრო კავშირების სახით, რომელნიც კმინდნენ მუდმივ ორგანოებს ყოველდღიური ორგანიზაციული საქმიანობისათვის.

ძველ საბერძნეთში შეიქმნა სახელმწიფოთაშორისი თანამშრომლობის ისეთი ფორმა, როგორც იყო “ამფიქტიონი” - რელიგიურ-პოლიტიკური გაერთიანება, აგრეთვე “სიმახია” - სამხედრო-პოლიტიკური კავშირი. რომში შეიქმნა შემირიგებელი კომისიები რომსა და მეზობელ ქვეყნებს შორის დავის გადასაჭრელად.

ფეოდალიზმის ეპოქაში ჩამოყალიბდა უფრო დახვეწილი და სტაბილური გაერთიანებები, რაც განაპირობა საერთაშორისო ვაჭრობის განვითარებამ. მაგალითად, შეიქმნა ჩრდილოეთ გერმანიის ქალაქების სავაჭრო და პოლიტიკური ეგრეთ წოდებული “ჰანზის კავშირი”.

XIX საუკუნის დამლევს, საერთაშორისო ეკონომიკური და ტექნიკური ურთიერთობების გაღრმავების შედეგად, წარმოიშვა სტა-

ბილური სამთავრობათშორისო და არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციები. საუკუნის დამდეგს მათი რიცხვი 200-ს აღემატებოდა.

✓ თანამედროვე პირობებში სახელმწიფოთა თანამშრომლობის ფორმებია საერთაშორისო კონფერენციები და საერთაშორისო ორგანიზაციები. ✓

× რას ვპულისხმობთ საერთაშორისო ორგანიზაციის ცნებაში? იგი პროვნიული სახელმწიფოების სამთავრობათშორისო და არასამთავრობათშორისო საზოგადოებების, ასოციაციების ბაერთიანებაა, რომლის საქმიანობას საფუძვლად უდევს დამფუძნებელი აქტი (წესდება). წესდება განსაზღვრავს საერთაშორისო ორგანიზაციის მიზნებს, კომპეტენციას, ხელმძღვანელ ორგანოთა სისტემის, საქმიანობის წესს და სხვა.

ურანგი მეცნიერის კა. კოლიარის მიხედვით, საერთაშორისო ორგანიზაციები იყოფა ორ პრინციპულად სხვადასხვა კატეგორიად: 1. სამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაციებად; 2. არასამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაციებად.¹ ეს დაყოფა ამჟამად დამკვიდრებულია საერთაშორისო სამართალში.

საერთაშორისო ორგანიზაციები, რომელთა რიცხვი ამჟამად 60 ათასზე მეტია,² იყოფა ორ ძირითად ჯგუფად: სამთავრობათშორისო და არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციებად. მათი მიზნები უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო სამართლის ძირითად პრინციპებს. ✓

საერთაშორისო სამართალი იურიდიული ნორმებისა და პრინციპების ერთობლიობაა, რომლებიც აწესრიგებენ სახელმწიფოთაშორის ურთიერთობებს. სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობანი პირველი სახელმწიფოების შექმნისთანავე დამყარდა. ყოველ ისტორიულ ეპოქაში ამ პერიოდისათვის ტიპობრივი საერთაშორისო ნორმები არსებობდა.

მონათმფლობელობის დროიდან გვხვდება საერთაშორისო სამართლის ისეთი ნორმები, რომლებიც განამტკიცებდნენ ელჩთა ხელშეუხებლობასა და ექსტერიტორიულობას, დადებულ ხელშეკრულებათა ურღვევობას, უცხოელთა რეჟიმს, ომის გამოცხადებისა და სხვა საკითხებს. ფეოდალიზმის ეპოქაში ეს ინსტიტუტები

1 К. Кольяр. Международные организации и учреждения, Москва, 1972, стр. 472.
2 ლევან ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, 1998, გვ. 100

კიდევ უფრო განვითარდა - შეიქმნა მუდმივი დიპლომატიური წარმომადგენლობანი, ჩამოყალიბდა საკონსულთა სამართალი, ღია ხელის თავისუფლების პრინციპი და სხვ.

ძველი საქართველოს მმართველი წრეები აქტიურად იყენებდნენ საერთაშორისო სამართლის სხვადასხვა ინსტიტუტს. XI-XIII საუკუნეებში საქართველოში ჩამოყალიბდა სუვერენიტეტის თვითმყოფადი კონცეფცია, უცხოელთა და უცხო სარწმუნოების მიმდევართა პროგრესული სამართლებრივი რეჟიმი.

ღვთისმეტყველებით დაკავშირებული საერთაშორისო ორგანიზაციის ცნებას. მეცნიერთა დიდ ჯგუფს მიაჩნია, რომ სამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაციის დამფუძნებელი შეიძლება იყოს არანაკლებ სამი სახელმწიფო. მათი აზრით, საერთაშორისო ორგანიზაცია სახელმწიფოთა მრავალმხრივი თანამშრომლობის ფორმაა, ხოლო ეს ურთიერთობა განხორციელდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც სამი სახელმწიფო მაინც დაუკავშირდება ერთმანეთს საერთაშორისო ხელშეკრულებით. მათი მტკიცებით, ორი სახელმწიფოს თანამშრომლობა ვერ წარმოშობს სამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაციას.

შემდგომად გამოდინარე, საერთაშორისო ორგანიზაცია უნდა განსაზღვროს, როგორც სამი და მეტი სახელმწიფოს გაერთიანება საზოგადოებრივი ცხოვრების რომელიმე დარგში (პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამეცნიერო-ტექნიკური, კულტურული, სოციალური და სხვა) თანამშრომლობის განხორციელებისა და განვითარებისათვის. იგი უნდა ემყარებოდეს დამფუძნებელ დოკუმენტს, რომელშიც განსაზღვრულია მისი მიზნები და პრინციპები, მთავარი ორგანოები, მათი კომპეტენცია და ფუნქციონირების წესი, აგრეთვე მათ მიერ გადაწყვეტილებათა მიღების პროცედურა და იურიდიული ძალა. ¶

ამ მოსაზრებას იზიარებენ გ. მოროზოვი,¹ კ. ზემანევი,² კ. კოლიარი,³ გ. შარმაზანაშვილი⁴ და სხვ. ავსტრიელ მეცნიერს ზემანეკს მიაჩნია, რომ ნებისმიერი საერთაშორისო ორგანიზაციის დამფუძნებელი უნდა იყოს სამი სახელმწიფო მაინც.

1 Г. Морозов, Международные организации, Москва, 1974, стр. 55.

2 К. Zemanek. Das vertragsrecht der internationalen Organisationen, Wejn, 1957, p.11.

3 К. Кольяр. Международные организации и учреждения, 1972.

4 Г. Шармазанашвили. Международные межправительственные организации, Москва, 1980, стр. 10.

გ. მორღოზის აზრით, საერთაშორისო ორგანიზაცია საერთაშორისო ურთიერთობის სტაბილური ფორმაა, რომელიც მოიცავს სხვადასხვა კონტინენტის სამ სახელმწიფოს მაინც; მის მონაწილეთა შორის შეთანხმებულია საქმიანობის მიზნები, კომპეტენცია, მთავარი ორგანოები, აგრეთვე სპეციფიკური ორგანიზაციული ინსტიტუტები (წესდება, პროცედურა, წევრობა, მუშაობის წესი, გადაწყვეტილებათა მიღება და სხვ.). ამასთან, ნებისმიერი საერთაშორისო ორგანიზაციის მიზნები და საქმიანობა უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო სამართლის პრინციპებს, რომლებიც გათვალისწინებულია გაეროს წესდებაში.

ინგლისელი მეცნიერის გ. ფიტცმორის მიხედვით, საერთაშორისო ორგანიზაცია სახელმწიფოთა თანამეგობრობაა, რომელიც დაფუძნებულია საერთაშორისო ხელშეკრულებაზე. მას აქვს დამფუძნებელი აქტი და კოლექტიური ორგანოები, შეუძლია დადოს საერთაშორისო ხელშეკრულებები.

გერმანელი მეცნიერი გ. შლიუტერი მიიჩნევს, რომ საერთაშორისო ორგანიზაციას საფუძვლად უდევს საერთაშორისო ხელშეკრულება, მას აქვს საკუთარი, მუდმივი ორგანოები.

ყველაზე მნიშვნელოვანი და ქმედითი ინსტიტუტებია სამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაციები. მათ საქმიანობაზეა დამოკიდებული მშვიდობისა და ხალხთა უშიშროების საკითხების, სახელმწიფოებს შორის ეკონომიკური, კულტურული, სამეცნიერო-ტექნიკური თანამშრომლობის განვითარების ეფექტიანობა.

სამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაციის ძირითადი ნიშნავია:

1. სამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაცია იქმნება სახელმწიფოთა მიერ (არანაკლებ სამი სახელმწიფო). საერთაშორისო ხელშეკრულების საფუძველზე. ეს ხელშეკრულება მისი დამფუძნებელი დოკუმენტია, რომელსაც ექვემდებარება საერთაშორისო ორგანიზაციის საქმიანობა.

საერთაშორისო ხელშეკრულება სახელმწიფოთა ან საერთაშორისო სამართლის სხვა სუბიექტთა შეთანხმებაა პოლიტიკურ-ეკონომიკურ თუ სხვაგვარ ურთიერთობებში მათი ურთიერთუფლებებისა და მოვალეობების შესახებ. იგი საერთაშორისო სამართლის ძირითადი წყაროა, მონაწილეთა რაოდენობის მიხედვით საერთაშ-

ორისო ხელშეკრულება ორმხრივი და მრავალმხრივია. მისი ელემენტებია:

ა) პრეამბულა (მიზანი, მხარეთა დასახელება და სხვ.);

საერთაშორისო სამართლის არაძირითად, განსაკუთრებულ სუბიექტს წარმოადგენენ საერთაშორისო გაერთიანებანი, რომლებიც სამთავრობათშორისო ხასიათს ატარებენ - გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, მისი სპეციალიზებული დაწესებულებანი. მეცნიერთა უმრავლესობა ასეთ ორგანიზაციებს მიაკუთვნებს საერთაშორისო სამართლის სუბიექტთა რიცხვს იმის გამო, რომ ისინი წარმოადგენენ რა სახელმწიფოთაშორის ორგანიზაციებს, მოქმედებენ საერთაშორისო ასპარეზზე მათი წესდებით გათვალისწინებული უფლებაუნარიანობის ფარგლებში. ეს წესდებანი ანიჭებენ ორგანიზაციათა ხელმძღვანელ ორგანოებს საერთაშორისო ხელშეკრულებათა დადების და შესრულების უფლებას.

ლევან ალექსიძის სამართლიანი აზრით: “რასაკვირველია, არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება გავაიგივოთ სახელმწიფოს და საერთაშორისო ორგანიზაციის უფლებაუნარიანობის ხასიათი, მისი მოცულობა. სახელმწიფო არის პირველადი, ძირითადი სუბიექტი, საერთაშორისო ორგანიზაცია კი მეორადი, არაძირითადი, წარმოებული სუბიექტია, რომლის უფლებაუნარიანობა ზუსტადაა განსაზღვრული, უპირველეს ყოვლისა, წესდებით და არა საერთაშორისო სამართლის ძირითადი პრინციპებით“.¹

ბ) ძირითადი ნაწილი (კონკრეტული დადგენილებანი რეგულირებულ ურთიერთობათა არსის შესახებ);

გ) დასკვნა (მოქმედების ვადა, დენონსაციისა და პროდანგაციის წესი);

2. საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოები რჩებიან დამოუკიდებელ, სუვერენულ, თანასწორუფლებიან სახელმწიფოებად. გაეროს წესდებაში ნათქვამია: “ორგანიზაცია დაფუძნებულია მისი ყველა წევრის სუვერენული თანასწორობის პრინციპზე“.

3. საერთაშორისო ორგანიზაცია არ ერევა იმ საქმეში, რომელიც ნებისმიერი სახელმწიფოს კომპეტენციაა. გაეროს წესდების მეორე მუხლში აღნიშნულია: “წესდება სრულე-

¹ ლევან ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, გვ. 57.

ბითაც არ ანიჭებს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციას უფლებას ჩაერიოს ისეთ საქმეებში, რომლებიც არსებითად რომელიმე სახელმწიფოს შინაგანი კომპეტენციაა¹,

4. საერთაშორისო ორგანიზაციის ერთ-ერთი ნიშანია მისი მთავარი ორგანოების მიერ გადაწყვეტილებათა მიღების დადგენილი წესი და მათი განხორციელების სათანადო პროგრამის შემუშავება.

ამრიგად, სამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაცია იქმნება საერთაშორისო სამართლის ძირითადი სუბიექტების - სუვერენული სახელმწიფოების მიერ, რომლებიც განსაზღვრავენ ამ ორგანიზაციების კომპეტენციასა და სტრუქტურას, მის საერთაშორისო-სამართლებრივ სუბიექტუნარიანობას, ასეთი ორგანიზაციის ყოველი წევრი მოქმედებს მათი ქვეყნის სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა მეშვეობით, მთელი ქვეყნის სახელით, როგორც ერთიანი სუვერენული ერთეული.

ზოგიერთი მეცნიერი აზვიადებს საერთაშორისო ორგანიზაციების უფლებრივ მდგომარეობას და აწერს მათ “ზესახელმწიფოებრივ“, “მსოფლიო მთავრობის“ თვისებას (შ. რუსო, გ. ლუტერპახტი), უპირისპირებს მათ წევრ სახელმწიფოებს. მაგრამ ეს შეხედულება ვერ პოულობს დიდ გამოხმაურებას თეორიასა და პრაქტიკაში.

არასამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაცია იქმნება რამდენიმე სახელმწიფოს საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისა და პირების მიერ; მას არა აქვს საერთაშორისო-სამართლებრივი სუბიექტუნარიანობა. ზოგიერთი მათგანი სარგებლობს საკონსულტაციო სტატუსით გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სისტემის ფარგლებში.

გაეროს წესდების 71-ე მუხლის შესაბამისად, ეკონომიკური და სოციალური საბჭო უფლებამოსილია გაატაროს სათანადო ღონისძიებანი მის კომპეტენციაში შემავალი საკითხებით დაინჭირესებულ არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციებთან საკონსულტაციოდ.

¹ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდება. იხილეთ წიგნში: ლევან ალექსიძე. გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 1985, გვ.5.

ღვანასხვაგვებენ უნივერსალურ და რეგიონულ საერთაშორისო ორგანიზაციებს. პირველ კატეგორიას მიეკუთვნება ისეთი ორგანიზაციები, რომელთა მიზანია საერთაშორისო თანამშრომლობის სხვადასხვა საკითხის მოწესრიგება მსოფლიოს ყველა ან თითქმის ყველა სახელმწიფოს მონაწილეობით. 4 2500

| რეგიონული საერთაშორისო ორგანიზაციები მოიცავენ გარკვეული გეოგრაფიული რეგიონის სახელმწიფოებს და ამ რაიონის უშიშროების, პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური და სხვა პრობლემების გადაწყვეტის მიზნებს ემსახურებიან. 4 2500

ამის გარდა, საერთაშორისო ორგანიზაციები განსხვავდება ერთმანეთისაგან კომპეტენციის მიხედვით - ზოგად საერთაშორისო ორგანიზაციებს მიეკუთვნებიან ის ორგანიზაციები, რომელთა მიზანია საკითხთა ფართო სპექტრის რეგლამენტაცია, ხოლო სპეციალური კომპეტენციის მქონე, ანუ სპეციალიზებული ორგანიზაციები ვიწრო, სპეციალური დანიშნულების საკითხების მოწესრიგებას ემსახურებიან.

X უნივერსალურ ზოგად საერთაშორისო ორგანიზაციას მიეკუთვნება მშვიდობის დაცვისა და ხალხთა თანამშრომლობის განმტკიცების ისეთი უნიკალური დაწესებულება, როგორცაა გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია. უნივერსალურ სპეციალიზებულ საერთაშორისო ორგანიზაციებს მიეკუთვნებიან, პირველ რიგში გაეროს სისტემის სამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაციები, ანუ სპეციალიზებული დაწესებულებანი. გაეროს წესდების 57-ე მუხლის თანახმად, ორგანიზაციას უნდა დაუკავშირდეს მთავრობებს შორის შეთანხმებებით შექმნილი სხვადასხვა სპეციალიზებული დაწესებულება, რომლებიც აღჭურვილნი არიან მათი დამფუძნებელი აქტებით განსაზღვრული ფართო საერთაშორისო პასუხისმგებლობით ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურულ, განათლების, ჯანმრთელობის დაცვისა და სხვა მსგავს დარგებში.

სპეციალიზებული დაწესებულებები დამოუკიდებელი საერთაშორისო ორგანიზაციებია; გაერო მხოლოდ კოორდინაციას უწევს მათ საქმიანობას, აძლევს მათ რეკომენდაციებს საბიუჯეტო და საფინანსო საკითხებზე, სპეციალიზებულ დაწესებულებათა პოლიტიკისა და საქმიანობის ურთიერთშეთანხმების თაობაზე და სხვა.

გაეროს წესდების 52-ე და 54-ე მუხლებში აღნიშნულია: “გაერო არ უშლის ხელს იმას, რომ არსებობდეს რეგიონული შეთანხმებანი ან ორგანოები საერთაშორისო მშვიდობის და უშიშროების დაცვის საკითხების გადასაწყვეტად”.¹

უშიშროების საბჭომ ხელი უნდა შეუწყოს იმას, რომ ადგილობრივი დავა მშვიდობიანად გადაწყდეს. ასეთ რეგიონულ შეთანხმებათა ან ასეთ რეგიონულ ორგანოთა მეშვეობით, ან დაინტერესებულ სახელმწიფოთა ინიციატივით, ანდა საკუთარი ინიციატივით.

ერთა ლიგა სახელმწიფოთა პოლიტიკური თანამშრომლობის პირველი საერთაშორისო ორგანიზაცია იყო. ის შეიქმნა 1919 წელს, როდესაც პარიზის საზავო კონფერენციამ მიიღო მისი წესდება. ეს წესდება, როგორც განუყოფელი ნაწილი, დართული აქვს პირველი მსოფლიო ომის შემდგომ საზავო ხელშეკრულებებს: ვერსალის (1919 წლის 23 ივნისს), სენ ჟერმენის (1919 წლის 10 სექტემბერს), ნეის (1919 წლის 29 ნოემბერს) და ტრიანონის (1920 წლის 4 ივნისს) საზავო ხელშეკრულებებს. ამ ხელშეკრულებებთან ერთად ერთა ლიგის წესდება ძალაში შევიდა 1920 წლის 10 იანვარს. წესდებას ხელი მოაწერა 44 სახელმწიფომ.

ერთა ლიგის საქმიანობა შეწყდა 1940 წელს, ის ოფიციალურად დაიშალა 1946 წელს.

ერთა ლიგის ძირითადი ორგანოები იყო: ასამბლეა, რომლის ყოველწლიურ სესიებში მონაწილეობდა ყველა წევრი, საბჭო, რომელიც თავდაპირველად შედგებოდა 4 მუდმივი (დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, იტალია, იაპონია) და 4 არამუდმივი წევრისაგან, და სამდივნო, რომელსაც ხელმძღვანელობდა გენერალური მდივანი. საბჭოს წევრობა შემადგენლობა და რაოდენობა ხშირად იცვლებოდა.

ერთა ლიგამ მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა საერთაშორისო ორგანიზაციების ცხოვრებაში.

¹ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდება, ის. წიგნში: ლეჟან ალექსიძე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, გვ. 120.

2. საერთაშორისო კონფერენციის ცნება და მუშაოვის ძირითადი მიმართულებანი

რას ვგულისხმობთ საერთაშორისო კონფერენციის ცნებაში?

საერთაშორისო კონფერენცია ეწოდება ორი ან რამდენიმე სახელმწიფოს ოფიციალური წარმომადგენლების შეხვედრას ამა თუ იმ პოლიტიკური, კულტურული, ეკონომიკური და სხვა საკითხების განხილვისათვის და მათ თაობაზე შეთანხმების მიღწევისათვის (ხელშეკრულება, შეთანხმება, კონვენცია, განცხადება და სხვა). საერთაშორისო კონფერენცია ხშირად ატარებს “კონგრესის“, “თათბირის“ ან სხვა სახელწოდებას. ამას იურიდიული მნიშვნელობა არა აქვს. კაცობრიობის განვითარების მანძილზე სახელმწიფოები იკრიბებოდნენ და იკრიბებიან კონფერენციებზე ამა თუ იმ საჭირობოროტო საერთაშორისო პრობლემის გადასაწყვეტად.

დღევანდელ ეტაპზე ცნება “კონგრესი“ შეეფარდება მხოლოდ ისეთ შეხვედრებს, რომელთაც არა აქვთ დიპლომატიური ხასიათი. ამის მაგალითია საერთაშორისო ყრილობები, რომლებიც ეძღვნება სამეცნიერო, ტექნიკურ, კულტურულ, ახალგაზრდობისა და სხვა საკითხებს, მაგალითად, გეოლოგთა, ისტორიკოსთა, ფიზიოლოგთა და სხვა მსოფლიო კონგრესები.

ცნება “კონგრესი“ გამოყენებულია აგრეთვე საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისა და მასობრივი მოძრაობების წარმომადგენელთა შეხვედრების მიმართ (მშვიდობის მომხრეთა მსოფლიო კონგრესი, ანტიფაშისტური კონგრესი და სხვ.).

ცნება “თათბირი“ XX საუკუნის შუა წლების პირმშოა, თუმცა იგი ჯერჯერობით ფართოდ არ არის გამოყენებული. თათბირების ისეთი სახე, როგორცაა უმაღლეს დონეზე შეხვედრები, მეტად სასარგებლოა მშვიდობისა და ხალხთა უშიშროების განმტკიცების საქმეში. დიდი ისტორიული მნიშვნელობისაა ჰელსინკის უმაღლესი დონის თათბირი, რომელიც 1975 წლის 29 ივლისს - 1 აგვისტოს გაიმართა. იგი ისტორიაში შევიდა, როგორც “ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირი“. მის მუშაობაში მონაწილეობა მიიღო ევროპის 33 სახელმწიფომ, ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა და კანადამ. ამ თათბირზე მიღებული დასკვნითი აქტის საფუძველზე ტარდება რეგულარული თათბირები მიღებული გადაწყვეტილებების რეალიზაციის შესამოწმებლად.

ასეთი იყო ბელგრადის (1979 წ.), მადრიდის (1980 წ.), პარიზის (1990 წ.), ჰელსინკის (1992 წ.), ბუდაპეშტის (1994 წ.), ლისაბონის (1996 წ.) თათბირები.)

ამ ბოლო წლებში წატარდა რამდენიმე მრავალმხრივი თათბირი, რომელთა მიზანი იყო ამა თუ იმ აქტუალური საერთაშორისო პრობლემის გადაწყვეტა.

ტერმინი “კონფერენცია“ საერთაშორისო შეხვედრების ყველაზე მიღებული და დამკვიდრებული სახელწოდებაა, რომელსაც მრავალფეროვანი, ყოვლისმომცველი ხასიათი აქვს.¹

საერთაშორისო კონფერენციების რიცხვი განუხრელად იზრდება. თუ მეოცე საუკუნის 80-იან წლებში მათი რიცხვი 10 ათასს შეადგენდა, 2000 წლისათვის ეს რიცხვი 50 ათასს მიაღწევს.²

საერთაშორისო კონფერენციებს პირობითად ყოფენ შემდეგ ძირითად ჯგუფებად:

1. საზაპო კონფერენციები - შეხვედრები, რომელთა მიზანია ომის მდგომარეობის შეწყვეტის იურიდიული გაფორმება საზავო ხელშეკრულების დადებით;
2. პოლიტიკური კონფერენციები, რომელთაც იწვევენ მიმდინარე საჭირობორტო საერთაშორისო პრობლემების განხილვისა და გადაწყვეტისათვის;
3. მკონრომიკური კონფერენციები, რომლებზეც განიხილავენ სახელმწიფოთა ურთიერთობებს ვაჭრობის, საფინანსო-საკრედიტო და სხვა საკითხებზე;
4. დიპლომატიური კონფერენციები, რომლებიც ეძღვნება სამართლის კოდიფიკაციის საკითხებს სპეციალური სახის ხელშეკრულებათა და კონვენციების შემუშავებისა და მიღებისათვის.

საერთაშორისო კონფერენციებს იწვევენ საერთაშორისო ორგანოები ან თვით სახელმწიფოები.

საერთაშორისო კონფერენციას ხსნის იმ სახელმწიფოს წარმომადგენელი, რომლის ტერიტორიაზე ან ინიციატივით იქნება მოწვეული კონფერენცია. ამავე პიროვნებას ირჩევენ კონფერენციის თავმჯდომარედ. ჰააგის 1899 და 1907 წლების კონფერენციებზე თავმჯდომარეობდა რუსეთის წარმომადგენელი, სან-ფრანცისკოს

1 Б.М. Ашанский. Межправительственные конференции, Москва, 1980.

2 ლევან ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, 1998, გვ. 95.

1945 წლის კონფერენცია გახსნა აშშ-ის პრეზიდენტმა ფ. რუზველტმა. მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში დიპლომატიურ პრაქტიკაში დაინერგა სხვა წესიც: სახელმწიფოთა მეთაურები რიგრიგობით თავმჯდომარეობდნენ საერთაშორისო კონფერენციებს.

კონფერენციის პირველი სხდომა ეძღვნება ხელმძღვანელ ორგანოთა, სამანდატო და სარედაქციო კომიტეტების არჩევას. აქვე იხილავენ დღის წესრიგის, კამათის წესისა და სხვა საკითხებს. ხშირად ეს საკითხები ან ზოგიერთი მათგანი წინასწარ შეთანხმებულია დიპლომატიური არხებით. კონფერენციის მუშაობა მიმდინარეობს პლენარულ სხდომებზე ან კომისიებში. პლენარული სხდომები საჯაროა, კომისიების სხდომები მიმდინარეობს დახურულად, საიდუმლო ვითარებაში. კონფერენციები გადაწყვეტილებებს ღებულობენ ერთხმად ან ხმათა უმრავლესობით. სახელმწიფო, რომელიც არ ეთანხმება უმრავლესობის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას, თავისუფალია მისგან.

კონფერენციაზე ჩატარებული დისკუსიის ყველა მომენტი ფიქსირებული უნდა იყოს ოქმში. იგივე ოქმის მიღებულ გადაწყვეტილებათა შესახებ. კონფერენციის საბოლოო გადაწყვეტილებანი შეაქვთ “დასკვნით ოქმში“, ანუ “დასკვნით აქტში“ და გადასცემენ ხელმოსაწერად ყველა ქვეყნის დელეგაციას.

კონფერენცია, როგორც წესი, თავდება საერთაშორისო ხელშეკრულების ტექსტის დადგენით; მისი ხელმოწერა შეიძლება იქვე ან მომდევნო კონფერენციაზე, რომელსაც მხოლოდ ამისთვის მოიწვევენ.

თუ კონფერენცია არავითარ შედეგს არ იძლევა მონაწილეთა პოზიციების შეურიგებლობის გამო, შეადგენენ დასკვნით კომუნიკეს, რომელსაც ამტკიცებს კონფერენციის ყველა მონაწილე და გადასცემენ პრესას გამოსაქვეყნებლად.

კონფერენციისაგან განსხვავებით, რომლებსაც დროებითი სახელმწიფოთაშორისო თათბირების, შეხვედრების, ფორუმების სახე აქვთ, საერთაშორისო ორგანიზაციები მუდმივი სახელმწიფოთაშორისო დაწესებულებანია, რომლებიც ხანგრძლივი ვადით ან უგადოდ იქმნება პოლიტიკური, ადმინისტრაციული, ეკონომიკური, კულტურული და სხვა მიზნების განსახორციელებლად.

1 ლევან ალექსიძე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 1985.

უმნიშვნელოვანესი საერთაშორისო კონფერენციები გაიმართა 1980-1999 წლებში. მათგან აღსანიშნავია ქიმიური იარაღის გამოყენების აკრძალვის საერთაშორისო კონფერენცია (1989 წლის იანვარი), საერთაშორისო კონფერენცია კამბოჯაში, მიუმხრომლობის ქვეყნების და მთავრობათა მეთაურების კონფერენცია (1984 წლის სექტემბერი), კონფერენციები გარემოს, ადამიანის უფლებათა დაცვისა და სხვა საკითხებზე.

გარდა აღნიშნულისა, საჭიროა მივუთითოთ შედარებით ხანგრძლივი დროით არსებული კონფერენციების შესახებ. გაეროს გენერალური ასამბლეის სპეციალური ორგანოა **ვაჭრობისა და ბანკითარების კონფერენცია**, რომელიც პერიოდულად იკრიბება. იგი შეიქმნა 1964 წლის ივნისში კონფერენციის პირველი სესიის დასკვნითი აქტისა და გენერალური ასამბლეის XIX სესიის რეზოლუციის საფუძველზე კონფერენციის მონაწილეა 185 ქვეყანა.

კონფერენციის ძირითადი უმნიშვნელობა: საერთაშორისო ვაჭრობის წახალისება, სახელმწიფოებისა და რეგიონული ეკონომიკური დაჯგუფებების პოლიტიკის შეთანხმება ვაჭრობისა და მასთან დაკავშირებული ეკონომიკური განვითარების საკითხებზე, საერთაშორისო ვაჭრობის სფეროში გაეროს სხვა დაწესებულებების საქმიანობის კოორდინაციისათვის ხელის შეწყობა.

ბაეროს ვაჭრობისა და ბანკითარების კონფერენციის ძირითადი ამოცანებია:

1. საერთაშორისო ვაჭრობის ხელშეწყობა, სტაბილური მსოფლიოს უზრუნველყოფა და ქვეყნებს შორის თანამშრომლობის განვითარება;
2. საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობების ფუნქციონირების ორგანიზაციულ-სამართლებრივი მექანიზმების, პრინციპებისა და რეკომენდაციების შემუშავება;
3. გაეროს სისტემის, სხვა ორგანიზაციების, საქმიანობის კოორდინაცია.

გაეროს ვაჭრობისა და განვითარების კონფერენცია უნივერსალური ხასიათის ორგანიზაციაა. იგი არ წარმოადგენს საერთაშორისო სავაჭრო სტრუქტურას. მის საქმიანობაში პრაქტიკულად მსოფლიოს ყველა ქვეყანა (გაეროს წევრები და რიგი საერთაშორისო ორგანიზაციები) მონაწილეობს. მისი კვლევის სფერო

ძალზე დიდი და მრავალფეროვანია: ნედლეულით, მზა ნაწარმითა და ნახევარფაბრიკატებით საერთაშორისო ვაჭრობის პრობლემების, აგრეთვე ტრანსპორტირების, დაზღვევის, კრედიტების გაცემის, ტექნოლოგიების გადაცემისა და სხვა ასპექტების გადაწყვეტა.

კონსერვაციის ძირითადი ორბანოებია: სმსია, რომელსაც იწვევენ მონაწილე ქვეყნების მინისტრების დონეზე 4 წელიწადში ერთხელ მაინც, და შაჰრობისა და ბანკოთარების საბჭო, რომელიც წელიწადში ორჯერ იკრიბება. საბჭოს გადაწყვეტილებებს რეკომენდაციის ძალა აქვს, კონფერენციის სამდივნო გაერთიანებულია გაეროს სამდივნოში, მისი შტაბ-ბინა უენევაშია.

ბანკარების კონსერვაცია 1961 წლიდან არსებობს. მის მუშაობაში 1990 წელს მონაწილეობდა 40 სახელმწიფო. გადაწყვეტილებებს ღებულობს საერთო შეთანხმების (კონსენსუსის) საფუძველზე. იგი არ არის გაეროს ორგანო, მიუხედავად ამისა, ყოველწლიურად წარუდგენს გაეროს გენერალურ ასამბლეას მოხსენებას ჩატარებული მუშაობის შესახებ, გენერალური ასამბლეა, თავის მხრივ, უზავნის თხოვნას კონფერენციას, განიხილოს განიარაღების ესა თუ ის საკითხი. გაერო კონფერენციას უწევს ფინანსურ დახმარებას.

დიდ მუშაობას ეწევა სამხრეთ აფრიკის ბანკოთარების კოორდინაციის კონსერვაცია - რეგიონული ეკონომიკური ორგანიზაცია. იგი შეიქმნა 1980 წელს. მისი წევრები არიან: ანგოლა, ზამბია, ბოტსვანა, ზიმბაბვე, ლესოტა, მალავი, მოზამბიკი, სვავილენდი, ტანზანია. კონფერენციის ძირითადი მიზანია: ეკონომიკური დამოკიდებულების შემცირება, მონაწილე ქვეყნების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დაჩქარება. უმაღლესი ორგანოა სახელმწიფოთა და მთავრობათა მეთაურების კონსერვაცია, აღმასრულებელი ორბანო - მინისტრთა საბჭო.

ჰაბის კონსერვაცია საერთაშორისო კერძო სამართალზე. იგი პირველად გაიმართა 1893 წლის 12 სექტემბერს ნიდერლანდების მთავრობის ინიციატივით. 1954 წლიდან ორგანიზაციამ მიიღო სტატუსი, რომლითაც განმტკიცდა ორგანიზაციის მუდმივი ხასიათი. სტატუსი ძალაში შევიდა 1955 წლის 15 ივლისს. სტატუსი (წესდება) განსაზღვრავს ორგანიზაციის ფუნქციებს, მიზნებსა და უფლებამოსილებას.

კონფერენციის მუდმივი ხასიათი განსაზღვრეს გერმანიამ, ავსტრიამ, დანიამ, ესპანეთმა, ფინეთმა, საფრანგეთმა, იტალიამ, იაპონიამ, ლუქსენბურგმა, ნორვეგიამ, ნიდერლანდებმა, პორტუგალიამ, დიდმა ბრიტანეთმა, შვეციამ და შვეიცარიამ.

ჰააგის კერძო საერთაშორისო სამართლის კონფერენციის სტატუსის ძირითადი დებულებებია:

1. ჰააგის კონფერენციის მიზანია: მოქმედება საერთაშორისო კერძო სამართლის ნორმების უნიფიცირებისათვის.
2. ჰააგის კონფერენციის წევრები არიან სახელმწიფოები, რომლებიც მონაწილეობდნენ კონფერენციის ერთ ან მეტ სესიაში და მიიღეს კონფერენციის სტატუსი.
3. ნებისმიერი სხვა სახელმწიფო, რომლის მონაწილეობაც მნიშვნელოვანია კონფერენციის მუშაობისათვის, შეიძლება გახდეს წევრი. ახალი წევრების მიღება ხდება წევრი სახელმწიფოების მიერ ერთი ან რამოდენიმე მათგანის წინადადებით, ხმათა უმრავლესობით, მთავრობებისათვის ამ წინადადების წარდგენიდან ექვსი თვის განმავლობაში.
4. 1897 წლის 20 თებერვლის სამეფო დეკრეტით დაარსებული ნიდერლანდების მუდმივმოქმედი სამთავრობო კომიტეტი ახორციელებს კონფერენციისათვის საჭირო ოპერატიულ საქმიანობას. იგი განიხილავს კონფერენციის დღის წესრიგთან დაკავშირებულ ყველა წინადადებას, განსაზღვრავს სესიის თარიღს და დღის წესრიგს.
5. კონფერენციის სესიები იმართება ოთხ წელიწადში ერთხელ. შეიძლება გაიმართოს რიგგარეშე სესიები.
6. მუდმივმოქმედი ბიუროს შტაბ-ბინა მდებარეობს ჰააგაში.
7. მუდმივმოქმედი ბიურო შედგება გენერალური მდივნისა და სხვადასხვა ეროვნების ორი მდივნისაგან, რომლებიც ინიშნებიან ნიდერლანდების მთავრობის მიერ მუდმივმოქმედი სამთავრობო კომიტეტის წარდგენით. გენერალურ მდივანს და მდივნებს უნდა გააჩნდეთ შესაბამისი იურიდიული განათლება და პრაქტიკული გამოცდილება.
8. წევრი სახელმწიფოს მთავრობები ქმნიან ეროვნულ სამსახურებს.

ჰააგის კონფერენციის სამუშაო ორგანოებია: კონფერენცია, რომელიც შედგება იმ სახელმწიფოთა წარმომადგენლებისაგან, რო-

მელთაც მიიღეს ჰააგის კერძო საერთაშორისო სამართლის კონფერენციის სწავლები. ის სახელმწიფოები, რომლებიც არ მონაწილეობენ კონფერენციაში, სარგებლობენ მასთან მიერთების უფლებით. ამისათვის საჭიროა წევრი სახელმწიფოების თანხმობა. განცხადება მიერთების შესახებ უნდა გაეგზავნოს ნიდერლანდების მთავრობას, რომელიც ამის თაობაზე აცნობებს წევრ სახელმწიფოებს. კონფერენციის სესიები იმართება ყოველ ოთხ წელიწადში ერთხელ.

ჰააგის კონფერენციის მუდმივმოქმედი ორგანოა მუდმივმოქმედი ბიურო, რომელიც მოქმედებს კონფერენციის სესიებს შორის პერიოდში. მისი საქმიანობა კონტროლირდება ნიდერლანდების მუდმივმოქმედი სამთავრობო კომიტეტის მიერ.

ჰააგის კერძო საერთაშორისო სამართლის კონფერენციის წევრები არიან: ავსტრია, ბელგია, დანია, გერმანია, იტალია, იაპონია, ნორვეგია, პორტუგალია, შვეცია, შვეიცარია, იუგოსლავია, ფინეთი, საფრანგეთი, ლუქსემბურგი, საბერძნეთი, ნიდერლანდები, ესპანეთი, თურქეთი, დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებული სამეფო.

საერთაშორისო კერძო სამართალი იმ ნორმათა ერთობლიობაა, რომლებიც არეგულირებენ საერთაშორისო ხასიათის სხვადასხვა სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობებს (ქონებრივ, მათთან დაკავშირებულ არაქონებრივ, საოჯახო, შრომისა და საპროცესო).

ამრიგად, კონფერენციები დიდ როლს ასრულებენ სამართაშორისო ცხოვრებაში. მათი რეკომენდაციები ეხმარება ცალკეულ კვიყნებს მნიშვნელოვანი ეკონომიკური, კულტურული, პოლიტიკური, სოციალური და სხვა პრობლემების გადაჭრაში.

თავი მესამე

გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია

1. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მუშაოების პრინციპები, მიზნები და ამოცანები

საერთაშორისო ორგანიზაციებს შორის წამყვანი ადგილი უჭირავს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციას, რომელიც 185 სახელმწიფოს აერთიანებს. ჩვენს პლანეტაზე ამჟამად 209 სახელმწიფოა. ¶

გაეროს შექმნის საფუძველი გახდა ჰიტლერული გერმანიისა და მისი ბლოკის წინააღმდეგ მეზობელ სახელმწიფოთა გაერთიანება მძლავრ კოალიციად.

გაეროს შექმნას წინ უძღოდა 1942 წლის 1 იანვარს ვაშინგტონში 26 სახელმწიფოს მიერ ხელმოწერილი “გაერთიანებული ერების დეკლარაცია“. აქედან წარმოდგა ორგანიზაციის სახელწოდებაც. გადაწყვეტილება ახალი საერთაშორისო ორგანიზაციის შექმნის თაობაზე მიიღო სამმა დიდმა სახელმწიფომ (აშშ, სსრ კავშირი, დიდი ბრიტანეთი) 1943 წლის 30 ოქტომბერს მოსკოვის კონფერენციაზე. ამ ქვეყნებისა და ჩინეთის საგარეო საქმეთა მინისტრებმა ხელი მოაწერეს “ოთხი სახელმწიფოს დეკლარაციას საყოველთაო უშიშროების საკითხზე“, რომლითაც აუცილებლად იყო მიჩნეული უმოკლეს დროში საყოველთაო უშიშროების საერთაშორისო ორგანიზაციის დაარსება. ასეთი ორგანიზაციის წესდების პროექტი შეიმუშავეს 4 სახელმწიფოს წარმომადგენლებმა დუმბარტონოქსის (1944 წლის აგვისტოს) კონფერენციაზე. ყირიმის კონფერენციაზე სამი დიდი სახელმწიფო შეთანხმდა პროექტის გადაუჭრელ საკითხებზე, ამასთან, გადაწყდა პროექტის განსახილველად და წესდების მისაღებად სან-ფრანცისკოს კონფერენციის მოწვევა.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია საყოველთაო მშვიდობის უზრუნველყოფისა და სახელმწიფოთა თანამშრომლობის საერთაშორისო ორგანიზაციაა. იგი შეიქმნა 1945 წლის ივნისში,

როდესაც სან-ფრანცისკოს კონფერენციაზე 50 სახელმწიფომ ხელი მოაწერა მის წესდებას. წესდება ძალაში შევიდა 1945 წლის 24 ოქტომბერს. ეს დღე ყოველწლიურად აღინიშნება მსოფლიოში, როგორც ბაპარტიანებული ერების ორბანიზაციის დღე.

გაეროს შტაბ-ბინა მდებარეობს აშშ-ის ქალაქ ნიუ-იორკში კუნძულ მანჰეტენზე, მდინარე ისტრივერის პირას ასანთის კოლოფის მსგავს 39-სართულიან შენობაში. მისი დღევანდელი შტაბ-ბინის ტერიტორია (7,3 ჰექტარი), მეორე მსოფლიო ომის დამთავრებისას, 8 მილიონ დოლარად შეისყიდა ცნობილმა ამერიკელმა მილიარდელმა როკფელერმა და საჩუქრად გადასცა გაეროს. კომპლექსის მშენებლობას ხელმძღვანელობდა ამერიკელი არქიტექტორი უოლეს ჰარისონი. ამჟამად გაეროს კომპლექსი ლამაზი ცათამბჯენების, რესტორან-კაფეების, სასტუმრო-ბიბლიოთეკების, საბანკო და სხვა დაწესებულებათა ადგილსამყოფელია.

შენობის ფონზე ფლაგსტოკებზე აღმართულია წვეგრ-სახელმწიფოთა მრავალფეროვანი დროშები, რომელთა ანსამბლი კეთილი ნების ყველა ადამიანში მშვიდობისა და უშიშროების განმტკიცების, საერთაშორისო თანამშრომლობის შემდგომი განვითარებისა და გაფართოების იმედს აღძრავს, მოუწოდებს მსოფლიოს ხალხებს დაირაზმნენ მშვიდობის დაცვისათვის.

საქართველო 179-ე ქვეყანაა, რომელიც გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის, მსოფლიოს ხალხთა თანამეგობრობის წევრად მიიღეს 1992 წლის 31 ივლისს.

საქართველოსათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს გაეროს გენერალური ასამბლეის 47-ე სესიაზე 1992 წლის 25 სექტემბერს იმხანად სახელმწიფო საბჭოს თავმჯდომარის ედუარდ შევარდნაძის გამოსვლას, რომელშიც მკაფიოდ იყო განსახლდგრული საქართველოს ადგილი გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სისტემაში. “თავს ვხრი მადლობის ნიშნად იმათ წინაშე, - აღნიშნა ედუარდ შევარდნაძემ, - ვინც გვირწმუნა და ხელი შეგვიწყო, მივედეთ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაში, ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირში, სხვა საერთაშორისო და რეგიონულ ორგანიზაციებში. მადლობა ყველას, ვინც გვცნო დამოუკიდებლად და ვინც ჩვენთან დიპლომატიური ურთიერთობა დაამყარა“.

გაეროს წესდება უმნიშვნელოვანესი საერთაშორისო ხელშეკრულებაა. იგი შეიცავს 19 თავსა და 111 მუხლს. წესდებაში ახახული და განვითარებულია თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის ძირითადი დემოკრატიული პრინციპები. წესდების განუყოველი ნაწილია გაეროს საერთაშორისო სასამართლოს წესდება.

წესდების პრეამბულა გვაუწყებს გაეროს შექმნის მთავარ მოტივს - ხალხთა მტკიცე გადაწყვეტილებას ომის უბედურებისაგან იხსნან მომავალი თაობები, კვლავაც განამტკიცონ ადამიანის ძირითად უფლებათა, მამაკაცთა და ქალთა თანასწორუფლებიანობის, დიდი და პატარა ერების თანასწორობის რწმენა, შექმნან პირობები, რომელთა დროსაც შესაძლებელი იქნება სამართლიანობის დაცვა, ხელი შეუწყონ სოციალურ პროგრესს და ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებას უფრო მეტი თავისუფლების პირობებში.

პრეამბულაში ჩამოყალიბებულია ზოგადი მიზნები და მიზნები, რომლებმაც განაპირობეს ორგანიზაციის შექმნის აუცილებლობა.

ბაერთიანებული ერების ორბანისაციის ძირითადი მიზნებია: მსოფლიოში მშვიდობისა და უშიშროების განმტკიცება, ერთა შორის მშობრული ურთიერთობების განვითარება, ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული, ჰუმანიტარული ხასიათის სამართაშორისო პრობლემების გადასაწყვეითად და ყველასათვის ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა პატივისცემის განვითარების ვიხნით სამართაშორისო თანამშრომლობის განხორციელება. ბაერო ამ სამართო მიზნების მისაღწევად ერების მოქმედების შეთანხმების ცენტრია.

გაერო თავის საქმიანობაში ეყრდნობა შემდეგ პრინციპებს:

1. იგი დაფუძნებულია ყველა წევრის სუვერენული თანასწორობის პრინციპზე;
2. გაეროს ყველა წევრი კეთილსინდისიერად უნდა ასრულებდეს წესდებით ნაკისრ ვალდებულებებს;
3. გაეროს წევრი სახელმწიფოები უნდა წყვეტდნენ თავიანთ საერთაშორისო დავას მშვიდობიანი საშუალებებით და ისე, რომ საფრთხე არ შეუქმნან საერთაშორისო მშვიდობას, უშიშროებასა და სამართლიანობას;

4. ისინი თავს უნდა იკავებდნენ საერთაშორისო ურთიერთობაში ძალით დამუქრებისა და ძალის გამოყენებისაგან სხვა სახელმწიფოთა მიმართ;
5. გაეროს წევრი სახელმწიფოები ხელს უნდა უწყობდნენ ორგანიზაციის მიერ, მისი წესდების თანახმად, ჩატარებულ ყველა ღონისძიებას და თავი შეიკავონ იმ სახელმწიფოს დახმარებისაგან, რომლის წინააღმდეგ მოქმედებს ორგანიზაცია;
6. გაეროს არა აქვს უფლება ჩაერიოს წევრი სახელმწიფოს საშინაო საქმეებში, თუ ამას არ საჭიროებს იძულებითი ზომების გამოყენების აუცილებლობა.¹

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდების შესაბამისად, 1970 წელს გენერალურმა ასამბლეამ მიიღო სახელმწიფოთა შორის მეგობრული ურთიერთობებისა და თანამშრომლობის შესახებ “საერთაშორისო სამართლის პრინციპების დეკლარაცია“. ამ დეკლარაციაში ჩამოყალიბებული და განმარტებულია შემდეგი შვიდი პრინციპი:

1. ძალის გამოყენებისა და ძალით დამუქრებაზე უარის თქმა;
2. საერთაშორისო დავის მშვიდობიანი გადაწყვეტა;
3. სხვა სახელმწიფოს საშინაო საქმეებში ჩაურევლობა;
4. სახელმწიფოთა თანამშრომლობა გაეროს წესდების თანახმად;
5. ხალხთა თანასწორობა და თვითგამორკვევა;
6. სახელმწიფოთა სუვერენული თანასწორობა;
7. გაეროს წესდების შესაბამისად მიღებულ ვალდებულებათა პირნათლად შესრულება.

დეკლარაცია აცხადებს, რომ წესდების პრინციპები “საერთაშორისო სამართლის ძირითადი პრინციპებია და ამიტომ ყველა სახელმწიფოს მოუწოდებს, რათა თავიანთ საერთაშორისო საქმიანობაში ამ პრინციპებით იხელმძღვანელონ, თავიანთი ურთიერთობანი მათი მკაცრად დაცვის საფუძველზე განავითარონ“. 1970 წლის დეკლარაციას გაეროს წესდების ახსნა-განმარტებითი აქტის სახე ჰქონდა, ამიტომ მას იურიდიულად სავალდებულო ძალა მიეცა. ამან ერთხელ კიდევ განამტკიცა თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის საწყისები.

¹ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდება. ისილეთ წიგნში: ლევან ალექსიძე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, გვ. 102.

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ჰელსინკის თათბირზე (1975 წლის ივლისი-აგვისტო) აღნიშნული პრინციპებიდან გამოყვეს კიდევ სამი ძირითადი პრინციპი:

1. ტერიტორიული მთლიანობის ხელუხლებლობა;
2. საზღვრების დაურღვევლობა;
3. ადამიანის უფლებათა დაცვა.

ეს არ არის ახალი პრინციპები, თითოეული მათგანი შვიდი პრინციპის შემადგენელი კომპონენტია. შემდგომ ისინი დაკონკრეტდა. ამით საერთაშორისო სამართლის ძირითადი პრინციპების რაოდენობამ ათს მიაღწია. ეს დებულებები განმარტებული და შემდგომ განვითარებულია დოკუმენტებში “პარიზის ქარტია ახალი ევროპისათვის“ (1990 წლის ნოემბერი), ჰელსინკის უმაღლესი დონის შეხვედრაზე მიღებული დეკლარაცია “ცვლილებათა ხანის იმედები და პრობლემები“ (1992 წლის ივლისი); ბუდაპეშტისა და ლისაბონის უმაღლესი დონის თათბირების დოკუმენტებში.

გაეროს წევრად გახდომა შეუძლია ნებისმიერ მშვიდობისმოყვარე სახელმწიფოს, რომელიც კისრულობს წესდების დაცვასა და შესრულებას. მიღება ხორციელდება, გენერალური ასამბლეის დადგენილების საფუძველზე, უშიშროების საბჭოს რეკომენდაციით და საბჭოს მუდმივი წევრების ერთსულოვნების შემთხვევაში.

წესდების მე-6 მუხლის შესაბამისად, გაეროს წევრი, რომელიც სისტემატურად არღვევს წესდების პრინციპებს, უშიშროების საბჭოს რეკომენდაციით, შეიძლება გაირიცხოს ორგანიზაციიდან გენარალური ასამბლეის მიერ.

2. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მთავარი ორგანოები

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მთავარი ორგანოებია: გენერალური ასამბლეა, უშიშროების საბჭო, ეკონომიკური და სოციალური საბჭო, მეურვეობის საბჭო, საერთაშორისო სამართლო და სამდივნო გენერალური მდივნის მეთაურობით. გაეროსთან დაკავშირებულია სპეციალიზებული დაწესებულებები და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციები. გაეროს შტაბ-ბინა

ნიუ-იორკშია (აშშ). აქ არის მისი მუდმივმოქმედი ორგანოები - უშიშროების საბჭო და სამდივნო; მეტწილად იქ ტარდება სხვა მთავარი და დამხმარე ორგანოების სესიები. გაეროს ოფიციალური ენებია: ესპანური, ინგლისური, რუსული, ფრანგული, არაბული და ჩინური. ამ ენებზე შედგენილია წესდების ავთენტიკური ტექსტები, შეიძლება სიტყვით გამოსვლა გაეროს ორგანოებში (საერთაშორისო სასამართლოს გარდა) და ქვეყნდება ოფიციალური დოკუმენტები. სამუშაო ენებია: ინგლისური და ფრანგული, ზოგიერთ ორგანოში კი აგრეთვე ესპანური და რუსული ენები. გაეროს ბიუჯეტს შეადგენს წევრ სახელმწიფოთა წლიური შენატანები და სხვა შემოსავლები.

ბუნებრივური ასამბლეა. გენერალური ასამბლეა შედგება ორგანიზაციის ყველა წევრისაგან. გაეროს ნებისმიერ წევრს ერთი ხმა აქვს. სახელმწიფო დელეგაციები უნდა შედგებოდეს არაუმეტეს 5 წარმომადგენლისა და 5 მოადგილისაგან.

გენერალური ასამბლეის ფუნქციები ორგანიზაციის საქმიანობის თითქმის ყველა დარგს მოიცავს. გენერალური ასამბლეა, გაეროს წესდების თანახმად, განიხილავს საერთაშორისო თანამშრომლობის პრინციპებს მშვიდობისა და უშიშროების დაცვის საქმეში, ხელმძღვანელობს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს საქმიანობას, სამეურვეო საბჭოს დახმარებით თვალყურს ადევნებს სამეურვეო საკითხზე შეთანხმების დაცვას ყველა რეგიონში, სტრატეგიული გარდა. ირჩევს უშიშროების საბჭოს მუდმივ წევრებს, ეკონომიკური და სოციალური საბჭოსა და დეკლარაციის საბჭოს წევრებს, უშიშროების საბჭოს რეკომენდაციით ინიშნავს გაეროს გენერალურ მდივანს, განიხილავს და ამტკიცებს ორგანიზაციის ბიუჯეტს.

გენერალური ასამბლეა იკრიბება თავის ყოველწლიურ სესიებზე სექტემბრის მესამე სამშაბათს და იანვრამდე განაგრძობს მუშაობას. განსაკუთრებულ შემთხვევაში უშიშროების საბჭოს მოთხოვნით ან ორგანიზაციის წევრთა უმრავლესობის თხოვნით, გენერალური მდივნის მოწვევით მუშაობას იწყებს სპეციალური სესიები.

გაეროს გენერალური ასამბლეის რიგგარეშე სესიები იწვევა ან ორგანიზაციის წევრთა უმრავლესობის მოთხოვნით, ან თანხმობით. საგანგებო სესია იწვევა 24 საათის განმავლობაში. სესია ირჩევს თავმჯდომარესა და მის 21 მოადგილეს გეოგრაფიული რაიონების სამართლიანი წარდგენის პრინციპის დაცვით.

მუშაობა წარმოებს გენერალური ასამბლეის პლენარულ და კომიტეტების სხდომებზე. იქმნება 7 კომიტეტი. ეს კომიტეტებია:

1. პირველი კომიტეტი - პოლიტიკური საკითხები და განიარაღება;
2. სპეციალური პოლიტიკური კომიტეტი-პოლიტიკური საკითხები, უშიშროება, განიარაღება.
3. მეორე კომიტეტი - ეკონომიკური და ფინანსური საკითხები;
4. მესამე კომიტეტი - სოციალური და ჰუმანიტარული საკითხები;
5. მეოთხე კომიტეტი - დეკლარაციის საკითხები;
6. მეხუთე კომიტეტი - ადმინისტრაციული და საბიუჯეტო საკითხები;
7. მეექვსე კომიტეტი - სამართლებრივი საკითხები.

გენერალური ასამბლეის სესია ქმნის აგრეთვე პროცედურულ კომიტეტებს:

1. გენერალური კომიტეტი (თავმჯდომარე, 21 მოადგილე, 7 კომიტეტის თავმჯდომარე) განაგებს დღის წესრიგს, მუშაობის წესსა და რეგლამენტს.
2. რწმუნებათა შემოწმების კომიტეტი.

გაეროს წესდების შესაბამისად, გენერალურ ასამბლეას და უშიშროების საბჭოს შეუძლიათ ახალი ორგანოები შექმნან თავიანთი ფუნქციების უფრო ნაყოფიერად წარმართვის მიზნით. გენერალურ ასამბლეას, ძირითადი კომიტეტების გარდა, უფლება აქვს შექმნას სხვა კომიტეტები ან ქვეკომიტეტები. გენერალურმა ასამბლეამ დააარსა 4 ძირითადი ორგანო: სარევიზიო კომისია, საინვესტიციო კომიტეტი, გაეროს პერსონალის საპენსიო ფონდის კომიტეტი, საერთაშორისო სამართლის კომისია და მრავალი დამხმარე ორგანო - განიარაღების კომისია, კოსმოსური სივრცის მშვიდობიანი გამოყენების კომისია, არათვითმმართველი ტერიტორიების შესახებ ინფორმაციის შეგროვების კომიტეტი და სხვ.

უშიშროების საბჭო. უშიშროების საბჭო გაეროს უმნიშვნელოვანესი მუდმივად მოქმედი ორგანოა. მას ეკისრება ძირითადი პასუხისმგებლობა მშვიდობის დაცვისა და ხალხთა უშიშროების უზრუნველყოფის საქმეში. იგი შედგება 15 წევრისგან, რომელთა-

გან 5 მუდმივია, ხოლო ათს გენერალური ასამბლეა ირჩევს 2 წლის ვადით. უშიშროების საბჭოს მუდმივი წევრები არიან აშშ, ინგლისი, საფრანგეთი, ამჟამად რუსეთის ფედერაციული რესპუბლიკა და ჩინეთი, რომელთაც ეკისრებათ მთავარი პასუხისმგებლობა მშვიდობის შენარჩუნებისა და განმტკიცებისათვის.

წესდების თანახმად, უშიშროების საბჭო:

1. იცავს საერთაშორისო მშვიდობასა და უშიშროებას;
2. იძიებს ყველა დავასა და სიტუაციას, რომელმაც შეიძლება გამოიწვიოს საერთაშორისო დაძაბულობა;
3. იძლევა რეკომენდაციას ასეთი დავის გადაწყვეტის მეთოდების შესახებ;
4. შეიმუშავებს შეიარაღების რეგულირების სისტემის შექმნის გეგმებს;
5. განსაზღვრავს მშვიდობის დარღვევის საფრთხისა და აგრესიის აქტის ფაქტს და იძლევა რეკომენდაციებს საჭირო ზომების მიღებისათვის; მოუწოდებს წევრ სახელმწიფოებს აგრესორის წინააღმდეგ გამოიყენონ ეკონომიკური ან სხვა ისეთი სანქციები, რომლებიც შეიარაღებული ძალის გამოყენებასთან არ არის დაკავშირებული;
6. მიმართავს სამხედრო მოქმედებას აგრესორების ასალაგმავად;
7. იძლევა რეკომენდაციებს ახალი წევრების მიღებისა და გენერალური მდივნის დანიშვნის თაობაზე;
8. გენერალურ ასამბლეასთან ერთად ირჩევს საერთაშორისო სასამართლოს წევრებს.

უშიშროების საბჭო მოქმედებს გაეროს ყველა წევრის სახელით და უფლებამოსილია მშვიდობის დაცვის ან მისი აღდგენის მიზნით ჩაერიოს ნებისმიერ საერთაშორისო დავასა, ან შეიარაღებულ კონფლიქტში; შეუძლია რეკომენდაცია მისცეს, ანდა გადაწყვიტოს საჭირო ღონისძიებების მიღების საკითხი. გაეროს წესდების 25-ე მუხლის შესაბამისად, ორგანიზაციის წევრმა სახელმწიფოებმა ვალდებულება იკისრეს “დაემორჩილონ უშიშროების საბჭოს გადაწყვეტილებებს და შეასრულონ ისინი“.

უშიშროების საბჭოს თითოეულ წევრს ერთი ხმა აქვს.

უშიშროების საბჭოს გადაწყვეტილებანი პროცედურულ საკითხებზე მიიღება 9 ხმით მაინც, მიუხედავად იმისა, თანახმაა ამაზე ხუთივე დიდი სახელმწიფო თუ არა. მაგრამ როდესაც გა-

ნიხილება არაპროცედურული საკითხი, ამ შემთხვევაში ცხრა ხმა უნდა შეიცავდეს ყველა მუდმივი წევრის დადებით ხმას. ეს წესი დიდ სახელმწიფოთა ერთხმონობის პრინციპადაა აღიარებული და გაეროს საქმიანობის ქვაკუთხედს წარმოადგენს. იგი ემყარება იმ დებულებას, რომ თუ ყველა დიდი სახელმწიფო შეთანხმებულად იმოქმედებს, მშვიდობა მართლაც იქნება მსოფლიოში.

თითქმის ხუთი წელია დგას გაეროს უშიშროების საბჭოს მუდმივი და არამუდმივი წევრების გაზრდის საკითხი, მაგრამ დღემდე ვერ გადაწყდა.

უშიშროების საბჭოსთან შექმნილია სამხედრო-საშტაბო კომიტეტი, რომელიც საბჭოს მუდმივ წევრთა სამხედრო შტაბთა მეთაურებისაგან შედგება და მოწოდებულია დახმარება გაუწიოს უშიშროების საბჭოს ღონისძიებების რეალიზაციის საქმეში. გაეროს წესდებით უშიშროების საბჭოს განკარგულებაში მეტად ეფექტიანი საშუალებებია აგრესიის აღსაკვეთად.

გაეროს სისტემაში ჩამოყალიბდა მნიშვნელოვანი ინსტიტუტი “მშვიდობის დაცვის ოპერაციები“, რომელიც ითვალისწინებს გაეროს სპეციალური შეიარაღებული განაყოფის შექმნას, “ცხელ წერტილებში“ მხარეთა დაშორისობებისა და შუაში ჩადგომის მიზნით. “მშვიდობის დაცვის შეიარაღებული ძალები“ შედგება წევრი სახელმწიფოების მიერ გამოყოფილ სამხედრო კონტინენტებისაგან. ეს ნაწილები შეიარაღებულნი არიან მსუბუქი იარაღით და მათ არა აქვთ უფლება მიიღონ მონაწილეობა შეიარაღებულ ბრძოლაში, თუ კი თვითონ არ არიან თავდასხმის ობიექტი.

გაეროს შეიარაღებული ძალები უფრო სიმბოლურ ხასიათს ატარებენ, ვიდრე რეალურ სამხედრო ძალას წარმოადგენენ.¹

უშიშროების საბჭო იმგვარად იქმნება, რომ მას შეეძლოს განუწყვეტილად უზნეციონირება. ამ მიზნით უშიშროების საბჭოს თითოეული წევრი მუდმივად არის წარმოდგენილი ორგანიზაციის სამყოფელ ადგილზე. უშიშროების საბჭო პერიოდულად იკრიბება სხდომებზე, ამასთან, საბჭოს სხდომები შეიძლება ჩატარდეს არა მარტო ორგანიზაციის ადგილსამყოფელზე, არამედ ნებისმიერ ადგილზე, რომელიც უფრო მეტად უწყობს ხელს მის მუშაობას. უშიშროების საბჭო გენერალურ ასამბლეას წარუდგენს ყოველწლიურ და სპეციალურ მოხსენებებს.

¹ ლევან აღუქსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, გვ. 108.

ეკონომიკური და სოციალური საბჭო. ეკონომიკური და სოციალური საბჭო მოწოდებულია გენერალური ასამბლეის ხელმძღვანელობით განახორციელოს საერთაშორისო თანამშრომლობა ეკონომიკურ და სოციალურ დარგებში. იგი შედგება 54 წევრისგან, რომელთაც ირჩევს გენერალური ასამბლეა სამი წლით; გენერალური ასამბლეა ყოველწლიურად საბჭოს განახლებებს ერთი მესამედით.

საბჭოს უმაღლესი ორბანოა სმსია, რომელიც იკრიბება წელიწადში ორჯერ ნიუ-ორკსა და ჟენევაში. შეიძლება სპეციალური სესიების მოწვევაც.

ეკონომიკური და სოციალური საბჭო, ჯერ ერთი, უზრუნველყოფს გაეროს ეკონომიკურ და სოციალურ საქმიანობას; მეორე, იკვლევს, ადგენს მოხსენებებს და იძლევა რეკომენდაციებს საერთაშორისო საკითხებზე ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურის, განათლების, ჯანმრთელობის დაცვისა და სხვა მსგავს დარგებში; მესამე, რეკომენდაციას იძლევა ადამიანის უფლებათა და თავისუფლების პატივისცემის დაცვა-წახალისების მიზნით; მეოთხე, იწვევს საერთაშორისო კონფერენციებს და შეიმუშავებს სათანადო კონვენციების პროექტებს გენერალურ ასამბლეაში წარსადგენად; მეხუთე, სპეციალიზებულ ორგანიზაციებთან აწარმოებს მოლაპარაკებას გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასთან მათი ურთიერთობის შესახებ.

ეკონომიკური და სოციალური საბჭო თავის საქმიანობას წარმართავს: სტატისტიკური კომისიის, ხალხთა დასახლებების კომისიის, სოციალური კომისიის, ადამიანის უფლებების დაცვის კომისიის, ქალთა კომისიის, ნარკოტიკულ ნივთიერებათა კომისიის, ნედლეულით საერთაშორისო ვაჭრობის კომისიის დახმარებით. ამ საბჭოს საქმიანობა ბევრადაა დამოკიდებული ოთხ რეგიონულ ეკონომიკურ კომისიაზე. ესენია: ეკონომიკური კომისია ევროპისთვის - 29 წევრი, ჟენევა; ეკონომიკური კომისია აზიისა და შორეული აღმოსავლეთისათვის - 23 წევრი; 2 წევრ-თანამშრომელი, შესაბამისად ბალდადი და ბანგოკი; ეკონომიკური კომისია ლათინური ამერიკისათვის - 24 წევრი, სანტიაგო დე ჩილე; ეკონომიკური კომისია აფრიკისათვის - 30 წევრი, ადის-აბება. საჭიროების შემთხვევაში ეკონომიკური და სოციალური საბჭო უფლებამოსილია, დაარსოს მუდმივი და დროებითი კომისიები და კომიტეტები.

მეშრომელთა საბჭო. მოქმედებს გენერალური ასამბლეის ხელმძღვანელობით; საბჭო მოწოდებული იყო ხელი შეეწყოს კოლონიებში მცხოვრები ხალხებისათვის, მიეღწიათ თვითმმართველობის ან დამოუკიდებლობისათვის. იგი გაეროს ერთ-ერთი მთავარი ორგანოა, რომელსაც აკისრია პასუხისმგებლობა გაეროს მეურვეობის საერთაშორისო სისტემაში ჩართული ტერიტორიების მდგომარეობაზე. მანვე უნდა წარუდგინოს უშიშროების საბჭოს და გენერალურ ასამბლეას რეკომენდაციები, რომლებიც მიმართულია სამეურვეო ტერიტორიების ხალხთა თვითგამორკვევისა და დამოუკიდებლობის უფლებების განხორციელებისაკენ. იგი შეიქმნა 1946 წელს. მეურვეობის სისტემის ძირითადი ამოცანაა ხელი შეუწყოს სამეურვეო ტერიტორიების მოსახლეობის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ პროგრესს, მის წინსვლას განათლების, თვითმმართველობისა და დამოუკიდებლობის სფეროში. ამ სისტემის არსებობის პერიოდში დაიდო ათზე მეტი სამეურვეო შეთანხმება.

ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მძლავრი განვითარების შედეგად სამეურვეო ტერიტორიების უმრავლესობამ დამოუკიდებლობას მიაღწია.

დღეს მსოფლიოს მოწინავე ექსპერტებს მიაჩნიათ, რომ დეკოლონიზაციის თვალსაზრისით, ეს საბჭო, დიდ როლს აღარ ასრულებს. ადრე ამ საბჭოს დახმარებით ბევრმა არათვითმმართველმა ტერიტორიამ დამოუკიდებლობა მიიღო, დღეს მათი რიცხვი მცირეა.

სამართალშორისო სასამართლო. გაეროს მთავარი სასამართლო ორგანოა. მოქმედებს სპეციალური სტატუსის თანახმად. ის შეიქმნა 1945 წელს ერთა ლიგასთან არსებული საერთაშორისო მართლმსაჯულების მუდმივი პალატის ნაცვლად.

სასამართლოს ორგანიზაციას, კომპეტენციასა და პროცედურას განსაზღვრავს საერთაშორისო სამართლის სტატუსი, რომელიც გაეროს წესდების განუყოფელი ნაწილია, ამიტომაც გაეროს ყველა წევრი ავტომატურად ითვლება სასამართლოს სტატუსის მონაწილედ.

საერთაშორისო სასამართლო შედგება 15 მოსამართლისაგან, რომლებსაც ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად ირჩევს გაეროს გენერალური ასამბლეა და უშიშროების საბჭო 9 წლის ვადით. ყოველ სამ წელიწადში სასამართლოს ერთი მესამედი უნდა განახლდეს.

მოსამართლეებს ირჩევენ არა მათი მოქალაქეობის, არამედ კვალიფიკაციის მიხედვით, პირველ რიგში მხედველობაში მიიღება კანდიდატის მეცნიერული და პრაქტიკული კვალიფიკაცია და ავტორიტეტი. ერთსა და იმავე სახელმწიფოს არ შეუძლია სასამართლოში ჰყავდეს ორი მოსამართლე. გათვალისწინებულია ისიც, რომ სასამართლოში წარმოდგენილი უნდა იყოს მსოფლიოში არსებული მთავარი სამართლებრივი სისტემები. “სასამართლო შედგება დამოუკიდებელ მოსამართლეთა კოლეგიისაგან, - ნათქვამია საერთაშორისო სასამართლოს წესდებაში, - რომელნიც არჩეული არიან, მათი მოქალაქეობისაგან დამოუკიდებლად, მაღალ მორალურ თვისებათა მქონე პირების რიცხვიდან. ისინი აკმაყოფილებენ იმ მოთხოვნებს, რომლებიც მათ ქვეყნებში მოეთხოვებათ უმაღლეს სამოსამართლო თანამდებობებზე დასანიშნად და საერთაშორისო სამართლის დარგში აღიარებული ავტორიტეტის იურისტები არიან“.¹

საერთაშორისო სასამართლოს ძირითადი ამოცანაა იურიდიული ხასიათის საკამათო სიტუაციების განხილვა. იმ შემთხვევაში, როდესაც ერთი მომჩივნის პოზიცია ეწინააღმდეგება სასამართლოს გადაწყვეტილებას, მას შეუძლია კასაციისთვის მიმართოს სასამართლო დარბაზს საბოლოო განაჩენისთვის.

ორგანიზაციის თითოეული წევრი ვალდებულია შეასრულოს საერთაშორისო სასამართლოს გადაწყვეტილებანი იმ საქმეებზე, რომლებშიც იგი მხარეს წარმოადგენს.

გაეროს წესდების 94-ე მუხლის თანახმად, “იმ შემთხვევაში, თუ საქმის მონაწილე რომელიმე მხარე არ შეასრულებს სასამართლოს გადაწყვეტილებით მისთვის დაკისრებულ ვალდებულებებს, მეორე მხარეს შეუძლია მიმართოს უშიშროების საბჭოს, რომელსაც შეუძლია, თუ ამას საჭიროდ ცნობს, მისცეს რეკომენდაციები ან გადაწყვიტოს ღონისძიებათა მიღება გადაწყვეტილებების სისრულეში მოსაყვანად“.

¹ საერთაშორისო სასამართლოს წესდება, იხ. წიგნში: “საერთაშორისო სამართლის და საერთაშორისო ურთიერთობის დოკუმენტები“, 1949, გვ. 266.

გენერალურ ასამბლეას ან უშიშროების საბჭოს შეუძლიათ მოთხოვონ საერთაშორისო სასამართლოს საკონსულტაციო დასკვნები ნებისმიერ იურიდიულ საკითხზე.

სამართლის წყაროები, რომელთაც იყენებს სასამართლო საქმის განხილვის დროს, შემდეგია:

1. საერთაშორისო კონვენციები, რომლებიც მოდავე სახელმწიფოების მიერ აღიარებულ წესებს ადგენენ;
2. საერთაშორისო ჩვეულება, როგორც საერთაშორისო სამართლებრივ ნორმად აღიარებული საყოველთაო პრაქტიკის დადასტურება;
3. სამართლის ზოგადი პრინციპები, რომლებიც აღიარებულია ცივილიზებული სახელმწიფოების მიერ;
4. სასამართლო გადაწყვეტილებანი და საერთაშორისო სამართლის ყველაზე კვალიფიცირებული სპეციალისტების დოქტრინა (შეხედულება, დებულება, სწავლება), როგორც დამხმარე საშუალება სამართლებრივ ნორმის დადგენისათვის.

საერთაშორისო სასამართლო სამი წლით ირჩევს თავმჯდომარეს, ვიცე-თავმჯდომარეს და ნიშნავს მდივანს (შვიდი წლით). სასამართლოს ოფიციალური ენებია: ფრანგული და ინგლისური. მაგრამ სასამართლოს შეუძლია ნება დართოს მხარეებს ისარგებლონ სხვა ენებითაც. სასამართლოს ადგილსამყოფელი კააბაჰშია.

სასამართლოს გადაწყვეტილებები მიიღება სხდომაზე დამსწრე მოსამართლეთა ხმების უმრავლესობით, ამასთან, ქვორუმს უნდა შეადგენდეს არანაკლებ 9 წევრი. სასამართლოს გადაწყვეტილებები საბოლოა და გასანივრებას არ ექვემდებარება. თავისი სტატუსის მიხედვით, სასამართლო დამოუკიდებელი ორგანოა, რომელიც არ ექვემდებარება გაეროს არც ერთ სხვა ორგანოს. საერთაშორისო სასამართლო, რომელმაც განვლო საკმაოდ რთული გზა, თავის საქმიანობას წარმართავს თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის ძირითადი პრინციპების მოთხოვნათა შესაბამისად, რაც ამაღლებს მის საერთაშორისო ავტორიტეტს მთელს მსოფლიოში.

სამფიზნო. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მთავარი თანამდებობის პირია გენერალური მდივანი, რომელსაც ფართო ადმინისტრაციული უფლებები აქვს. იგი წარმოადგენს ორგანი-

ზაციას საერთაშორისო ასპარეზზე, უფლებამოსილია უშიშროების საბჭოს ყურადღება მიაქციოს ყველა ისეთ საკითხზე, რომელიც, მისი აზრით, საფრთხეს უქმნის მშვიდობასა და ხალხთა უშიშროებას.

გენერალური ასამბლეა, უშიშროების საბჭოს რეკომენდაციით, გენერალურ მდივანს ნიშნავს ხუთი წლის ვადით. ამავე ვადით, იგივე პირი, შეიძლება ხელმეორედ აირჩიონ ამ თანამდებობაზე. გენერალური მდივანი ასამბლეას წარუდგენს ყოველწლიურ ანგარიშს ორგანიზაციის მუშაობის შესახებ.

1946-1953 წლებში გაეროს გენერალური მდივანი იყო ტრი-შპმ ლი (ნორვეგია), 1953-1961 წლებში - ღაბ ჰამარშმელდი (შვეცია), 1961-1971 წლებში უ ტანი (ბირმა), 1972-1981 წლებში - კურტ ვალდჰაიმი (ავსტრია), 1981-1991 წლებში პერმს დე კუმლიარი (პერუ). 1991-1996 წლებში - ბუტროს ბალი. ამჟამად გაეროს გენერალური მდივანია კოში ანანი.

სამდივნო შედგება გენერალური მდივნის კანცელარიის, ადმინისტრაციის, სამართლის, კადრებისა და კონტროლის ბიუროს, უშიშროების საბჭოსა და პოლიტიკის, ეკონომიკური და სოციალური, მეურვეობისა და დეკოლონიზაციის დეპარტამენტისაგან. სამდივნოს პერსონალს ნიშნავს გენერალური მდივანი, რომელიც სათავეში უდგას უზარმაზარ აპარატს. თანამშრომელთა რიცხვი 15 ათასს აღემატება.

სამდივნო ასრულებს გაეროს ადმინისტრაციულ ფუნქციებს. იგი მთელი წლის განმავლობაში მოქმედებს და ემსახურება გაეროს ორგანოებს - ასრულებს მათ მიერ მიღებულ პროგრამებს და ატარებს მათ პოლიტიკას; იღებს, თარგმნის, გამოსცემს და ავრცელებს გენერალური ასამბლეის, მისი კომიტეტებისა და დამხმარე ორგანოების დოკუმენტებს, მოხსენებებსა და გადაწყვეტილებებს; უზრუნველყოფს სხდომებზე წარმოთქმული სიტყვების სინქრონულ თარგმანს; ადგენს, ბეჭდავს და ავრცელებს სხდომების მოკლე ანგარიშებს, ინახავს დოკუმენტებს გენერალური ასამბლეის არქივში.

სამდივნო შედგება დეპარტამენტებისა და ბიუროებისაგან, რომლებსაც მეთაურობენ გენერალური მდივნის მოადგილეები. ესენია: უშიშროებისა და პოლიტიკურ საქმეთა დეპარტამენტი, ეკონომიკური და სოციალური დეპარტამენტი, არათვითმმართველი ტერიტორიებისა და მეურვეობის დეპარტამენტი, საკონტროლო, კადრების, სამართლის, ინფორმაციის, კონფერენციების, საერთო სამსახურების ბიუროები.

მსოფლიო საზოგადოება ნახევარ საუკუნეზე მეტია გაეროს მეშვეობით ეძებს მსოფლიო მეურნეობის პრობლემების ოპტიმალური გადაწყვეტის გზებსა და მექანიზმებს. მსოფლიო მეურნეობის ახალი სფეროები და საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობები გაეროს კვლევის, ანალიზის, გზების ძიებისა და საშუალებების საგანი სდება. გაეროს ეკონომიკური საქმიანობის ძირითადი მიმართულებებია:

1. გლობალური ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტა;
2. სახელმწიფოთა ეკონომიკური თანამშრომლობის გაფართოებისა და განვითარების ხელშეწყობა;
3. რეგიონული ეკონომიკური განვითარების პრობლემების მოწესრიგება;
4. განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკური დახმარება.

გაეროს სისტემაში შედიან საერთაშორისო და რეგიონული ეკონომიკური კომისიები. მათი მნიშვნელობა მეტად თვალსაჩინოა. ეს კომისიები და ორგანიზაციებია:

1. ტრანსმეროვნული კორკორაციების კომისია. იგი გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს დამხმარე ორგანოა, რომელიც 1974 წელს შეიქმნა. კომისია შედგება 48 წევრისაგან, რომლებსაც სამი წლის ვადით ირჩევენ.
2. ევროპის კომისია. იგი 1947 წელს შეიქმნა ომისშემდგომი ევროპის ეკონომიკური აღორძინების ხელშეწყობის მიზნით (შტაბ-ბინა ჟენევაში). თავისი საქმიანობა უაღი-ტანა ეკოლოგიის, ენერჯის ეფექტიანი გამოყენების, ტრანსპორტის (ეკოლოგიური მიმართულებით) და ტყის რესურსების სფეროებში.
3. აზრიკის ეკონომიკური კომისია. იგი დაარსდა 1958 წელს, აფრიკის კონტინენტზე განვითარების პრობლემების შესწავლისა და ანალიზის მიზნით. კომისია იკვლევს და ამუშავებს მოცემული რეგიონის ეკონომიკური განვითარების ღონისძიებებს (ბრძოლა გვალვასთან, ირიგაციის სფეროში პროექტების შექმნა, კადრების მომზადება და სხვა).

4. ლათინური ამერიკისა და კარიბის ზღვის აუზის ეკონომიკური კომისია. იგი შეიქმნა 1948 წელს მოცემულ რეგიონში განვითარების პრობლემების შესწავლისა და ანალიზის მიზნით.
5. აზიისა და წყნარი ოკეანის ეკონომიკური და სოციალური კომისია. შეიქმნა 1947 წელს. კომისია უმთავრესად მუშაობს ტექნოლოგიების გადაცემის სფეროში.
6. დასავლეთ აზიის ეკონომიკური და სოციალური კომისია. იგი შეიქმნა 1974 წელს. კომისია საქმიანობს ისეთ სფეროებში, როგორცაა რეგიონში ეკონომიკური თანამშრომლობისათვის კეთილსასურველი პირობების შექმნა, ეკონომიკურ ურთიერთობათა განმტკიცება.

გაეროს მუდმივი ორგანოების მუშაობის შედეგად, დღეისათვის ჩამოყალიბდა საერთაშორისო სამართლებრივი აქტები, რომლებიც აკონტროლებენ ადამიანთა ძირითადი უფლებების შინაარსს. მათგან მთავარია ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, რომელიც მიიღო გენერალური ასამბლეის მესამე სესიამ 1948 წლის 10- დეკემბერს. პირველად კაცობრიობის ისტორიაში შედგა ადამიანის პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური უფლებების ნუსხა და აღიარებულია, რომ ისინი განუყოფელია ადამიანისაგან.

გაეროს ჩარჩოებში მიღებულია სხვა მრავალი დოკუმენტი, რომელთაც საერთაშორისო მნიშვნელობა აქვთ. ესენია: კონვენცია ქალთა პოლიტიკურ უფლებათა შესახებ (1952 წ.), კონვენცია მამაკაცთა და ქალთა თანაბარი შრომის თანაბარი ანაზღაურების შესახებ (1951 წ.), კონვენცია გენოციდის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ (1948 წ.), კონვენცია ქალის მიმართ დისკრიმინაციის ყოველგვარი ფორმის ლიკვიდაციის შესახებ (1977 წ.) და მრავალი სხვა.

დიდმნიშვნელოვანი დოკუმენტია გაეროს გენერალურ ასამბლეაზე 1960 წლის 14 დეკემბერს მიღებული “დეკლარაცია კო-

მსოფლიო საზოგადოება ნახევარ საუკუნეზე მეტია გაეროს მეშვეობით ეძებს მსოფლიო მეურნეობის პრობლემების ოპტიმალური გადაწყვეტის გზებსა და მექანიზმებს. მსოფლიო მეურნეობის ახალი სფეროები და საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობები გაეროს კვლევის, ანალიზის, გზების ძიებისა და საშუალებების საგანი ხდება. გაეროს ეკონომიკური საქმიანობის ძირითადი მიმართულებებია:

1. გლობალური ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტა;
2. სახელმწიფოთა ეკონომიკური თანამშრომლობის გაფართოებისა და განვითარების ხელშეწყობა;
3. რეგიონული ეკონომიკური განვითარების პრობლემების მოწესრიგება;
4. განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკური დახმარება.

გაეროს სისტემაში შედიან საერთაშორისო და რეგიონული ეკონომიკური კომისიები. მათი მნიშვნელობა მეტად თვალსაჩინოა. ეს კომისიები და ორგანიზაციებია:

1. ტრანსპეროვნული კორპორაციების კომისია. იგი გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს დამხმარე ორგანოა, რომელიც 1974 წელს შეიქმნა. კომისია შედგება 48 წევრისაგან, რომლებსაც სამი წლის ვადით ირჩევენ.
2. ევროპის კომისია. იგი 1947 წელს შეიქმნა ომისშემდგომი ევროპის ეკონომიკური აღორძინების ხელშეწყობის მიზნით (შტაბ-ბინა ჟენევაშია). თავისი საქმიანობა გადაიტანა ეკოლოგიის, ენერჯის ეფექტიანი გამოყენების, ტრანსპორტის (ეკოლოგიური მიმართულებით) და ტყის რესურსების სფეროებში.
3. აზრიკის ეკონომიკური კომისია. იგი დაარსდა 1958 წელს, აფრიკის კონტინენტზე განვითარების პრობლემების შესწავლისა და ანალიზის მიზნით. კომისია იკვლევს და ამუშავებს მოცემული რეგიონის ეკონომიკური განვითარების ღონისძიებებს (ბრძოლა გვალვასთან, ირიგაციის სფეროში პროექტების შექმნა, კადრების მომზადება და სხვა).

4. ლათინური ამერიკისა და კარიბის ზღვის აუზის ეკონომიკური კომისია. იგი შეიქმნა 1948 წელს მოცემულ რეგიონში განვითარების პრობლემების შესწავლისა და ანალიზის მიზნით.
5. აზიისა და წყნარი ოკეანის ეკონომიკური და სოციალური კომისია. შეიქმნა 1947 წელს. კომისია უმთავრესად მუშაობს ტექნოლოგიების გადაცემის სფეროში.
6. დასავლეთ აზიის ეკონომიკური და სოციალური კომისია. იგი შეიქმნა 1974 წელს. კომისია საქმიანობს ისეთ სფეროებში, როგორცაა რეგიონში ეკონომიკური თანამშრომლობისათვის კეთილსასურველი პირობების შექმნა, ეკონომიკურ ურთიერთობათა განმტკიცება.

გაეროს მუდმივი ორგანოების მუშაობის შედეგად, დღეისათვის ჩამოყალიბდა საერთაშორისო სამართლებრივი აქტები, რომლებიც აკონტროლებენ ადამიანთა ძირითადი უფლებების შინაარსს. მათგან მთავარია ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, რომელიც მიიღო გენერალური ასამბლეის მესამე სესიამ 1948 წლის 10- დეკემბერს. პირველად კაცობრიობის ისტორიაში შედგა ადამიანის პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური უფლებების ნუსხა და აღიარებულია, რომ ისინი განუყოფელია ადამიანისაგან.

გაეროს ჩარჩოებში მიღებულია სხვა მრავალი დოკუმენტი, რომელთაც საერთაშორისო მნიშვნელობა აქვთ. ესენია: კონვენცია ქალთა პოლიტიკურ უფლებათა შესახებ (1952 წ.), კონვენცია მამაკაცთა და ქალთა თანაბარი შრომის თანაბარი ანაზღაურების შესახებ (1951 წ.), კონვენცია გენოციდის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ (1948 წ.), კონვენცია ქალის მიმართ დისკრიმინაციის ყოველგვარი ფორმის ლიკვიდაციის შესახებ (1977 წ.) და მრავალი სხვა.

დიდმნიშვნელოვანი დოკუმენტია გაეროს გენერალურ ასამბლეაზე 1960 წლის 14 დეკემბერს მიღებული “დეკლარაცია კო-

ლონიური ქვეყნებისა და ხალხებისათვის დამოუკიდებლობის მინიჭების შესახებ“.

დეკლარაციაში აღიარებულია, რომ აუცილებელია დაუყოვნებლივ და უპირობოდ მოეღოს ბოლო კოლონიალიზმის ყოველგვარ ფორმასა და გამოვლინებას; ამ მიზნით დეკლარაციაში შემუშავებულია შემდეგი პრინციპები:

1. ხალხთა დამორჩილება უცხოური უღლისა და ბატონობისადმი და მათი ექსპლუატაცია ადამიანის ძირითად უფლებათა უარყოფაა, ეწინააღმდეგება გაეროს წესდებას, აბრკოლებს თანაშემროლობის განვითარებას და მშვიდობის დამყარებას მთელს მსოფლიოში;
2. ყველა ხალხს აქვს თვითგამორკვევის უფლება; ამ უფლების ძალით ხალხები თავისუფლად ამყარებენ თავიანთ პოლიტიკურ სტატუსს და ახორციელებენ თავიანთ ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ განვითარებას;
3. არასაკმაო პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური მომზადებულობა ან არასაკმაო მომზადებულობა განათლების დარგში არასოდეს უნდა იქნეს გამოყენებული, როგორც საბაბი დამოუკიდებლობის მინიჭების დასაყოვნებლად;
4. ყოველგვარი შეიარაღებული მოქმედება ან ნებისმიერი ხასიათის რეპრესიული ზომები, მიმართული დამოკიდებულ ხალხთა წინააღმდეგ, უნდა შეწყდეს იმისათვის, რათა მათ მიეცეთ შესაძლებლობა მშვიდობისა და თავისუფლების პირობებში განახორციელონ თავიანთი უფლება სრულ დამოუკიდებლობაზე, მათი ეროვნული ტერიტორიის მთლიანობა კი პატივისცემით უნდა სარგებლობდეს;
5. სამეურვეო და არათვითმმართველ ტერიტორიებზე აგრეთვე სხვა ტერიტორიაზე, რომელსაც ჯერ არ მიუღია დამოუკიდებლობა, დაუყოვნებლივ უნდა იყოს მიღებული ზომები მთელი ხელისუფლების გადასაცემად ამ ტერიტორიის ხალხებისათვის. მათ მიერ თავისუფლად გამოთქმული ნება-სურვილის შესაბამისად, ყოველგვარი პირობებისა თუ დათქმების გარეშე, მათი რასის, რელიგიისა თუ კანის ფერის მიუხედავად, რათა მათ შესაძლებლობა მიეცეთ სრული დამოუკიდებლობითა და თავისუფლებით ისარგებლონ;
6. ყოველგვარი ცდა, მიმართული იქითკენ, რომ ნაწილობრივ ან მთლიანად გამოეთხაროს ძირი ეროვნული ერთიანობასა

და ქვეყნის ტერიტორიულ მთლიანობას, შეუთავსებელია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდების მიზნებთან და პრინციპებთან;

7. ყველა სახელმწიფომ ზუსტად და განუხრელად უნდა დაიცვას გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდების, აღამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის დებულებანი ყველა სახელმწიფოს თანასწორობის, მათი საშინაო საქმეებში ჩაურევლობის, ყველა ხალხის სუვერენული უფლებების და სახელმწიფოთა ტერიტორიული მთლიანობის პატივისცემის საფუძველზე.

დიდმნიშვნელოვანია გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ 1975 წლის 9 დეკემბერს მიღებული “ინვალიდთა უფლებების დეკლარაცია“, მასში ახსნილია გამოთქმა “ინვალიდი“. იგი აღნიშნავს პირს, რომელსაც არ შეუძლია თვითონ უზრუნველყოს მთლიანად ან ნაწილობრივ პირადი ნორმალური და სოციალური ცხოვრების მოთხოვნების დაკმაყოფილება ფიზიკური ან გონებრივი არასრულფასოვნების გამო, იქნება ის თანდაყოლილი თუ არა.

ამგვარად, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია უნივერსალური და ზოგადი ტიპის სახელმწიფოთაშორისო ორგანიზაციაა, უნიკალურია თავისი კომპატიბიციითა და სტრუქტურით; იგი არ არის “ზუსტად განმარტებული“ დაწესებულება, რაიმე “მსოფლიო მთავრობის“ მსგავსი ინსტიტუტი. სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების მსგავსად, გაერო საერთაშორისო ხელშეკრულებით (წესდებით) არის შექმნილი და ამ წესდების ფარგლებში მოქმედებს. ამავე დროს მსოფლიო მშვიდობის დაცვისა და უშიშროების სფეროში წესდებით ნაკისრი ვალდებულებები ამ ორგანიზაციას განსაკუთრებულ ხასიათს ანიჭებს. გაერო თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობათა ყველა სფეროს მომცველი თანამშრომლობის ცენტრია, ათასი ძაფითაა დაკავშირებული სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, რომელნიც ცნობენ მის ხელმძღვანელ როლს და აღიარებენ მის ავტორიტეტს.¹

¹ ლევან ალექსიძე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 1985, გვ. 46.

ამ ბოლო წლებში გაეროში ბევრი რეფორმა განხორციელდა, თუმცა, ეს რეფორმები, ძირითადად ორგანიზაციის სტრუქტურულ ნაწილს შეეხო. რაც შეეხება შინაარსობრივ მხარეს, თანამედროვე რეალობათა გათვალისწინებით, გარკვეული გადახედვა სჭირდება. მსოფლიო შეიცვალა, გაერო კი თავისი სტრუქტურით ისეთივე დარჩა, როგორც იყო ცნობილი კონფონტაციის პერიოდში.

ყველაზე დიდ შემოფოტებას იწვევს გლობალური საერთაშორისო მართლწესრიგის უზრუნველყოფის საქმეში ყველაზე უფლებამოსილი საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და ფორუმების უუნარობა - თავიანთი წესდებისა და გადაწყვეტილებების შესაბამისად დაიცვან ეს წესრიგი.

დღევანდელი მსოფლიოს ყველაზე დამახასიათებელი ნიშნები-გლობალიზაცია და ურთიერთდამოკიდებულება გულისხმობენ კაცობრიობის ბედისათვის კოლექტიური პასუხისმგებლობის ამაღლებას. დღეს ყველასათვის ნათელია, რომ ეროვნული სახელმწიფოების საზღვრები ვეღარ იტყვენ თანამედროვე საფრთხეთა უმეტესობას - ისინი პლანეტური მასშტაბის და ხასიათისა არიან. ცალკე მათ ვერც ერთი სახელმწიფო გაუმკლავდება. განსაკუთრებით საშიშია გლობალურ საფრთხეთა ის სახეობები, რომლებიც არიან ძალადობის ნიშნის მატარებელნი.

სრულიად აშკარაა, რომ დადგა დრო, როცა ათობით წლის წინათ მიღებული წესები ვეღარ პასუხობენ რეალობას. ვეტოს ინსტიტუტი გაეროს უშიშროების საბჭოში, რომელიც თავისთავად დადებითი მოვლენაა, იმ ეპოქის პროდუქტია, როდესაც მსოფლიო ორ დაპირისპირებულ ბანაკად, ორ სისტემად იყო გათიშული და უმთავრესი - წონასწორობის დაცვის პრობლემა იყო. არც უშიშროების საბჭოს შემადგენლობაა დღევანდელი სინამდვილის ადეკვატური. მისი მუდმივი წევრების რაოდენობის ზრდა გარდაუვალია იმ ქვეყნების ხარჯზე, რომლებიც რეალურად, განსაკუთრებით ეკონომიკური თვალსაზრისით, მსოფლიო გიგანტებს წარმოადგენენ. ამასთან ერთად, თუკი მომავალში ვერ მოხერხდება საერთაშორისო თანამეგობრობის გადაწყვეტილებების, მათ შორის, გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციების დროული და უპირობო შესრულების უზრუნველყოფი მექანიზმების შემუშავება, დაუსჯელობისა და ანარქიის ატმოსფეროში მსოფლიო

მიადგება მიჯნას, საიდანაც დაიწყება ისეთი განუჭვრეტელი პროცესები, რომლებსაც შეუძლიათ კაცობრიობა კატასტროფამდე მიიყვანონ.

ამ შემთხვევაში შემუშავებულია ახალი მექანიზმი; ამჟამინდელი მექანიზმი ჩამოყალიბდა კონფორმაციული მსოფლიოსათვის.

დღეს საჭიროა ახალი მიდგომა, რომელიც გამოსადეგია “ცივი ომიდან“ ახალ მსოფლიო წესრიგზე გარდამავალი ეტაპისათვის, რომელმაც, შესაძლოა, კიდევ ათობით წელიწადს გასტანოს.

საქართველოს პრეზიდენტმა ედუარდ შევარდნაძემ გაეროს გენერალური ასამბლეის სესიაზე 1999 წლის 20 სექტემბერს თქვა: “რა თქმა უნდა ქების ღირსნი არიან გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ფუძემდებელნი თავიანთი სიბრძნისა და გამჭრიახობისათვის, მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ, რომ მსოფლიოს ბედისათვის კოლექტიური პასუხისმგებლობის მათ მიერ შექმნილი მექანიზმი სულ სხვა ეპოქისათვის იყო გათვალისწინებული“.¹

პრეზიდენტის გამოსვლაში დასმულია გაეროს თვისობრივი გარდაქმნის კარდინალური საკითხები. მან წამოაყენა წინადადება: გაიზარდოს უშიშროების საბჭოს შემადგენლობა და ვეტოს უფლების მისადაგება თანამედროვეობის მოთხოვნებისადმი. “ჩემი აზრით, არ შეიძლება ვეტოს უფლების ლამის ავტომატური აბსოლუტიზირება“.

¹ გაზეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1999 წლის 21 სექტემბერი.

თავი მეოთხე

გაეროს სისტემის საერთაშორისო ორგანიზაციები

1. გაეროს სპეციალიზებული დანესეგულეზანი

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდების 57-ე მუხლის თანახმად, გაეროსთან დაკავშირებულია სხვადასხვა სპეციალიზებული დაწესებულება, რომლებიც შექმნილია მთავრობებს შორის შეთანხმებებით. ამჟამად ასეთი შეთანხმება დადებულია 19 საერთაშორისო ორგანიზაციასთან. ესენია: განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის, სასურსათო და სასოფლო-სამეურნეო, ინტელექტუალური საკუთრების, მსოფლიო მეტეოროლოგიური საერთაშორისო ორგანიზაციები, მსოფლიო საფოსტო კავშირი, ელექტროკავშირგაბმულობის საერთაშორისო კავშირი, რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი, საერთაშორისო სავალუტო ფონდი, საერთაშორისო ფინანსური კორპორაცია, ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია, სოფლის მეურნეობის განვითარების საერთაშორისო ფონდი, საზღვაო საერთაშორისო ორგანიზაცია, განვითარების საერთაშორისო ასოციაცია და სხვა.

სპეციალიზებული დაწესებულებები დამოუკიდებელი საერთაშორისო ორგანიზაციებია. გაერო მხოლოდ კოორდინაციას უწევს მათ საქმიანობას. გაეროს 58-ე მუხლის თანახმად, “გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია იძლევა რეკომენდაციებს სპეციალიზებულ დაწესებულებათა პოლიტიკისა და საქმიანობის შესათანხმებლად”.

თანამედროვე ეტაპზე სპეციალიზებული ორგანიზაციები აქტიურად წყვეტენ მათ კომპეტენციაში შემავალ საკითხებს, შეიმუშავენ პოლიტიკას მსოფლიოს ხალხების ეკონომიკური, კულტურული, სოციალური ცხოვრების შემდგომი პროგრესისა და განვითარების მიზნით.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, მისი სპეციალიზებული დაწესებულებანი ხელს უწყობენ:

1. ცხოვრების დონის ამაღლებას, მოსახლეობის უზრუნველყოფას სამუშაოთი, ქმნიან ეკონომიკური და სოციალური პროგრესისა და განვითარების პირობებს;
2. საერთაშორისო პრობლემების გადაწყვეტას ეკონომიკურ, სოციალურ, ჯანმრთელობის დაცვის დარგში, საერთაშორისო თანამშრომლობას კულტურისა და განათლების დარგში;
3. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვას ყველასათვის, რასის, სქესის, ენისა და სარწმუნოების განურჩევლად.

გაეროს წესდების 59-ე მუხლის მიხედვით, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია საჭიროების შემთხვევაში ინიციატივას იღებს, რათა დაინტერესებული სახელმწიფოები შეუდგნენ მოლაპარაკებას ყოველი ახალი სპეციალიზებული დაწესებულების შექმნის თაობაზე.

მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაცია

საერთაშორისო სამთავრობათშორისო ორგანიზაცია გაეროს სპეციალიზებული დაწესებულებაა. მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაცია შეიქმნა ადრე არსებული საერთაშორისო მეტეოროლოგიური ორგანიზაციის ბაზაზე; იგი დაარსდა 1873 წელს. 1939 წელს მსოფლიო მეტეოროლოგიურმა ორგანიზაციამ მიიღო დადგენილება “მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაციის” სახელწოდებით სამთავრობათშორისო ორგანიზაციის შექმნის შესახებ. ამ ორგანიზაციის კონვენცია შეიქმნა 1947 წელს ვაშინგტონის კონფერენციამ, რომელიც ძალაში შევიდა 1950 წლის 23 მარტს. ამჟამად მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაციის წევრია 160-ზე მეტი სახელმწიფო.

ბამროს სპეციალიზებული ორგანიზაციის მიზანია უზრუნველყოს საერთაშორისო თანამშრომლობა მეტეოროლოგიური

სადგურების ქსელის შექმნისა და მეტეოროლოგიური დაკვირვებების ერთიანი ნორმების შემუშავებაში, ინფორმაციის სწრაფი გაცვლის სისტემის ჩამოყალიბებაში, ხელი შეუწყოს მეტეოროლოგიის მიღწევების გამოყენებას ავიაციაში, საზღვაო ნავიგაციაში, სოფლის მეურნეობასა და სხვა დარგებში, წახალისოს მეტეოროლოგიის სფეროში გამოკვლევების ჩატარება, მეტეოროლოგების მომზადება.

მეტეოროლოგიური ორგანიზაციის მიერ დაფუძნებული ამინდის მსოფლიო სამსახური ემყარება მიწისზედა, მეტეოროლოგიური თანამგზავრების, საერთაშორისო სისტემებისა და რეგიონული მეტეოროლოგიური ცენტრების დაკვირვებებს. ეს სისტემები, თანამგზავრები და ცენტრები ფუნქციონირებენ წევრ სახელმწიფოთა ამინდის ეროვნული სამსახურების დახმარებით. ამ ბოლო დროს, როდესაც კოსმოსიდან მიღებული მონაცემები ატმოსფეროსა და ოკეანეებში მიმდინარე პროცესების შესახებ, სწრაფად ხდება ამინდის პროგნოზის საფუძველი მთელს მსოფლიოში, მსოფლიო მეტეოროლოგიურმა ორგანიზაციამ მთავარი ყურადღება დაუთმო დაკვირვებათა კოსმოსურ სისტემებს.

მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაცია ახორციელებს სამეცნიერო მუშაობას. მისი კვლევის ობიექტებია: გლობალური ატმოსფერული პროცესები, გამოყენებითი მეტეოროლოგიისა და კლიმატური პროგრამები, ოპერატიული ჰიდროლოგია, კადრების მომზადება, ტექნიკური თანამშრომლობის საკითხები.

მსოფლიო მეთეოროლოგიური ორგანიზაციის უმაღლესი ორბანო კონბრეისი. მასში წარმოდგენილია წევრი სახელმწიფოები მათი მეტეოროლოგიური სამსახურების სახით. კონგრესი იკრიბება 4 წელიწადში ერთხელ.

მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაციის კონგრესი განსაზღვრავს ამ ორგანიზაციის საერთო პოლიტიკას თავისი მიზნების განხორციელების საქმეში, ამტკიცებს ორგანიზაციის ამინდის სამსახურის პროგრამასა და ბიუჯეტს; ადგენს მეტეოროლოგიურ საქმიანობასთან დაკავშირებულ ტექნიკურ წესებს; იხილავს მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაციის კონვენციასა და სხვა აქტებში ცვლილებების შეტანის საკითხებს, ირჩევს პრეზიდენტს და ვიცე-პრეზიდენტებს, აგრეთვე აღმასრულებელი საბჭოს წევრებს.

კონბრეისიდან კონბრესამდე მუშაობას ხელმძღვანელობს აღმასრულებელი საბჭო, რომელსაც იწვევენ წელიწად-

ში ერთხელ. აღმასრულებელი საბჭო ახორციელებს კონტროლს მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაციის გადაწყვეტილებებისა და ტექნიკური წესების შესრულებაზე.

აღმასრულებელი საბჭო შედგება 36 წევრისგან; მათ შორის არიან პრეზიდენტი და სამი ვიცე-პრეზიდენტი, 6 რეგიონული ასოციაციის პრეზიდენტი და წევრ სახელმწიფოთა მეტეოროლოგიური და ჰიდრომეტეოროლოგიური სამსახურების 26 დირექტორი. საბჭოს წევრებს ირჩევენ მსოფლიო ორგანიზაციის კონგრესზე, გარდა რეგიონული პრეზიდენტებისა, რომელთაც ირჩევენ შესაბამის ასოციაციებში.

მსხვილი გეოგრაფიული რაიონების მეტეოროლოგიური სამსახურების საქმიანობას კოორდინაციას უწევს 6 რეგიონული ასოციაცია. ესენია: აფრიკის, აზიის, სამხრეთ ამერიკის, ჩრდილო და ცენტრალური ამერიკის, წყნარი ოკეანის, სამხრეთ-დასავლეთის, ევროპის ასოციაციები. თითოეული ასოციაცია შედგება მსოფლიო ორგანიზაციის შესაბამისი რეგიონის წევრი სახელმწიფოებისაგან. ამ ასოციაციათა ამოცანაა რეგიონში მეტეოროლოგიური სამსახურების კოორდინაცია.

შექმნილია 8 ტექნიკური კომისია, რომელთაგან თითოეული შედგება წევრი სახელმწიფოების მიერ დანიშნული ექსპერტებისგან. კომისია პასუხისმგებელია საავიაციო, მეტეოროლოგიის, ჰიდროლოგიის, დაკვირვების მეთოდების, კლიმატოლოგიისა და მეტეოროლოგიის დარგების გამოყენების შესწავლაზე.

მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაციის მუდმივ-მოქმედი ორბანოა სამდივნო, რომელსაც სათავეში უდგას კონგრესის მიერ დანიშნული ბენეფარული მდივანი.

ოციფიალური და სამუშაო ენებია: ინგლისური, არაბული, ესპანური, ჩინური, რუსული და ფრანგული.

ორგანიზაციის მთავარი გამოცემაა “მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაციის ბიულეტენი“.

მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაციის ადგილსამყოფელი ქენევაშია (შვეიცარია).

ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია

ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია შეიქმნა 1946 წელს გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს ინიციატივით იგი გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სპეციალიზებული დაწესებულებაა, რომლის წესდება მიიღეს 1946 წელს და ძალაში შევიდა 1948 წლის 7 აპრილს, როდესაც გაეროს წევრმა 26 სახელმწიფომ მოახდინა მისი რატიფიკაცია.

ეპიდემიური დაავადებებისგან ადამიანთა დაცვის წესებს საუკუნეების განმავლობაში იყენებდნენ სახელმწიფოები. სანავსადგურო ქალაქებმა პირველებმა გამოსცადეს ამის აუცილებლობა. ვენეციამ, რომელსაც მჭიდრო კავშირი ჰქონდა ახლო აღმოსავლეთთან, 1348 წელს დანიშნა “ჯანმრთელობის დაცვის სამი ინსპექტორი”. მათ დაევაღათ მიეღოთ ზომები შავი ჭირის ახალი ეპიდემიის გავრცელების შესაჩერებლად. ამ მიზნით 1403 წელს შეიქმნა საკარანტინო ლაზარეთი. ვენეციას მიბაძა გენუამ.

მარსელში 1467 წელს კონსულებმა მიიღეს მითითება, შემოეღოთ ლეპროზორიუმის რეჟიმი შავი ჭირის საწინააღმდეგო პროფილაქტიკურ დაწესებულებებში, ხოლო 1527 წელს ამ ქალაქში შეიქმნა საფრანგეთის პირველი ლაზარეთი.¹

ნავსადგურებში გემების შესვლისას გამოყენებული იყო მკაცრი საკარანტინო რეჟიმი. მაგალითად, მარსელში მეზღვაურები გემებზე რჩებოდნენ რამდენიმე დღეს, ხოლო შემდეგ მათ ათავსებდნენ ლაზარეთში სულ ცოტა ერთი კვირით. ნაპოლეონ ბონაპარტი, რომელიც ევკვატიდან დაბრუნდა საფრანგეთში, კინალამ დააპატიმრეს იმისათვის, რომ არ უნდოდა დამორჩილებოდა ამ წესებს.

ტექნიკურმა რევოლუციამ XIX საუკუნეში წარმოშვა ურთიერთობის უფრო სწრაფი საშუალებები (რკინიგზა, გემები, სუეცის არხის გახსნა 1869 წელს და სხვ). ამან უფრო დააჩქარა ადამიანთა და სხვადასხვა საქონლის გადაადგილება, შესაბამისად ხელი შეუწყო გადაძვლები დაავადებების გავრცელებას.

მასობრივმა ეპიდემიებმა, განსაკუთრებით ქოლერამ, მოიცვა ევროპა, რამაც გამოიწვია ადამიანთა უზარმაზარი დანაკარგები.

¹ К. Кольяр. Международные организации и учреждения, 1972, стр. 460.

დამცავი ღონისძიებები ერთი ქვეყნის მასშტაბით არასაკმარისი აღმოჩნდა. აუცილებელი გახდა საერთაშორისო მასშტაბით ღონისძიებათა გატარება.

პირველი საერთაშორისო სანიტარიული კონფერენცია გაიმართა 1851 წელს პარიზში ლუი ნაპოლეონის ინიციატივით. ამ კონფერენციის უშუალო შედეგები უმნიშვნელოა, მაგრამ მან გაუხსნა გზა ამ დარგში საერთაშორისო თანამშრომლობას. 1853, 1854 და 1855 წლებში ქოლერის ეპიდემიებმა წამოჭრა ახალი კონფერენციების მოწვევის საკითხი. კონფერენციები გაიმართა 1859 წელს პარიზში, 1866 წელს - კონსტანტინეპოლში, 1877 წელს - ვენაში, 1881 წელს - ვაშინგტონში, 1885 წელს - რომში. პირველ საერთაშორისო სანიტარიულ კონვენციას ხელი მოაწერეს 1892 წელს ვენეციაში. იგი ითვალისწინებდა ღონისძიებებს, რომლებიც ევროპას იცავდა ქოლერისაგან.

დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა 1893 წელს დრეზდენის კონფერენციის გადაწყვეტილებას რომელიმე ქვეყანაში ქოლერის პირველი შემთხვევის შეტყობინების აუცილებლობის შესახებ. ამგვარად, საერთაშორისო რეგლამენტაცია განვითარდა, მაგრამ გადასაწყვეტი დარჩა საერთო ხასიათის მუდმივ დაწესებულებათა შექმნის საკითხი.

1892 წელს ვენეციის კონფერენციის გადაწყვეტილებით შეიქმნა ეგვიპტის საკარანტინო საბჭო. სხვა მსგავსი საბჭოები უკვე არსებობდა თეირანში, კონსტანტინეპოლში და სხვ. მათი საქმიანობა ადგილობრივი ხასიათის იყო, მაგრამ ევროპის ქვეყნების სამედიცინო პერსონალის მიზნები საბჭოებს საერთაშორისო მნიშვნელობას აძლევდა.

პირველი საერთაშორისო ორგანო რომის კონფერენციის (1907 წლის 9 დეკემბერი) ხელშეკრულების საფუძველზე შეიქმნა და ფუნქციონირება დაიწყო 1908 წელს პარიზში საზოგადოებრივი ჰიგიენის საერთაშორისო ბიუროს სახელწოდებით. ეს ორგანიზაცია წარმოადგენდა საერთაშორისო ადმინისტრაციულ კავშირს, რომელიც 55 სახელმწიფოს აერთიანებდა. მისი მთავარი ორგანო იყო მუდმივი კომიტეტი, რომელსაც იწვევდნენ წელიწადში ორჯერ და თავის ფუნქციებს ასრულებდა რამდენიმე კომისიის დახმარებით. მუდმივმოქმედი აღმასრულებელი ორგანო - ბიურო, რომელსაც ხელმძღვანელობდა დირექტორი, ამზადებდა

საერთაშორისო კონფერენციებს, ავრცელებდა ინფორმაციას ეპიდემიურ დაავადებათა შესახებ, ახორციელებდა გამოკვლევებსა და გამოკითხვებს, მისი როლი მეტად დიდი იყო.

მეორე საერთაშორისო ორგანო შექმნა ერთა ლიგამ წესდების 23-ე მუხლის შესაბამისად, რომელიც ითვალისწინებდა: “ლონის-ძიებას გაატარებენ, რათა მიიღონ საერთაშორისო ხასიათის ზომები დაავადებათა თავიდან ასაცილებლად და მათთან საბრძოლველად“.¹

1920 წელს შეიქმნა დროებითი კომისია ეპიდემიების დარგში. მას დაევალა შეემუშავებინა ტიფის ეპიდემიასთან ბრძოლის ღონისძიებები, აგრეთვე მოემზადებინა ჰიგიენის პრობლემებზე საერთაშორისო ორგანოს წესდების პროექტი. მალე ეპიდემიების დარგში კომისია გარდაიქმნა ერთა ლიგის ფარგლებში ჰიგიენის პრობლემების კომიტეტად. 1936 წელს ერთა ლიგის ჯანმრთელობის დაცვის ორგანიზაცია მოიცავდა სამ ორგანოს:

1. ჰიგიენის პრობლემების კომიტეტს, რომელიც შედგებოდა 12 წევრისგან;
2. საკონსულტაციო საბჭოს;
3. სამდივნოს.

მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში ერთგვარად შეიზღუდა ამ ორგანოების საქმიანობა. 1944 წლის დეკემბერში ნაწილი ფუნქციებისა გადაეცა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის დახმარებისა და აღდგენის ადმინისტრაციას.

წინადადება საერთაშორისო კონფერენციის მოწვევის შესახებ ახალი საერთაშორისო სანიტარული ორგანიზაციის შექმნის მიზნით, გამოითქვა სან-ფრანცისკოს 1945 წლის აპრილ-ივნისის კონფერენციაზე. 1945 წლის 15 თებერვალს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს პირველ სესიაზე შეიქმნა მოსამზადებელი კომისია (მასში შევიდნენ ჯანმრთელობის დაცვის დარგის ექსპერტები), რომელსაც დაევალა შეემუშავებინა დოკუმენტები საერთაშორისო კონფერენციისათვის, კომისიის სხდომები გაიმართა პარიზში 1946 წლის 18 მარტიდან 5 აპრილამდე, ხოლო კონფერენცია გაიხსნა ნიუ-იორკში 1946 წლის 19 ივნისს, 22 ივლისს კონფერენციამ მიიღო ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის წესდება, რომელიც ძალაში შევიდა 1948 წლის 7 აპ-

¹ საერთაშორისო სამართლის და საერთაშორისო ურთიერთობის დოკუმენტები, 1949, გვ. 93.

რილს. 7 აპრილი გამოცხადდა ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო დღედ. ჯანმრთელობის დაცვის პირველი მსოფლიო ასამბლეა გაიხსნა იმავე წლის 24 ივნისს.

ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის წესდების თანახმად, მისი მიზანია: ყველა ხალხმა მიაღწიოს ჯანმრთელობის უმაღლეს დონეს, კოორდინაცია გაუწიოს საერთაშორისო თანამშრომლობას ჯანმრთელობის დაცვის საქმეში და დაეხმაროს სახელმწიფოებს სამედიცინო მომსახურების გაუმჯობესებაში. ამჟამად მსოფლიო ორგანიზაციის წევრია 180-მდე სახელმწიფო. 1992 წელს ამ ორგანიზაციის წევრი გახდა საქართველო.

ორგანიზაცია განაგებს დაავადებებთან ბრძოლისა და მათი ლიკვიდაციის საქმეს, ატარებს საერთაშორისო ღონისძიებებს კარანტინისა და ეპიდემოლოგიის მეთვალყურეობის დარგში, აწესებს კონტროლს სამკურნალო პრეპარატების ხარისხზე, ნარკოტიკებზე, ამუშავებს წამლების საერთაშორისო სტანდარტებს და სხვ. მისი თაოსნობით გაშლილია მალარიისა და ყვავილის ლიკვიდაციის საერთაშორისო კამპანია.

ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია აგროვებს და განაზოგადებს სტატისტიკურ მონაცემებს შობადობის, დაავადებების, ეპიდემიების შესახებ. დახმარებას უწევს წევრ სახელმწიფოებს განსაკუთრებით საშიში დაავადებების წინააღმდეგ ბრძოლაში. გარდა ამისა, ორგანიზაცია ხელმძღვანელობს და ატარებს სამეცნიერო გამოკვლევებს, კონფერენციებს, სიმპოზიუმებს, განაგებს სამედიცინო მუშაკების მომზადებისა და დახელოვნების საქმეს, ეხმარება განვითარებად ქვეყნებს ჯანმრთელობის დაცვის განვითარებასა და ეროვნული კადრების მომზადებაში.

ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის სისტემაში შედის ექვსი რეგიონული ორგანიზაცია. ესენია ევროპის (კოპენჰაგენში), ამერიკის (ვაშინგტონში), სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის (დელიში), აღმოსავლეთ ხმელთაშუა ზღვისპირეთის (ალექსანდრიაში), წყნარი ოკეანის დასავლეთ ნაწილის (მანილაში), აფრიკის (ბრაზავილეში) ორგანიზაციები.

ორგანიზაციის უმაღლესი ორბანოა ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ასამბლეა, რომელშიც წარმოდგენილია ორგანიზაციის ყველა წევრი. ასამბლეა წარმართავს ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის საქმიანობას, ნიშნავს გენერალურ დირექტორს, ამტკიცებს გეგმებს, ბიუჯეტს და ა.შ. ასამბ-

ლვის ხესიებს იწვევენ ყოველწლიურად ორგანიზაციის პოლიტიკის, პროგრამებისა და ბიუჯეტის დარგში გადაწყვეტილებათა მისაღებად.

ასამბლეა სამი წლის ვადით ირჩევს აღმასრულებელ საბჭოს 30 წევრის შემადგენლობით. საბჭო ასამბლეის აღმასრულებელი ორბანოა, რომელსაც იწვევენ წელიწადში ორჯერ მაინც. აღმასრულებელ საბჭოს უფლება აქვს გადაუდებელ შემთხვევაში (ეპიდემია, სტიქიური უბედურება და სხვ.), მიიღოს განსაკუთრებული ზომები.

ცენტრალური ადმინისტრაციული ორბანოა სამდივნო, რომელსაც სათავეში უდგას გენერალური მდივანი.

ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის ბიუჯეტს შეადგენს წევრი სახელმწიფოების საწევრო შენატანები. მას აფინანსებს აგრეთვე ჯანმრთელობის დაცვის ნებაყოფლობითი ფონდი, რომელიც დაფუძნებულია 1960 წლიდან, გაეროს განვითარების პროგრამის ფონდი და გაეროს საბავშვო ფონდი.

ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია გამოსცემს ორგანიზაციის ქრონიკას, ბიულეტენს, აქვეყნებს ტექნიკურ მოხსენებებს, მონოგრაფიებს, სტატისტიკური კრებულების სერიებს.

სამუშაო ენებია : ინგლისური და ფრანგული. აღბილ-სამყოფელია ჟენევაში (შვეიცარია).

გაეროს განვითარების პროგრამა

განვითარებადი ქვეყნებისადმი ეკონომიკური, საბაჟო-ტექნოლოგიური, ტექნიკური დახმარების საქმეში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის განვითარების პროგრამას. 1950 წელს მიღებულია გაეროს ტექნიკური დახმარების პროგრამა, 1959 წელს - ტექნიკური დახმარების გაფართოებული პროგრამა და გაეროს სპეციალური ფონდი; 1966 წელს ეს სამი პროგრამა გაერთიანდა ერთიან გაეროს განვითარების პროგრამად. განვითარების პროგრამა წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე წამყვან საერთაშორისო პროგრამას განვითარებადი ქვეყნებისადმი ეკონომიკური და ტექნიკური დახმარების აღმოჩენის საქმეში.

თუ 1950 წელს ტექნიკური დახმარების პროგრამას გააჩნდა 50 მილიონი დოლარის ბიუჯეტი, 1984 წელს მან შეადგინა 7.535.434.559 დოლარი.

გაეროს განვითარების პროგრამა - განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკის უმნიშვნელოვანეს სექტორებში საინვესტიციო და მრავალმხრივი ტექნიკური დახმარების საერთაშორისო პროგრამაა. იგი ემსახურება 175 ქვეყანასა და ტერიტორიას. მას მსოფლიოს 132 ქვეყანაში გააჩნია თავისი განყოფილებები.

გაეროს განვითარების პროგრამის საქმიანობა ოთხი ძირითადი მიმართულებით ხორციელდება:

1. სიღარიბესთან ბრძოლა;
2. მმართველობითი საქმიანობის განვითარება;
3. განვითარებად ქვეყნებს შორის ტექნიკური თანამშრომლობა;
4. გარემოს დაცვა და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენება.

გაეროს გავშვთა ფონდი

საერთაშორისო დოკუმენტებმა ბავშვთა უფლებების შესახებ უზარმაზარი გავლენა მოახდინეს მსოფლიოს მასშტაბით არასრულწლოვანთა უფლებების დაცვაზე, მათი ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული მდგომარეობის გაუმჯობესებაზე. დადებითი პროგრამებიც, მაგრამ პრობლემები ძალზე ბევრია, მწვავე და გადასაწყვეტია, მთელ რიგ ქვეყნებში ირღვევა ბავშვთა და მოზარდთა უფლებები. აი, ზოგიერთი მონაცემი:

1. განვითარებად ქვეყნებში 5-დან 14 წლამდე ასაკის 250 მილიონზე მეტი ბავშვი მუშაობს. თითქმის ყოველი მეოთხე; ბევრი მათგანი განიცდის სასტიკ ექსპლუატაციას.
2. განვითარებადი ქვეყნების 140 მილიონი არასრულწლოვანი არ სწავლობს დაწყებით სკოლებში; ამათგან 60 პროცენტს გოგონები შეადგენენ. მსოფლიოში თითქმის 90 მილიონი წერა-კითხვის უცოდინარი ბავშვიდან ორი მესამედი გოგონებია.

3. განვითარებად ქვეყნებში ხუთ წლამდე ასაკის დაახლოებით 174 მილიონი ბავშვი შიმშილობს. მსოფლიოში 1,3 მილიარდი ადამიანი სიღარიბეში ცხოვრობს. მათი 70 პროცენტი ქალები და გოგონები არიან;
4. ყოველწლიურად განვითარებად ქვეყნებში უმნიშვნელო ავადმყოფობით იღუპება ხუთ წლამდე ასაკის 12 მილიონი ბავშვი. ე.ი. ყოველდღიურად 33 ათასი;
5. მრავალმილიონიან არალეგალურ სექსუალურ ბაზარზე ყოველწლიურად შემოდის 1 მილიონი ბავშვი. მათი უმრავლესობა აზიის ქვეყნებიდანაა.¹

საჭიროდ არ ვთვლით კომენტარების გაკეთებას. მხოლოდ აღვნიშნავთ, რომ ბავშვთა უფლებების დეკლარაცია და კონვენცია ბევრ ქვეყანაში არ ხორციელდება, ანდა დღემდე არ ამოქმედებულია მთელი მასშტაბით.

არსებული მდგომარეობის გამოსწორებისათვის დიდ მუშაობას ეწევიან გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია და მისი სისტემის საერთაშორისო ორგანიზაციები: იუნესკო, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია, ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია, რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი, გაეროს ბავშვთა ფონდი, ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია, ევროსაბჭო და სხვა.

ბაქროს ბავშვთა ფონდი ბაქროს სისტემის მრთავლად ორგანიზაციას, რომლის საქმიანობა მთლიანად ბავშვებს ემყარება. იგი დაარსდა 1946 წელს.

ბავშვთა ფონდი ნახევრად ავტონომიური ორგანიზაციაა, რომელიც წარმოადგენს გაეროს სისტემის განუყოფელ ნაწილს. მისი ხელმძღვანელი ორგანოა - აღმასრულებელი საბჭო, საბჭო 36 წევრის შემადგენლობით განსაზღვრავს ბავშვთა ფონდის საქმიანობის ძირითად მიმართულებებს, აანალიზებს პროგრამებს და ამტკიცებს ბიუჯეტს.

ბავშვთა ფონდის სამდივნო, რომლის შტაბ-ბინა ნიუ-იორკშია, მუშაობას ატარებს მრავალრიცხოვანი ბიუროების (2000-ზე მეტი) მეშვეობით. ბიუროები განლაგებულია მსოფლიოს 160-ზე მეტ ქვეყანაში. გარდა ამისა, ბავშვთა ფონდს გააჩნია წარმომად-

¹ გაეროს ბავშვთა ფონდი. ფაქტები და ციფრები, 1997, რუსულ ენაზე.

გენლობა შენევაში, კოპენჰაგენსა და ტოკიოში, ხოლო სამეცნიერო-კვლევის ცენტრი ფლორენციაში. ბავშვთა ფონდი ნაყოფიერ მუშაობას ატარებს მთავრობებთან შეთანხმებით.

მუშაობაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ბავშვთა ფონდის საქმეთა ეროვნული კომიტეტები განვითარებულ ქვეყნებში, მათი რაოდენობა 37-ია, კომიტეტები - კერძო ორგანიზაციებია, რომლებიც მუშაობენ ბავშვთა ფონდთან ერთად ბავშვთა ინტერესებისათვის, ისინი აგროვებენ თანხებს საპროგრამო ღონისძიებებისათვის, თანხებს აგროვებენ მისალოცი ღია ბარათების გაყიდვის ხარჯზე და სხვა ღონისძიებათა ჩატარებით.

ბოლო წლებში ბავშვთა ფონდმა გააფართოვა მოკავშირეთა წრე. ბავშვთა გავლენიან და აქტიურ მეგობართა რიგებში არიან მერები, პარლამენტარები და რელიგიური მოღვაწეები. მათ უკავიათ მნიშვნელოვანი ადგილი ბავშვთა უფლებებისათვის ბრძოლაში.

ბავშვთა ფონდის ყურადღების ცენტრში მოექცა ბავშვთა განათლების, ჯანმრთელობის დაცვის, კვების, სასამელი წყლის, ჰუმანური დახმარების და სხვა საკითხები.

ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაცია

ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაცია საერთაშორისო სამთავრობათშორისო ორგანიზაციაა. იგი შეიქმნა პარიზის 1883 წლისა და ბერნის 1888 წლის კონვენციების საფუძველზე. კონვენციას, ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის შექმნის შესახებ, ხელი მოაწერეს 1967 წელს სტოკჰოლმის კონფერენციაზე. იგი ძალაში შევიდა 1970 წელს. ორგანიზაცია 1974 წლის 17 დეკემბერს გახდა გაეროს სპეციალიზებული დაწესებულება.

თანახმად წესდებისა, ორგანიზაციის ფუნქციებში შედის: ე.წ. სამრეწველო საკუთრების დაცვა (უმთავრესად გამოგონებები, სასაქონლო ნიშნები, სამრეწველო ნიმუშები), მეცნიერულ აღმოჩენებზე, ლიტერატურულ, სამუსიკო, მხატვრულ და სხვა ნაწარმოებებზე, საავტორო უფლებების დაცვისთვის ზომების მიღება, აგრეთვე ამ

საკითხებთან დაკავშირებით ეროვნულ ორგანიზაციებს შორის თანამშრომლობის განვითარება.

ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის მიზნებია: მთელ მსოფლიოში ინტელექტუალური საკუთრებისადმი პატივისცემის უზრუნველყოფა და განმტკიცება, ამით ხელის შეწყობა სამრეწველო და კულტურული განვითარებისათვის.

ინტელექტუალური საკუთრების ცნებაში იგულისხმება ეგრეთ წოდებული სამრეწველო საკუთრების დაცვის უფლება (შითავრესად გამოგონებები, სასარგებლო მოდელები, სამრეწველო ნიმუშები, სასაქონლო ნიშნები), აგრეთვე საავტორო უფლება, ძირითადად ლიტერატურულ, მუსიკალურ, მხატვრულ, ფოტოგრაფიულ და კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებებზე. ორგანიზაცია ხელს უწყობს ინტელექტუალური საკუთრების დაცვას და უზრუნველყოფს ადმინისტრაციულ თანამშრომლობას 18 სამთავრობათშორისო ორგანიზაციასთან. ამათგან წამყვანი კავშირებია:

1. პარიზის კავშირი სამრეწველო საკუთრების დაცვის დარგში;
2. ბერნის კავშირი ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოების დაცვის დარგში.

ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტებია:

1. ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებები; აგრეთვე სამეცნიერო შრომები;
2. მსახიობთა საშემსრულებლო მოდერაზაცია, ფონოგრამები, ვიდეოგრამები და რადიო (ტელე) გადაცემები;
3. გამოგონებები;
4. სასარგებლო მოდელები და სამრეწველო ნიმუშები;
5. სასაქონლო ნიშნები; მომსახურების ნიშნები; საფირმო სახელწოდებები და აღნიშვნები;
6. კომპიუტერული პროგრამები;
7. არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთა;
8. ინტეგრალური მიკროსქემების ტოპოლოგია.

ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციისა და კავშირების წევრია 140 სახელმწიფო. ყოფილი სსრ კავშირი (ამჟამად რუსეთის ფედერაციული რესპუბლიკა), ბელორუსია და უკრაინა ამ ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოები იყვნენ.

ორგანიზაციის მიმართ განსაკუთრებულ ინტერესს იჩენენ განვითარებადი ქვეყნები, რომლებიც სულ უფრო დაჟინებით მოითხოვენ

თანამედროვე ტექნოლოგიას. მათთვის მნიშვნელოვანია ხელმისაწვდომი გახდეს საპატენტო ინფორმაცია.

ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაცია დახმარებას უწევს განვითარებად ქვეყნებს, ხელს უწყობს სამრეწველო საკუთრების სისტემებისა და საავტორო უფლებების მოდერნიზაციას, შეიმუშავებს საავტორო უფლებათა დარგში ხანიმუშო დებულებებს, უნიშნავს ამ ქვეყნების მოქალაქეებს სტიპენდიებს, აწვობს სემინარებს და ა.შ.

ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის სტრუქტურა: **შმაღლესი ორბანოა კონსერპენციია**, რომელშიც შედიან წევრი სახელმწიფოები. **შმაღლესი ორბანოა აბრმთვი ბენერალური ასამბლეა**. მასში გაერთიანებული არიან ის წევრი სახელმწიფოები, რომლებიც წარმოადგენენ აგრეთვე პარიზისა (100 სახელმწიფო) და ბერნის (83 სახელმწიფო) კავშირების წევრ სახელმწიფოებს.

ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციისა და კავშირების ხელმძღვანელი ორგანოები, რომლებიც მართავენ ორგანიზაციას, ატარებენ ერთობლივ სესიებს პოლიტიკის შემუშავების, თავიანთი პროგრამებისა და ბიუჯეტის დამტკიცებისათვის.

ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციამ 1983 წელს საერთაშორისო ბიურო შეცვალა ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის საერთაშორისო გაერთიანებული ბიუროთი. იგი ორგანიზაციის ადმინისტრაციული ორგანოა, რომელიც უზრუნველყოფს სხდომათა ტექნიკურ მომსახურებას. ბიურო ასრულებს პროექტებს, რომლებიც მიმართულია ინტელექტუალური საკუთრების დარგში წევრ სახელმწიფოთა შორის საერთაშორისო თანამშრომლობის გაფართოებისაკენ. ბიუროს ხელმძღვანელობს გენერალური დირექტორი.

საკოორდინაციო კომიტეტი - საკონსულტაციო ორბანო, რომელიც განაგებს საყოველთაო ინტერესების შემცველ საკითხებს. ამასთან ერთად იგი არის გენერალური ასამბლეისა და კონფერენციის აღმასრულებელი ორგანო. მას გააჩნია საკუთარი ფუნქციებიც. ამზადებს გენერალური ასამბლეისა და კონფერენციის დღის წესრიგის პროგრამისა და ბიუჯეტის პროექტებს, იძლევა სხვადასხვა სახის კონსულტაციებს. საკოორდინაციო კომიტეტის წევრებს ირჩევენ ორი წლის ვადით მსოფლიო ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოები, პარიზისა და ბერნის კავშირები. იგი შედგება 47 წევრისაგან.

პარიზის კავშირი - პარიზის კონვენციის მონაწილე ქვეყნების მიერ შექმნილი საკუთრების დაცვის კავშირი. კავშირი ქმნის ერთიან ორგანიზაციას. მას გააჩნია სამი ადმინისტრაციული ორგანო: ასამბლეა, აღმასრულებელი კომიტეტი და ინტელექტუალური საკუთრების ორგანიზაციის საერთაშორისო ბიურო, რომელსაც სათავეში უდგას ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის გენერალური დირექტორი. კავშირი წარმოადგენს იურიდიულ პირს საერთაშორისო სამართლის სისტემაში, აუცილებელი ორგანოებითა და განსაზღვრული ამოცანების შესრულების პროგრამებით. პარიზის კონვენცია სამრეწველო საკუთრების დაცვის კონვენციაა. იგი მიღებულ იქნა პარიზში 1883 წლის 20 მარტს და მას ხელი მოაწერა თერთმეტმა სახელმწიფომ, ძალაში შევიდა 1884 წლის 7 ივლისიდან. პარიზის კონვენცია რამდენჯერმე გადაიხინჯა; ბოლოს - 1967 წელს სტოკჰოლმში.

ბერნის კავშირი - ბერნის კონვენციის მონაწილე ქვეყნების მიერ შექმნილი საერთაშორისო კავშირი ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების საერთაშორისო დაცვის შესახებ. ბერნის კონვენცია - ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის კონვენციაა. იგი მიღებულ იქნა ბერნში 1886 წლის 9 სექტემბერს.

ბერნის კონვენციის ძირითადი პრინციპებია:

1. დგინდება ე.წ. ეროვნული რეჟიმი;
2. ეროვნული რეჟიმი არაა დამოკიდებული რაიმე ფორმალური ვალდებულებებისაგან, ე.ი. დაცვა მიენიჭება ავტომატურად და იგი არაა დაკავშირებული რეგისტრაციასთან ან სხვა ფორმალობასთან ნაწარმოების პუბლიკაციის დაცვის უზრუნველყოფის საკითხში;

3. დაცვის მინიჭება არაა დამოკიდებული ამ ნაწარმოების წარმოშობის ქვეყანაში მისი დაცვის არსებობის ან მისი მოქმედების ვადასთან. ნაწარმოების დაცვის ხანგრძლივობა გრძელდება ავტორის სიცოცხლის პერიოდში და მისი გარდაცვალების შემდეგ 50 წლის მანძილზე. საქართველო ბერნის კონვენციის წევრია 1995 წლიდან.

პარიზისა და ბერნის კონვენციებმა განაპირობეს საერთაშორისო ბიუროს ანუ სამდივნოს შექმნა. მათი გაერთიანება მოხდა 1893 წელს და ფუნქციონირებდა სხვადასხვა სახელწოდებით. ბოლო სახელი იყო “გაერთიანებული საერთაშორისო ბიურო ინტელექტუალური საკუთრების დაცვისათვის“, რომლის ფუნქციებიც მსოფლიო ინტელექტუალური საკუთრების ბიურომ იკისრა.

მსოფლიო ინტელექტუალური საკუთრების ორგანიზაცია აკონტროლებს მთელ რიგ საერთაშორისო ხელშეკრულებებს, რომელთაგან ყველაზე მნიშვნელოვანია პარიზის 1893 წლის კონვენცია ინდუსტრიული საკუთრების დაცვის შესახებ და 1886 წლის ბერნის კონვენცია ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის შესახებ.

მსოფლიო საფოსტო კავშირი

დაფუძნდა 1874 წლის 9 ოქტომბერს ბერნის ხელშეკრულებით, რომელიც მოიწონა 22 სახელმწიფომ ბერნში (შვეიცარია). ხელშეკრულება ძალაში შევიდა 1875 წლის 1 ივლისიდან. 1878 წლამდე მას ეწოდებოდა “საყოველთაო საფოსტო კავშირი“. 1947 წლიდან მსოფლიო საფოსტო კავშირი გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სპეციალიზებული საერთაშორისო დაწესებულებაა.

მსოფლიო საფოსტო კავშირის წევრია 170-მდე სახელმწიფო. წესდების მიხედვით კავშირის მიზნებია: საფოსტო სამსახურის მუშაობის ეფექტიანობის ამაღლება, საფოსტო სამსახურის ორგანიზაცია და სრულყოფა. ამ სფეროში საერთაშორისო თანამშრო-

1 ხანდრო ჯორბენაძე, ინტელექტუალური საკუთრების განმარტებითი ლექსიკონი, 1998, გვ. 29

მლობის განვითარების წახალისება, ტექნიკური დახმარების აღმოსწავლა განვითარებადი ქვეყნებისათვის საფოსტო სამსახურის სრულყოფისა და ორგანიზაციის სფეროში.

1959 წლის 1 აპრილიდან მსოფლიო საფოსტო კავშირის საქმიანობა რეგულირდება მსოფლიო საფოსტო კონვენციით, რომელიც მიღებულია საფოსტო კონგრესზე ოტავაში 1957 წლის 3 ოქტომბერს.

კონვენციამ მონაწილე ქვეყნების ტერიტორიები “ერთიან საფოსტო ტერიტორიად” გამოაცხადა და საფოსტო გზავნილებისთვის დააწესა ტრანზიტის თავისუფლება, ერთიანი კლასიფიკაცია და ტარიფები. ამის შედეგად ისინი იზავენება უმოკლესი გზით და მსოფლიო საფოსტო კავშირის ყველა წევრი ქვეყნისთვის ერთნაირი წესებით. ეს პრინციპები დაედო საფუძვლად კონვენციის დამატებით მიღებულ რამდენიმე საერთაშორისო შეთანხმებასაც.

მსოფლიო საფოსტო კავშირი აზიის, აფრიკის, ამერიკის განვითარებად ქვეყნებს უზავენის ექსპერტებს, კონსულტანტებს, ეხმარება ტექნიკური პროექტების შემუშავებაში, კადრების მომზადებაში, უწევს ტექნიკურ დახმარებას.

მსოფლიო საფოსტო კავშირის თანამშრომლობის ტექნიკური პროექტები მოიცავს დაგეგმვას, ორგანიზებას, მართვას, ოპერაციებს, კადრების მომზადებას და ფინანსურ სამსახურს.

საფოსტო კავშირის მთავარი ორბანოებია: მსოფლიო საფოსტო კონგრესი, აღმასრულებელი საბჭო, საფოსტო ბამოკვევების საკონსულტაციო საბჭო და საერთაშორისო ბიურო.

მსოფლიო საფოსტო კონგრესი, რომელიც შედგება ყველა წევრი სახელმწიფოსაგან, კავშირის უმაღლესი ორგანოა. კონგრესს იწვევენ ხუთ წელიწადში ერთხელ მსოფლიო საფოსტო კონვენციის გადაამუშავებისა და სხვა მნიშვნელოვანი პრობლემების განხილვის მიზნით. კავშირის წევრ სახელმწიფოთა ორი მესამედის მოთხოვნით ან თანხმობით შეიძლება საგანგებო კონგრესის მოწვევა.

კონგრესებს შორის მოქმედებს კონგრესის მიერ არჩეული 40 წევრისგან შედგენილი აღმასრულებელი საბჭო, რომელსაც იწვევენ წელიწადში ერთხელ.

საფოსტო გამოკვლევების საკონსულტაციო საბჭო, რომელსაც კონგრესი ირჩევს 35 წევრის შემადგენლობით, ახორციელებს გამოკვლევებს და აძლევს რეკომენდაციებს საფოსტო მომსახურების ტექნიკურ და ეკონომიკურ საკითხებზე. საბჭო სხდომებს წელიწადში ერთხელ მართავს.

მსოფლიო საფოსტო კავშირის მუდმივი სამდივნოა მისი საერთაშორისო ბიურო. იგი საფოსტო ადმინისტრაციისთვის უზრუნველყოფს კავშირს, ინფორმაციას, კონსულტაციებს და ზოგიერთ ფინანსურ მომსახურებას, ამასთან, საფოსტო მომსახურების დარგში კოორდინაციას უწევს და ახორციელებს ტექნიკური თანამშრომლობის ღონისძიებებს.

მსოფლიო საფოსტო კავშირის წევრ სახელმწიფოებს შეუძლიათ შექმნან რეგიონული საფოსტო კავშირები. ამჟამად არსებობს 5 რეგიონული საფოსტო კავშირი.

კავშირი გამოსცემს ჟურნალს, ოფიციალური ენაა ფრანგული, სამუშაო ენებია ინგლისური, ესპანური, რუსული. მუდმივი ორბანოების აღბილსამყოფელია ბერნი (შვეიცარია).

საერთაშორისო საზღვაო ორგანიზაცია

საერთაშორისო საზღვაო ორგანიზაცია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სამთავრობათშორისო სპეციალიზებული დავესებულებაა. კონვენცია საზღვაო ორგანიზაციის შექმნის შესახებ შეიქმნა 1948 წელს ენევეაში გაეროს საზღვაო კონფერენციაზე. კონვენცია ძალაში შევიდა 1958 წლის 17 მარტს. მას შემდეგ, რაც იგი რატიფიცირებული იყო 21 სახელმწიფოს მიერ, ორგანიზაციამ ფუნქციონირება დაიწყო 1959 წლიდან.

1982 წლის 22 მაისამდე საერთაშორისო საზღვაო ორგანიზაციას ეწოდებოდა სამთავრობათშორისო საზღვაო საკონსულტაციო ორგანიზაცია. საერთაშორისო საზღვაო ორგანიზაციის წევრია 150-მდე სახელმწიფო.

ორგანიზაციის მიზანია: ხელი შეუწყოს ნაოსნობის დარგში სახელმწიფოთა თანამშრომლობის გაფართოებასა და განმტკიცებას, აბრეშვი ხელსაწყოების მაქსიმალურად

შესაძლო უსაფრთხოების უზრუნველყოფას. კონვენციის თანახმად, მან ხელი უნდა შეუწყოს ზღვაოსნობის პრაქტიკაში ყოველგვარი დისკრიმინაციის აღკვეთას, მსოფლიოს საჭიროებისათვის არსებული ტონაჟის თავისუფალ გამოყენებას, კონტროლი უნდა გაუწიოს საერთაშორისო საზღვაო კონვენციების შესრულებას.

საერთაშორისო საზღვაო ორგანიზაციამ კონვენციებსა და სხვა ოფიციალურ დოკუმენტებთან ერთად მიიღო ასობით რეკომენდაცია მეტად აქტუალურ საკითხებზე. ეს ეხება ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებს, როგორცაა საზღვაო სახიფათო ტვირთები, სიგნალები, მეთევზეთა და თევზსაჭერი გემების, ატომური სავაჭრო გემების უსაფრთხოება. მართალია, ამ რეკომენდაციებს არა აქვს სავალდებულო იურიდიული ძალა, მაგრამ მათი მნიშვნელობა მეტად დიდია. ისინი ხელს უწყობენ საერთაშორისო საზღვაო ორგანიზაციის წევრ ქვეყნებს საზღვაო საკითხებზე ეროვნული წესების დამუშავებაში.

სამართაშორისო საზღვაო ორგანიზაციის სტრუქტურა: უმაღლესი ორბანო ასამბლეა, რომელიც შედგება წევრი სახელმწიფოების წარმომადგენლებისაგან, იწვევენ ორ წელიწადში ერთხელ. ასამბლეა განსაზღვრავს ორგანიზაციის პოლიტიკას, იღებს საბოლოო გადაწყვეტილებებს, ირჩევს საბჭოსა და ზღვაზე უსაფრთხოების კომიტეტის წევრებს.

სამსიბს შორის ამრიგში მუშაობას ხელმძღვანელობს საბჭო, რომელიც შედგება 32 სახელმწიფოს წარმომადგენლებისაგან. საბჭოს ირჩევენ ორი წლის ვადით. ზღვაზე უსაფრთხოების კომიტეტს ირჩევენ 4 წლით. ის შედგება 16 სახელმწიფოს წარმომადგენლებისაგან. კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციებს ზღვაოსნობის უსაფრთხოების წესების შემოღების შესახებ.

საბჭო შედგება ოთხი მთავარი კომიტეტისაგან:

1. ზღვაზე უსაფრთხოების კომიტეტის,
2. სამართლებრივი საკითხების კომიტეტის,
3. ზღვის გარემოს დაცვის კომიტეტის,
4. ტექნიკური თანამშრომლობის კომიტეტისაგან. კომიტეტები საბჭოს მეშვეობით ასამბლეას წარუდგენენ მოხსენებებს ან რეკომენდაციებს.

ორგანიზაციის შიგნით აღმინისტრაციულ-ტექნიკურ სამუშაოს ასრულებს სამღივნო. მას სათავეში უდგას გენერალური მდივანი, რომელსაც ნიშნავს საბჭო ასამბლეის თანხმობით. ოფიციალური ენებია: რუსული, ინგლისური, ფრანგული და ესპანური. სამუშაო ენებია: ინგლისური და ფრანგული. ადგილსამყოფელი ლონდონშია (დიდი ბრიტანეთი).

სამოქალაქო ავიაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია

სამოქალაქო ავიაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სპეციალიზებული სამთავრობათშორისო დაწესებულებაა, რომელიც შეისწავლის სამოქალაქო ავიაციის სფეროში სახელმწიფოთა თანამშრომლობის საკითხებს. ორგანიზაცია შეიქმნა 1944 წელს ჩიკაგოში 52 ქვეყნის საერთაშორისო კონფერენციაზე, რომელმაც მიიღო კონვენცია საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციის შესახებ. საქმიანობა დაიწყო 1947 წლის 4 აპრილიდან 26 ქვეყნის მიერ ამ კონვენციის რატიფიკაციის შემდეგ. ამჟამად ამ ორგანიზაციის წევრია 170 სახელმწიფო.

სამოქალაქო ავიაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიზნებია: მთელს მსოფლიოში სამოქალაქო ავიაციის უსაფრთხო და გეგმავრობიერი განვითარების უზრუნველყოფა; მშვიდობიანი მიზნით თვითმფრინავების კონსტრუქციების შემქმნა და მათი ექსპლოატაციის წახალისება, საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციისთვის ავიახაზების, აეროკორტებისა და აერონავიგაციის მოწყობილობათა შემქმნა; უსაფრთხო, რეგულარული, ეფექტიანი და ეკონომიკური საჰაერო გადაყვანით მსოფლიოს მოსახლეობის მოთხოვნების დაკმაყოფილება.

ორგანიზაცია სწავლობს საერთაშორისო საჰაერო მიმოსვლის პრობლემებს. ამუშავებს ფრენის, თვითმფრინავების ექსპლოატაციის, ავიასადისპეტჩერო სამსახურის, სააეროდრომთა მომსახურების წესებისთვის რეკომენდაციებსა და სტანდარტებს, აგრეთვე ეკონომიკური და იურიდიული ხასიათის საკითხებს.

ორგანიზაციის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანია საერთაშორისო ავიახაზებზე ფრენის უსაფრთხოების ხელშეწყობა. იგი განვითარებად ქვეყნებს უწევს ტექნიკურ დახმარებას სამოქალაქო ავიაციის შექმნაში. მის მიერ შემუშავებულია საერთაშორისო კონვენციები საჰაერო მიმოსვლის შესახებ.

სამოქალაქო ავიაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის სტრუქტურა: შიდალესი ორბანოა ასამბლეა, რომელიც აერთიანებს ყველა წევრ ქვეყანას, იკრიბება სამ წელიწადში ერთხელ მაინც. იგი განსაზღვრავს ორგანიზაციის პოლიტიკას, ამტკიცებს ბიუჯეტს და იხილავს ყველა საკითხს, რომელიც განსახილველად არ გადაეცემა საბჭოს.

ასამბლეა ირჩევს აღმასრულებელ ორბანოს - საბჭოს, რომელიც შედგება 33 ქვეყნის წარმომადგენლებისაგან. ეს ის ქვეყნებია, სადაც კარგად არის განვითარებული სამოქალაქო ავიაცია. საბჭოს არჩევის დროს ითვალისწინებენ აგრეთვე გეოგრაფიულ პრინციპს. იგი იკრიბება ასამბლეის სესიებს შორის პერიოდში.

სამუშაო ორბანოები: ამრსანაოსნო კომისია, ავიასატრანსპორტო და იურიდიული კომიტეტები, უკანონო ჩარევის საწინააღმდეგო კომიტეტი, ელზარდ უორნერი - პირველი პრეზიდენტის - პრეზიუმის მიმნიჭებული კომიტეტი და სხვ.

საბჭოს ხელმძღვანელობს პრეზიდენტი. საბჭო ნიშნავს გენერალურ მდივანს, რომელიც ხელმძღვანელობს ორგანიზაციის მთავარ ადმინისტრაციულ ორგანოს - სამდივნოს, გენერალური მდივანი ნიშნავს მოსამსახურეებს და ხელმძღვანელობს მათ საქმიანობას. ორგანიზაციის ფარგლებში მოქმედებს რეგიონული ბიურო.

სამუშაო ენებია: ინგლისური, ესპანური, რუსული და ფრანგული. შტაბ-ბინა მონრეალშია (კანადა).

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია შეიქმნა 1919 წელს. იგი იყო ერთა ლიგასთან არსებული ავტონომიური ორგანიზაცია. 1946 წლიდან გაეროს სპეციალიზებული დაწესებულებაა.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიზნებია: შრომელთა ცხოვრებისა და შრომის პირობების შესწავ-

ლა და გაუმჯობესება; ეკონომიკური და სოციალური სტაბილურობისათვის ხელშეწყობა; სოციალური დაზღვევისა და სრული დასაქმების უზრუნველყოფა; მოზარდთა და ქალთა შრომის დაცვა; ხელფასის დამაკმაყოფილებელი დონისა და თანაბარი შრომის თანაბარი ანაზღაურების გარანტია; სიღატაკის წინააღმდეგ ბრძოლა; დაავადებულისა და უბედური შემთხვევებისგან მუშათა დაცვა და ა.შ. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია ამზადებს და შეიმუშავებს საერთაშორისო კონვენციებისა და რეკომენდაციების პროექტებს ზემოთ ჩამოთვლილ საკითხებზე. დაარსების დღიდან ორგანიზაციამ მიიღო 300-ზე მეტი კონვენცია და რეკომენდაცია. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია აკონტროლებს წევრი ქვეყნების მიერ კონვენციებისა და რეკომენდაციების გამოყენების მიმდინარეობას.

ორგანიზაციის ტექნიკური თანამშრომლობის პროგრამის ფარგლებში მისი ექსპერტები წევრ ქვეყნებს დახმარებას უწევენ ისეთ დარგებში, როგორცაა პროფესიული მომზადება, მართვის მეთოდები, სამუშაო ძალის დაგეგმვა, დასაქმების პოლიტიკა, შრომის უსაფრთხოებისა და ჰიგიენის ტექნიკა, სოციალური უზრუნველყოფის სისტემა, კოლექტივები და მცირემასშტაბიანი კუსტარული წარმოება.

პროფესიული მომზადებისა და სწავლების შესაძლებლობას ქმნიან ორგანიზაციის შრომითი პრობლემების ინსტიტუტი უენეციაში და ტექნიკური და პროფესიული მომზადების ცენტრი ტურინში (იტალია). გარდა ამისა, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის ინიციატივით 1960 წელს შეიქმნა სოციოლოგიურ გამოკვლევათა ინსტიტუტი, რომელიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ამ საერთაშორისო ორგანიზაციის ცხოვრებაში.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის დამახასიათებელი ნიშანია წევრ სახელმწიფოთა სამხსრივი წარმომადგენლობა. შთავრების წარმომადგენლებთან ერთად მასში მონაწილეობენ ამ ქვეყნების პროფკავშირებისა და მეწარმეთა წარმომადგენლები.

ორგანიზაციის მთავარი საქმიანობაა კონვენციებისა და რეკომენდაციების შემუშავება, აზიის, აფრიკისა და ლათინური ამერიკის განვითარებადი ქვეყნებისთვის ტექნიკური დახმარების გაწევა; ორგანიზაციის საქმიანობის სფეროში შემაჯავლი საკითხების შესწავლა და გაცნობა. შრომის საერთაშორისო ორგანი-

ზაციის რეკომენდაციები რატიფიკაციას არ საჭიროებს და სახელმწიფოებს არავითარ ვალდებულებებს არ აკისრებს.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრია 160-მდე სახელმწიფო.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის უმაღლესი ორბანო ბენარალური კონფერენცია, რომელსაც წელიწადში ერთხელ მაინც იწვევენ. იგი შედგება წევრ სახელმწიფოთა დელეგატებისაგან. მის მუშაობაში მონაწილეობს თითოეული წევრი სახელმწიფოს მთავრობის ორ-ორი დელეგატი, მშრომელთა და მეწარმეთა თითო-თითო დელეგატი.

გენერალური კონფერენციის მთავარი ფუნქციაა საერთაშორისო სოციალური ნორმების შემუშავება კონვენციების, რეკომენდაციებისა და რეზოლუციების ფორმით. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის რეგლამენტით გათვალისწინებულია გენერალური კონფერენციის სპეციალური სესიების, აზიის, აფრიკის, ამერიკისა და ევროპის წევრი ქვეყნების რეგიონული კონფერენციების მოწვევა.

სსსიპს შორის კპრიოდში აღმასრულებელი ორბანო აღმინისტრაციული საბჭო, რომელიც წელიწადში სამ-ოთხჯერ ატარებს სხდომებს ეწევაში.

აღმინისტრაციული საბჭო ხელმძღვანელობს მუდმივ სამღივროს - შრომის საერთაშორისო ბიუროს, სხვადასხვა კომისიისა და კომიტეტის მუშაობას, განსაზღვრავს ორბანიზაციის ბენარალური კონფერენციისა და ორბანიზაციის სხვა ორბანოთა სსსიპისა და თათბირების შამაღბანელობასა და დღის წესრიბს. ირჩავს ბენარალურ დირექტორს და სხვ.

აღმინისტრაციული საბჭო შედგება 56 წევრისგან, რომელთაგან 28-მთავრობათა, 14 მშრომელთა და 14 - მეწარმეთა წარმომადგენელია. საბჭოს ირჩევენ გენერალური კონფერენციის სესიებზე სამი წლის ვადით სამ ცალკეულ კოლეგიაზე, რომლებიც შედგება გენერალური კონფერენციის მთავრობის, მშრომელთა და მეწარმეთა დელეგატებისგან.

მთავრობათა საარჩევნო კოლეგია ფარული კენჭისყრით ირჩევს საბჭოს 18 წევრს. საბჭოს სამთავრობო ჯგუფში 10 ადგილი დათმობილი აქვთ წამყვან განვითარებულ ქვეყნებს.

შრომის საერთაშორისო ბიურო შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის სამდივნოა. ბიურო აგროვებს და ავრცელებს ინფორმაციას, მთავრობათა თხოვნით უწევს მათ დახმარებას, ხელმძღვანელობს ორგანიზაციის ტექნიკური თანამშრომლობის პროგრამებს, ატარებს სპეციალურ გამოკვლევებს.

ოფიციალური ენები: ინგლისური, ფრანგული, ესპანური. სამუშაო ენები: არაბული, ჩინური, გერმანული, რუსული.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის აღბილსამყოფელია ქანეკაში (შვეიცარია). მსოფლიოს დიდი ქვეყნების დედაქალაქებში ფუნქციონირებენ შრომის საერთაშორისო ბიუროს წარმომადგენლობები.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდი

საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობათა სისტემაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ საერთაშორისო სავალუტო-საკრედიტო და საფინანსო ორგანიზაციები. მათი მოღვაწეობა საშუალებას იძლევა:

1. მოწესრიგდეს მსოფლიო მეურნეობაში შექმნილი სიძნელეები და წინააღმდეგობები;
2. გაუმჯობესდეს და შემდგომ განვითარდეს ქვეყნებს შორის ეკონომიკური ურთიერთობები;
3. შემუშავდეს რეკომენდაციები სავალუტო-საკრედიტო და საფინანსო პოლიტიკის დარგში;
4. ცალკეულმა ქვეყნებმა დააღწიონ თავი ეკონომიკის სიდუხჭირეს და დაადგინონ საბაზრო ურთიერთობათა დამკვიდრების გზას.

თანამედროვე მსოფლიოში ფუნქციონირებენ მსოფლიო, რეგიონული და ეკონომიკის კონკრეტული პროფილის საერთაშორისო სავალუტო-საკრედიტო და საფინანსო ინსტიტუტები.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდი გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სპეციალიზებული დაწესებულებაა. წესდების თანახმად, საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა უნდა უზრუნველყოს ქვეყნებს შორის სავალუტო-საანგარიშსწორებო ურთიერთობის

მოწესრიგება, მასში მონაწილე ქვეყნების საგადაამხდელო ბალანსების წონასწორობა და მათი ვალუტების კურსების რეგულირება. საერთაშორისო სავალუტო ფონდის ძირითადი კაპიტალი შედგება მონაწილე ქვეყნების შენატანებისაგან. კვოტის ოდენობას ადგენენ მსოფლიო ვაჭრობაში ქვეყნის ეკონომიკური როლის გათვალისწინებით.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდი შეიქმნა 1944 წლის ივლისში ბრეტონ-ვუდსში 44 ქვეყნის წარმომადგენელთა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სავალუტო-ფინანსური კონფერენციის სამთავრობათშორისო ხელშეკრულების საფუძველზე. ეს ხელშეკრულება იქცა ფონდის წესდებად, ხელშეკრულება ორჯერ გადასინჯეს - 1969 და 1978 წლებში.

ბრეტონ-ვუდსის კონფერენციისადმი აშშ-ის პრეზიდენტ ფ.დ. რუზველტისა და ფინანსთა მინისტრის ს. მორგუნთაუს მიმართვაში წარმოთქმული სიტყვები: “დიდი დეპრესიის გაკვეთილები და სახელმწიფოთა ნება ერთობლივი საქმიანობის, თანამშრომლობისა და ურთიერთდახმარების საფუძველზე უზრუნველყონ მსოფლიო ხალხების კეთილდღეობა და აყვავება“ და “სამყაროს ეკონომიკური ერთიანობის შეგვრძნობა“ გახდა საერთაშორისო სავალუტო ფონდისა და მსოფლიო ბანკის შექმნის მიზეზი.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის, რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკის რესურსები ყალიბდება ძირითადი კაპიტალისა და დაგროვების ხარჯზე. კაპიტალს კი განსაზღვრავს კვოტა - წევრი ქვეყნების შენატანები. კვოტა გულისხმობს: ა) საწესდებო კაპიტალში შენატანის სიდიდეს; ბ) მართვის ორგანოებში ქვეყნის ხმების რაოდენობას; გ) რესურსების გამოყენების ლიმიტს. ოქროს დემონსტრაციამდე (1978 წ.) ყველა წევრი ქვეყანა ვალდებული იყო შენატანის 25 პროცენტი უზრუნველყო ოქროთი. დღეისათვის ეს მოთხოვნა გაუქმებულია. დღევანდელ პირობებში საერთაშორისო სავალუტო ფონდის, რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკის ფუნქციები არ შემოსაზღვრება მარტოოდენ სავალუტო პოლიტიკით. ისინი იქცნენ მსოფლიოში ეკონომიკური და პოლიტიკური სტაბილიზაციის ერთ-ერთ უმთავრეს გარანტებად.

ფონდის თავდაპირველი მიზანი იყო საგადასახადო ბალანსის დეფიციტის დაფარვა და სავალუტო ურთიერთობების მოწესრიგ-

ება მოკლევადიანი და საშუალოვადიანი (3-5 წლიანი) კრედიტების გაცემის გზით. ბანკისა კი - წვერი ქვეყნების, განსაკუთრებით კი ომისაგან დანგრეული ევროპისა და იაპონიისთვის გრძელვადიანი კრედიტების გაცემა, ტერიტორიის რეკონსტრუქციისა და განვითარებისათვის ხელშეწყობა და სამხედრო ეკონომიკის კონვერსია.

50-იანი წლებიდან კი, როცა დასავლეთ ევროპის მდგომარეობა სტაბილური გახდა და დასრულდა დეკოლონიზაციის პროცესი, მსოფლიო ბანკი გადაიქცა განვითარებადი ქვეყნების დახმარების ძირითად საშუალებად. ბერლინის კედლის დანგრევის შემდეგ მან შეაღწია დასავლეთ ევროპის ქვეყნებშიც, რომელთა უმეტესობა, იქ კომუნისტური რეჟიმის დამხობამდე, იყო აღნიშნულ ორგანიზაციათა წევრი.

80-იანი წლებიდან ფონდი ბანკთან ერთად სამი მიმართულებით წყვეტს საერთაშორისო დავალიანების კრიზისის რეგულირების საქმეს: ა) ფონდი და ბანკი სამთავრობათშორისო დონეზე ასრულებენ მსოფლიო ფორუმის როლს ვალეების რეგულირებასა და კონკრეტულ გადაწყვეტილებათა მიღებაში. მათ სესიებზე წარმოადგინეს ისეთი ცნობილი და გლობალური პროგრამები, როგორცაა “ბეიკერის გეგმა“ (1985 წ.) და “შვიდეულის“ გადაწყვეტილება განვითარებადი ქვეყნების ვალეების ნაწილობრივი ჩამოწერის შესახებ, ბ) მევალე ქვეყნებში უცხოური ფინანსების მოზიდვა, განვითარებადი სამყაროს საგარეო დაფინანსების კორდინატორისა და კატალიზატორის ფუნქციები; გ) ეროვნული მთავრობებისადმი ხელშეწყობა სტაბილიზაციისა და სტრუქტურული გარდაქმნის პროგრამების განხორციელებაში.

ფონდი მთარობებთან სისტემატური კონტაქტებისა და კონსულტაციების შედეგად ადგენს სტაბილიზაციის პროგრამებს, რომლებიც განსაზღვრავენ ქვეყნის სავალუტო სისტემისა და ეკონომიკური პოლიტიკის მექანიზმების ამოქმედებას; სამეურნეო-პოლიტიკური მიზნებისა და მაკროეკონომიკური პროგნოზების ურთიერთშესაბამისობას; ეროვნული პროგრამების განხორციელების შედეგებს.

წესდების თანახმად, საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა უნდა უზრუნველყოს ქვეყნებს შორის სავალუტო-საანგარიშსწორებო ურთიერთობის მოწესრიგება, მასში მონაწილე ქვეყნების საგადასახადო ბალანსების წონასწორობა და მათი ვალუტის

კურსის რეგულირება; ხელი შეუწყოს საერთაშორისო სავალუტო თანამშრომლობასა და საერთაშორისო ვაჭრობის გაფართოებას, თვალი ადევნოს სავალუტო შეთანხმებების დაცვას, ხელი შეუწყოს ფონდში შემაჯავალი ქვეყნების ვალუტის სტაბილურობას, მისცეს მათ მოკლევადიანი, საშუალოვადიანი და ნაწილობრივ გრძელვადიანი სესხები.

ამ მიზნის მიღწევისათვის ფონდი უზრუნველყოფს იმ წევრ სახელმწიფოთა დაფინანსებას, რომელნიც საგადასახადო ბალანსის სიძნელეებს განიცდიან, აღმოუჩენს მათ ტექნიკურ დახმარებას მეურნეობრიობის მეთოდების გაუმჯობესების საქმეში.

ფონდის ძირითადი კაპიტალია წევრი სახელმწიფოების კვოტების შენატანების ჯამი. მათი სიდიდე განისაზღვრება თითოეული ქვეყნის ფინანსურ-ეკონომიკური შესაძლებლობების გათვალისწინებით და პერიოდულად ხდება მისი გადასინჯვა. საწევროების 25 პროცენტს შეადგენს ოქრო ან აშშ-ის დოლარი, ხოლო 75 პროცენტს შეადგენს - ეროვნული ვალუტა. კრედიტების რაოდენობა, რომელიც შეიძლება ავტომატურად მიიღოს თითოეულმა ქვეყანამ, შეეფარდება მის "ოქროს წილს". ფონდში ამ რაოდენობაზე მეტი თანხის მიღება შეზღუდულია. კრედიტებს აძლევენ წევრ ქვეყანას მისთვის საჭირო უცხოური ვალუტის მიყიდვის გზით, რაშიც ვალდებულია გადაიხადოს ეროვნული ვალუტა.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდში გადამწვევებ რიგს ასრულებს "ათთა ჯგუფი" - აშშ, ინგლისი, გერმანია, საფრანგეთი, იაპონია, იტალია, კანადა, ბელგია, ჰოლანდია და შვეიცია, რომლებიც ხმების უმრავლესობით განსაზღვრავენ საერთაშორისო სავალუტო პოლიტიკას.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის გადაწყვეტილებებს დებულობენ ხმების უბრალო უმრავლესობით, უმნიშვნელოვანესი საკითხების გადაწყვეტისას საჭიროა ხმების 85 პროცენტი მაინც.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მთავარი პრობლემაა უზრუნველყოს საერთაშორისო ლიკვიდურობა, ე.ი. ქვეყნებმა შეუფერხებლად განახორციელონ საგარეო-სავაჭრო და სხვა ოპერაციები და საგადასახადო ბალანსის აქტიური საღდო თავისუფლად გადააქციონ საერთაშორისო ანგარიშსწორებისათვის საჭირო ვალუტად. საერთაშორისო სალიკვიდაციო საშუალებებად მიღებულია ოქრო და დოლარი. 1973 წლიდან ამ სისტემის საფუძვლად მიღებულია ტოლობა: 44,22 დოლარი = 1 უნცია ოქროს.

1970 წლიდან ფონდი უშვებს ახალ საერთაშორისო საკრედიტო საშუალებებს - ე.წ. ვალუტის “სასესხო სპეციალურ უფლებებს“. იგი ნაწილდება ფონდის წევრებს შორის მათი კვოტების პროპორციულად.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდი უმთავრესად მარეგულირებელ, კონსულტაციურ და საფინანსო ფუნქციებს ასრულებს. მარეგულირებელ საქმიანობაში იგულისხმება წევრი ქვეყნების იმ პოლიტიკის ზედამხედველობა, რომელსაც კონკრეტული ქვეყანა ამ ორგანიზაციაში გაწევრიანებით იღებს. სავალუტო ფონდი ზედამხედველობას ორი მიმართულებით ახორციელებს:

1. შემუშავებული და დადგენილი სტანდარტის მიხედვით (წევრი ქვეყნების ეკონომიკის მდგომარეობის ამსახველი სტატისტიკური მონაცემების წარდგენა-შემოწმება);
2. წევრი ქვეყნების სავალუტო კურსების ცვლილებების კონტროლი.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის რესურსების გამოყენება განსაზღვრული, ძალზე მკაცრი პირობებით შეიძლება. აქ გასათვალისწინებელია ორი ერთმანეთთან დაკავშირებული მომენტი:

1. საჭიროა ქვეყანამ ფონდს მიმართოს არგუმენტირებული დასაბუთებით საგადამხდელო ბალანსის ფინანსირებისათვის;
2. სავალუტო ფონდი უნდა დარწმუნდეს შესაბამისი ქვეყნის ვალდებულებების შესრულებისა და დავალიანებების დაფარვის შესაძლებლობებში.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის პირობებია:

1. საერთაშორისო სავალუტო ფონდის წევრი ქვეყნის ეკონომიკურმა პოლიტიკამ უნდა უზრუნველყოს ქვეყნის ეკონომიკის სტაბილური ზრდა და მყარი საგადამხდელო ბალანსის მიღწევა;
2. წევრმა ქვეყანამ განახორციელოს სტრუქტურული გარდაქმნები (აუცილებლობის პირობებში).

საერთაშორისო სავალუტო ფონდი საქართველოში ახორციელებს 370 მლნ დოლარის 14 პროექტს.¹

1 გურამ ჯოლია, საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობები, 1998, გვ. 140.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის შტაბ-ბინა მდებარეობს ვაშინგტონში, ფილიალებით პარიზში, ჟენევაში და ნიუ-იორკში. სამუშაო ენაა ინგლისური.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდში გაერთიანებულ სახელმწიფოთა რიცხვი თანდათან იზრდება. 1982 წელს მათი რიცხვი 144 იყო, 1990 წელს - 177, 1998 წელს - 180. წევრი შეიძლება გახდეს ნებისმიერი სახელმწიფო, რომელიც შეასრულებს ფონდის წესდებას.

ბრეტონ-ვუდის კონფერენციის შეთანხმება თავდაპირველად მიზნად ისახავდა სავალუტო კურსების მერყეობის შერბილებისა და სტაბილიზაციის პრობლემების მოგვარებას. ახლად ფონდი სავალუტო-საპროდუქტო ორბანიზაციას, რომელიც არეგულირებს სავალუტო ოპერაციების მიმდინარეობას, ამასთან ერთად, საგადამხდელო ბალანსისა და სავაჭრო ანგარიშსწორების მოსაგვარებლად მონაწილე ქვეყნებს აძლევს მოკლევადიან (1 წლამდე) და საშუალოვადიან (3-5 წლამდე) კრედიტებს.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მმართველთა საბჭოს შემადგენლობაში წარმომადგენელთა რაოდენობის მიხედვით ყველა ქვეყანას თანაბარი პირობები აქვს. იგი დემოკრატიულ პრინციპებზე აგებული სათათბირო ორგანიზაციაა.

თუშეცა გაეროსგან განსხვავებით (მისი პრინციპია “ერთი ქვეყანა - ერთი ხმა”) ხმების რაოდენობა სახელმწიფოს ეკონომიკურ ძლიერებასა და სავალუტო შესაძლებლობებზეა დამოკიდებული. ხმებიც ფონდში შეტანილი კვოტების მიხედვით იყოფა. კვოტების გაანგარიშება ქვეყნის ეროვნულ შემოსავლებზე, სავალუტო რეზერვების სიდიდესა და საგარეო ვაჭრობის მოცულობაზეა დამოკიდებული. კვოტები ყოველ ხუთ წელიწადში დაიანგარიშება. თავიდან ყველა ქვეყანას თანაბარი რაოდენობა - 250 ხმა აქვს. მაგრამ ყოველ შეტანილ 100 ათას დოლარზე დამატებით კიდევ ერთ ხმას იძენს. ეს შეთანხმებაც ბრეტონ-ვუდის კონფერენციაზე დაიდო. ამ მდგომარეობის შედეგად, საერთო რაოდენობის ხმებიდან 50 პროცენტზე მეტი “დიდი შვიდეულის” ქვეყნებზე მოდის. აქედან 20 პროცენტს აშშ ფლობს.

1991 წელს საქართველოს პირველად ეწვია საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მისია. ამას მოჰყვა 1992 წლის მარტისა და 1993 წლის იანვრის მისიები. უცხოელმა ექსპერტებმა ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური პირობები შეისწავლეს და სპეციალური

მემორანდუმი მოამზადეს, რომლის განხორციელებითაც შესაძლებელი იყო თავიდან აგვეცილებინა ეკონომიკური კრიზისის შემდგომი გამწვავება. ეს იყო პირველი ცდა, პირველი ნაბიჯი პოლიტიკური და ეკონომიკური იზოლაციის რღვევისა, იმ საერთაშორისო გამოცდილების გაზიარებისა, რამაც მსოფლიოს არაერთი ქვეყნის ეკონომიკას მისცა ბიძგი წარმატებისაკენ.

ფონდის უმაღლესი ორბანოა მმართველთა საბჭო. იგი განსაზღვრავს ფონდის პოლიტიკას. მასში შედიან წევრი სახელმწიფოების მიერ 5 წლის ვადით არჩეული მმართველი და მისი მოადგილეები, წევრი ქვეყნების ფინანსთა მინისტრები ან ცენტრალური ბანკის მმართველები. მმართველთა საბჭოს სესია იკრიბება წელიწადში ერთხელ, სადაც ამტკიცებენ ფონდის საქმიანობის წლიურ ანგარიშს, განიხილავენ განცხადებებს ახალი წევრების მიღებისა თუ გარიცხვის შესახებ, საწესდებო კაპიტალის ცვლილებების საკითხებს და სხვ.

ფონდის ყოველდღიურ მუშაობას წარმართავს აღმასრულებელი საბჭო, რომელსაც მეთაურობს თავმჯდომარე. იგი განმკარგულებელია. აღნიშნულ საბჭოში შედის 22 დირექტორ-აღმასრულებელი. მათგან 6-ს ნიშნავენ უდიდესი კვოტის მქონე ქვეყნები (აშშ, დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა, იაპონია, საუდის არაბეთი), 16-ს - დანარჩენი წევრი ქვეყნები გეოგრაფიული წარმომადგენლობების პრინციპის მიხედვით. არჩევნები ტარდება ორ წელიწადში ერთხელ.

დირექტორ-განმკარგულებელი დირექტორატის თავმჯდომარე და საერთაშორისო სავალუტო ფონდის სამდივნოს მთავარი ადმინისტრაციული პირია.

X

რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი

რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი გაერთიანებული ორგანიზაციის სამთავრობათშორისო სპეციალიზებული დაწესებულებაა. მისი დაარსების იდეა იშვა გაერთიანებული ერების სავალუტო-ფინანსურ კონფერენციაზე, რომელიც

გაიმართა 1945 წლის დეკემბერში ამერიკის შეერთებული შტატების ნიუ-ჰემფშირის შტატის ქალაქ ბრეტონ-ვუდსში. ამ კონფერენციის მუშაობაში მონაწილეობდნენ 44 ქვეყნის მთავრობათა წარმომადგენლები. ეს საფინანსო-საკრედიტო დაწესებულება, რომელსაც შემოკლებით “მსოფლიო ბანკს“ უწოდებენ, 1946 წლის 25 ივნისიდან ამოქმედდა.

გაეროს რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკის ურთიერთობას განსაზღვრავს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის 1947 წლის 15 ნოემბრის სპეციალური ხელშეკრულება. ამ დოკუმენტში გათვალისწინებულია გაეროს გენერალურ ასამბლეაში, ეკონომიკურ და სოციალურ საბჭოში, რეგიონულ ეკონომიკურ კომისიებში, მისი განვითარების პროგრამაში ბანკის წარმომადგენლობა. ხელშეკრულების თანახმად, ბანკის პრეზიდენტი გაეროს კოორდინაციის დარგში ადმინისტრაციული კომიტეტის წევრია. ამასთან, ბანკი გაეროს წინაშე ვალდებულია მონაწილეობა მიიღოს კონსულტაციებსა და კონფერენციებში.

საერთაშორისო ბანკის წევრები შეიძლება იყვნენ მხოლოდ საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მონაწილე სახელმწიფოები. ამჟამად საერთაშორისო ბანკის წევრია 180 სახელმწიფო.

ბანკმა თავიდანვე მიზნად დაისახა ხელი შეეწყოს განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკური წინსვლისათვის. მსოფლიო ბანკმა საგანგებოდ გამოყო ფულადი სახსრები და გრძელვადიანი სესხები განვითარებადი ქვეყნების მსხვილ კაპიტალდაბანდებათა დასაფინანსებლად. ეს პროექტები ითვალისწინებდა ისეთი სასიცოცხლო მნიშვნელობის სამრეწველო ობიექტებისა და საკომუნიკაციო საშუალებების მშენებლობას, როგორცაა ავტომაგისტრალები, ელექტროსადგურები, სკოლები, ირიგაციული სისტემები და ა.შ. გარდა ამისა, ბანკის ხელმძღვანელებმა განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციეს სასოფლო-სამეურნეო დარგის სპეციალისტთა მომზადებისა და ჩვილბავშვიანი დედების სურსათით უზრუნველყოფის საკითხებს. აღსანიშნავია, რომ ეს პრობლემა დღესაც ძალზე მწვავედ დგას განვითარებად ქვეყნებში.

მსოფლიო ბანკი არა მარტო ეკონომიკის ამა თუ იმ სფეროს საქმიანობის გასაჯანსაღებლად იძლევა კრედიტებს, არამედ მთელ რიგ ქვეყნებს შეძლებისდაგვარად ხელს უწყობს. ახალი, უფრო ეფექტიანი და მოქნილი ეკონომიკური სტრუქტურების შექმნაშიც.

ამ მიზნით ბანკში შექმნილია ექსპერტთა საკონსულტაციო სამსახური, რომელიც წინასწარ ეცნობა ფინანსურ კრიზისში მყოფ სახელმწიფოებში არსებულ მდგომარეობას, შესაბამის რჩევა-დარიგებებს აძლევს ამ ქვეყნების მთავრობებს და შემდეგ სესხების გამოყოფის საკითხებს იხილავს. მსოფლიო ბანკის ხელმძღვანელები ამას “ტექნიკური დახმარების“ გაწევას უწოდებენ. პირველად, ასეთი დახმარება მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, თითქმის მთლიანად დანგრეულ და მიწასთან გასწორებულ დასავლეთ ევროპის ქვეყნებს აღმოუჩინეს. ამჟამად ისინი გრძელვადიანი სესხებით ინტენსიურად აფინანსებენ აფრიკის, აზიის, ლათინური ამერიკის, სამხრეთ კავკასიის, კარიბის ზღვის აუზის, ჩრდილოეთ აფრიკისა და ახლო აღმოსავლეთის ბევრ სახელმწიფოს.

წესდების თანახმად, რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკის მოვალეობაა დახმარება აღმოუჩინოს წევრ სახელმწიფოებს ეკონომიკის აღდგენის, რეკონსტრუქციისა და განვითარების საქმეში, წაახალისოს კერძო უცხოური კაპიტალდაბანდებანი, გასცეს გარანტიები გრძელვადიან სესხებზე. სესხის გაცემა ემყარება ეკონომიკურ დასაბუთებას. ამასთან, სესხის მიმღები ქვეყნის მთავრობამ აუცილებელია გასცეს გარანტიები სესხების დაბრუნებაზე.

საერთაშორისო ბანკის წესდებაში ჩამოყალიბებულია საბანკო ოპერაციების ჩატარების ძირითადი პრინციპები. სესხის ძირითადი ნაწილი გაიცემა განვითარებად ქვეყნებზე. იგი გამოიყენება საწარმოო მიზნებისთვის, სოფლის მეურნეობის, განათლების, ჯანმრთელობის დაცვის, გზების განვითარებისა და კადრების მომზადებისთვის.

რეკონსტრუქციის განვითარების საერთაშორისო ბანკი გამოუყოფს საშუალოვადიან და გრძელვადიან სესხებს მონაწილე ქვეყნების მთავრობებს. უმთავრესად განვითარებად ქვეყნებს ან კერძო ორგანიზაციებს მთავრობათა შესაბამისი გარანტიებით და აკონტროლებს მათ გამოყენებას. ბანკის წევრი ქვეყნები ვალდებული არიან შეასრულონ ბანკის რეკომენდაციები, წარუდგინონ მას ანგარიშები და ინფორმაციები სესხის გამოყენების შესახებ.

ბანკის საკრედიტო რესურსები შედგება ძირითადი კაპიტალისა და ობლიგაციური სესხებისაგან, რომლებიც გავრცელებულია კაპიტალის საერთაშორისო ბაზრებზე. საწესდებო კაპიტალი ბანკის აქციებზე სახელმწიფოების მიერ ხელმოწერილი თანხის

ჯამია. აქციები ძირითადად ნაწილდება ქვეყნების წილის პროპორციულად. იგი განისაზღვრება მათი მთლიანი ეროვნული შემოსავლით. ხელმოწერილი თანხის 82 პროცენტს სახელმწიფო იხდის ოქროთი და აშშ-ის დოლარებით, 18 პროცენტს - ეროვნული ვალუტით.

ხელმოწერის 80 პროცენტი საგარანტიო ფონდია და წევრი სახელმწიფოები მას იხდიან მხოლოდ ბანკის მოთხოვნის შემთხვევაში. ბანკის სესხები ეძლევათ მთავრობებს.

მხოლოდ განსაზღვრული და ბანკის მიერ მოწონებული მიზნებისთვის სესხის გაცემის მიზანშეწონილობის დასადგენად, საერთაშორისო ბანკი ამა თუ იმ ქვეყანაში აგზავნის თავის მისიას. სესხის გაცემის საკითხის გადაწყვეტა მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია სესხის მიღებით დაინტერესებული ქვეყნის პოლიტიკურ ვითარებაზე.

ბანკი თავის გადაწყვეტილებას ღებულობს ხმების უბრალო უმრავლესობით. თითოეული ქვეყნის ხმების რაოდენობა განისაზღვრება მის მფლობელობაში არსებული ბანკის აქციების რაოდენობით. თითოეულ წევრ სახელმწიფოს აქვს 250 ხმა პლუს 1 ხმა ყოველ ასი ათას დოლარზე. განვითარებული ქვეყნები, რომლებიც შედიან "ათთა ჯგუფში", ფლობენ ხმების უმრავლესობას.

ეკონომიკურ სტაბილიზაციაზე პასუხისმგებელ 400-ზე მეტ სამთავრობათშორისო ორგანიზაციას შორის საერთაშორისო სავალუტო ფონდი და მსოფლიო ბანკი სუპერგიგანტების რიგს განეკუთვნებიან. მათი მძლავრი ფინანსური ბაზა აღემატება გაეროს ყველა დანარჩენი სპეციალიზებული ორგანიზაციისა და რეგიონული ბანკების ფინანსურ რესურსებს ერთად აღებულს.

სამართაშორისო ბანკის უმაღლესი ორბანოა მმართველობა საბჭო, რომელიც შედგება წევრი სახელმწიფოების წარმომადგენლებისგან. წარმომადგენელი აუცილებლად უნდა იყოს იმ მთავრობის წევრი, რომელსაც მსოფლიო ბანკში თვითონ წარმოადგენს. მას თავის ქვეყანაში მინისტრის ან ამ რანგის სხვა თანამდებობა უნდა ეკავოს. მმართველთა საბჭო და საერთაშორისო სავალუტო ფონდი იწვევენ წელიწადში ერთხელ ერთობლივ სესიებს. მმართველთა საბჭოს კომპეტენციაში შედის: ბანკის საერთო პოლიტიკის შემუშავება, ახალ წევრთა მიღება; წმინდა შემოსავლის განაწილება; აქტუალურ საკითხებზე გადაწყვეტილებათა მიღება.

მმართველთა საბჭო თავის უფლებამოსილებებს ახორციელებს განმკარგულებელ დირექტორთამცირე ჯგუფის საშუალებით. ეს არის

დირექტორთა საბჭო, რომელიც მთელ საბანკო პოლიტიკას აკონტროლებს; იძლევა კრედიტებს, ამტკიცებს სასესხო ხელშეკრულებებს და სხვ. დირექტორატი, ანუ დირექტორთა საბჭო შედგება 24 დირექტორ-განმკარგულებლისგან. მათგან ხუთს ნიშნავენ ის სახელმწიფოები, რომელთაც ყველაზე მეტი აქციები აქვთ, ხოლო ცხრამეტს ირჩევენ წევრი სახელმწიფოები. მმართველთა საბჭომ დააკისრა მათ მოვალეობა - განახორციელონ ბანკის უფლებამოსილება, გარდა ზოგიერთი საკითხისა, რომელთა გადაწყვეტა მმართველთა საბჭოს უნქციაა.

დირექტორთა საბჭოს უშუალოდ ბანკის პრეზიდენტი ბანაბმბს. მას ირჩევენ რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკის მმართველთა საბჭო. პრეზიდენტი ამავე დროს არის მმართველთა საბჭოს თავმჯდომარე. იგი ხელმძღვანელობს ბანკის ადმინისტრაციას, ახორციელებს მიღებულ დადგენილებებს. ბანკის 12 ათასზე მეტ თანამშრომელს ყოველდღიურად აუარებელი საქმე და საზრუნავი აქვს.

რეკონსტრუქციისა და განვითარების მსოფლიო საფინანსო-საკრედიტო დაწესებულებას სამი უმძლავრესი ფილიალი აქვს: განვითარების საერთაშორისო ასოციაცია; საერთაშორისო ფინანსური კორპორაცია და საინვესტიციო გარანტიების მრავალპროფილიანი სააგენტო. მათი შტაბ-ბინები, ისევე როგორც მსოფლიო ბანკისა, განლაგებულია ვაშინგტონში. მსოფლიო ბანკი ყოველ ექვს თვეში ერთხელ ამოწმებს, აზუსტებს და აწესებს განვითარებადი ქვეყნებისთვის მისაცემი კრედიტების საერთო პროცენტულ მაჩვენებელს. დღეს ეს ციფრი 7,73 პროცენტს შეადგენს. ვალის გადახდას ესა თუ ის სახელმწიფო ხუთი წლის შემდეგ იწყებს. იგი ვალდებულია თხუთმეტ-ოც წელიწადში მთლიანად დაფაროს თანხა. 1991 წელს მსოფლიო ბანკის კრედიტთა საერთო მოცულობა 16,4 მილიარდ დოლარს შეადგენდა. ეს თანხა მოხმარდა 42 ქვეყნის 126 სხვადასხვა ეკონომიკური პროექტისა და პროგრამის განხორციელებას. ბანკის ძირითადი შემოსავლის წყაროა იმ აქციებიდან და ობლიგაციებიდან მიღებული თანხა, რომლებსაც ეს საფინანსო-საკრედიტო დაწესებულება მსოფლიოს ფინანსურ ბაზრებზე ყოველწლიურად ყიდის, გარდა ამისა, ფულის ნაწილი საწევრო გადასახადების სახით მსოფლიო ბანკის წევრი ქვეყნებიდანაც შედის.

მსოფლიო ბანკისა და განვითარების საერთაშორისო ასოციაციის მიერ გაწეულმა დახმარებამ და საკრედიტო ვალდებულე-

ბებმა 1996 წელს სარეკორდო მანკვენებელს - 33,7 მილიარდ დოლარს მიაღწია. მსოფლიო ბანკმა 122 პროექტის განსახორციელებლად 21,9 მილიარდი დოლარი დახარჯა, ხოლო განვითარების საერთაშორისო ასოციაციამ 123 პროექტზე - 6,8 მილიარდი დოლარი.¹

მსოფლიო ბანკი იმ ქვეყნებს აძლევს კრედიტს, სადაც ერთობლივი ეროვნული პროდუქტი მოსახლეობის ერთ სულზე 600 დოლარზე ნაკლებია წელიწადში. იგი კრედიტს გასცემს ძალიან ხელსაყრელ პირობებში - ვალის დაბრუნება იწყება 10 წლის შემდეგ. უღარიბესი ქვეყნები კი ვალის გადახდას იწყებენ 40 წლის შემდეგ. ეს კრედიტები გაიცემა შვიდ პროცენტის განაკვეთით 5-15 წლით და ნულოვანი განაკვეთით 2-5 წლის განმავლობაში.

მსოფლიო ბანკის მეორე სახის საქმიანობა დაკავშირებულია 34 მდიდარი ქვეყნიდან ფულის მოგროვებასთან. ეს ქვეყნები სამ წელიწადში ერთხელ იკრიბებიან, რათა მიიღონ გადაწყვეტილება განვითარების საერთაშორისო ასოციაციისათვის ფულის გადაცემის თაობაზე. დაგროვილი თანხები შემდეგ კრედიტის სახით გაიცემა.

მსოფლიო ბანკი ამჟამად 100-მდე ქვეყანას ეხმარება და აქვს გრძელვადიანი პროგრამები.

მსოფლიო ბანკის ჯგუფს მიეკუთვნებიან აგრეთვე:

1. განვითარების საერთაშორისო ასოციაცია, რომელიც შეიქმნა 1960 წელს ყველაზე ღარიბი ქვეყნებისათვის დახმარების აღმოჩენის მიზნით;
2. საინვესტიციო-საგარანტიო მრავალმხრივი სააგენტო, რომელიც ხელს უწყობს განვითარებად ქვეყნებში საერთაშორისო ინვესტიციების განთავსებას; შეიქმნა 1988 წელს.
3. საინვესტიციო უთანხმოების მოწესრიგების საერთაშორისო ცენტრი, რომელიც კონფლიქტში მრჩევლისა და არბიტრის ფუნქციებს ასრულებს, შეიქმნა 1966 წელს.

მსოფლიო ბანკი და საერთაშორისო სავალუტო ფონდი თითქმის ერთდროულად შეიქმნა. მათი მიზნებიც თითქმის ერთნაირია. მაგრამ მათ შორის პრინციპული განსხვავებაა. მსოფლიო ბანკსა და საერთაშორისო სავალუტო ფონდში ამა თუ იმ სახელმწიფოს გაწევრიანება ეტაპობრივად ხდება. სანამ რომელიმე ქვე-

¹ გურამ ჯლია, საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობები, 1998, გვ. 141.

ყანა რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკში შესვლის სურვილს გამოთქვამს, მანამდე იგი აუცილებლად უნდა გახდეს საერთაშორისო სავალუტო ფონდის წევრი. გარდა ამისა, განსხვავებაა იმაშიც, რომ მსოფლიო ბანკი გრძელვადიან კრედიტებს იძლევა მხოლოდ განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკის გასაჯანსაღებლად და სიდატაკის აღმოსაფხვრელად, საერთაშორისო სავალუტო ფონდი კი მსოფლიო სავალუტო სისტემებს აკონტროლებს და თუ საჭიროდ ჩათვლის, სესხს მისცემს ამ დაწესებულებაში გაერთიანებულ ნებისმიერ სახელმწიფოს. ეს უმეტესად მაშინ ხდება, როცა სავალუტო ფონდის წევრი ესა თუ ის ქვეყანა უცხოური ვალუტის სიმცირეს განიცდის და კრედიტორთა მოკლევადიანი სესხების გასასტუმრებლად სასწრაფოდ სჭირდება ფული.

რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი ყოველწლიურად ორასზე მეტ საკრედიტო პროექტს ინიციატს და ამტკიცებს. დასამტკიცებლად წარდგენილი პროექტი უნაკლო უნდა იყოს. ამიტომ იგი მომზადების დროს ხუთ სტადიას გადის: განსაზღვრას, მომზადებას, ღირებულების შეფასებას, განხილვას და მმართველთა საბჭოსთვის დასამტკიცებლად გადაცემას, ყველა ამ საფეხურის გაგლის შემდეგ პროექტი საბოლოო სახეს იღებს. მსოფლიო ბანკი აანალიზებს და ამტკიცებს მხოლოდ სახელმწიფოს მიერ წარდგენილ პროექტებს.

მსოფლიო ბანკში შემავალ მსესხებელ ქვეყანას შესაძლებლობა აქვს სახალხო მეურნეობისა თუ კულტურის ნებისმიერი დარგის პროექტი წარუდგინოს მმართველთა საბჭოს. ბანკი აფინანსებს: სოფლის მეურნეობის, განათლების, ენერგეტიკის, ეკოლოგიისა და ბუნების დაცვის, ჯანმრთელობის დაცვის, კავშირგაბმულობის, ტრანსპორტისა და სხვა ნებისმიერი სფეროს პერსპექტიულ პროექტებს.

ყოველწლიურად მსოფლიო ბანკი 50-60 მილიარდი დოლარის საერთო ღირებულების სხვადასხვაგვარ პროექტს აფინანსებს. კრედიტების გაცემა და მიღება ოპერატიულად ხდება. თუ ყველა პირობა დაცულია და ყველაფერი მოგვარებულია, სესხი ათი დღის განმავლობაში ადრესატის განკარგულებაში გადადის. ბანკი კრედიტს იმ ფულის ნიშნებით გასცემს და იბრუნებს, რომელსაც ხელშეკრულება ითვალისწინებს. საფინანსო-საკრედიტო დაწესებულებას შესაძლებლობა აქვს 40 სხვადასხვაგვარი ვალუტით აწარმოოს სასესხო-ფინანსური ოპერაციები.

ბანკის სამუშაო ენაა ინგლისური; აღბილსამყოფელი მკაზინბტონშია, ბანყოფილებები პარიზსა და ტოკიოში.

საქართველო 1992 წლის მაისში საერთაშორისო სავალუტო ფონდის, რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკის წევრი გახდა.

საერთაშორისო ფინანსური კორპორაცია

საერთაშორისო ფინანსური კორპორაცია -სამთავრობათშორისო ორგანიზაცია - გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სპეციალიზებული დაწესებულებაა. იგი დაფუძნდა 1956 წელს, როგორც რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკის ფილიალი. ამ საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრია 170 სახელმწიფო.

გაეროსა და საერთაშორისო ფინანსურ კორპორაციას შორის ურთიერთობას საფუძვლად უდევს ხელშეკრულება, რომელიც დამტკიცებულია 1957 წელს.

ორგანიზაციის წევრი შეიძლება იყოს მხოლოდ რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკის წევრი სახელმწიფო.

საერთაშორისო ფინანსური კორპორაცია შეიქმნა განვითარებადი ქვეყნების კერძო ეკონომიკურ სექტორში კაპიტალდაბანდებათა მიზნით. კორპორაცია ხელშეკრულებებს უშუალოდ კერძო კლიენტებთან დებს. ქვეყნის ხელისუფლება მის საქმიანობაში არ ერევა, კრედიტების ოდენობასა და ვადებს კორპორაცია თვითონ არეგულირებს. მას უფლება აქვს, შეიძინოს იმ კომპანიათა აქციები, რომლებსაც ყველასგან დამოუკიდებლად აფინანსებს, 1991 წელს ამ საერთაშორისო საფინანსო დაწესებულებას 2,9 მილიარდი დოლარის ღირებულების 152 კერძო ეკონომიკური პროექტი და გეგმა დაუფინანსა მსოფლიოს ამა თუ იმ ქვეყნის წარმომადგენლებს.

კორპორაციის მთავარი ამოცანაა: კერძო კაპიტალდაბანდებათა დაფინანსება უმთავრესად ბანკითარმზად ქვეყნებში; იგი სამთავრობო ბარანტიებს არ მოითხოვს. თუმცა კრედიტის ბაცემის აუცილებელი პირობაა ფინანსირებულ პროექტში აღბილობრივი ან საზღვარგარეთის კერძო

კაპიტალის მონაწილეობა 50 პროცენტის მოცულობით. კრედიტის გაცემის ვადაა 7-დან 12 წლამდე. წლიური პროცენტის განაკვეთის სიდიდე - 5-დან 10 პროცენტამდე.

კორპორაციას აქვს სარეზერვო ფონდი, რომელიც მოგების სარჯზე იქმნება, უშვებს და ავრცელებს ობლიგაციებს.

საერთაშორისო ფინანსური კორპორაციის მართვის ორბანოებიან რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკის ხელმძღვანელი ორბანოები. მისი აღზიდსამყოფელია ვაშინგტონში.

განვითარებადი ქვეყნების კერძო კაპიტალდაბანდებათა და ინვესტიციათა დაფინანსებით დაინტერესებულია საინვესტიციო გარანტიების მრავალპროფილიანი სააგენტოც. იგი 1982 წელს დაარსდა და დღეისათვის 65-ზე მეტ ქვეყანას აერთიანებს.

სააგენტო იძლევა არაკომერციული რისკისგან (იგულისხმება ომი, ნაციონალიზაცია და სხვ.) კომერსანტთა დაცვის სრულ გარანტიებს. იგი განვითარებადი ქვეყნების ხელმძღვანელებს საკონსულტაციო სამსახურს სთავაზობს კერძო კაპიტალდაბანდების ამა თუ იმ სახელმწიფოს ტერიტორიაზე გავრცელებასთან დაკავშირებით. 1991 წელს სააგენტომ 422 მილიონი დოლარის ღირებულების 11 საინვესტიციო პროექტის კომერციული რისკის სრული გარანტია მისცა შვიდ განვითარებად სახელმწიფოს.

განვითარების საერთაშორისო ასოციაცია

გაეროს სპეციალიზებული სამთავრობათშორისო ორგანიზაცია შეიქმნა 1960 წელს რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკთან. ასოციაცია ბანკის ფილიალია, მისი წევრობა შეუძლიათ მხოლოდ რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკის წევრ სახელმწიფოებს. ასოციაცია აერთიანებს 140 ქვეყანას (ყოფილი სსრ კავშირი არ შედიოდა ასოციაციაში).

ასოციაციის მიზნებია: განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკის განვითარებისთვის ხელშეწყობა შალავათიანი სესხების მიცემის გზით. ნაკლებად განვითარებადი ქვეყნებისათვის სესხების გაცემის ვადაა 40 წელი. დანარჩენი წევრი ქვეყნებისათვის - 35 წელი.

ასოციაციის ძირითადი კაპიტალი შედგება წევრი ქვეყნების საწევროებისაგან. მთელი შესატანი თანხის 75 პროცენტს იხდიან ოქროთი ან შექცევადი ვალუტით. განვითარებად ქვეყნებს საერთო თანხის 25 პროცენტი შეაქვთ ძირითადად ეროვნული ვალუტით.

განვითარების საერთაშორისო ასოციაცია სესხებს გასცემს, მისი შეფასებით, ამა თუ იმ ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებისთვის პირველხარისხოვანი მნიშვნელობის მიზნების განსახორციელებლად, აგრეთვე ცალკეული პროექტების დასაფინანსებლად, აღსანიშნავია ისიც, რომ სესხები გაცივმა მხოლოდ მაშინ, როდესაც, ასოციაციის დასკვნით, ქვეყანას არ შეუძლია მიიღოს თანხები სხვა წყაროებიდან.

განვითარების საერთაშორისო ასოციაციისგან სესხის მიღებისთვის აუცილებელია:

1. ქვეყანა იყოს საკმაოდ ღარიბი; ეკონომიკურად ჩამორჩენილი;
2. ქვეყანაში უნდა იყოს ეკონომიკური, ფინანსური და პოლიტიკური სტაბილურობა; ამით დასაბუთდება ქვეყნის განვითარების მიზნისთვის გრძელვადიანი კრედიტის გაცემის მიზანშეწონილობა;
3. ქვეყანა უნდა განიცდიდეს საგადასახადო ბალანსის სიძნელეებს და ჰქონდეს სათანადო პერსპექტივები საკმარისი რაოდენობის უცხოური ვალუტის დაფარვისთვის;
4. ქვეყანა უნდა ისწრაფოდეს განვითარებისკენ, რათა გამართლებული იყოს საკმარისი რაოდენობის საშუალებების მიცემა შეღავათიან პირობებში.

განვითარების საერთაშორისო ასოციაციის ხელმძღვანელი ორგანოებია: რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკის მმართველთა საბჭო, დირექტორატი პრეზიდენტის მეთაურობით. ასოციაციის აღმოსავლეთი ვაშინგტონშია.

განვითარების საერთაშორისო ასოციაცია უპროცენტო სესხებს აძლევს ჩვენი პლანეტის უდატაკეს სახელმწიფოებს, სადაც ერთ სულ მოსახლეზე წლიური შემოსავალი არ აღემატება 1195 დოლარს. მსესხებელი ქვეყანა ვალის გასტუმრებას მისი მიღებიდან ათი წლის შემდეგ იწყებს და ვალდებულია ეს თანხა 35-40 წელიწადში მთლიანად დაფაროს. 1996 წელს განვითარების საერთაშორისო ასოციაციამ 21,3 მილიარდი დოლარის საერთო მოცულობის სესხი მისცა მსოფლიოს 40 სახელმწიფოს. შეღავა-

თიანი კრედიტები 122 პროექტის დაფინანსებას მოხმარდა. ასოციაციის ძირითად შემოსავალს მისი წევრი ქვეყნების სავალდებულო საწევრო გადასახადები შეადგენს. ამას ემატება გასესხების შემდეგ დაბრუნებული ფული და ზოგჯერ მსოფლიო ბანკის მიერ საგანგებო მიზნებით გამოყოფილი თანხაც.

საერთაშორისო სავაჭრო ცენტრი

საერთაშორისო სავაჭრო ცენტრი შეიქმნა უენევაში, 1964 წლის მარტში. მისი დამაარსებელია ტარიფებსა და ვაჭრობაზე გენერალური შეთანხმების საბჭო. მისი მთავარი მიზანია: განვითარებადი ქვეყნების საბარაო ვაჭრობის გაფართოების ხელშეწყობა.

1974 წლის დეკემბერში საერთაშორისო სავაჭრო ცენტრი ფორმალურად სცნეს, როგორც ტარიფებსა და ვაჭრობაზე გენერალური შეთანხმების ერთობლივი სუბსიდიალური ორგანო. 1984 წელს გახდა გაეროს განვითარების პროგრამის აღმასრულებელი ორგანო.

სამუშაო და ოფიციალური ენებია: ინგლისური, ფრანგული, ესპანური.

მსოფლიო ბანკის ჯგუფი

მსოფლიო ბანკის ჯგუფი ჩამოყალიბდა იმ მიზნით, რომ ერთმანეთთან დაეკავშირებინა საერთაშორისო სავალუტო-საკრედიტო და საფინანსო ორგანიზაციები. ეს არის გაეროს სპეციალიზებული ორგანიზაცია, რომელიც ფუნქციონირებს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ეკონომიკურ და სოციალურ საბჭოსთან. ამ ჯგუფში შემავალი ოთხივე ორგანიზაცია (საერთაშორისო სავალუტო ფონდი, რეკონსტრუქციისა და განვითარების მსოფლიო ბანკი, ფინანსური კორპორაცია და განვითარების საერთაშორისო ასოციაცია) მას განსახილველად გადასცემს საერთო ანგარიშს. ურთიერთობა მსოფლიო ბანკსა და გაერთიანებულ ერებს შორის წარიმართება მათი შეთანხმებების საფუძველზე (1947 წლის სექტემბერი, 1947 წლის ნოემბერი).

მსოფლიო ბანკის ჯგუფის მიზნებია: ცნობრების პირობების ამაღლება შედარებით ჩამორჩენილ განვითარებად ქვეყნებში, განვითარებული ქვეყნებიდან ფინანსური რესურსების გადაცემის გზით.

სამუშაო და ოფიციალური ენებია: არაბული, ინგლისური, ფრანგული, ესპანური.

საერთაშორისო ფინანსური ორგანიზაცია

საერთაშორისო ფინანსური ორგანიზაცია დაარსდა 1956 წლის 24 ივლისს, ვაშინგტონში, წევრ ქვეყნებს შორის საერთაშორისო შეთანხმების საფუძველზე. ორგანიზაციის მიზნებია: დაეხმაროს წევრ ქვეყნებს (პირველ რიგში ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებს) ეკონომიკის კერძო სექტორის განვითარებაში; საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლაში; ხელი შეუწყოს ეროვნული ეკონომიკისა და მისი შიდა ბაზრების გაფართოებასა და სრულყოფას; სტიმული მისცეს კერძო კაპიტალის საერთაშორისო დინებას.

საერთაშორისო ფინანსური ორგანიზაცია გაეროს სისტემის სპეციალიზებული დაწესებულებაა და იგი ექვემდებარება გაეროს ეკონომიკურ და სოციალურ საბჭოს.

სამუშაო ენაა: ინგლისური.

ელექტროკავშირგაბმულობის საერთაშორისო კავშირი

კავშირი შეიქმნა 1865 წელს პარიზში. მისი თავდაპირველი სახელწოდება იყო “საერთაშორისო სატელეგრაფო კავშირი“. 1947 წელს მადრიდში მიიღეს ელექტროკავშირგაბმულობის კონვენცია, რომელიც საფუძველად დაედო მის საქმიანობას. 1934 წლიდან მისი სახელწოდებაა “ელექტროკავშირგაბმულობის კავშირი“. 1947 წელს განხორციელდა მისი რეორგანიზაცია და იგი გახდა გაეროს სპეციალიზებული დაწესებულება.

კავშირის წევრია 176 სახელმწიფო. ყოფილი სსრ კავშირი წევრი სახელმწიფო იყო 1952 წლიდან.

ელექტროკავშირგაბმულობის საერთაშორისო კავშირის მთავარი ამოცანაა: საერთაშორისო წესების დადგენა სატელეფონო, სატელეგრაფო და რადიოკავშირებისთვის კავშირგაბმულობის ამ დარბების შემდგომი განვითარებისა და მათი უარყოფ გამოყენების მიზნით მაქსიმალურად შესაძლებელი დაბალი ტარიფით. იგი ხელს უწყობს ელექტროკავშირგაბმულობის ყველა საშუალების რაციონალური გამოყენებისა და გაუმჯობესებისთვის საერთაშორისო თანამშრომლობის გაზარტოებას; ტექნიკურ საშუალებათა განვითარებას და მათი ექსპლოატაციის ეფექტიანობის ამაღლებას; ელექტროკავშირგაბმულობის სარბებლიანობის გადიდებას და მის გადაქცევას მოსახლეობის საერთო კუთვნილებად.

კავშირი ცდილობს განვითარებად ქვეყნებში შექმნას თანამედროვე ელექტროკავშირგაბმულობის ქსელი, სრულყოს მოწყობილობანი. ამ მიზნით ამუშავებს წესებს და რეკომენდაციებს, აგროვებს და აქვეყნებს ინფორმაციას ელექტროკავშირგაბმულობის საკითხებზე.

ელექტროკავშირგაბმულობის საერთაშორისო კავშირის მთელი საქმიანობა ემსახურება აღნიშნული მიზნების მიღწევას. მისი მუშაობის მთავარი მიმართულებებია:

1. საერთაშორისო კონფერენციებისა და თათბირების ორგანიზაცია;
2. ტექნიკური ინფორმაციის გავრცელება;
3. ტექნიკური თანამშრომლობა.

კავშირის უმაღლესი ორბანოა: უფლებამოსილი კონფერენცია, რომელიც იკრიბება ექვს წელიწადში ერთხელ საერთაშორისო კონვენციის გადაამუშავების, სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან შეთანხმებათა დასკვნების შემუშავების საკითხთა განსახილველად და ადმინისტრაციული საბჭოს არჩევის მიზნით. უფლებამოსილი კონფერენცია განსაზღვრავს კავშირის საერთო პოლიტიკას, საჭიროების შემთხვევაში გადასინჯავს კონვენციას, ამტკიცებს ბიუჯეტს, ირჩევს ადმინისტრაციულ საბჭოს გენერალურ მდივანსა და მის მოადგილეს.

ადმინისტრაციული საბჭო მეთვალყურეობს და კოორდინაციას უწევს ელექტროკავშირგაბმულობის საერთაშორისო კავშირის ოთხ მუდმივ ორგანოს: ბენერალურ სამდივნოს, სიხშირეთა რბისიტრაციის საერთაშორისო კომიტეტის, ტელეგრაფი-

სა და ტელეფონის საერთაშორისო საკონსულტაციო კომიტეტის და რადიოს საერთაშორისო საკონსულტაციო კომიტეტის მუშაობას. განმარალური სამდივნო ეწევა ადმინისტრაციულ მუშაობას. მას ხელმძღვანელობს გენერალური მდივანი, რომელსაც ირჩევს უფლებამოსილი კონფერენცია ხუთი წლის ვადით.

ადმინისტრაციული საბჭო შედგება 43 წევრისგან. მას იწვევენ წელიწადში ერთხელ.

კავშირის სამუშაო ენებია: ინგლისური, ესპანური და ფრანგული. ადგილსამყოფელი ქენევაია (შვეიცარია).

სოფლის მეურნეობის განვითარების საერთაშორისო ფონდი

ეს ფონდი გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სამთავრობათშორისო სპეციალიზებული დაწესებულებაა. იგი შეიქმნა მსოფლიო სასურსათო კონფერენციისა (1974 წ. რომი) და გაეროს გენერალური ასამბლეის XXIX სესიის გადაწყვეტილებათა საფუძველზე. შეთანხმება სოფლის მეურნეობის განვითარების საერთაშორისო ფონდის შექმნის შესახებ ძალაში შევიდა 1977 წლის 30 ნოემბერს. ფონდი თავის საქმიანობას შეუდგა 1978 წლის დამდეგს.

ფონდი აფინანსებს პროექტებსა და პროგრამებს განვითარებადი ქვეყნებისთვის სასურსათო პროდუქტების წარმოების გადიდების მიზნით.

დღეისათვის სოფლის მეურნეობის განვითარების ფონდის წევრია 150-მდე სახელმწიფო. ყოფილი სსრ კავშირი არ მონაწილეობდა ფონდში.

ფონდში შეიძლება მონაწილეობდნენ გაეროს წევრი ქვეყნები, მისი სპეციალიზებული დაწესებულებანი და ატომური ენერჯიის საერთაშორისო სააგენტოში შემავალი სახელმწიფოები. ფონდის წევრი სახელმწიფოები იყოფა სამ კატეგორიად:

1. განვითარებულ ქვეყნებად - დონორებად (ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების წევრი სახელმწიფოები);

2. განვითარებად ქვეყნებად - დონორებად (ნავთობის ექსპორტიორი ქვეყნების ორბანიზაციის წევრი ქვეყნები);
3. დანარჩენ ქვეყნებად. პირველი და მეორე კატეგორიის ქვეყნების სესხები ხორციელდება კონვერტირებული ვალუტით; იგი შეადგენს ფონდის ვალუტის 99 პროცენტს. მესამე კატეგორიის ქვეყნებს უფლება ეძლევათ სესხების გადახდა ეროვნული ვალუტით.

ფონდის ძირითადი მიზანია: განვითარებად ქვეყნებში სურსათის წარმოების გაზარტომბისათვის სოფლის მეურნეობის განვითარების პროექტების ფინანსური და ტექნიკური მხარდაჭერა, დამატებითი რესურსების მობილიზაცია შეღავათიან პირობებში მათთვის გადასაცემად.

ფონდი დახმარებას უწევს მხოლოდ იმ ქვეყნებს ან სამთავრობათშორისო ორგანიზაციებს, რომლებიც მონაწილეობენ ამ ორგანიზაციის საქმიანობაში.

ფინანსური და ტექნიკური დახმარების გაწევის საკითხის გადაწყვეტის დროს მხედველობაში იღებენ ეკონომიკურ და სოციალურ პირობებს, აგრეთვე სამართლიანი გეოგრაფიული განაწილების პრინციპს. პროექტები ხორციელდება მხოლოდ იმ ქვეყნებში, სადაც ერთ სულ მოსახლეზე ყველაზე დაბალი შემოსავალია.

ფონდის ძირითადი დონორებია: აშშ, გერმანია, იაპონია, ირანი, ვენესუელა, ქუვეიტი და სხვა ქვეყნები.

ფონდის მიზნებია: განვითარებადი ქვეყნებისთვის დახმარების აღმოჩენა სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოების გადიდებასა და კვების დონის ამაღლებაში, ამ მიზნით დამატებითი საშუალების მობილიზაცია. უმთავრესია სოფლის მეურნეობა, მეცხოველეობა, მეთევზეობა, პროდუქტების გადამუშავება და შენახვა. მთელი ყურადღება გადატანილია სოფლის რაიონებზე, სადაც ცხოვრობს და მუშაობს განვითარებადი ქვეყნების მოსახლეობის უდიდესი უმრავლესობა.

ფონდის მიერ გაცემული პროექტები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სოფლის მეურნეობის პროდუქტების გადიდებაზე. ისინი იცავენ სოფლის მოსახლეობის ყველაზე დარიბი ფენის ინტერესებს, წვრილ ფერმერებსა და უმიწო გლეხებს აბამენ განვითარების პროცესში.

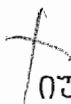
პროექტები მოიცავს რწევას და კონტროლს წყლის რესურსებზე, სოფლის რაიონების კომპლექსურ განვითარებას, სასოფლო-სამეურნეო დასახლებათა სრულყოფას, სასუქების მიწოდებასა და განაწილებას, წვრილი ფერმერებისათვის სესხების გაცემას, მეცხოველეობის განვითარებას და ა.შ.

ფონდის სტრუქტურა: სოფლის მპურნაობის განვითარების საერთაშორისო ფონდის უმაღლესი ორბანოა მმართველთა საბჭო, რომელიც შედგება წევრი სახელმწიფოებისაგან. სამი კატეგორიის წევრთაგან თითოეულს აქვს ხმათა თანაბარი რაოდენობა. მმართველთა საბჭო ხელმძღვანელობს ფონდის ოპერაციებს, მსოფლიო სასურსათო საბჭოს პერიოდულად წარუდგენს ინფორმაციას თავისი პროგრამების შესრულების შესახებ.

ფონდის მიმდინარე საქმიანობას ახორციელებს აღმასრულებელი საბჭო, რომელიც შედგება 18 წევრისგან - თითოეული კატეგორიისაგან 6 წევრი. საბჭოს ირსევს მმართველთა საბჭო სამი წლის ვადით.

ფონდის თავმჯდომარეს ნიშნავს მმართველთა საბჭო ოთხი წლის ვადით. დასაშვებია მისი ხელმეორედ არჩევა. იგი ერთდროულად საბჭოს თავმჯდომარე და ფონდის ოფიციალური წარმომადგენელია.

სამუშაო ენებია: ინგლისური, ესპანური და ფრანგული. ფონდის აღბილსამყოფელი ქალაქ რომშია (იტალია).

იუნესკო

გაეროს სამთავრობათშორისო ორგანიზაცია განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის დარგში - იუნესკო შეიქმნა 1945 წლის 12 ნოემბერს ლონდონის დამფუძნებელ კონფერენციაზე, რომელმაც მიიღო წესდება. წესდების პირველ მუხლში ნათქვამია: "ორგანიზაცია მიზნად ისახავს ხელი შეუწყოს მშვიდობისა და უშიშროების განმტკიცებას, რისთვისაც განავითარებს ხალხთა თანამშრომლობას განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის დარგში, ყველა ხალხისთვის გაეროს წესდებით გამოცხადებული სამართლიანობის, კანონიერების, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა უზრუნველყოფის ინტერესებისათვის, რასის, სქესის, ენისა და რელიგიის განურჩევლად".

1946 წლის 4 ნოემბერს 20-მა სახელმწიფომ მოახდინა წესდების რატიფიკაცია. ამ დროიდან 4 ნოემბერი აღიარებულია იუნესკოს შექმნის თარიღად. თავისი არსებობის მანძილზე ორგანიზაციამ დიდი წვლილი შეიტანა განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის განვითარებაში. მსოფლიოს ყველა კუთხეში მილიონობით ადამიანმა მიიღო შესაძლებლობა ზიარებოდა ცოდნას. იუნესკოს ხელშეწყობით ბევრი რამ გააკეთდა ხალხების თავისთავადი კულტურისა და ტრადიციების შენარჩუნებისა და პროპაგანდისათვის.

ამჟამად იუნესკოს წევრია 175 სახელმწიფო. იუნესკოს შემადგენლობიდან გამოვიდნენ ამერიკის შეერთებული შტატები (1984 წლის 31 დეკემბერი), ინგლისი (1985 წლის 31 დეკემბერი) და სხვა ქვეყნები. საქართველო იუნესკოს 171-ე წევრია.

იუნესკოს შტაბ-ბინა პარიზშია. მას უკავია მრავალსართულიანი, საკმაოდ კარგი შენობები პარიზის ცენტრალურ ნაწილში, ფონტენუას მოედანზე, იუნესკოს შენობათა კომპლექსი პარიზის ერთ-ერთი ღირსშესანიშნავი ადგილია. იუნესკოს სამუშაო ენებია: ინგლისური, ესპანური, ფრანგული, რუსული, არაბული, ჩინური.

იუნესკოში მუდმივად თანამშრომლობენ გამოჩენილი მეცნიერები, ლიტერატურისა და ხელოვნების თვალსაჩინო მოღვაწეები. იუნესკოს ხშირი სტუმრები არიან სხვადასხვა ქვეყნის პრეზიდენტები, პრემიერ-მინისტრები, მინისტრები, სხვა სახელმწიფო და პოლიტიკური მოღვაწეები.

იუნესკოს შტაბ-ბინაში ყოველდღიურად ტარდება სამი-ხუთი საერთაშორისო კონფერენცია და შეხვედრა, სისტემატურად ეწყობა გამოფენები, კონცერტები, კინოფილმების განხილვა და სხვა.

ამჟამად მთავარ ფუნქციებში, იკრიბება იუნესკოს უმაღლესი ორბანო - ბენერალური კონფერენცია მასში შემავალ სახელმწიფოთა წარმომადგენლების მონაწილეობით. გენერალური კონფერენცია განსაზღვრავს იუნესკოს საქმიანობის პოლიტიკას და ძირითად მიმართულებებს, ამტკიცებს მის პროგრამებსა და ბიუჯეტს, ირჩევს აღმასრულებელ საბჭოს და იუნესკოს სხვა ხელმძღვანელ ორგანოებს, აღმასრულებელ საბჭოს წარდგინებით ნიშნავს იუნესკოს გენერალურ დირექტორს, წევრებს სხვა საკითხებს.

გენერალური კონფერენციის სესიებზე დელეგაციებს ხელმძღვანელობენ უმთავრესად მინისტრები. დელეგაციები შედგება მეცნიერების, განათლების, კულტურის დარგის, მასობ-

რივი ინფორმაციის საშუალებების თვალსაჩინო მოღვაწეებისაგან. სესიების მუშაობაში მონაწილეობენ აგრეთვე მეთვალყურეები იმ სახელმწიფოებიდან, რომლებიც იუნესკოს წევრები არ არიან, სამთავრობათშორისო და არასამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის წარმომადგენლები.

გენერალური კონფერენციის სესიები ტარდება ორ წელიწადში ერთხელ. საჭიროების მიხედვით იკრიბება რიგგარეშე კონფერენციები. იუნესკოს არსებობის მანძილზე მოეწყო ოთხი ასეთი სესია. გენერალური კონფერენციის სესიები უმთავრესად ტარდება შტაბ-ბინაში (პარიზი), ზოგჯერ კი - სხვადასხვა მონაწილე ქვეყნის დედაქალაქებსა და სხვა ქალაქებშიც. მაგალითად, მესამე სესია გაიმართა ბეირუთში (1948 წ.), მეხუთე - ფლორენციაში (1950 წ.), მერვე - მონტევიდეოში (1954 წ.), მეცხრე - დელიში (1956 წ.). ბოლო წლებში გენერალური კონფერენციის სესიები ჩატარდა ბელგრადში, სოფიასა და სხვა ქალაქებში.

ბინერალური კონფერენციის სამსახურს შორის კვირის განმავლობაში ხელმძღვანელი და მკონტროლებელი ორგანოა აღმასრულებელი საბჭო, რომელიც შედგება 51 წევრისგან. საბჭოს ირჩევს გენერალური კონფერენცია 4 წლის ვადით. საბჭო იწვევს სესიებს წელიწადში ორჯერ (ჩვეულებრივ, მაისსა და სექტემბერში). საბჭოს ფუნქციები ფართო და მრავალფეროვანია. გენერალური კონფერენციის სესიებს შორის პერიოდში ხდება აღმასრულებელი საბჭოს შემადგენლობის სანახევროდ განახლება.

იუნესკოს წესდების შესაბამისად, ბინერალური დირექტორი მისი მთავარი თანამდებობის პირია. მას ნიშნავს ბინერალური კონფერენცია ექვსი წლის ვადით, ამასთან, კონფერენციის გადაწყვეტილებით შეიძლება ბინერალური მდივნის ახალი ვადით დანიშვნა. იუნესკოს პირველი გენერალური დირექტორი იყო გამონენილი ინგლისელი მეცნიერი - ბიოლოგი ი. ჰაკსლი (1946-1948წწ.), ამ პოსტზე ის შეცვალა მექსიკის საგარეო საქმეთა მინისტრმა ხ. ტორეს-ბოდიმ (1948-1952წწ.), შემდეგ გენერალური დირექტორები იყვნენ ამერიკელი ლ. გ. ევანსი (1953-1958 წწ.), იტალიელი ვ. ვერონეზე (1959-1961წწ.), ფრანგი რ. მაიო (1962-1974 წწ.), ხოლო 1974-1986 წლებში - სენეგელი აჰად მბოუ. ამჟამად იუნესკოს გენერალური დირექტორია ესპანელი ფედერიკო მაიორ სარაგოსი.

გენერალური დირექტორის მოადგილეებს ნიშნავენ გეოგრაფიული პრინციპის გათვალისწინებით. იუნესკოს გენერალური დირექტორი ხელმძღვანელობს იუნესკოს სამდივნოს; ნიშნავს სამდივნოს მოსამსახურეებს; იგი პასუხისმგებელია ორგანიზაციის პროგრამების შესრულებაზე.

იუნესკოს თანამშრომელთა ძირითადი ნაწილი თავმოყრილია მის შტაბ-ბინაში - პარიზში. სამდივნოს ყველაზე მსხვილი დანაყოფებია სექტორები, რომლებსაც ხელმძღვანელობენ გენერალური დირექტორის მოადგილეები. ეს სექტორებია: განათლების, საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა, სოციალურ და ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა, კულტურის, კომუნიკაციის, საგარეო კავშირებისა და ინფორმაციის, საერთო პროგრამებისა და პროგრამების შესრულების უზრუნველყოფის, ადმინისტრაციისა და სხვა სექტორები. თითოეულ სექტორს აქვს სხვადასხვა ფუნქციური დანაყოფი (დირექცია, განყოფილებები, ბიურო, სამსახურები და ა.შ.).

იუნესკოს მთავარი შტაბ-ბინა, მართალია, პარიზშია, მაგრამ ორგანიზაციას აქვს რეგიონული ბიუროები და ინსტიტუტები ევროპაში, აზიაში, აფრიკაში, არაბულ ქვეყნებსა და ლათინურ ამერიკაში. იუნესკოს თანამშრომელთა რაოდენობა აღემატება ორი ათას ხუთას კაცს. მისი ბიუჯეტი 310 მილიონ დოლარზე მეტია.

იუნესკო ყოველწლიურად აწყობს 150-ზე მეტ საერთაშორისო ღონისძიებას (კონფერენციებს, სიმპოზიუმებს, სხდომებს, სემინარებს, სასწავლო კურსებს). მათში ასობით სპეციალისტი მონაწილეობს.

იუნესკო ყოველწლიურად გამოსცემს 300-ზე მეტ ტერმინოლოგიურ ლექსიკონს, საერთაშორისო მიმოხილვებს, პედაგოგიურ და ტექნიკურ დამხმარე სახელმძღვანელოებს, კატალოგებს, მონოგრაფიებს, მეცნიერების, კულტურის, განათლებისა და ინფორმაციის პრობლემებზე, აღბომებს, სტატისტიკურ და სხვა კრებულებს, იუნესკოს მთავარი უურნალოა “კურიერ იუნესკო“, რომელიც ამჟამად 40 ენაზე გამოდის.

იუნესკოს პროგრამები ითვალისწინებს ახალგაზრდობის აღზრდას მშვიდობისა და საერთაშორისო ურთიერთგაგების სულისკვეთებით, ეროვნული კადრების მომზადების ხელშეწყობას. გარდა ამისა, ორგანიზაცია შეისწავლის სხვადასხვა ეროვნული კულტურის, ოკეანოგრაფიის, ბიოსფეროს, გეოლოგიის, სოციალურ მეცნიერებათა, ინფორმაციისა და სხვა პრობლემებს. იუნესკო აქტიურად მონაწილეობს მსოფლიო მნიშვნელობის თარიღების აღმნიშვნელ

კამპანიებში. ბევრ განთავისუფლებულ ქვეყანაში იუნესკოს რეკომენდაციები საფუძვლად დაედო ეროვნულ კანონმდებლობებს განათლების, კულტურისა და მეცნიერების საკითხებში, იუნესკოს რეკომენდაციებს ითვალისწინებენ განვითარებულ ქვეყნებშიც.

როგორია ურთიერთობა გაეროსა და იუნესკოს შორის? მათ შორის ურთიერთობა რეგულირდება შეთანხმებით, რომლებიც დამტკიცებულია გენერალური კონფერენციის მიერ 1946 წლის 6 დეკემბერს და გენერალური ასამბლეის მიერ 1946 წლის 14 დეკემბრის სესიებზე. ამ შეთანხმებათა შესაბამისად, იუნესკო გაეროს სპეციალიზებული დაწესებულებაა, რომელიც საქმიანობს თავისი წესდების საფუძველზე.

გაეროს წარმომადგენლები ესწრებიან გენერალური კონფერენციის, აღმასრულებელი საბჭოსა და მათი ორგანოების სხდომებს, ხოლო იუნესკოს წარმომადგენლები - გენერალური ასამბლეის სესიებს "განათლების, მეცნიერების და კულტურის საკითხებში კონსულტანტთა სტატუსით". გარდა ამისა, იუნესკოს წარმომადგენლები მონაწილეობენ გენერალური ასამბლეის მთავარი კომიტეტების სხდომების, გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს სესიების მუშაობაში.

იუნესკოს, გენერალური კონფერენციისა და აღმასრულებელი საბჭოს სესიების დღის წესრიგში, შეაქვს საკითხები, რომლებსაც გაერო სთავაზობს. ამასთან, იუნესკო გაეროს წარუდგენს მოხსენებებს თავისი საქმიანობის შესახებ, გაეროს თხოვნით ამზადებს სპეციალურ მოხსენებებს ან გამოკვლევებს.

უკანასკნელ წლებში იუნესკომ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია განათლების, როგორც განუხრელი პროცესის, დაგეგმვის საკითხებს, წარმოების სფეროსთან განათლების კავშირის განმტკიცებას, სასწავლო პროცესში მეცნიერებისა და ტექნიკის უახლესი მიღწევების დანერგვას და ა.შ.

ორგანიზაციის საქმიანობაში მნიშვნელოვანი მიმართულებაა ბრძოლა წერა-კითხვის უცოდინარობასთან. დღეისათვის მსოფლიოში 850 მილიონი ადამიანი წერა-კითხვის უცოდინარია. წერა-კითხვის უცოდინართა რიცხვი საკმაოდ დიდია განვითარებულ ქვეყნებშიც. ამიტომ იუნესკო 80-მდე ქვეყანას უწევს ტექნიკურ და ფინანსურ დახმარებას წერა-კითხვის უცოდინარობის დაძლევაში. ორგანიზაციას აქვს სპეციალური გეგმა 2000 წლამდე პერიოდში წერა-კითხვის უცოდინარობის ლიკვიდაციისათვის.

იუნესკოს საქმიანობის მნიშვნელოვანი მიმართულებაა განათლების დარგში პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება. ორგანიზაციის პროგრამები ითვალისწინებს პედაგოგიკურ მეცნიერების განვითარებას, სასწავლო პროცესის სრულყოფას, ინფორმაციის სისტემის გაფართოებას. პედაგოგიკის ინდუსტრია მოიცავს განათლების კომპიუტერიზაციას.

წევრი სახელმწიფოები სულ უფრო მწვავედ სვამენ საბუნებისმეტყველო დისციპლინების სწავლების საკითხებს, შრომასთან განათლების კავშირის განმტკიცების, ფიზიკური აღზრდისა და სპორტის განვითარების, უმაღლესი განათლებისა და სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის გაფართოების პრობლემებს. ამ საკითხებს ეძღვნება მრავალი საერთაშორისო კონფერენცია და შეხვედრა, სამეცნიერო გამოკვლევა, საგამომცემლო საქმიანობა, ამასთან, ვითარდება სასწავლო-სამეცნიერო დაწესებულებათა ქსელი.

იუნესკო შეიმუშავებს და ღებულობს კონვენციებსა და რეკომენდაციებს განათლების დარგში დისკრიმინაციასთან დაკავშირებით, რეკომენდაციებს მასწავლებელთა მდგომარეობის შესახებ, მოზრდილთა განათლების განვითარების შესახებ და სხვ. დიდი მუშაობა მიმდინარეობს განათლების დარგში დადებითი გამოცდილების გაზიარების სფეროში; იუნესკო დახმარებას უწევს განთავისუფლებულ ქვეყნებს სასწავლო დაწესებულებების მშენებლობაში, სასწავლო პროცესის ორგანიზაციაში და ა.შ.

განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაცია საკმაოდ ყურადღებას უთმობს საერთაშორისო სამეცნიერო თანამშრომლობის საკითხებს. მზარდ ინტერესს იწვევს მსოფლიოში სამთავრობათშორისო პროგრამები, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესია: მსოფლიო ოკეანის გამოკვლევა, საერთაშორისო ჰიდროლოგიური პროგრამა, საერთაშორისო გეოლოგიური პროგრამა, სამთავრობათშორისო პროგრამა “ადამიანი და ბიოსფერო“, ინფორმატიკის დარგში სამთავრობათშორისო პროგრამა.

მსოფლიო ოკეანის გამოკვლევის მიზნით, 1960 წელს, იუნესკოსთან შეიქმნა სამთავრობათშორისო ოკეანოგრაფიული კომისია, რომელმაც მალე დაიწყო ინდოეთის, წყნარი და ატლანტიკის ოკეანეების სისტემატური გამოკვლევები. მსოფლიოს სახელმწიფოები სისტემატურად ღებულობენ ინფორმაციას მსოფლიოს ოკეანეებში მდგომარეობის შესახებ. ამ მონაცემებს აქვს დიდი პრაქტიკული

მნიშვნელობა კლიმატის შესწავლისთვის, სანაოსნო რუკების და-
ზუსტებისათვის, თევზჭერისთვის და ა.შ.

იუნესკოს მეთოთხმეტე გენერალურ კონფერენციაზე (1986 წ.) მიიღეს “დეკლარაცია საერთაშორისო კულტურული თანამშრომ-
ლობის პრინციპების შესახებ“, ხოლო 1970 წელს ვენეციის სამ-
თავრობათშორისო კონფერენციამ (კულტურის მინისტრების
მონაწილეობით) შეიმუშავა კულტურის დარგში იუნესკოს პოლი-
ტიკური კურსი. ამ კონფერენციის გადაწყვეტილებათა შესაბამის-
ად, გაიმართა კულტურის მინისტრების რეგიონული კონფერენციები.
მათი დასკვნები და რეკომენდაციები დაედო საფუძვლად საერ-
თაშორისო კონფერენციას კულტურის დარგში, რომელიც გაიმარ-
თა მეხიკოში 1982 წელს. ამ ფორუმზე, რომლის მუშაობაში მონაწილეობდა
129 წევრი სახელმწიფო, მიიღეს 181 რეკომენდაცია. ისინი წარ-
მოადგენენ კაცობრიობის “კულტურის კოდექსს“.

იუნესკომ გამოაცხადა კულტურის განვითარების ათწლეული,
ამასთან, წამოაყენა ოთხი მთავარი ამოცანა: განვითარების კულ-
ტურული ასპექტის აღრიცხვა; კულტურული თავისთავადობის
დამკვიდრება; კულტურულ ცხოვრებაში მონაწილეობის გაფართ-
ობება; საერთაშორისო კულტურული თანამშრომლობის გაღრმავება.

დიდი პოპულარობა მოიპოვა იუნესკოს ისეთმა გამოცემებმა,
როგორცაა “მეცნიერებისა და კულტურის განვითარების მსოფ-
ლიო ისტორია“, “აფრიკის ქვეყნების ისტორია“, “ცენტრალური
აზიის ცივილიზაციის ისტორია“ და სხვ.

იუნესკომ შეადგინა მსოფლიო ძეგლების ჩამონათვალი. მას-
ში შევიდა 450-მდე ძეგლი და ისტორიული ადგილი, გარდა ამისა,
შეიმუშავა და მიიღო კონვენციები და რეკომენდაციები, რომელ-
თა მიზანია მსოფლიო ხალხთა კულტურული მემკვიდრეობის
დაცვა. ეს დოკუმენტებია: კონვენცია შეიარაღებული კონფლიქ-
ტის შემთხვევაში კულტურულ ღირებულებათა დაცვის შესახებ,
რეკომენდაციები არქეოლოგიური გათხრების საერთაშორისო
რეგლამენტაციის პრინციპების შესახებ, მუზეუმების საყოველ-
თაო მისაწვდომობის ეფექტიანობის ამაღლების შესახებ, კულტურ-
ულ ღირებულებათა საერთაშორისო გაცვლის შესახებ და ა.შ.
იუნესკო ბევრს აკეთებს მსოფლიოს ხალხთა კულტურული მემკვი-
დრეობის დაცვისთვის, ეხმარება ქვეყნებს ეროვნული კულტურ-
ის განვითარებაში.

სამრეწველო განვითარების ორგანიზაცია

გაეროს ეს სპეციალიზებული სამთავრობათშორისო ორგანიზაცია დაფუძნდა გენერალური ასამბლეის 21-ე სესიაზე 1966 წლის 17 ნოემბერს. თავდაპირველად იგი შეიქმნა, როგორც გენერალური ასამბლეის ორგანო, სამრეწველო განვითარების წახალისებისა და განვითარებადი ქვეყნების ინდუსტრიალიზაციის დაჩქარებისთვის, აგრეთვე ამ დარგებში გაეროს მთელი საქმიანობის კოორდინაციის მიზნით. ორგანიზაციამ ფუნქციონირება დაიწყო 1967 წლის 1 იანვარს. 1979 წლის აპრილში გაეროს კონფერენციამ მიიღო ამ ორგანიზაციის წესდება სამრეწველო განვითარების ორგანიზაციის სპეციალიზებულ დაწესებულებად გარდაქმნის შესახებ. წესდების ძალაში შესვლის შემდეგ (1985 წელი), გაერთიანებული ერების სამრეწველო განვითარების ორგანიზაცია გახდა გაეროს სპეციალიზებული სამთავრობათშორისო დაწესებულება.

ამ ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოები არიან გაეროს, ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტოს წევრები ან გაეროს სპეციალიზებული დაწესებულებები. ორგანიზაციის მიზნებია: ხელი შეუწყოს განვითარებადი ქვეყნების სამრეწველო განვითარებას, დაამკვიდროს ახალი საერთაშორისო ეკონომიკური წესები. ორგანიზაციის წევრია 180 სახელმწიფო.

გაერთიანებული ერების სამრეწველო განვითარების ორგანიზაცია შეიქმნა განვითარებადი ქვეყნების სამრეწველო განვითარების მიზნით, განსაკუთრებით გადამამუშავებელი მრეწველობის დარგში; განვითარებად ქვეყნებში ცალკეული პროექტის დაფინანსების, ეროვნული კადრების მომზადების, ამ მიმართულებით საერთაშორისო და რეგიონული თანამშრომლობის ხელშეწყობის, აგრეთვე გაეროს ფარგლებში განვითარებადი ქვეყნების სამრეწველო განვითარებისთვის დახმარების კოორდინაციის მიზნით. ორგანიზაცია აწყოებს საერთაშორისო თემატურ სემინარებს, სიმპოზიუმებს, კონფერენციებს, ატარებს გამოცდილების გაზიარებისა და ინფორმაციის გაცვლის ღონისძიებებს.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სამრეწველო განვითარების ორგანიზაციის სტრუქტურა: ორგანიზაციის უმაღლესი ორგანოა ბენერალური კონფერენცია, რომელსაც ორ წელიწადში ერთხელ იწვევენ. გენერალური კონფერენცია შეიმუშავებს ორგანიზაციის მიზნების მიღწევის პრინციპებსა და პო-

ლიტიკას, იხილავს და იღებს ორგანიზაციის ოპერატიული საქმიანობის პროგრამებს, აწესებს კონტროლს არსებული რესურსების გამოყენებაზე, თვალყურს ადევნებს ორგანიზაციას, როგორც გაეროს განვითარების პროგრამების აღმსრულებელს, განვითარებადი ქვეყნების დახმარების აღმოჩენის დარგში.

ხელმძღვანელი ორბანოა სამრეწველო ბანკითარების საბჭო, რომელიც შედგება 53 წევრისგან. მას ირჩევს გენერალური კონფერენცია. საბჭოს 33 წევრი წარმოადგენს განვითარებად ქვეყანას, 15 - განვითარებული ეკონომიკის ქვეყანას (დასავლეთის ქვეყნები) და 5 - ყოფილი ცენტრალიზებული დაგეგმვის ეკონომიკის ქვეყანას (აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები). საბჭოს წევრთა ნახევარს ირჩევენ 4 წლის, დანარჩენებს - 2 წლის ვადით. საბჭოს სხდომებს ატარებს წელიწადში ერთხელ.

ორგანიზაციის დამხმარე ორგანოა პროგრამებისა და ბიუჯეტის კომიტეტი, რომელიც შედგება 27 წევრისგან. მას ირჩევს გენერალური კონფერენცია ორი წლის ვადით.

ორგანიზაციის მიმდინარე საქმიანობას ხელმძღვანელობს სამდივნო გენერალური დირექტორის მეთაურობით. სამდივნოს ირჩევენ 4 წლის ვადით.

ორბანიზაციის შტაბ-ბინა ვენაშია (ავსტრია).

სასურსათო და სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაცია

სასურსათო და სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაცია გაეროს სპეციალიზებული სამთავრობათშორისო ორგანიზაციაა. იგი შეიქმნა 1945 წლის 16 დეკემბერს კვებეკის კონფერენციაზე. სასურსათო და სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაციის წევრია 170 სახელმწიფო. ყოფილი სსრ კავშირი არ იყო ამ ორგანიზაციის წევრი, მაგრამ მონაწილეობდა მისი ცალკეული პროექტების განხორციელებაში გაეროს განვითარების ხაზით.

ორბანიზაციის მიზნებია: კვების სრულყოფა, ცხოვრების დონის ამაღლება; სოფლის მეურნეობის, მთხევრობისა და მეთევზეობის პროდუქციისა და სამართოდ სურსათის წარმოება, გადაამუშავების, განაღებისა და ბანაწილების

ბაუმჯობესება; სოფლის რაიონების განვითარებისა და სოფლის მოსახლეობის ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებისთვის ხელშეწყობა, უიგჰილოზის ლიკვიდაცია. მისი მთავარი ამოცანაა: სოფლის მეურნეობის საკითხებზე სამთავრობათშორისო ორგანიზაციების მუშაობის კოორდინაცია და სურსათით მსოფლიოს მოსახლეობის, განსაკუთრებით განვითარებადი ქვეყნების, უზრუნველყოფა. მისი ღახმარება, როგორც მატერიალურ (სასურსათო პროდუქტების), ისე არამატერიალურ (ტექნიკური ღახმარება, კადრების მომზადება და სხვა) ხასიათს ატარებს.

ამ მიზნებისა და ამოცანების განხორციელების დროს ორგანიზაცია ხელს უწყობს კაპიტალდაბანდებებს სოფლის მეურნეობაში, ნიადაგისა და წყლის რესურსების უფრო რაციონალურ გამოყენებას, მემცენარეობისა და მეცხოველეობის პროდუქციის წარმოების გადიდებას, განვითარებადი ქვეყნებისთვის ტექნოლოგიების შემუშავებასა და გადაცემას, ამ ქვეყნებში სასოფლო-სამეურნეო გამოკვლევათა განვითარებას; ბუნებრივი რესურსების დაცვას; სასუქებისა და ჰერბიციდების რაციონალურ გამოყენებას, ეწევა ბრძოლას ცხოველთა დაავადებებთან.

გაეროს სასურსათო და სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაციის საქმიანობის ძირითადი მიმართულებაა განვითარებადი ქვეყნებისთვის ტექნიკური დახმარების გაწევა, რაც ხორციელდება 1950 წლიდან. ორგანიზაცია აგროვებს, სწავლობს და ავრცელებს ინფორმაციას კვების, სურსათისა და სოფლის მეურნეობის, მეტყვევობისა და მეთევზეობის საკითხებზე; ხელს უწყობს სოფლის მეურნეობისა და კვების დარგებში სამეცნიერო-ტექნიკური და სხვა სახის სამუშაოების ჩატარებას. ამ საერთაშორისო ორგანიზაციასთან არსებობს აფრიკის, ევროპის, აზიისა და შორეული აღმოსავლეთის, ახლო აღმოსავლეთის, ლათინური და ჩრდილო ამერიკის რეგიონული განყოფილებები.

ორგანიზაცია გაეროს წამყვანი დაწესებულებაა სოფლის რაიონების განვითარების საკითხებში.

ბაეროს სასურსათო და სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაციის სტრუქტურა: უმაღლესი ორგანოა კონფერენცია. იგი ორ წელიწადში ერთხელ იკრიბება პოლიტიკის განსაზღვრის, ბიუჯეტისა და ორგანიზაციის მუშაობის პროგრამების დამტკიცების მიზნით. კონფერენცია შედგება წევრი სახელმწიფოებისგან.

კონფერენციის სესიებს შორის პერიოდში ორგანიზაციის ხელმძღვანელი ორბანოა საბჭო, რომელიც ადგენს მსოფლიო-ში სოფლის მეურნეობის მდგომარეობის მიმოხილვებს; კოორდინაციას უწევს სამთავრობათშორისო ორგანიზაციების მუშაობას სურსათისა და სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოების, მოხმარებისა და განაწილების საკითხებში, საბჭო შედგება 49 წევრი სახელმწიფოსაგან, რომლებსაც ირწევს კონფერენცია, როგორც ორგანიზაციის ხელმძღვანელ ორგანოს.

ორბანიზაციის სათავეში უდგას ბენერალური დირექტორი, რომელსაც კონფერენცია ირწევს. იგი ხელმძღვანელობს საერთაშორისო ორგანიზაციის საქმიანობას, ადგენს ყოველწლიურ ანგარიშებს ორგანიზაციის მუშაობის შესახებ და შეაქვს კონფერენციაზე განსახილველად.

სამუშაო ენა ინგლისურია. ორბანიზაციის აღბილსამყოფელი რომშია (იტალია).

გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია (ფაო) ხელმძღვანელობს ლოზუნგით: “სასურსათო ურთიერთობის გარეშე არ არსებობს საერთო უსაფრთხოება“. საერთაშორისო ორგანიზაცია ამ მიმართულებით თავისი საქმიანობის მასშტაბებს ზრდის და ეროვნული სტრატეგიიდან აქცენტი რეგიონულ სტრატეგიაზე გადააქვს. ამ თვალსაზრისით რეგიონული პროგრამების შემუშავება უკვე დაწყებულია. შემდგომი ეტაპი კი არის კონკრეტული რეგიონული დაჯგუფებების მსოფლიო ბაზართან ურთიერთობის განსახილვრა.

ფაოს სჭირდება ორმხრივი და მრავალმხრივი პარტნიორები. ამ მიმართულებით უაღრესად საინტერესოა მისი თანამშრომლობა მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციასა და მსოფლიო ბანკთან.

მნიშვნელოვანია ის დახმარება, რომელსაც საქართველო იღებს გაეროს სოფლის მეურნეობის განვითარების საერთაშორისო ფონდისა (JFAD)-ის და სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) მეშვეობით. მათი ხელშეწყობით და უშუალო მონაწილეობით ხორციელდება სოფლად ადგილობრივი წარმოების განვითარების და სურსათით უზრუნველყოფის კომპლექსური პროგრამა, შექმნილია გლეხთა საკრედიტო კავშირები.

გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია საქართველოს სოფლის მეურნეობის დარგებიდან პრიორიტეტს ანიჭებს წყლის მეურნეობისა და ირიგაციის სისტემის განვითარე-

ბას. ფაოს ეგიდით უკვე დაწყებულია ირიგაციის სისტემის ხარემონტო სამუშაოები. სწორედ წყალზე კეთდება აქცენტი სასურსათო უსაფრთხოების პროგრამის პირველ ეტაპზე. პროგრამის ფარგლებში სამუშაოების შესრულება ორ პუნქტზეა გათვალისწინებული. უახლოეს პერიოდში ეს პროგრამა 20-30 პუნქტს მოიცავს.¹

გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის საერთაშორისო ორგანიზაციის ეგიდით მისაქციელსა (მცხეთის რაიონი) და პატარა ფოთში მიმდინარეობს სამელიორაციო სისტემების რეაბილიტაცია. ეს ობიექტები სანვენებელი იქნება სწავლებისა და კადრების აღზრდისთვის. დაარსდა წყალმომხმარებელთა ასოციაციები, გათვალისწინებულია საჩვენებელ მეურნეობათა მოწყობა.

2. ბაეროს სისტემის საერთაშორისო ორგანიზაციები

მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია

მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია (WTO), რომელიც ტარიფებისა და ვაჭრობის გენერალური შეთანხმების (GATT) ბაზაზე 1995 წლიდან ფუნქციონირებს, ვაჭრობის ლიბერალიზაციის მიმართულებით ძირითადი ორგანიზაციაა. ამ ორგანიზაციის წევრია მსოფლიოს 136-მდე ქვეყანა. 28 სახელმწიფოს დამკვირვებლის სტატუსი აქვს (მათ შორის იყო საქართველოც). 1999 წლის ოქტომბერში საქართველო გახდა მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის წევრი. WTO-ს შტაბ-ბინა ქენედაშია (შვეიცარია). თანამშრომელთა რაოდენობა 500-მდეა. ორგანიზაციის ბიუჯეტი 80 მილიონ დოლარს აჭარბებს.

მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია ხელმძღვანელობს 29 შეთანხმებით, 25 სხვადასხვა დამატებითი დადგენილებითა და განმარტებით.

ბინერალური შეთანხმება ტარიფებსა და ვაჭრობაზე. ეს მრავალმხრივი სამთავრობათშორისო შეთანხმებაა ვაჭრობისა და სავაჭრო პოლიტიკის რეჟიმზე. საერთაშორისო შეთანხმება ვაჭრობის

¹ გაზეთი "საქართველოს რესპუბლიკა", 1999 წლის 25 ივნისი.

პირობების შესახებ ხელმოწერილია ქენევაში 1947 წლის 30 ოქტომბერს 23 სახელმწიფოს მიერ. ძალაში შევიდა 1948 წლის 1 იანვარს ხელმოწერი 23 განვითარებული ქვეყნისათვის.

შეთანხმებაში სხვადასხვა ეტაპზე მონაწილეობდა 150-ზე მეტი სახელმწიფო.

გენერალური შეთანხმება ტარიფებსა და ვაჭრობაზე, როგორც საერთაშორისო ორგანიზაცია, დასაბამს იღებს - 1960 წლიდან, როდესაც შეიქმნა მისი მუდმივმოქმედი ორგანოები: საბჭო და სამდივნო შტაბ-ბინით ქენევაში.

შეთანხმების მონაწილენი ვალდებული არიან ურთიერთვაჭრობა ააგონ გარკვეულ წესებზე დაყრდნობით: უპირატესი ხელშეწყობის პრინციპი, იმპორტზე რაოდენობრივი შეზღუდვის ბაშქმბა, თუ ის ზიანს არ აყენებს ქვეყნის ფინანსურ მდგომარეობას; ახალი პრეფერენციის - ვაჭრობის უპირატესი რეჟიმის მინიჭების აკრძალვა; საბაჟო ტარიფების კონვენციური დაწესება და სრულყოფა; სადავო საკითხების გადაჭრა ურთიერთკონსულტაციების გზით ითვალისწინებს შეთანხმების მონაწილე ქვეყნების ურთიერთინტერესებს სხვადასხვა ზომის მიღებით (საბაჟო შეღავათები, ბარიერები და სხვ.).

შეთანხმების მოქმედების პერიოდში განხორციელდა მასში მონაწილე ქვეყნებს შორის ვაჭრობაში საბაჟო ტარიფების გარკვეული შემცირება. მიღებულია აგრეთვე ზომები ვაჭრობის პრობლემების ლიბერალიზაციისათვის.

გენერალური შეთანხმება ტარიფებსა და ვაჭრობაზე შეიცავს შეთანხმებას სავაჭრო პოლიტიკის პრინციპების შესახებ, რომელთაც საგარეო ვაჭრობაში უნდა იცავდეს წევრი სახელმწიფო, აგრეთვე ურთიერთობათა სიას, რის საფუძველზე ხდება წევრ სახელმწიფოებს შორის ორმხრივ ხელშეკრულებათა გაფორმება.

ტარიფებისა და ვაჭრობის გენერალური შეთანხმება 1948 წლიდან მოქმედებს და მიზნად ისახავს საერთაშორისო ვაჭრობისა და ეკონომიკური განვითარების უზრუნველყოფას. შეთანხმების ძირითადი პრინციპებია:

1. ვაჭრობა დისკრიმინაციის გარეშე. იგი გულისხმობს წევრი ქვეყნების მიერ ერთმანეთისათვის "უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის" მინიჭებას, ხოლო მეორე მხრივ, იმპორტული და ადგილობრივი საქონლისათვის თანაბარი უფლებებისა და პირობების უზრუნველყოფას;

2. საბარემო-სავაჭრო პოლიტიკის განვითარების დაბეჭდვა მრავალმხრივი და ორმხრივი ხელშეკრულებების ბაზაზე;
3. კეთილსინდისიერი კონკურენციის წახალისება ურთიერთდათმობისბანხორციელებისგზით,ღავისბაღაწყვეტა კონსულტაციებისსაღამოლაპარაკებებისგზით;
4. შიდა ბაზრის დასაცავად შიდატრეიდასა სტარტივო მეთოდების გამოყენება; ეკონომიკური რეფორმებისა და განვითარების ხელშეწყობა.

თავისი არსებობის მანძილზე გენერალურ შეთანხმებას ტარიფებსა და ვაჭრობაზე ჰქონდა მრავალმხრივი მოლაპარაკების რვა რაუნდი, რომელთაგან ყველაზე ცნობილია ურუგვაის რაუნდი (1986-1994). აქ მიღწეულ იქნა ახალი შეთანხმება, რომელიც შედგება შემდეგი ნაწილებისაგან: მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის დამფუძნებელი შეთანხმება, შეთანხმება საქონლით ვაჭრობაზე. დანარჩენი შეთანხმებები მოიცავენ საბაჟო შეფასებას, წარმოშობის წესებს, იმპორტის ლიცენზირების პროცედურებს და გადაზიდვების წინა ინსპექტირებას.

ამგვარად, მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციად, ტარიფებსა და ვაჭრობაზე გენერალური შეთანხმების გარდაქმნას, საფუძველი ჩაეყარა მერვე ურუგვაის რაუნდზე. იგი დაფიქსირდა მარაკეის დეკლარაციით 1994 წლის 14 აპრილს. მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის არსებითი ფუნქციებია: მრავალმხრივი სავაჭრო შეთანხმებების მართვა და შესრულება; გამოვიდეს ფორუმის როლში - მრავალმხრივი სავაჭრო მოლაპარაკებებისათვის; მოახდინოს სავაჭრო დავების მოგვარება; ეროვნული სავაჭრო პოლიტიკის ზედამხედველობა და იმ სხვა საერთაშორისო დაწესებულებებთან თანამშრომლობა, რომლებიც ჩართული არიან გლობალური ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებაში.

მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის მანდატის მნიშვნელოვან ასპექტს წარმოადგენს თანამშრომლობა საერთაშორისო სავაჭრო ფონდთან, მსოფლიო ბანკთან და სხვა მრავალმხრივ ინსტიტუტებთან, რათა მიღწეულ იქნეს უფრო მეტი შეთანხმებულობა გლობალური ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებაში.

გენერალური შეთანხმების წესები გამოიყენებოდა საქონლით ვაჭრობაზე. საქონელთან დამატებით, მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია, ითვალისწინებს მომსახურებით ვაჭრობას და ვაჭრობას-

თან დაკავშირებული ინტელექტუალური საკუთრების ასპექტებს. ამასთან დავების გადაწყვეტის სისტემა უფრო სწრაფი და ქმედითია.

მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციას დიდი როლი ეკისრება გლობალური ეკონომიკური პოლიტიკის ჩამოყალიბების საქმეში. იგი ხელმძღვანელობს სავაჭრო სისტემის შემდეგი პრინციპებით:

1. ადგილობრივი წარმოების დაცვა მხოლოდ საიმპორტო ტარიფების მეშვეობით;
2. ტარიფებს უნდა ჰქონდეთ ტენდენცია შემცირებისაკენ და არ უნდა იქნან გაზრდილი შემდგომში;
3. ვაჭრობა დისკრიმინაციის გარეშე, თითქმის 50 წლის განმავლობაში გენერალური შეთანხმების უმთავრესი დებულებები კრძალავდნენ ვაჭრობაში დისკრიმინაციას წევრებს შორის და იმპორტირებულ და თვით ქვეყანაში წარმოებულ საქონელზე არათანაბარი პირობების არსებობას;
4. ბაზარზე პროტეზირებადი და მზარდი დაშვება. უსაფრთხო და პროტეზირებად ბაზარზე დაშვების არსებობა დიდად არის განსაზღვრული ტარიფებისა და საბაჟო გადასახადების გამოყენებით;
5. სამართლიანი კონკურენციის ხელშეწყობა (წახალისება);
6. განვითარებისა და ეკონომიკური რეფორმების წახალისება.¹

ამგვარად, მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია (WTO) დაფუძნდა 1995 წლის 1 იანვარს, მას შემდეგ, რაც ტარიფებისა და ვაჭრობის შესახებ გენერალური შეთანხმების (GATT) წევრმა ქვეყნებმა 1994 წლის 14 აპრილს მაროკოს ქალაქ მარაკეში ხელი მოაწერეს “მარაკეის დეკლარაციას”.

საერთაშორისო სავაჭრო ორგანიზაციის ხელშეკრულება 29 დამოუკიდებელი დოკუმენტისაგან შედგება. იგი მოიცავს საკითხებს - დაწყებული სოფლის მეურნეობის ნაწარმით და დამთავრებული სამთავრობო შესყიდვებით. ასევე, მომსახურებისა და ინტელექტუალური საკუთრების დაცვასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

საერთაშორისო ბაზარზე გასვლა დამოკიდებულია ქვეყანაში არსებულ სატარიფო და საბაჟო სისტემაზე. მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის წევრ ქვეყნებში აკრძალულია კვოტირების სისტემის გამოყენება, მაგრამ გამორიცხული არ არის ტარიფების

¹ უურნალი “მაკრო მიკრო ეკონომიკა”, 1998, №4, გვ. 17.

არსებობა შიდა პროდუქციის დაცვისა და შემოსავლების გაზრდის მიზნით.

ტარიფების გამოყენება მხოლოდ განსაზღვრული პირობებითაა დაშვებული. ის მიმართული უნდა იყოს იმპორტის დისკრიმინაციის წინააღმდეგ. ეს ნიშნავს, რომ ქვეყნები ვალდებულებას კისრულობენ, გარკვეულ საქონელზე არ გაზარდონ სატარიფო განაკვეთი ძირითად სავაჭრო პარტნიორთან სათანადო კომპენსაციის გარეშე.

მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია უნივერსალური გაერთიანებაა. მის წევრ ქვეყნებზე მსოფლიო სავაჭრო ვაჭრობის 90 პროცენტი მოდის.

მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის უმთავრესი მიზანია: თავისუფალი და კეთილსინდისიერი კონკურენციის პირობებში ყველა ქვეყნის მუშარამისათვის ერთიანი მსოფლიო ბაზრის შექმნა. ამიტომ იგი თანმიმდევრულად ატარებს არასატარიფო ბარიერების მოხსნისა და ტარიფების თანდათანობით შემცირების პოლიტიკას. ორგანიზაციის ძირითადი საქმიანობაა საბაჟო ტარიფების შემცირებისა და არასატარიფო ბარიერების შემსუბუქების თაობაზე მოლაპარაკებათა რაუნდებისა (კონფერენციების) და ტურების ჩატარება.

მიღებულია მტკადა მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები ხუთ სფეროში.

1. სამრეწველო სტანდარტები. იგი იმპორტულ საქონელზე სამამულო საქონლის მსგავს დამოკიდებულებას ითვალისწინებს.
2. სახელმწიფო შესყიდვები, რაც გულისხმობს საზღვარგარეთული ფირმების განცხადების არადისკრიმინაციულ განხილვას.
3. სუბსიდიები და კომპენსაციური ბაჟები. იგი ითვალისწინებს პოლიტიკის ინსტრუმენტად სუბსიდიების გამოყენებას.
4. ლიცენზირება; ლიცენზირება ქვეყნებს ლიცენზიების წესის მნიშვნელოვან გამარტივებას ავალდებულებს.
5. საბაჟო შეფასება. იგი აწესებს ქვეყნებს შორის ერთიანი მეთოდის გამოყენებას.

მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის უმაღლესი ორბანოა მინისტრთა კონფერენცია, რომელიც ორ წელიწადში ერთხელ იმართება და იღებს გადაწყვეტილებებს ძირითადად

სახელმწიფოთა შორისო შეთანხმებების შესახებ. კონფერენციებს შორის პერიოდში ორგანიზაციის მუშაობას ხელმძღვანელობს გენერალური საბჭო, რომელიც ანგარიშვალდებულია მინისტრთა კონფერენციის წინაშე.

გენერალურ საბჭოში ორი სტრუქტურაა:

1. დამკვირვებელთა ორბანო, რომელიც ზედამხედველობს სადავო საკითხების მოგვარების პროცედურებს;
2. საპაჭრო პოლიტიკის განხილვის ორბანო, რომელიც რეგულარულად განიხილავს მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის სავაჭრო პოლიტიკას.

გენერალური საბჭოს ორგანიზაციულ სტრუქტურაში არის მრავალი კომიტეტი, საბჭო და კომისია. მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში გადაწყვეტილებებს იღებენ არა კენჭისყრის, არამედ კონსენსუსის წესით. არის შემთხვევები, როდესაც გადაწყვეტილებებს იღებენ კენჭისყრის გზით.

სსსიპს შორის კპროდში ხელმძღვანელი ოკპრატინული ორბანოა წევრი ძველი წადში დაახლოებით ათჯერ. საბჭო დებულობს გადაწყვეტილებებს, როგორც ყოველდღიურ, ისე გადაუდებელ საკითხებზე. ორბანიზაციულ და ტექნიკურ სამუშაოს ასრულებს სამდივნო.

1999 წლის 28 ივლისს, ჟენევაში, მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში შედგა მრავალმხრივი შეხვედრა, რომლითაც დამთავრდა ორმხრივი და მრავალმხრივი მოლაპარაკებები და გავყვრიანების ოქმზე მუშაობა. იმავე წელს, 6 ოქტომბერს მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის გენერალური საბჭოს სხდომაში მიიღო გადაწყვეტილება საქართველოს მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციასთან მიერთების შესახებ. ეს ქვეყნის ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი მოვლენაა.¹

¹ ხტატის ავტორია მამუკა ქარუმიძე.

ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტო

ეს სააგენტო ატომური ენერჯის მშვიდობიანი გამოყენების ხელშეწყობაში საერთაშორისო სამთავრობათშორისო ორგანიზაციაა. იგი შეიქმნა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის 1954 წლის გადაწყვეტილებით. 1956 წლის ოქტომბერში ნიუ-იორკის 81 ქვეყნის საერთაშორისო კონფერენციამ მიიღო წესდება, რომელიც ძალაში შევიდა 1957 წლის 29 ივლისს. ორგანიზაცია პრაქტიკულ საქმიანობას შეუდგა 1957 წლის ოქტომბრიდან, როდესაც ვენაში გაიმართა მისი პირველი გენერალური კონფერენცია.

ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტო ერთადერთი საერთაშორისო ორგანიზაციაა ატომური ენერჯის მშვიდობიანი გამოყენების საკითხებში. მასში გაერთიანებულია 160-მდე სახელმწიფო. ორგანიზაცია შედის გაეროს სისტემაში.

ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტო თავის საქმიანობას ახორციელებს შემდეგი ძირითადი მიმართულებებით: სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის გაცვლა და გავრცელება, ატომური ენერჯის მშვიდობიანი გამოყენების მიზნით განვითარებადი ქვეყნებისთვის ეროვნული კადრების მომზადება, მათთვის ტექნიკური დახმარების გაწევა; სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის ნაწარება; უსაფრთხოების ნორმებისა და წესების შემუშავება; განვითარებადი ქვეყნებისთვის ბირთვული მასალების მიწოდება.

სააგენტოს შუამავლობით წევრი სახელმწიფოები ერთმანეთს აწვდიან ატომური ენერჯის წარმოების ზრდისა და მშვიდობიანი გამოყენებისთვის საჭირო მასალებსა და ტექნიკურ მოწყობილობას, ცვლიან სამეცნიერო-კვლევით ინფორმაციას და სხვა. ატომური ენერჯის მხოლოდ და მხოლოდ მშვიდობიანი გამოყენების საგარანტიოდ სააგენტო ცალკეული სახელმწიფოების თანხმობით აწესებს კონტროლს ამ ქვეყნების ატომურ რეაქტორებზე. ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტო უშუალოდ გაეროს გენერალურ ასამბლეას ყოველწლიურად წარუდგენს მოხსენებას თავისი საქმიანობის შესახებ.

სააგენტოს წესდებაში აღნიშნულია, რომ ის თავის საქმიანობას ახორციელებს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიზ-

ნავთობის ექსპორტიორი ქვეყნების ორგანიზაცია

ვენესუელის ინიციატივით ორგანიზაცია დაფუძნდა 1960 წლის სექტემბერში. წესდება მოიწონეს ორგანიზაციის მეორე კონფერენციაზე 1961 წლის იანვარში, ძალაში შევიდა 1965 წლის 1 მაისს. ორგანიზაციის წევრი ქვეყნებია ალჟირი, გაბონი, ინდონეზია, ერაყი, ირანი, არაბთა გაერთიანებული რესპუბლიკა, კატარი, ქუვეითი, ლიბია, ვენესუელა, ნიგერია, საუდის არაბეთი და ეკვატორი.

ნავთობის ექსპორტიორი ქვეყნების ორგანიზაციის მიზნებია: წევრი ქვეყნების ნავთობის კოლიტივის კოორდინაცია და უნიფიკაცია; მონაწილე ქვეყნების ინტერესების დაცვის, ინფორმაციული და კოლექტიური ყველანაირი ეფექტიანი საშუალებების განსაზღვრა; ნავთობის ბაზარზე სამართაშორისო სტაბილური ფასის უზრუნველყოფის გზებისა და საშუალებების ძიება, რათა არ იყოს დაშვებული მისი მერყეობა; მონაწილეთა მხარი შემოსავლის უზრუნველყოფა.

ორგანიზაციის უმაღლესი ორგანოა კონფერენცია, რომელსაც წელიწადში ორჯერ იწვევენ. კონფერენცია განსაზღვრავს ორგანიზაციის პოლიტიკას, ამტკიცებს დირექტორებს, რომლებსაც თითოეული ქვეყანა 2 წლის ვადით ნიშნავს, ირჩევს დირექტორთა საბჭოს თავმჯდომარეს ერთი წლის ვადით. კონფერენციის გადაწყვეტილებებს დებულობენ ერთხმობის პრინციპით.

ნავთობის ექსპორტიორი ქვეყნების ორგანიზაციის ხელმძღვანელი ორგანოა დირექტორთა საბჭო, აღმასრულებელი - სამდივნო, რომელსაც სათავეში უდგას გენერალური მდივანი, სამდივნოსთან შექმნილია ეკონომიკური კომისია, რომელიც აანალიზებს ნავთობის ბაზრის მდგომარეობას, ფასების დონეს და ამზადებს რეკომენდაციებს ნავთობმომპოვებელი ქვეყნების პოლიტიკის საკითხებზე.

ოფიციალური ენაა ინგლისური. ორგანიზაციის ადგილსამყოფელი ვენაშია (ავსტრია).

მსოფლიო სასურსათო საბჭო

მსოფლიო სასურსათო საბჭო გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის ორგანოა, რომელიც შეიქმნა 1974 წლის ნოემბერში მსოფლიო სასურსათო კონფერენციის (რომი, 1974 წელი) რეკომენდაციით. საბჭოს ამოცანაა მსოფლიოში სასურსათო მდგომარეობის შეფასება; განვითარებად ქვეყნებში სასურსათო წარმოების ზრდისთვის ხელშეწყობა; სასურსათო დახმარების გაწევა; სურსათით ხაერთაშორისო ვაჭრობის გაფართოება.

მსოფლიო სასურსათო საბჭო რეკომენდაციებს აძლევს განვითარებადი ქვეყნების მთავრობებს, როგორ მოიხილონ საგარეო რეზურსები ქვეყნის შიგნით, როგორ დაასქარონ მოლაპარაკება საგანგებო დახმარებისთვის საჭირო ხორბლის მარაგის ხაერთაშორისო სისტემის შესაქმნელად. წევრი ქვეყნები წარმოდგენილი არიან საბჭოში მინისტრების ან ქვეყნის სრულუფლებიანი წარმომადგენლების დონეზე.

საბჭო ანგარიშვალდებულია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის წინაშე. საბჭოს მოხსენებები წარედგინება გენერალურ ასამბლეას გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს მიერ.

საბჭოს საქმიანობის წრეში შედის მსოფლიო სასურსათო პრობლემის ყველა ასპექტის განხილვა: სასურსათო წარმოების განვითარების, სასურსათო მარაგის შექმნის, კაპიტალის, კვების პრობლემების ნათვლით; სასურსათო პრობლემების ღარბში სხვადასხვა სამართაშორისო ორბანონზაციის საქმიანობის კოორდინაციის საკითხები.

საბჭოს წევრი 100-მდე სახელმწიფოა. ამ სახელმწიფოთა ერთ მესამედს გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს რეკომენდაციით ეოველწლიურად სამი წლით ირნევს გაეროს გენერალური ასამბლეა.

მსოფლიო სასურსათო საბჭოს აღბილსამყოველი რომშია (იტალია).

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია - ბანკითარების ორგანიზაცია

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია - სამთავრობათშორისო ორგანიზაციაა. იგი 1961 წელს შეიქმნა. მასში გაერთიანებულია ინდუსტრიულად განვითარებული 25 ქვეყანა. ესენია: აშშ, კანადა, ისლანდია, ირლანდია, დიდი ბრიტანეთი, პორტუგალია, ესპანეთი, საფრანგეთი, ბელგია, ლუქსემბურგი, დანია, ჰოლანდია, გერმანია, ავსტრია, იტალია, ისრაელი, კვიპროსი, საბერძნეთი, თურქეთი, ნორვეგია, შვედეთი, ფინეთი, ავსტრალია, ახალი ზელანდია, იაპონია.

ბანკითარების ორგანიზაციის მიზანია: დაეხმაროს წევრ ქვეყნებს ეკონომიკური და სოციალური კეთილდღეობის ამაღლებაში. იგი აერთიანებს 200-ზე მეტ კომიტეტს, რომლებიც ეკონომიკური პრობლემებით არიან დასაქმებულნი. მათ შორის სამი კომიტეტი - ვაჭრობის კომიტეტი, აღმასრულებელი კომიტეტის სპეციალური ხეხია და განვითარების დახმარების კომიტეტი - უშუალოდ ვაჭრობის კონკრეტულ პრობლემებს და მიმართულებებს განიხილავს.

ვაჭრობის კომიტეტი გრძელვადიან სავაჭრო პოლიტიკას ამუშავებს და მიმდინარე საკითხებს სწავლობს, სპეციალური ხეხიის საქმიანობის სფეროა ეკონომიკური პოლიტიკის კოორდინაცია, ხოლო განვითარების დახმარების კომიტეტი - განვითარებადი ქვეყნების საფინანსო რესურსების ტრანსფერტის (უცხოური ვალუტის ან ოქროს გადაზღვანა ერთი ქვეყნიდან მეორეში) პრობლემითაა დაკავებული.

გაერო და ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია მრავალეროვნული ინსტიტუტებია, რომლებიც საერთაშორისო ეკონომიკისა და ვაჭრობის პრობლემებთან ერთად, უარყოფით ხაკითხებსაც იკვლევენ.

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის მუშაობაში მონაწილეობას იღებენ ევროპის თანამეგობრობის კომისიის წარმომადგენლები, აგრეთვე ევროპის თავისუფალი ვაჭრობის ასოციაცია. 1974 წლიდან ორგანიზაციის უარგლებში მოქმედებს საერთაშორისო ენერგეტიკული სააგენტო, რომელშიც შედის 21 სახელმწიფო (ყველა წევრი ქვეყანა, გარდა

საფრანგეთის, ფინეთისა და ისლანდიისა). სააგენტოს წევრები უმთავრესად ნავთობის ძირითადი მომხმარებელი ქვეყნებია.

ორგანიზაციას კავშირი აქვს გაეროს სასურსათო და სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაციასთან, სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან.

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორბანიზაციის ხელმძღვანელი ორბანო საბჭო, რომელშიც გაერთიანებული არიან ორგანიზაციის ყველა წევრ სახელმწიფოს წარმომადგენლები. საბჭო ყოველწლიურად ირჩევს თავმჯდომარეს და ორ ვიცეთამჯდომარეს, ნიშნავს გენერალურ მდივანს.

საბჭოს ექვმამდებარება აღმასრულებელი კომიტეტი 14 კაცის შემადგენლობით. მისი სხდომები სისტემატურად კვირაში ერთხელ ტარდება. კომიტეტი ამზადებს მასალებს, გადაწყვეტილებათა პროექტებს. მიმდინარე სამუშაოებს ასრულებენ მრავალრიცხოვანი დარგობრივი კომიტეტები და ჯგუფები (მათი რიცხვი 100-ზე მეტია), დარგობრივი კომიტეტები და ჯგუფები განსაზღვრავენ წევრი ქვეყნების საერთო ეკონომიკურ პოლიტიკას, ახორციელებენ მეთვალყურეობას მათ ეკონომიკურ და ფინანსურ მდგომარეობაზე, ამზადებენ ცალკეული წევრი ქვეყნების ყოველწლიურ ეკონომიკურ მიმოხილვებს, შეიმუშავებენ რეკომენდაციებს, კომიტეტების ამოცანას, აგრეთვე, წევრ სახელმწიფოთა მთავრობებს გაუწიონ კონსულტაციები განვითარებადი ქვეყნებისთვის სესხების, სუბსიდიების გაცემისა და სხვა ფინანსურ საკითხებზე, აგრეთვე მათდამი ტექნიკური დახმარების პრობლემებზე.

ადმინისტრაციულ და ოპერატიულ მუშაობას ახორციელებს სამდივნო გენერალური მდივნის მეთაურობით.

გენერალური მდივანს საბჭო ნიშნავს 5 წლის ვადით. სამდივნო ამზადებს სტატისტიკურ და საკვლევ მასალებს, გამოსცემს მოხსენებებსა და ცნობებს სხვადასხვა ეკონომიკურ და სოციალურ საკითხზე.

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია აქვეყნებს მოხსენებებს ცალკეული ქვეყნების საქმიანობის შესახებ, ეკონომიკურ მიმოხილვებს, სცემს ჟურნალებს, სხვადასხვა ინფორმაციებს, ტექნიკურ და სტატისტიკურ ბიულეტენებს, სპეციალურ მონოგრაფიებსა და მოხსენებებს ეკონომიკისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა მრავალ საკითხზე.

სამუშაო ენებია: ინგლისური და ფრანგული, ორბანიზაციის აღბილსამყოფელი პარიზში (საფრანგეთი).

X მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაცია

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის, როგორც ტურიზმის დარგში საერთაშორისო სამთავრობათშორისო ორგანიზაციის, დაარსების თარიღად ითვლება 1975 წლის 2 იანვარი, როდესაც ოფიციალურად ძალაში შევიდა საწესდებო ნორმები და წესები, რომლებიც მოიწონა ამ ორგანიზაციის წევრ სახელმწიფოთა უმრავლესობამ. მოღვაწეობას შეუდგა 1975 წლის მაისში თავისი გენერალური ასამბლეის პირველ სესიაზე. მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის შექმნაში უშუალო და აქტიური მონაწილეობა მიიღო გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის მთავარი მიზანია: “ძვეყნებს შორის ტურიზმის გაზარტოება, რათა ხელი შეუწყოს ეკონომიკურ განვითარებას, საერთაშორისო ურთიერთებაებს, მშვიდობისა და კეთილდღეობის საქმეს“. შესაბამისად, ორგანიზაციის წევრები იყოფიან სამ კატეგორიად:

- 1) ნამდვილი წევრები - ამჟამად 150-მდე სახელმწიფო;
- 2) ასოცირებული წევრები - 4 სახელმწიფო;
- 3) მიერთებული წევრები - 260-ზე მეტი საერთაშორისო სამთავრობათშორისო და არასამთავრობათშორისო ორგანიზაცია, კომერციული სტრუქტურა, ასოციაცია და სხვ.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციას დასაბამი მიეცა 1970 წლის 27 სექტემბერს მეხიკოში მიღებული სტატუსით, რომელიც ძალაში შევიდა 1974 წლის 1 ნოემბერს.

1946 წელს შეიქმნა არასამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაცია - ოფიციალურ სამგზავრო ორგანიზაციათა საერთაშორისო გაერთიანება, რომელიც ოფიციალურ საზოგადოებრივ ტურისტულ ორგანიზაციათა საერთაშორისო კავშირის მემკვიდრეა (შეიქმნა 1925 წელს). ამ ორგანიზაციამ 1967 წელს მიიღო რეზოლუცია, რომელიც რეკომენდაციას უწევდა საერთაშორისო ტურისტული ორგანიზაციის შექმნას. გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ (1969 წელს) განსაზღვრა მომავალი საერთაშორისო ორგანიზაციის როლი და ნება დართო შექმნილიყო სამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაცია.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის სტატუსი (1970 წლის 27 სექტემბერი) უზრუნველყოფს ორგანიზაციის თანამშრომლობას გაეროსა და მის სპეციალიზებულ დაწესებულებებთან, ასევე გაეროს განვითარების პროგრამებში მონაწილეობას.

სტატუსის ძირითადი დებულებებია:

1. მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაცია საერთაშორისო სამთავრობათშორისო ორგანიზაციაა.
2. ორბანისაგან კირიტიანი მიზანი: ზემოქმედების ხელის შეწყობა და წვლილის შეტანა მის მაცნობიერებში, მსოფლიოს უზრუნველყოფაში, საყოველთაო პატივისცემა და ადამიანის ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვაში. ამ მიზნის მიღწევისათვის ახორციელებს ყველა აპრობირებულ საქმიანობას და განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს განვითარებადი ქვეყნების ინტერესების დაცვას ტურიზმის სფეროში.
3. ტურიზმის სფეროში მნიშვნელოვანი ადგილის დასამკვიდრებლად ორგანიზაცია ამყარებს და ახორციელებს უწყვეტ თანამშრომლობას გაეროს შესაბამის ორგანოებთან და მის სპეციალიზებულ ორგანიზაციებთან.
4. ორგანიზაციის წევრობა ღიაა: ა) სრული წევრებისათვის; ბ) ახლოცირებული წევრებისათვის; გ) ფილიალებისათვის.

ორგანიზაციის წევრობა ღიაა ყველა სუვერენული სახელმწიფოსათვის.

ტერიტორიები ან ჯგუფი ტერიტორიებისა შეიძლება გახდნენ ახლოცირებული წევრები, თუ მათი კანდიდატურა მოწონებულია წევრი სახელმწიფოების მიერ.

ორგანიზაციის ფილიალები ღიაა იმ სამთავრობათშორისო და არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციებისათვის, რომლებსაც გააჩნიათ სპეციალური ინტერესები ტურიზმთან მიმართებაში.¹

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის VI სესიასზე (1985 წლის სექტემბერი) მიიღეს ტურიზმის ქარტია და ტურიზმის კოდექსი, რომლებიც აღიარეს ამ საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრმა სახელმწიფოებმა. გარდა აღნიშნულისა, მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის მიერ მიღებული მნიშვნე-

¹ მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის სტატუსი, ძირითადი წიგნი: საერთაშორისო ორგანიზაციები, წიგნი I, 1994, გვ. 80-94.

ლოვანი დოკუმენტებია: მანილის დეკლარაცია მსოფლიო ტურიზმის შესახებ (1980 წლის ოქტომბერი), აკაპულკოს დოკუმენტი (1982 წლის აგვისტო), ჰააგის დეკლარაცია ტურიზმის შესახებ (1989 წლის აპრილი) და სხვა.

ტურიზმის ქარტიის შესაბამისად, თითოეული სახელმწიფო მოვალეა:

- ა) იზრუნოს როგორც შიდასაქვეყნო, ისე საერთაშორისო ტურიზმის მოწესრიგებული და ჰარმონიული განვითარებისათვის;
- ბ) შეუვარდოს ტურიზმის პოლიტიკა საერთო განვითარების პოლიტიკას;
- გ) იზრუნოს ღონისძიებათა გატარებისათვის იმ მიზნით, რომ თითოეულ ადამიანს მიეცეს საშუალება მონაწილეობდეს შიდასაქვეყნო და საერთაშორისო ტურიზმში;
- დ) დაიცვას დღევანდელი და მომავალი თაობებისათვის ტურისტული გარემო, რომელიც აერთიანებს ადამიანს, ბუნებას, საზოგადოებრივ ურთიერთობებსა და კულტურას და მიეღოს კაცობრიობის კუთვნილება;
- ე) ხელი შეუწყოს ტურისტული შეგნების ამაღლებას და დამოვარიებელთა კონტაქტებს ადგილობრივ მოსახლეობასთან ურთიერთგაგების გაღრმავებითა და სწავლებრივი ურთიერთგამდიდრების მიზნით;
- ვ) უზრუნველყოს დამოვარიერებლებისა და მათი ქონების უსაფრთხოება პრევენციული და დაცვითი ღონისძიებების მეშვეობით;
- ზ) შესაძლებლობის ფარგლებში უზრუნველყოს ტურისტები საუკეთესო ჰიგიენური პირობებით და სამედიცინო მომსახურებით, დაიცვას ისინი ინფექციური დაავადებებისა და უბედური შემთხვევებისაგან;
- თ) აღკვეთოს პროსტიტუციის მიზნით სხვათა ექსპლოატაციისათვის ტურიზმის გამოყენების ყოველგვარი შესაძლებლობა;
- ი) გაამდიდროს ღონისძიებანი ნარკოტიკების არაღებარეული გამოყენების თავიდან ასაცილებლად ტურისტებისა და ადგილობრივი მოსახლეობის დაცვის მიზნით;
- კ) მისცეს ტურისტებს ქვეყნის ტერიტორიაზე გადაადგილების საშუალება ისე, რომ არ დაირღვეს ცალკეული რაიონების მიმართ ეროვნული ინტერესების გათვალისწინებით დაწესებული შეზღუდვები;
- ლ) არ დაუშვას რაიმე დისკრიმინაციული ზომები ტურისტთა მიმართ;

1 გასული „საქართველოს რესპუბლიკა“, 1994 წლის 2 თებერვალი.

ტურისტის კოდექსის მიხედვით, “ტურისტები თავიანთი ქცევით უნდა განამტკიცებდნენ ხალხთა შორის ურთიერთგაგებასა და მეგობრულ ურთიერთობებს“. ტრანზიტისა და დროებითი განერების ადგილებში ტურისტები პატივს უნდა სცემდნენ არსებულ პოლიტიკურ, სოციალურ, მორალურ თუ რელიგიურ წყობილებას და ემორჩილებოდნენ იქ მოქმედ კანონებსა და წესებს. ამავე ადგილებში ტურისტები მოვალენი არიან:

- ა) განსაკუთრებული გაგებით მოეკიდონ მოსახლეობის ადამ-წესებს, რწმენასა და საქციელს, გამოიჩინონ განსაკუთრებული პატივისცემა ადგილობრივ მკიდრთა ბუნებრივი და კულტურული ფასეულობების მიმართ;
- ბ) თავი შეიკავონ მათსა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის არსებული ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული სხვაობის ხაზგასმისაგან;
- დ) გამოიჩინონ განსაკუთრებული გულისყური ადგილობრივი მოსახლეობის კულტურის მიმართ, რომელიც კაცობრიობის საერთო მონაპოვარის განუყოფელი ნაწილია;
- ე) არ დაუშვან სხვა პირთა ექსპლოატაცია პროსტიტუციის მიზნით;
- ვ) თავი შეიკავონ ნარკოტიკული თუ სხვა აკრძალული პრეპარატების ვაჭრობისაგან, მათი გადატანისა და გამოყენებისაგან.

ტურიზმის კოდექსის მეთორმეტე მუხლის შესაბამისად, ე.ი. ერთი ქვეყნიდან მეორეში მოგზაურობის დროს, ტურისტებს უნდა ჰქონდეთ საშუალება ისარგებლონ ადმინისტრაციული და საფინანსო-საბაჟო კონტროლის შემსუბუქებით, საუკეთესო პირობებით ტრანსპორტის მხრივ ტურისტული მომსახურების გამწვევთა შესაძლებლობის ფარგლებში.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის მიერ მიღებულ მნიშვნელოვან დოკუმენტში განსაკუთრებული ადგილი უკავია საბაჟო სისტემის სრულყოფის საკითხებს ტურისტთა მომსახურების გაუმჯობესების საქმეში.

ევროპა, დღესაც მსოფლიო ტურიზმის ძირითადი რეგიონია. მასზე მოდის ტურისტული ნაკადების საერთო მოცულობის 70 პროცენტამდე. 1997 წელს მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის მონაცემებით, მსოფლიოში რეგისტრირებულია 613 მილიონი საერთაშორისო ტურისტული გასვლა. აქედან შემოსავალმა 214 მილიარდი ამერიკის შეერთებული შტატების დოლარი შეადგინა.

მსოფლიო ტურისტული ბაზარი - მსოფლიო სამეურნეო კავშირების მთელი სისტემაა, რომელშიც ტურისტულ-ექსკურსიული მომსახურების ფულად გადაქცევის და ასევე ფულის ტურისტულ-ექსკურსიულ მომსახურების უკუგადაქცევის პროცესი მიმდინარეობს. დღეს არსებობს სამი ძირითადი რაიონი, საიდანაც ტურისტების ძირითადი მასა გაედინება (70-90 პროცენტი): ჩრდილო ამერიკა (აშშ და კანადა), დასავლეთ ევროპა და იაპონია.

საქართველოს პარლამენტმა 1995 წლის 1 ივნისს მიიღო კანონი “ტურიზმის შესახებ“, რომელშიც მოცემულია ზოგადი დებულებანი, განსაზღვრულია ტურიზმის ძირითადი მიზნები და ამოცანები, ტურისტის უფლება-მოვალეობანი, ტურიზმის სახელმწიფო რეგულირება, ტურისტული საწარმოების ამოცანები. საქართველოში ტურიზმის განვითარების ძირითადი მიზანია: ხელი შეუწყოს მსოფლიოს ხალხების დაახლოებასა და შრტიმართებას, სრულყოფილად და რაციონალურად გამოიყენოს ამ დარგის პოტენციური ძველისა და მისი რეზიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის. ტურიზმის ძირითადი ამოცანებია:

- 1) დააკმაყოფილოს საქართველოს მოსახლეობისა და მისი უცხოელი სტუმრების ტურისტული მოთხოვნილებანი;
- 2) ხელი შეუწყოს საქართველოს მოსახლეობის გაჯანსაღებას, ფიზიკურ და ინტელექტუალურ განვითარებას, პატრიოტიზმისა და ჰუმანიზმის პრინციპების პოპულარიზაციას მოსახლეობაში და მათი თავისუფალი დროის რაციონალურ გამოყენებას;
- 3) რაციონალურად განავითაროს ტურიზმთან დაკავშირებული მეურნეობა საქართველოში, გაზარდოს ქვეყნის ეკონომიკური შემოსავალი, გააფართოოს მომსახურების სფერო;
- 4) შეამციროს განვითარების დონეების სხვაობა საქართველოს ცალკეულ რეგიონებს შორის და წაახალისოს რეგიონალური განვითარება;
- 5) გაავრცელოს ინფორმაცია საქართველოს ბუნების, ისტორიის, თანამედროვე პოლიტიკური, სოციალური და კულტურული ცხოვრების შესახებ;

- 6) ხელი შეუწყო ქვეყნისა და მისი მოსახლეობის საგარეო, ეკონომიკურ, სავაჭრო, საბაჟო, პოლიტიკური და კულტურული კავშირების განვითარებას;
- 7) შექმნას სამუშაო ადგილები და დაახაქმოს მოქალაქეები;
- 8) აამაღლოს საქართველოს მოქალაქეთა ცხოვრების დონე;
- 9) ხელი შეუწყო ქვეყნის ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრას;
- 10) დაიცვას და ააღორძინოს მოსახლეობის კულტურული ტრადიციები, ბუნებრივი და სოციალური გარემო, შეინარჩუნოს და გაამრავლოს ტურისტული რესურსები, აღკვეთოს, გამოავლინოს და თავიდან აიცილოს ტურიზმის განვითარების უარყოფითი პროცესები, ტენდენციები და სხვა მოვლენები.

კანონის თანახმად, საქართველოს მთავრობა კოორდინაციას უწევს ტურიზმის დარგთა შორის კავშირებს, მათ შორის საბაჟო, სატრანსპორტო, სადაზღვევო, საბანკო, საკომუნიკაციო, კომუნალურ, ჯანმრთელობის დაცვის, სპორტის, კულტურის, სავაჭრო და სხვა სამსახურებთან, უცხოური ტურიზმის შემდგომი განვითარების მიზნით შექმნის დაგეგმვად ამარტივებს ტურისტულ ფორმალბებს (საპასპორტო რეჟიმი, საბაჟო მომსახურება, სამედიცინო, სავალუტო გაცვლის ფორმალბები).

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის ეგიდით 1998 წლის ნოემბერში თბილისში გაიმართა მესამე მსოფლიო ფორუმი “აბრეშუმის გზა“. მის მუშაობაში მონაწილეობდა მსოფლიოს 30 ქვეყნის 80 დელეგატი. ფორუმი გახსნა მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის გენერალურმა მდივანმა ფრანკესკო ფრანჯიალიმ. მანვე გააკეთა მოხსენება, რომელშიც ილაპარაკა “აბრეშუმის გზის“ პროექტში მონაწილე ქვეყნებისათვის ტურიზმის მდგრადი განვითარების აუცილებლობაზე. ფორუმზე აღინიშნა, რომ ტურისტული ინდუსტრიის დანქარება ხელს შეუწობს ამ ქვეყნებს შორის ეკონომიკურ და სოციალურ თანამშრომლობას, გადაიტრება უმუშევართა დასაქმების პრობლემა.

ფორუმმა განსაკუთრებული ყურადღება მიაპყრო ოთხ ფაქტორს, რომელიც “აბრეშუმის გზის“ პროექტის შემდგომი წინსვლის წინაპირობაა. ეს ფაქტორებია:

1. ფართოდ უნდა იყოს აღიარებული “აბრეშუმის გზის“ კონცეფცია;
2. უნდა განახორციელოს სამარკეტინგო პოლიტიკა;

3. განვითარდეს ტურისტებსა და მასპინძელ ქვეყნებს შორის კულტურათა დიალოგი, ტრანსპორტის ინფრასტრუქტურა და სასტუმროების ქსელი;
4. აუცილებელია ტურიზმის სფეროში კვალიფიციური სპეციალისტების მომზადება და საგანმანათლებლო ქსელების შექმნა.

მსოფლიო ტურისტურ ფორუმზე სიტყვით გამოვიდა საქართველოს პრეზიდენტი ედუარდ შევარდნაძე. იგი დაეთანხმა ფორუმის მონაწილეთა აზრს, რომ საქართველოში შერწყმულია ყველა ის ბუნებრივი და ისტორიული მონაცემი, რაც ქვეყანაში ტურიზმის განვითარებისათვის აუცილებელი პირობაა. მან თქვა: “ერთიანი ტურისტული მარშრუტი აბრეშუმის გზის გაყოლებით, საშუალებას მისცემს ადამიანს ორი-სამი კვირის განმავლობაში გაეცნოს რამდენიმე თვითმყოფად კულტურას, დაათვალიეროს ბუდისტურ, მუსლიმანურ, ებრაულ, ქრისტიანულ რელიგიათა ძეგლები, მოინახულოს ყველა ეს ქვეყანა, რომლებიც ესოდენ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან კულტურით, ბუნებრივი პირობებით, არქიტექტურით, წეს-სვეულებებით, ეთნოგრაფიული თავისებურებებით, მაგრამ მაინც ერთ მთლიან სისტემას ... ერთიან ევრაზიულ ცივილიზაციას ქმნიან”.¹

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის დამოკიდებულება გაეროსთან განისაზღვრება 1977 წელს ორივე საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ დამტკიცებული შეთანხმებით.

ორგანიზაციის ბიუჯეტი ყალიბდება წევრ-სახელმწიფოთა საწევრო შენატანებისაგან. შემოსავლების ნახევარი ნაწილდება თანაბრად - წევრ-სახელმწიფოთა შორის, ხოლო ნახევარი - მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის საწევროების სკალით.

ორგანიზაციის სტრუქტურა. მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის უმაღლესი ორგანოა გენერალური ასამბლეა. სესიები იმართება ორ წელიწადში ერთხელ. ორგანიზაციასთან მოქმედებს ექვსი რეგიონული კომისია: აფრიკის, ამერიკის, აზიისა და წყნარი ოკეანის, სამხრეთ აზიის, ევროპის, ახლო

¹ გაზეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1998 წლის 4 ნოემბერი.

აღმოსავლეთის კომისიები, რომლებიც გენერალური ასამბლეის დამხმარე ორგანოებია.

ბინერალური ასამბლეის სესიებს შორის მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის ხელმძღვანელი ორბანოა აღმასრულებელი საბჭო, რომლის წევრებს ირჩევენ ოთხი წლის ვადით. საბჭოს სესიები ტარდება წელიწადში ორჯერ. აღმასრულებელ საბჭოს ხელმძღვანელობს თავმჯდომარე, რომელსაც საბჭოს წევრთაგან ირჩევენ ერთი წლის ვადით. სამდივნოს ხელმძღვანელობს მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის გენერალური მდივანი. მას ირჩევენ ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეა აღმასრულებელი საბჭოს რეკომენდაციით.

ბინერალურმა ასამბლეამ დააწესა ტურიზმის დღე- 27 სექტემბერი, რომელიც ყოველ წელს აღინიშნება.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის ადგილსამყოფელი მადრიდშია (ესპანეთი).

ზოგიერთი ტერმინის განმარტება

ტურისტები - პირი, რომელიც იმყოფება მუდმივი საცხოვრებელი ადგილის ფარგლებს გარეთ უცხო გარემოში, დასვენების, საქმიანი თუ სხვა მიზნით, ვადით არანაკლებ 24 საათისა და არაუმეტეს ერთი წლისა - უწყვეტად, და ყოფნის ადგილას მისი საქმიანობა არ არის ანაზღაურებული.

ორგანიზებული ტურისტები - პირი, რომელსაც შექმნილი აქვს ტური, ანუ რომლის მოგზაურობა ორგანიზებულია ტურისტული სუბიექტის (ფირმის, საწარმოს, ორგანიზაციის ტუროპერატორის და სხვა) მიერ და იღებს მისგან კომპლექსურ მომსახურებას.

ტრანზიტული ტურისტები - პირი, რომელიც მიემგზავრება მესამე ქვეყანაში საქართველოს ტერიტორიის გავლით.

მსოფლიო საბაჟო ორგანიზაცია

საქართველოს საბაჟო დეპარტამენტი და მისი ორგანოები დღენიადაგ ხელმძღვანელობენ საბაჟო კოდექსის დებულებებით, რომლებიც წამოყალიბებულია შესაბამის მუხლებში (მუხლი 1, მუხლი 155). აი, ეს დებულებებიც: “საქართველოს საბაჟო პოლიტიკა ვითარდება საყოველთაოდ აღიარებულ საერთაშორისო სამართლებრივ ნორმებსა და პრაქტიკასთან ჰარმონიზაციისა და უნიფიკაციის მიმართულებით. საქართველო საბაჟო პოლიტიკის სფეროში ესწრაფვის აქტიურ საერთაშორისო თანამშრომლობას (მუხლი 1)“.

“საქართველოს საბაჟო დეპარტამენტი წარმოადგენს საქართველოს მხარეს იმ საერთაშორისო ორგანიზაციებში, რომლებიც მუშაობენ საბაჟო საკითხებზე - საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის სფეროში საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ურთიერთობისას საქართველოს საბაჟო დეპარტამენტი მოქმედებს დაინტერესებულ უწყებებთან შეთანხმებულად (მუხლი 155)“.

საქართველოს საბაჟო დეპარტამენტი აქტიურად თანამშრომლობს იმ საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, რომლებიც მუშაობენ საბაჟო საკითხებზე (მსოფლიო საბაჟო ორგანიზაცია - საბაჟო თანამშრომლობის საბჭო, გენერალური შეთანხმება ტარიფებსა და ვაჭრობაზე, მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაცია, საერთაშორისო საზღვაო და სამოქალაქო ავიაციის ორგანიზაციები, სავალუტო ფონდი, დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობა და სხვ.). ეს ურთიერთობა განსაკუთრებით ეხება საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობის სასაქონლო ნომენკლატურის საერთაშორისო საფუძვლის შემუშავების, შეცვლის, დამატების, განმარტებისა და გამოყენების საკითხებს.

საბაჟო თანამშრომლობის საბჭო (ამჟამად მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია) შეიქმნა 1950 წელს საბაჟო კონვენციის შესაბამისად (ძალაში შევიდა 1952 წლის ნოემბერში). საბჭომ მუშაობა დაიწყო 1953 წლიდან 17 წევრი სახელმწიფოს შემადგენლობით. ამჟამად მასში გაერთიანებულია 141 სახელმწიფო.

1 Таможенный энциклопедический справочник, в 2 томах, том 1, Минск, 1998, стр. 140.

საბაჟო თანამშრომლობის საბჭოს ამოცანები მკაფიოდაა განსაზღვრული კონვენციაში მისი შექმნის შესახებ. ეს ამოცანებია:

- 1) შესწავლა ყველა იმ საკითხისა, რომლებიც შეეხება საბაჟო საქმის პრობლემებზე ქვეყნების თანამშრომლობას;
- 2) იმ ტექნიკური ასპექტებისა და ეკონომიკური ფაქტორების შეფასება, რომლებიც ახასიათებთ საბაჟო სისტემებს და რომლის მიზანია საბჭოს წევრებისათვის წინადადებების შემუშავება ჰარმონიზაციის მაღალი დონის პრაქტიკული მიღწევისათვის;
- 3) კონვენციების (შეთანხმებების), კონვენციებში დამატებების შეტანის პროექტების მომზადება და დაინტერესებული სახელმწიფოების მიერ მათი მიღება;
- 4) ინფორმაციების გაცვლის უზრუნველყოფა საბაჟო რეგულირებისა და პროცედურების შესახებ;
- 5) მთავრობებისათვის ინფორმაციების, რჩევებისა და რეკომენდაციების წარდგენა საბაჟო საკითხებზე თავისი ინიციატივით ან სახელმწიფოთა თხოვნით;
- 6) საბაჟო მოთხოვნათა შეთანხმება და კრიფიკაცია, საბაჟო ოპერაციათა სრულყოფა; საბაჟო პროცედურების დარგში საერთაშორისო თანამშრომლობის განმტკიცება.

საბაჟოს მუშაობის ძირითადი სამართლებრივი ფორმებია საბაჟო თანამშრომლობის საკითხებზე საერთაშორისო ხელშეკრულებების, კონვენციებისა და შეთანხმებების პროექტების შემუშავება.

საბაჟო თანამშრომლობის საერთაშორისო საბაჟო საბჭო შეიქმნა, როგორც მუდმივი, დამოუკიდებელი, საერთაშორისო ორგანიზაცია. საბჭოში ფუნქციონირებდა სამი ორგანო - ნომენკლატურული კომიტეტი, ჰარმონიზებული სისტემის კომიტეტი და ტექნიკური კომიტეტი.

ნომენკლატურული კომიტეტის ფუნქციებია: საქონლის მრეწველობის კლასიფიკაციის უზრუნველყოფა; საბაჟო ტარიფების გამართივება; ტარიფების შესახებ მოლაპარაკებათა წარმართვა; მრეწველობის საბაჟო ორგანოების კოორდინაციის შეთანხმება; უნიფიკაციის გზით საქონლის შესასვლელად საბარჟო-სავაჭრო სტატიისტიკური ბაზის გამართივება. კომიტეტი პერიოდულად აქვეყნებს გამოცემებს, რომელთა მეშვეობითაც საქონლის საბაჟო შეფასების პრაქტიკულ რჩევებს იძლევა.

ჰარმონიკაჟული სისტემის კომიტეტის ძირითადი ფუნქცია: საქონლის აღწერისა და კოდირების სისტემის დამუშავება. იგი ითვალისწინებს კომერციული და საბაჟო დოკუმენტების გამარტივებას; მათი ტექნიკური დამუშავების შემსუბუქებას, მიმოწერის ხარჯების შემცირებას; ინფორმაციის შეგროვების, აღრიცხვისა და ეკონომიკური ანალიზის ოპერატიულობას.

ტექნიკური კომიტეტი საერთაშორისო საბაჟო ტერმინოლოგიის უზრუნველსაყოფად საბაჟო ნორმებისა და გლოსარების (ლექსიკონების) დამუშავებას ახორციელებს.

საბაჟო თანამშრომლობის საბჭო მიზნად ისახავდა:

1. ხელი შეეწყოს საბაჟო პროცედურების ჰარმონიზაციისა და გამარტივებისათვის, განამტკიცებინა ურთიერთობა საბაჟო აღმინისტრაციებს შორის;
2. გაეუმჯობესებინა, განავითარებინა და სისრულეში მოეყვანა საბაჟო კონტროლი;
3. გაეუმჯობესებინა ორგანიზაცია და საბაჟო აღმინისტრაციის მმართველობითი სისტემა.

ეს მექანიზმები გადაეცა მსოფლიო საბაჟო ორგანიზაციას. სამუშაო ენებია: ფრანგული, ინგლისური.

საბაჟო თანამშრომლობის საბჭომ თავისი არსებობის მანძილზე მიიღო 18 საერთაშორისო კონვენცია და 60-მდე სარეკომენდაციო დოკუმენტი.¹

საბაჟო თანამშრომლობის საბჭოს შექმნის შესახებ კონვენციის მიღების დროს ხელი მოაწერეს 2 დოკუმენტს:

1. კონვენციას საბაჟო მიზნით საქონლის შეფასების შესახებ;
2. კონვენციას საბაჟო ნომენკლატურის შესახებ.

მსოფლიო საბაჟო ორგანიზაციის საქმიანობის პროგრამა მოიცავს აღნიშნულ კონვენციათა შესრულების რეკომენდაციების შემუშავებას. რეკომენდაციებს ღებულობენ სპეციალური კომიტეტები. ეს კომიტეტებია: ნომენკლატურის კომიტეტი, საბაჟო მიზნით საქონლის შეფასების კომიტეტი, საბაჟო საქმის საკითხების მუდმივი ტექნიკური და სხვ. საბაჟო თანამშრომლობის საბჭოსა და მისი კომიტეტების საქმიანობა ხელს უწყობს საერთაშორისო

¹ Таможенное право, учебник для вузов, отв. редактор проф. Б.Н. Габричидзе, 1995, стр. 414.

ვაჭრობის განვითარებას, საბაჟო ურთიერთობათა სრულყოფას და გაფართოებას.

საბაჟო თანამშრომლობის საბჭოს წარმომადგენლობით ორგანოს წარმომადგენს საბჭო, რომელიც შედგება თავმჯდომარის, 6 ვიცე-თავმჯდომარის (რომლებიც ერთდროულად რეგიონების წარმომადგენლები არიან), პოლიტიკური კომისიის, ფინანსური კომიტეტისა და ტექნიკური კომიტეტებისაგან.

საბჭოს უმაღლესი ორგანოა წევრი-ქვეყნების საბაჟო სამსახურების მეთაურთა ყოველწლიური სესია, სადაც განიხილავენ მასალებს, რომლებსაც ამზადებენ პოლიტიკური კომისია და ფინანსური კომიტეტი. სესიებზე იღებენ საბაჟო თანამშრომლობის საბჭოს საქმიანობის სტრატეგიული მიმართულებებით გადაწყვეტილებებსა და რეკომენდაციებს.

საბაჟო თანამშრომლობის საბჭოს წევრი ქვეყნების რეგიონალური განაწილების მიხედვით, დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის სახელმწიფოები შედიან ევროპის რეგიონში. იგი აერთიანებს 43 სახელმწიფოს. თანამეგობრობის ქვეყნები აქტიურად ატარებენ ევროპის რეგიონის შემადგენლობაში თავიანთ საკუთარ ხაზს, რომელიც ითვალისწინებს ქვეყნის სპეციფიკას, ეროვნულ თავისებურებებს, ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და სოციალურ ინტერესებს, გეოგრაფიულ და ენობრივ ერთობას.

საბაჟო თანამშრომლობის საბჭოს მუდმივ მოქმედი აღმასრულებელი ორგანოა სამდივნო ბენერალური მდივნის მეთაურობით. გენერალურ მდივანს ირჩევენ ხუთი წლის ვადით საბჭოს სესიებზე.

საბაჟო თანამშრომლობის საბჭოს სამუშაო ენებია ინგლისური და ფრანგული. ზოგიერთი კომიტეტის საქმიანობაში გამოყენებულია ესპანური. საბჭოს ბიუჯეტს ქმნის წევრ-სახელმწიფოთა საწევრო შესატანები.

საბაჟო თანამშრომლობის საბჭოს საქმიანობის ერთ-ერთი მიმართულებაა საბაჟო საკითხებზე საერთაშორისო კონვენციათა გავრცელება და რეკომენდაციების მომზადება მათი გამოყენების შესახებ, საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით კონვენციათა გადასინჯვა და განახლება საბაჟო საქმის შემდგომი სრულყოფის მიზნით. თანამედროვე პირობებში საბაჟო თანამშრომლობის საბჭო კოორდინაციას უკეთებს 18 კონვენციითა და საბაჟო საქმის ცალკეულ საკითხებზე 60 რეკომენდაციის ფარგლებში მიმდინარე მუშაობას.

საბაჟო თანამშრომლობის საბჭოს აღბილსამყოფელი ბრიუსელშია (ბელგია). საქართველოს საბაჟო სახელმწიფო დეპარტამენტი მსოფლიო საბაჟო ორგანიზაციის წევრია 1994 წლიდან.

საბაჟო თანამშრომლობის საბჭომ 28 იანვარი დააწესა საბაჟო სამსახურის სანართაშორისო დღედ, რომელიც ყოველ წელს აღინიშნება მთელი რიგი ქვეყნების საბაჟო სამსახურების მიერ.

ამრიგად, საბაჟო თანამშრომლობის საბჭო, ამჟამად მსოფლიო საბაჟო ორგანიზაცია, უნივერსალური და უნიკალური საერთაშორისო საბაჟო ორგანიზაციაა, რომელიც უზრუნველყოფს საბაჟო წესებისა და პროცედურების ჰარმონიზაციას და უნიფიკაციას. მის აღიარებას ნათელყოფს ქვეყნებისა და საერთაშორისო საზოგადოებრიობის მიერ შერქმეული სახელი “საბაჟო საქმის გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია“.¹

ბამრთიანაბული ქრების ორგანიზაცია და მისი საქმიანობა საბაჟო თანამშრომლობის სშმროში. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სისტემაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ეკონომიკურ საქმიანობას. მასზე იხარჯება ორგანიზაციის ბიუჯეტის ნახევარზე მეტი. ეკონომიკური კავშირების მთავარი არხებია საგარეო ვაჭრობა და საბაჟო საქმე. გაეროს სამუშაო ორგანოების (გენერალური ასამბლეა, უშიშროების საბჭო, ეკონომიკური და სოციალური საბჭო, სამდივნო და სხვ.) მუდმივი ყურადღების ცენტრში დგას საბაჟო თანამშრომლობის საკითხები.

1970 წელს გაეროს გენერალური ასამბლეს XV სესიამ მიიღო “განვითარების საერთაშორისო სტრატეგია“, რომელიც ითვალისწინებდა საერთაშორისო ხასიათის რიგ ღონისძიებათა განხორციელებას. ეს ღონისძიებები მიმართული იყო განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკური განვითარების დაჩქარებისა და მათი საბაჟო ურთიერთობების უნიფიკაციისაკენ. უნიფიკაცია და უნიფიცირება - საერთო ნორმაზე დაყვანა, გაერთიანება, - გაერთიანება.

¹ სტატიის ავტორია ზაზა გამგებელი.

საერთაშორისო კავშირი საბაჟო ტარიფების გამოქვეყნების დარბში

შეთანხმება საბაჟო ტარიფების გამოქვეყნების დარბში საერთაშორისო კავშირის შექმნის შესახებ. კავშირი დაფუძნდა 1890 წელს. მის ძირითად მიზანს შეაღებინს მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის საბაჟო ტარიფებისა და მათში შეტანილი ცვლილებების ოკეარატიული გამოქვეყნება.

ამ მიზნით ბრიუსელში შეიქმნა სხვადასხვა ქვეყნის საბაჟო წესებისა და ტარიფების თარგმნისა და გამოქვეყნების საერთაშორისო ბიურო. მის ფუნქციებში შედის საბაჟო ტარიფების, აგრეთვე, საკანონმდებლო და ადმინისტრაციული დადგენილებების თარგმნა და გამოქვეყნება.

საბაჟო ტარიფები და სხვა სამართლებრივი დოკუმენტები ქვეყნდება “საერთაშორისო საბაჟო ბიულეტენში“ (საბაჟო ტარიფების გამოქვეყნების საერთაშორისო კავშირის ორგანო) გერმანულ, ინგლისურ, ესპანურ, ფრანგულ და იტალიურ ენებზე.

საერთაშორისო ბიუროს პერსონალს ნიშნავს ბელგიის საგარეო საქმეთა სამინისტრო, რომელსაც თანამშრომელთა შენახვისათვის გამოეყოფა საჭირო სახსრები. იგი ახორციელებს კონტროლს საერთაშორისო ბიუროს ნორმალურ მუშაობაზე.

წევრ-სახელმწიფოებს ყოველწლიურად ეგზავნებათ ანგარიშები საერთაშორისო ბიუროს საქმიანობისა და საფინანსო მდგომარეობის შესახებ. ბიუროს წლიური ბიუჯეტია 125 ათასი ფრანკი.

სახელმწიფოები ვალდებული არიან საერთაშორისო ბიუროს ყოველწლიურად გაუგზავნონ (ორ ეგზემპლიარად) სპეციალური დოკუმენტები: 1) ქვეყნის ეროვნული საბაჟო კანონები და საბაჟო ტარიფები; 2) საბაჟო დაწესებულებების ინსტრუქციები, დებულებები, აქტები, ცირკულარები საბაჟო ტარიფებისა და საქონლის კლასიფიკაციის გამოყენების შესახებ; 3) დადგენილებები ეროვნულ საბაჟო კანონმდებლობაში ცვლილებების შეტანის შესახებ; 4) ორმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებების, კონვენციებისა და შეთანხმებების ტექსტები; აქ იგულისხმება ის დოკუმენტები, რომლებიც პირდაპირ ეხებათ საბაჟო ტარიფებს და კანონმდებლობას.

ბიულეტენის ტექსტები ქვეყნდება იმ ენაზე, რომელსაც საერთაშორისო ბიურო ქვეყნისათვის უფრო სასარგებლოდ მიიჩნევს.

იდენტიფიკაციისა და კომუნიკაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია

პროდუქციის, მომსახურებისა და საქმიანი ინფორმაციის იდენტიფიკაციისა და კომუნიკაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია ("EAN") შეიქმნა 1977 წელს. მისი შტრიხ-კოდების სტანდარტები ფართოდ გავრცელდა მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში და კომპანიების აუცილებელი ელემენტი გახდა. მსოფლიოს 600 ათასამდე კომპანია იყენებდა ამ სტანდარტებს (1993 წლის ცნობებით). იგი ეკონომიკის დარგებში (მრეწველობა, ვაჭრობა, ტრანსპორტი, ჯანდაცვა და ფარმაცევტიკა, მშენებლობა და სხვ.) საქონელბრუნვის სრული ციკლის განსაზღვრისა და პარტნიორებს შორის საქმიანი ინფორმაციის გასაცვლელად გამოიყენება.

საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო პალატის ინიციატივით ნუმერაციის ეროვნული ორგანიზაცია - "ეან - საქართველო" ჩამოყალიბდა. იგი 1996 წლის 16 მაისს ქალაქ ლისაბონში გენერალურ ასამბლეაზე საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრად მიიღეს.

შტრიხ-კოდი ნაწარმის მაღალი ხარისხის დამადასტურებელი ერთგვარი სიმბოლოა. იგი მეწარმეებს საშუალებას აძლევს საწარმოო პროცესში განახორციელონ პროდუქციის კონტროლი, დახარისხება, აღრიცხვა, გადატვირთვის ავტომატიზაცია და სხვა. შტრიხ-კოდის საშუალებით შესაძლოა ნაწარმის დაცვა ფალსიფიკაციისაგან.

"ეან-საქართველოში" 11 ორგანიზაციაა გაერთიანებული. მათთვის საწევრო გადასახადი დაწესებულია: პირველ წელს 600 აშშ დოლარის, ხოლო ყოველი მომდევნო წლისათვის 400 დოლარის ოდენობით.

შტრიხ-კოდების გარეშე გაძნელებულია ნაწარმის ექსპორტი. საერთაშორისო ორგანიზაცია არ იღებს საქონელს (ან თუ მიიღებს გაცილებით დაბალ ფასში), რომელსაც არა აქვს შტრიხ-კოდი.¹

ამგვარად, ქვეყნებს შორის პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული ურთიერთობების განვითარებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავიათ საერთაშორისო ორგანიზაციებსა და კონფერენციებს, მათ ღონისძიებებს, ამ ორგანიზაციების მიერ მიღებულ საერთაშორისო აქტებსა და კონვენციებს.

¹ გურამ ჯოლია, სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები, 1998, გვ. 198.

თავი მეხუთე

საერთაშორისო არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციები

საერთაშორისო ორგანიზაციები, რომელთა რიცხვი მსოფლიოში 60 ათასამდეა, იყოფა ორ ძირითად ჯგუფად:

1. სამთავრობათშორისო;
2. არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციებად.

მათი მიზნები შეესაბამება საერთაშორისო სამართლის ძირითად პრინციპებს. არასამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაციების რაოდენობა მსოფლიოში 56 ათასამდეა.

არასამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაცია იქმნება რამდენიმე სახელმწიფოს საზოგადოებრივი ორგანიზაციების, კერძო პირებისა და ასოციაციების მიერ. მის საქმიანობას საფუძვლად უდევს სამართლებრივი დოკუმენტი - წესდება (პროგრამა, განცხადება, შეთანხმება), რომელიც განსაზღვრავს საერთაშორისო ორგანიზაციის მიზნებს, ამოცანებს, საქმიანობის პრინციპებს, კომპეტენციას, ხელმძღვანელ ორგანოთა საქმიანობის წესს, მუშაობის მთავარ მიმართულებებს.

არასამთავრობათშორისო საერთაშორისო ორგანიზაციას არა აქვს საერთაშორისო სამართლებრივი სუბიექტუნარიანობა. ზოგიერთი მათგანი სარგებლობს საკონსულტაციო სტატუსით გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სისტემის ფარგლებში.

გაეროს წესდების 71-ე მუხლის შესაბამისად, გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭო უფლებამოსილია გაატაროს სათანადო ღონისძიებანი მის კომპეტენციაში შემავალი საკითხებით დაინტერესებულ არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციებთან საკონსულტაციოდ.

გაეროს წესდების 71-ე მუხლის თანახმად: “ეკონომიკური და სოციალური საბჭო უფლებამოსილია გაატაროს სათანადო ღონისძიებანი მის კომპეტენციაში შემავალი საკითხებით დაინტერესებულ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან საკონსულტაციოდ.

ასეთი ღონისძიებანი შეიძლება შეპირობებული იყოს საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, საჭიროების შემთხვევაში კი ეროვნულ ორგანიზაციებთან, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის დაინტერესებულ წევრებთან კონსულტაციის შემდეგ¹.

საერთაშორისო არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციების მოღვაწეობა მოიცავს საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების ყველა სფეროს: პოლიტიკა, ეკონომიკა, სოციალური ურთიერთობანი, ვაჭრობა, განათლება, მეცნიერება, ლიტერატურა, ხელოვნება, ტექნიკა, სპორტი, ტურიზმი, მედიცინა, სამართალი და სხვა.

გაერო არასამთავრობო საერთაშორისო ორგანიზაციებს მიიწინებს ქმედით და მნიშვნელოვან ინსტრუმენტებად. მათ საქმიანობაზე დიდად არის დამოკიდებული მშვიდობისა და ხალხთა უშიშროების საკითხების, ქვეყნებს შორის ეკონომიკური, კულტურული, სამეცნიერო-ტექნიკური თანამშრომლობის განვითარებისა და გაფართოების ეფექტიანობა.

როგორც აღვნიშნეთ, საერთაშორისო არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციები დაფუძნებულნი არ არიან სამთავრობათშორისო შეთანხმებებით; ამიტომ ისინი არ წარმოადგენენ საერთაშორისო სამართლის სუბიექტებს. არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციებს მიეკუთვნებიან: მშვიდობის მსოფლიო საბჭო, გაეროს ხელშეწყობი ანოციაციების მსოფლიო ფედერაცია, პროფკავშირთა მსოფლიო ფედერაცია, ჟურნალისტთა საერთაშორისო ფედერაცია, საერთაშორისო წითელი ჯვარი, საერთაშორისო კოოპერაციული ალიანსი, საერთაშორისო სავაჭრო კალათა, პოლიტიკურ მცენიერებათა საერთაშორისო ასოციაცია, კინ-კლუბი, კაბუოშის მოძრაობა და სხვა.

საერთაშორისო არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციების საქმიანობის მასშტაბებზე, მნიშვნელობასა და ეფექტიანობაზე მიუთითებენ წიგნში წარმოდგენილი არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციების მოღვაწეობის ამსახველი მოკლე, კონკრეტული და ყოვლისმომცველი ცნობები.

¹ ლევან ალექსიძე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 1985, გვ. 126.

გაეროს ხელშემწყობი ასოციაციების მსოფლიო ფედერაცია

საერთაშორისო არასამთავრობათშორისო ორგანიზაცია აერთიანებს სხვადასხვა სახელმწიფოს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ხელშემწყობ 100-მდე ეროვნულ ასოციაციას. ფედერაცია დაარსდა 1946 წლის აგვისტოში 22 ეროვნული ასოციაციის წარმომადგენელთა კონფერენციაზე ლუქსემბურგში.

გაეროს ხელშემწყობი ასოციაციების მსოფლიო ფედერაციას აქვს თავისი საკუთარი წესდება, რომლის მიხედვით შიდაპარტიის მიზნებია: გააერთიანოს ხალხთა ღონისძიებები გაეროს მხარდასაჭერად, მოახდინოს ეროვნული ასოციაციების მოღვაწეობის კოორდინაცია ხალხთა შორის სამართაშორისო თანამშრომლობისა და ურთიერთგაგების განმტკიცებისათვის, რასაც შედეგად უნდა მოჰყვას სამართლიანობა, უშიშროება და განიარაღება, ადამიანის უფლებათა დაცვა და პატივისცემა, მსოფლიოში ეკონომიკური და სოციალური პროგრესის გააძვირება. ფედერაცია გაეროს პრინციპებისა და მიზნების პოპულარიზაციასა და პროპაგანდას ეწევა.

მსოფლიო ფედერაციას აქვს მტკიცე კონტაქტი გაეროსა და მის სპეციალიზებულ დაწესებულებებთან; კონსულტაციური სტატუსი - გაეროს ეკონომიკურ და სოციალურ საბჭოსა და იუნესკოსთან. ფედერაცია თანამშრომლობს საზოგადოებრივი ინფორმაციის, განიარაღების საკითხების დეპარტამენტებთან, ადამიანის უფლებათა ცენტრთან, გაეროს სასწავლო და სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებთან.

მსოფლიო ფედერაცია მტკიცედ იბრძვის განიარაღებისთვის, საერთაშორისო მშვიდობის განმტკიცების, მსოფლიოს სახელმწიფოებს შორის თანამშრომლობისა და საქმიანი კავშირის განვითარებისთვის; დიდ ყურადღებას უთმობს ეკონომიკურ და სხვა პრობლემებს.

გაეროს ხელშემწყობი ასოციაციების მსოფლიო ფედერაციის სტრუქტურა: შიდალღობის ორბანოა კლენარული ასამბლეა, რომლის სესიებს იწვევენ ორ წელიწადში ერთხელ. ასამბლეის სხდომებზე ირჩევენ აღმასრულებელ კომიტეტს ეროვნული ასოციაციების 20-მდე წარმომადგენლის შემადგენლობით, პრეზიდენტს,

ვიცე-პრეზიდენტებსა და ფედერაციის ხაზინადარს. მიმდინარე საქმიანობას ხელმძღვანელობს სამდივნო ბენეარალური მდივნის მეთაურობით. სამდივნოს ადგილსამყოფელი უნებავა-შია. ფედერაციას აქვს განყოფილება ნიუ-იორკში, აგრეთვე რეგიონული განყოფილებები აკრასა (განა) და კალკუტაში (ინდოეთი).

ფედერაცია გამოსცემს ყოველკვარტალურ ბიულეტენს, ფედერაციის ბიუჯეტი ყალიბდება ძირითადად ფედერაციის წევრი ასოციაციების საწევროების ფონდებისა და ცალკეულ პირთა შენაწირებისაგან. სამუშაო ენებია ინგლისური და ფრანგული.

მშვიდობის მსოფლიო საბჭო

მშვიდობის მსოფლიო საბჭო დაარსდა 1950 წელს მშვიდობის მომხრეთა მეორე კონგრესზე. საბჭო მშვიდობის მომხრეთა მოძრაობის უმაღლესი მუდმივი ორგანოა, რომელიც აერთიანებს დედამიწის მოსახლეობის ყველაზე ფართო ფენებს, მიუხედავად მათი სოციალური მდგომარეობისა, პარტიულობისა და რელიგიური შეხედულებებისა.

მშვიდობის მსოფლიო საბჭოს დამაარსებელი და მისი პირველი თავმჯდომარე იყო გამოჩენილი ფრანგი მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე ფრედერიკ ჟოლიო-კიური. პირველი შემაღგენლობა ითვლიდა 60 ქვეყანას. ამჟამად მასში წარმოდგენილია 170 ქვეყნის 200-ზე მეტი ეროვნული ორგანიზაცია.

მშვიდობის მსოფლიო საბჭო წარმართავს და კოორდინაციას უწევს სხვადასხვა ქვეყნის მშვიდობის მომხრეთა საქმიანობას, ახდენს მათ მობილიზაციას მსოფლიო ომის საფრთხის წინააღმდეგ და საყოველთაო განიარაღებისთვის საბრძოლველად, მხარს უჭერს ბრძოლას აგრესიის წინააღმდეგ, ხალხთა ეროვნული დამოუკიდებლობისთვის. ამ მიზნით საბჭო აწყობს საერთაშორისო კამპანიებს, იწვევს მსოფლიო კონგრესებს, კონფერენციებს, სიმპოზიუმებს, საერთაშორისო საზოგადოებრიობის შეხვედრებს, სხვა ღონისძიებებს.

მშვიდობის მსოფლიო საბჭო მშვიდობის დაცვის, ხალხთა შორის მეგობრობისა და თანამშრომლობის განმტკიცებისთვის დიდმნიშვნელოვანი მასობრივი მოძრაობისა და ღონისძიებების ინიციატორი და ორგანიზატორია.

საბჭოს სესიებს იწვევენ ორ-სამ წელიწადში ერთხელ. სესიებში შორის პერიოდში მშვიდობისთვის მოძრაობას ხელმძღვანელობს სესიებზე არჩეული საბჭოს პრეზიდიუმი, რომლის შემადგენლობაში ირჩევენ 120-140 წევრს. პრეზიდიუმი იკრიბება წელიწადში ორჯერ, საგანგებო სესიებსაც იწვევენ.

საბჭოს პრეზიდიუმის აღმასრულებელი ორბანოა სამ-ლივნო, რომელიც უზრუნველყოფს კავშირს ეროვნულ კომიტეტებთან და თანამშრომლობს მშვიდობის მომხრე სხვა ორგანიზაციებთან. მას სათავეში უდგას გენერალური მდივანი. 1974 წლიდან მოქმედებს საბჭოს პრეზიდიუმის ბიურო მსოფლიოს 30-მდე ქვეყნის წარმომადგენლების მონაწილეობით.

მშვიდობის მსოფლიო საბჭოს სამდივნოს ადგილსამყოფელი ჰელსინკშია (ფინეთი).

საპარლამენტთაშორისო კავშირი

საპარლამენტთაშორისო კავშირი საერთაშორისო არასამთავრობათშორისო ორგანიზაციაა, რომელიც აერთიანებს 140-ზე მეტი ქვეყნის პარლამენტთა წარმომადგენელ ეროვნულ საპარლამენტო ჯგუფებს. დაარსდა 1889 წელს იმ მიზნით, რათა პარლამენტების გავლენით დამკვიდრებულიყო საერთაშორისო არბიტრაჟის გამოყენება სახელმწიფოთა შორის დავის გადასაწყვეტად.

1922 წელს მიღებული წესდებით, საპარლამენტთაშორისო კავშირის მიზანია: წახალისოს პარლამენტების წევრთა პირადი კონტაქტები და ერთობლივი საქმიანობა მშვიდობისა და უშიშროებისთვის. კავშირი იღვწის საპარლამენტო და დემოკრატიული ინსტიტუტების განმტკიცებისა და საერთაშორისო კულტურული კონტაქტების განმტკიცებისთვის. კავშირს აქვს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს საკონსულტაციო სტატუსი.

საპარლამენტთაშორისო კავშირის უმაღლესი ორბანოა საპარლამენტთაშორისო კონფერენცია, რომელსაც ყოველწლიურად იწვევს ეროვნული ჯგუფების ორ-ორი წარმომადგენლისგან შედგენილი საბჭო. კონფერენცია განიხილავს საერთაშორისო პრობლემებს, რომელთა გადაჭრა შეიძლება დაჩქარდეს პარლამ-

ენტური გზით და შეიმუშავებს შესაბამის წინადადებებს. საამისო რეკომენდაციებს ამზადებს ხუთი მუდმივი კომისია. კონფერენციის გადაწყვეტილებანი სარეკომენდაციო ხასიათისაა და არა აქვს სავალდებულო იურიდიული ძალა კავშირის წევრი ქვეყნებისთვის. ეროვნულ ჯგუფებს ევალებათ კონფერენციის გადაწყვეტილებები გააცნონ თავიანთ პარლამენტებს და აცნობონ კავშირს ამ გადაწყვეტილებებთან დაკავშირებით მიღებული ზომების შესახებ.

კონფერენციებს შორის პერიოდში შმაღლესი ორბანოა საპარლამენტთაშორისო საბჭო, რომელიც იკრიბება წელიწადში ორჯერ, საბჭოში გაერთიანებულია თითოეული ეროვნული საპარლამენტო ჯგუფის ორ-ორი წარმომადგენელი. საბჭოს ხელმძღვანელობს თავმჯდომარე, რომელსაც ირჩევს კონფერენცია.

კონფერენცია ოთხი წლით ირჩევს 10 წევრისგან შედგენილ აღმასრულებელ კომიტეტს, რომლის თავმჯდომარეა საბჭოს პრეზიდენტი. ადმინისტრაციულ-ორგანიზაციულ სამუშაოს, აღმასრულებელ კომიტეტთან ერთად, ასრულებს საპარლამენტთაშორისო ბიურო, რომელსაც ხელმძღვანელობს საბჭოს მიერ 4 წლით დანიშნული გენერალური მდივანი. ბიუროს ბეჭდვითი ორგანოა საპარლამენტთაშორისო ბიულეტენი.

პროფკავშირთა მსოფლიო ფედერაცია

პროფკავშირთა მსოფლიო ფედერაცია პროფკავშირების საერთაშორისო გაერთიანებაა. იგი შეიქმნა 1945 წლის ოქტომბერში პროფკავშირების პირველ მსოფლიო კონგრესზე პარიზში. თავდაპირველად პროფკავშირთა მსოფლიო ფედერაცია აერთიანებდა მსოფლიოს ყველა უმსხვილეს ეროვნულ პროფცენტრს, ამერიკის შრომის ფედერაციის გარდა. 1949 წელს ფედერაციიდან გავიდნენ ბრიტანეთის ტრედუნიონთა კონგრესი, აშშ-ის საწარმოო პროფსაბჭოების კონგრესი და ზოგიერთი სხვა ქვეყნის პროფცენტრი. მათ შექმნეს თავისუფალ პროფკავშირთა საერთაშორისო კონფედერაცია. მიუხედავად ამისა, პროფკავშირთა მსოფლიო ფედერაცია, აფართოებდა თავის საქმიანობას. ამჟამად ფედერაციაში შემავალი პროფკავშირული ორგანიზაციები აერთიანებენ პროფკავშირის 300 მილიონზე მეტ წევრს. ფედერაციაში გაერთიანებულია 100-მდე ქვეყნის 95 პროფკავშირული ცენტრი.

პროფკავშირთა მსოფლიო ფედერაცია თავის საქმიანობას წარმართავს წესდების შესაბამისად. მასში განსაზღვრულია მისი ადგილი და როლი პროფკავშირულ მოძრაობაში. წესდებაში აღნიშნულია, რომ იგი “ისეთი მსოფლიო წესრიგის დამყარებისკენ მიისწრაფვის, რომელიც გამორიცხავს სოციალურ უსამართლობას და ადამიანის ექსპლოატაციის ყოველგვარ ფორმებს“. ფედერაცია თანამიმდევრულად იღვწის სხვადასხვა მიმართულების პროფკავშირთა ორგანიზაციების გაერთიანებისთვის, მშრომელთა საარსებო ინტერესების დაცვისთვის, ხალხთა თავისუფლების, მშვიდობისა და სოციალური პროგრესისთვის.

პროფკავშირთა მსოფლიო ფედერაციის უმაღლესი ორბანო პროფესიულ კავშირთა მსოფლიო კონგრესი, რომელიც ირჩევს გენერალურ საბჭოს. მასში წარმოდგენილია ყველა წევრი ორგანიზაცია. გენერალური საბჭო ირჩევს თავმჯდომარეებს, ვიცე-თავმჯდომარეებს, გენერალურ მდივანს, გენერალური მდივნის მოადგილეს, მდივნებს და პროფკავშირების მსოფლიო ფედერაციის ბიუროს. ფედერაციის საქმიანობის ოპერატიულ ხელმძღვანელობას ახორციელებს სამდივნო გენერალური მდივნის მეთაურობით.

პროფკავშირთა მსოფლიო ფედერაციასთან შექმნილია პროფკავშირთა მსოფლიო გაერთიანებები, რომლებსაც აქვთ თავიანთი წესდებები და ხელმძღვანელი ორგანოები. პროფკავშირების მსოფლიო ფედერაციასთან შექმნილია და მოქმედებს მშრომელთა საერთაშორისო სოლიდარობის ფონდი. იგი დახმარებას უწევს მუშა-მოსამსახურეებს გაფიცვების, სტიქიური უბედურების, კატასტროფის დროს, აგრეთვე მატერიალურად ეხმარება განვითარებადი ქვეყნების პროფკავშირულ მოძრაობას.

ფედერაციას აქვს კონსულტაციური სტატუსი გაეროსა და მის სპეციალიზებულ დაწესებულებებთან. იგი გამოსცემს ჟურნალს და ბიულეტენს.

საერთაშორისო კოოპერაციული ალიანსი

ალიანსი საერთაშორისო კოოპერაციული მოძრაობის მაკორდინირებელი, წარმმართველი ორგანოა, რომელიც დაარსდა 1895 წელს და დღემდე წარმატებით ახორციელებს თავის კეთილშობილურ საქმიანობას. იგი აერთიანებს 100-მდე სამომხმარებლო,

საკრედიტო და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ეროვნულ-რეგიონულ კავშირებსა და ფედერაციებს.

ვის აქვს უფლება გახდეს ალიანსის წევრი? ესენი არიან კოოპერაციულ საზოგადოებათა ეროვნული საბჭოები ან ფედერაციები, კოოპერაციულ კავშირთა ეროვნული კონფედერაციები, ეროვნული კოოპერაციული სპეციალიზებული ორგანიზაციები, ისეთები, როგორცაა საბითუმო ვაჭრობის საზოგადოებები, ბანკები, სადაზღვევო საზოგადოებები, ნავთობის მომხმარებელთა საზოგადოებები, საერთაშორისო კოოპერაციული საზოგადოებები, აგრეთვე სასწავლო, კვლევითი და სხვა დაწესებულებები, რომლებიც თავიანთი საქმიანობით ხელს უწყობენ კოოპერაციული მოძრაობის განვითარებას.

საერთაშორისო კოოპერაციულ ალიანსს აქვს პირველი კატეგორიის საკონსულტაციო სტატუსი გაეროს ეკონომიკურ და სოციალურ საბჭოსა და გაეროს სხვა სპეციალიზებულ დაწესებულებებთან.

ალიანსის მიზნებია: თავისი წესდების მოთხოვნათა შესაბამისად ხელი შეუწყოს ყველა ქვეყანაში კოოპერაციული მოძრაობის განვითარებას, პროპაგანდა გაუწიოს ალიანსის პრინციპებსა და მეთოდებს, დაიცვას მისი ინტერესები, დაამყაროს და გააფართოოს ურთიერთკონტაქტები, ითანამშრომლოს სხვადასხვა ქვეყნის კოოპერაციულ ორგანიზაციებთან, უზრუნველყოს მშვიდობის შენარჩუნება და უშიშროება. ალიანსის წესდება კოოპერაციას განიხილავს როგორც “ნეიტრალურ საფუძველს სულ სხვადასხვა შეხედულების, რწმენისა და მრწამსის ადამიანთა შეხვედრებისა და ერთობლივი მოქმედებისთვის“.

ალიანსის ხელმძღვანელი ორბანოპია: კონბრესი, ცენტრალური კომიტეტი, აღმასრულებელი კომიტეტი და სამდივნო. კონბრესი უმაღლესი ორბანოა, რომელიც ალიანსის საერთო პოლიტიკას განსაზღვრავს. მას იწვევენ სამ-ოთხ წელიწადში ერთხელ. კონგრესებს შორის პერიოდში ორგანიზაციის მუშაობას ხელმძღვანელობს ცენტრალური კომიტეტი, რომელიც ამტკიცებს ბიუჯეტს, ნიშნავს დირექტორს, ირწევს აღმასრულებელ კომიტეტს, რომელიც შედგება პრეზიდენტის, ორი ვიცე-პრეზიდენტისა და 15 წევრისგან.

მიმდინარე სამუშაოებს ხელმძღვანელობს დირექცია და სამდივნო. სამდივნო სამუშაო ორგანოა. მისი აღბილსამყროფალი ლონდონშია (დიდი ბრიტანეთი).

საერთაშორისო კოოპერაციული ალიანსის ოფიციალური ენებია: ინგლისური, ფრანგული, გერმანული, ესპანური, იტალიური, რუსული.

საქართველოში მომხმარებელთა პირველი საზოგადოება ჩამოყალიბდა 1869 წელს “მომჭირნების“ სახელწოდებით, შემდეგ მისი ქსელი გაფართოვდა მთელი საქართველოს მასშტაბით. კოოპერაციული მოძრაობის განვითარებაში ფასდაუდებელი წვლილი შეიტანეს ილია ჭავჭავაძემ, ცნობილმა საზოგადო მოღვაწეებმა ძმებმა ალექსანდრე და იოსებ ცხვედაძეებმა, ალექსანდრე ჩოლოყაშვილმა, დიმიტრი მაჩხანელმა და სხვებმა.

ისე, როგორც მთელს მსოფლიოში, საქართველოშიც კოოპერაციულმა მოძრაობამ ახალ აღმავლობას მიაღწია პირველი მსოფლიო ომის პერიოდში. 1916 წელს ჩვენში არსებობდა მომხმარებელთა 188 საზოგადოება. ამ წელს დაარსდა ამიერკავკასიის კოოპერატორთა კავშირი “ზაკსოიუხი“, რომელიც აერთიანებდა საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის კოოპერაციულ ორგანიზაციებს. იმის გამო, რომ მათი უმრავლესობა მოდიოდა საქართველოს წილად, 1919 წლის მაისში თბილისში გამართულმა პირველმა კოოპერაციულმა კრებამ განიხილა “ზაკსოიუხის“ ბაზაზე საქართველოს დამოუკიდებელ მომხმარებელთა კავშირის ჩამოყალიბების საკითხი და იმავე წლის ოქტომბერში კოოპერატივების რწმუნებულთა ყრილობამ მიიღო საქართველოს მომხმარებელთა საზოგადოების ცენტრალური კავშირის - ცეკავშირის წესდება. ეს პერიოდი ემთხვევა საქართველოს დამოუკიდებლობას, რამაც განაპირობა სამომხმარებლო კოოპერაციის მუშაობის ფართოდ გაშლა, თავისი წევრების ეკონომიკური და სოციალური პირობების გაუმჯობესებისთვის უკეთ ზრუნვა. 1919 წელსვე წამოიჭრა საერთაშორისო ალიანსის წევრად ცეკავშირის მიღების საკითხი. 1920 წლის თებერვალში ცეკავშირი გახდა ამ საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრი. უნდა აღინიშნოს, რომ “ცენტროსოიუხი“ მხოლოდ 1921 წელს გახდა ალიანსის წევრი.

ახლა, როცა საქართველომ დამოუკიდებლობა მოიპოვა, იგი კვლავ გახდა ალიანსის წევრი. რას გვპირდება ალიანსის წევრობა? ჯერ ერთი, კოოპერაციული მოძრაობა საბაზრო ეკონომიკის განუყოფელი ნაწილია, ეს არის საკუთრების აღიარებული ფორმა; მეორე, ალიანსის წევრობით მოგვეცა უმდიდრესი ინფორმაციით სარგებლობის საშუალება, გზა გაგვეხსნა საერთაშორისო ბანკ-

ებში მონაწილეობისთვის. ალიანსის წევრობით ცეკავშირი შეძლებს მის წევრთა უდიდესი გამოცდილების, მიღწევების გადმოღებასა და დანერგვას; და ბოლოს, ალიანსი დემოკრატიული პრინციპების, იდეების აღიარება, ქმობა, მეგობრობა, თანადგომა, სოლიდარობაა.

საერთაშორისო სავაჭრო პალატა

არასამთავრობათშორისო საერთაშორისო სავაჭრო პალატას საფუძველი ჩაეყარა 1919 წლის ოქტომბერში ატლანტის (აშშ) კონფერენციაზე. საბოლოოდ შეიქმნა 1920 წელს. სავაჭრო პალატა დაფუძნდა პარიზში. აშშ-ის, ინგლისის, საფრანგეთის, ბელგიისა და იტალიის მონაპოლისტური წრეების ინიციატივით. სავაჭრო პალატა წარმოადგენს განვითარებული კაპიტალისტური ქვეყნების საქმიანი წრეების ორგანიზაციათა გაერთიანებას და მიზნად ისახავს ქვეყნებს შორის ეკონომიკური კავშირების განვითარებას. საერთაშორისო სავაჭრო პალატა 1998 წლის დამდეგს მსოფლიოს 80 ქვეყნის 1500-მდე კოლექტიურ და 600-მდე ინდივიდუალურ წევრს აერთიანებდა.

საერთაშორისო სავაჭრო პალატის წესდება მიიღეს 1988 წელს. ამ წესდების მიხედვით, სავაჭრო პალატის მიზანია: ხელი შეუწყოს ძველებს შორის ეკონომიკური ურთიერთობის განვითარებას და საერთაშორისო ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტას, საქმიან წრეებსა და მის ორგანიზაციებს შორის საერთაშორისო კონტაქტების დამყარებას მშვიდობის შენარჩუნებისა და ხალხთა შორის მიზობრული ურთიერთობების განმტკიცებისთვის. მისი მთავარი ამოცანაა ხელი შეუწყოს საერთაშორისო ვაჭრობაში დაბრკოლებათა დაძლევას, ეკონომიკური სტრუქტურების შექმნას. საერთაშორისო სავაჭრო პალატის გადაწყვეტილებანი სარეკომენდაციო ხასიათისაა.

საერთაშორისო სავაჭრო პალატის უმაღლესი ორგანოა კონგრესი. მისი სესიები იმართება ორ წელიწადში ერთხელ. ოპერატიული მართვის ორგანოა პალატის საბჭო, რომლის წევრებისაგან ორი წლის ვადით, იქმნება აღმასრულებელი კომიტეტი, გენერალური სამდივნო თავისი ადმინისტრაციული კომისიით, ვაჭრობის, წარმოების, კავშირგაბმულობის, საერთაშორისო ბაზრობებისა

და გამოფენების, სამართლებრივი ურთიერთობის კომიტეტები და სამუშაო ჯგუფები. სავაჭრო პალატასთან ფუნქციონირებს საერთაშორისო კომერციული სასამართლო.

სავაჭრო პალატის შტაბ-ბინა პარიზშია, განყოფილებები ლონდონში, ჟენევაში და ბანგოკში (ტაილანდი). პალატის შემოსავლებს ქმნის ნაციონალური კომიტეტების საწევრო შესატანები. მისი ოდენობა დიფერენცირებულად განისაზღვრება.

ეკლესიების მსოფლიო საბჭო

საერთაშორისო რელიგიური ორგანიზაცია, ქრისტიანული ეკლესიების გაერთიანებისთვის მოძრაობის ხელმძღვანელი ორგანო, შეიქმნა 1948 წელს ამსტერდამში. ის აერთიანებს მსოფლიოს პროტესტანტული და მართლმადიდებლური ეკლესიების მნიშვნელოვან ნაწილს (90 ქვეყნის 300-ზე მეტ ეკლესიას), ეკლესიების მსოფლიო საბჭოში გაერთიანებულია მრავალი მართლმადიდებლური, ლუთერანული, რეფორმისტული, პრესვიტერიანული, კონგრეგაციონალისტური, ანგლიკანური, ბაბტისტური, მეთოდისტური ეკლესიები, ძველკათოლიკური ეკლესია, კვაკერები. 1961 წლიდან ეკლესიების მსოფლიო საბჭოს წევრი გახდა რუსული მართლმადიდებლური ეკლესია. ცოტა მოგვიანებით - ქართული მართლმადიდებლური და სომხური გრიგორიანული ეკლესიები.

რომის კათოლიკურ ეკლესიას ეკლესიების მსოფლიო საბჭოში ჰყავს თავისი მეთვალყურე. ეკლესიების მსოფლიო საბჭო წარმოდგენილია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასა და მის სპეციალიზებულ დაწესებულებებში.

საბჭოს მთავარი მიზანია: ხელი შეუწყოს რწმენისა და საქმიანობის საკითხებში ერთიანობის მიღწევას, ეკლესიების მსოფლიო საბჭოს ხარჯების დიდი ნაწილი ამერიკის შეერთებული შტატების ეკლესიების სახსრებით იფარება.

ეკლესიების მსოფლიო საბჭოს უმაღლესი ორგანოა ასამბლეა, რომელიც 7 წელიწადში ერთხელ იკრიბება. დამფუძნებელი ასამბლეა გაიმართა 1948 წელს ამსტერდამში. მომდევნო ასამბლეები მოიწვიეს 1954 წელს ვვანსტონში (აშშ), 1961 წელს დელიში (ინდოეთი), 1968 წელს უფსალაში (შვეცია), 1975 წელს ნაირობიში (კენია) და ა.შ.

ასამბლეის სხდომებზე ირჩევენ პრეზიდიუმს, 6 პრეზიდენტს და ცენტრალურ კომიტეტს ეკლესიების 150 წარმომადგენელი წევრის შემადგენლობით. ცენტრალური კომიტეტი ირჩევს აღმასრულებელ კომიტეტს და თვალყურს ადევნებს საბჭოს სხვადასხვა განყოფილებებისა და კომისიების მუშაობას. საბჭოსთან შექმნილია ეკონომიკური საქმიანობის, ეკლესიათაშორისი დახმარების, ლტოლვილების დახმარებისა და მშვიდობის სამსახურის შესწავლის განყოფილებები და საერთაშორისო საქმეთა საეკლესიო კომისია. საბჭოს აღზღვილსამყოფელი ჟენევაშია (შვეიცარია).

პენ-კლუბი

მწერალთა საერთაშორისო გაერთიანება შეიქმნა 1921 წელს ინგლისელი მწერალი ქალის კ.ე. დოსონ-სკოტის ინიციატივით. მისი პირველი პრეზიდენტი იყო ჯონ გოლზუორთი. 1921 წელს მიიღეს პენ-კლუბის ქარტია, რომელიც მორალურ-პოლიტიკური ხასიათის ვალდებულებების გარდა, არავითარ მოთხოვნას არ წარუდგენს თავის წევრებს.

სახელწოდება “პენ-კლუბი“ მომდინარეობს ინგლისური სიტყვიდან “pen“ - კალამი, ამავე დროს იგი ერთგვარი შემოკლებაა, რომელიც შედგება ინგლისური სიტყვების: poem - ლექსი, novel - რომანი - პირველი ასოებიდან.

პენ-კლუბის ქარტიის თანახმად, მისი ძირითადი მიზანია: ლიტერატურის სამართაშორისო ურთიერთობების ხელშეწყობა. პენ-კლუბში მწერლებთან ერთად გაერთიანებულნი არიან დრამატურგები, რედაქტორები, მეცნიერები, გამომცემლები და სხვ.

პენ-კლუბის უმაღლესი ორბანოა კონგრესი, რომელსაც ყოველწლიურად იწვევენ. იგი ირჩევს აღმასრულებელ კომიტეტს ეროვნული პენ-ცენტრების წარმომადგენლებისაგან, აგრეთვე პრეზიდენტს, ვიცე-პრეზიდენტებს, საერთაშორისო მდივანსა და ხაზინადარს.

პენ-კლუბის სათავეში დგანან პრეზიდენტი და აღმასრულებელი კომიტეტის გენერალური მდივანი. პრეზიდენტებად ირჩევენ სხვადასხვა ქვეყნის წარმომადგენლებს, ხოლო გენერალური მდივანი ყოველთვის ინგლისელია, პენ-კლუბის პრეზიდენტები იყვნენ ჯ. გოლზუორთი, ჰ. უელსი, ჟ. რომენი, ა. მოლერი და სხვ. პენ-კლუბის კონგრესები იმართება სხვადასხვა ქვეყანაში.

პენ-კლუბი პროგრესულ როლს ასრულებდა მეორე მსოფლიო ომის დროს, მხარს უჭერდა და ეხმარებოდა ფაშიზმისაგან დევნილ მწერლებს. პენ-კლუბის 100-მდე ავტონომიური ცენტრია სხვადასხვა ქვეყანაში. გენერალური მდივნისა და მისი აპარატის ადგილსამყოფელი ლონდონშია (დიდი ბრიტანეთი).

საქართველო პენ-კლუბის წევრი ქვეყანაა.

ვენის მშვიდობის საერთაშორისო ინსტიტუტი

ინსტიტუტი საერთაშორისო სამეცნიერო ცენტრია, რომელიც შეიქმნა 1957 წლის ივლისში მშვიდობის მსოფლიო საბჭოსა და სხვადასხვა ქვეყნის საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ინიციატივით.

ინსტიტუტის მიზნებია: ხელი შეუწყოს მშვიდობის უნარჩუნებასა და განმტკიცებას, მხარი დაუჭიროს საერთაშორისო ღვაწლსა და კონფლიქტების მშვიდობიანი გადაჭრისკენ მიმართულ ყველა ღონისძიებას, ხელი შეუწყოს ყველა მშვიდობისმოყვარე კალის ურთიერთგაგების საფუძვლების შექმნას, ეპიოს ბუები და მათოღები საერთაშორისო მშვიდობის უნარჩუნებისა და განმტკიცებისთვის. ინსტიტუტი აქტიურად უწყობს ხელს მცენიერთა საერთაშორისო თანამშრომლობის განმტკიცებას.

ვენის მშვიდობის საერთაშორისო ინსტიტუტის წევრები შეიძლება გახდნენ ცალკეული პირები და ორგანიზაციები. მისი კარები ღიაა მშვიდობისთვის ბრძოლით დაინტერესებული ყველა მოღვაწისა და ორგანიზაციისთვის. ინსტიტუტის მეშვეობით მათ შეუძლიათ მიიღონ და გაცვალონ მასალები, ჩატარონ კონფერენციები, კონგრესები, სიმპოზიუმები და სხვ.

ხელმძღვანელი ორგანოებია: საერთო კრება, ხელმძღვანელი კომიტეტი, პრეზიდიუმი და სამეცნიერო საბჭო.

ინსტიტუტის წევრების საერთო კრებას იწვევენ სამ წელიწადში ერთხელ მაინც. კრება ირჩევს ხელმძღვანელ კომიტეტს, რომელიც თავისი წევრებისგან ირჩევს პრეზიდენტს, ორ ვიცე-პრეზიდენტს, დირექტორს, ხაზინადარსა და მის მოადგილეს. პრეზიდენტი, დირექტორი და ხაზინადარი შეადგენენ ინსტიტუტის პრეზიდიუმს. ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭო ასრულებს სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის დაგეგმვისა და ორგანიზაციის საკო-

ნსულტაციო ფუნქციებს. საბჭო შედგება სხვადასხვა ქვეყნის ავტორიტეტული მეცნიერებისგან, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან საერთაშორისო მშვიდობისა და უშიშროების უზრუნველყოფის პრობლემებზე სამეცნიერო მუშაობით.

ინსტიტუტის აღბილსამყოფელი ვენაშია (ავსტრია).

ქურნალისტთა საერთაშორისო ორგანიზაცია

ორგანიზაცია შეიქმნა 1946 წელს კოპენჰაგენის დამფუძნებელ კონგრესზე; იგი აერთიანებს 130-ზე მეტი ქვეყნის 300 ათას ქურნალისტს.

ქურნალისტთა საერთაშორისო ორგანიზაციის მიზნებია: მშვიდობის დაცვა, ხალხთა შორის მებორობისა და თანამშრომლობის განმტკიცება საზოგადოების თავისუფალი და ობიექტური კეთილსინდისიერი ინფორმირების გზით; სახელმწიფოთა გავლენისგან ბეჭდვითი სიტყვის თავისუფლებისა და ქურნალისტთა უფლებების გაფართოება და დაცვა.

ორგანიზაციას აქვს სოლიდარობის საერთაშორისო ფონდი, ხელმძღვანელობს აზიის, აფრიკისა და ლათინური ამერიკის განვითარებადი ქვეყნების ქურნალისტების მომზადებას. ამ მიზნით შექმნილია საერთაშორისო ცენტრი ბუდაპეშტში.

ქურნალისტთა საერთაშორისო ორგანიზაციის უმაღლესი ორბანოა კონბრემსი, რომელსაც იწვევენ ოთხ წელიწადში ერთხელ. კონგრესის პერიოდში ხელმძღვანელი ორგანოა აღმასრულებელი კომიტეტი პრეზიდენტის მეთაურობით; შექმნილია აგრეთვე სამდივნო გენერალური მდივნის ხელმძღვანელობით.

ორგანიზაციის აღბილსამყოფელი პრაღაშია (ჩეხეთი).

ქურნალისტთა საერთაშორისო ფედერაცია

ქურნალისტთა საერთაშორისო ფედერაცია ქურნალისტთა ეროვნული კავშირების, გაერთიანებების კონფედერაცია, რომელიც არ არის დამოკიდებული არანაირ იდეოლოგიურ და პოლიტიკურ

ორგანოზე. იგი შეიქმნა იმ საკითხების გადაწყვეტისთვის, რომლებიც ეხება ტრედუნიონთა მოძრაობას და ჟურნალისტურ პროფესიულ პრაქტიკას; იცავს ჟურნალისტებისა და მათი ორგანიზაციების უფლებებსა და დამოუკიდებლობას, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა თავისუფლებას, მისი ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანაა დაეხმაროს ჟურნალისტურ ორგანიზაციებს კოლექტიური შრომითი ხელშეკრულებების დადებაში.

ჟურნალისტთა საერთაშორისო ფედერაციას საკონსულტაციო სტატუსი აქვს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაში, მჭიდროდ თანამშრომლობს იუნესკოსთან, იგი აღიარა ევროპის კავშირმა.

ჟურნალისტთა საერთაშორისო ფედერაცია შეიქმნა 1952 წელს. მასში გაერთიანებულია 102 ქვეყნის 300 ათასამდე ჟურნალისტი, მსოფლიოს ყველა წამყვანი სახელმწიფოს ჟურნალისტური ორგანიზაციები.

ჟურნალისტთა საერთაშორისო ფედერაციის მონრეალის კონგრესმა (1992 წლის ივნისი) საქართველოს ჟურნალისტთა დამოუკიდებელი კავშირი მიიღო ამ საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრად.

საერთაშორისო ამნისტია

(“ემნისტი ინტერნეიშნლ”)

1961 წელს ერთ-ერთ ინგლისურ გაზეთში ადამიანის უფლებების დამცველის პიტერ ბენენსონის სტატიაში საფუძველი დაუდო “ემნისტი ინტერნეიშნლ“-ის ჩამოყალიბებას. იგი შეიქმნა 1961 წელს. დღეს ორგანიზაცია 170 ქვეყნის 850 ათას წევრს აერთიანებს.

“ემნისტი ინტერნეიშნლ“ იბრძვის სინდისის პატიმრების განთავისუფლებისთვის; მოითხოვს ყველა პოლიტიკური პატიმრის სწრაფ და სამართლიან სასამართლოს; გამოდის სიკვდილით დასჯის წინააღმდეგ, რადგან მიიჩნევს, რომ სიკვდილით დასჯით თავიდან ვერ ავიცილებთ მკვლელობას, ვინაიდან თვით ეს სასჯელია მკვლელობა.

არასამთავრობო საერთაშორისო ორგანიზაციის “საერთაშორისო ამნისტიის“ საქმიანობა დაფუძნებულია თეზისზე: “ადამიანის უფლებათა დაცვა უნივერსალური მოვალეობაა, რომელიც

არა ცნობს ეროვნულ საზღვრებს და განსხვავებას იდეოლოგიაში“. იგი სამი პრინციპით ხელმძღვანელობს: იყოს მიუკერძოებელი, დაიცვას სრული ნეიტრალიტეტი, არ იმოქმედოს წინასწარ აკვიატებული აზრის მიხედვით.

“ემნისტი ინტერნეიშნლი“ სინდისის პატიმრებად მიიჩნევს იმ პირებს, რომელთაც პოლიტიკური, რელიგიური ან სხვა შეხედულებების, ანდა ეროვნების, სქესისა თუ კანის ფერის გამო თავისუფლება აღკვეთილი აქვთ შეზღუდული ფიზიკური ზემოქმედების რაიმე საშუალებით. აგრეთვე, იმათ, ვინც არ მოუწოდებდა ძალადობისკენ და არ გამოუყენებია ძალა. ორგანიზაცია მოითხოვს მათ სასწრაფოდ და აუცილებელ განთავისუფლებას.

“ემნისტი ინტერნეიშნლი“ ერთმანეთისგან განასხვავებს “სინდისის პატიმრებსა“ და “პოლიტპატიმრებს“. მაგრამ ეს სხვაობა იმდენად ძნელად შესამჩნევი და სიმბოლურია, რომ ორგანიზაციას შეუძლია (თუ სურვილი აქვს) თავისუფლად გადაიყვანოს ესა თუ ის პირი ერთი კატეგორიიდან მეორეში.

წესდების თანახმად, ორგანიზაცია არ არის თავისუფლების აღკვეთის სრული წინააღმდეგი და არ მოითხოვს აბსოლუტურად ყველა პოლიტპატიმრის განთავისუფლებას. ყველა ცალკეულ შემთხვევაში “ემნისტი ინტერნეიშნლი“ ცდილობს გაარკვიოს, თუ რამდენად მართებული იყო სასამართლოს გადაწყვეტილება და შესაძლებელია თუ არა თავისუფლების აღკვეთის მიზეზი ორგანიზაციის შემოფოტების საგნად იქცეს. ყოველთვის, როცა ლაპარაკია “პოლიტპატიმრებზე“, ორგანიზაცია მოითხოვს სამართლიან სასამართლო განხილვას. მხოლოდ მაშინ, როდესაც საქმე ეხება “სინდისის პატიმრებს“, იგი დაჟინებით მოითხოვს მათ სასწრაფო განთავისუფლებას.

აღსანიშნავია, რომ “სინდისის პატიმართა“ და “პოლიტპატიმართა“ საქმეების განხილვას ორგანიზაცია “ემნისტი“ მხოლოდ იმ შემთხვევაში იწვევს, თუ პატიმარს ძალა არ გამოუყენებია და ძალადობისკენ არ მოუწოდებია. “ემნისტი“ პოლიტპატიმრებთან დაკავშირებით შენიშნავს: “ხელისუფლება ხშირად ხელოვნურად აკოწიწებს, თითხნის ბრალდებებს თითქოსდა ძალადობრივი აქტების შესახებ“. ამ დროს კი თავისუფლების აღკვეთის ერთადერთი მიზეზია ადამიანის უფლებათა არაძალადობრივი რეალიზაციის მცდელობა. ორგანიზაცია მხარს არ უჭერს არც ხელისუფლების მსჯელობას, არც სასამართლოს ინტერპრეტაციას ან პატიმართა

პირად განცხადებებს ძალის გამოყენებისა და ძალადობისკენ მოწოდების შესახებ. იგი ყველა შემთხვევაში საკუთარი შეხედულებებისამებრ მოქმედებს.

ორგანიზაცია დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ფაქტების მიუკერძოებელ, ზუსტ ანალიზს. იგი იტოვებს უფლებას - თავისუფალი ინტერპრეტაცია მისცეს მისთვის საინტერესო პირთა დანაშაულის ხარისხს ან განსაზღვროს სრული უდანაშაულობა იმ შემთხვევაშიც კი, როცა სახეზეა სისხლის სამართლის დანაშაულის შემადგენლობა - "ემნისტიკისათვის" ისიც საკმარისია, რომ მისი აზრით, დანაშაული ჩადენილია "პოლიტიკური მოტივებით". ეს ორგანიზაციას უფლებას ანიჭებს საექვსოდ მიიჩნიოს სასამართლოს გადაწყვეტილება.

საერთაშორისო წითელი ჯვარი

საერთაშორისო წითელი ჯვარი საერთაშორისო საზოგადოებრივი ორგანიზაციაა, რომელიც აერთიანებს ეროვნულ და საერთაშორისო ორგანიზაციებს. მასში გაერთიანებულია წითელი ჯვრის, წითელი ნახევარმთვარის, წითელი ლომისა და მზის ეროვნული ორგანიზაციები, აგრეთვე წითელი ჯვრის საზოგადოების ლიგა, წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტი.

საერთაშორისო წითელი ჯვრის მიზანია: დაჭრილუბის, სამხედრო ტყვეებისა და ომის სხვა მსხვერპლთათვის, აგრეთვე ავადმყოფებისთვის, კატასტროფით ან სხვა სტიქიური უბედურებით დაზარალებულთათვის, დახმარების გაწევა.

წითელი ჯვრის საზოგადოების ლიგა შეიქმნა 1919 წელს. იგი აერთიანებს წითელი ჯვრის, წითელი ნახევარმთვარის, წითელი ლომისა და მზის 178 ეროვნულ საზოგადოებას. საზოგადოებას 350 მილიონამდე წევრი ჰყავს.

წითელი ჯვრის საზოგადოების ლიგას აქვს საკონსულტაციო სტატუსი გაეროს ეკონომიკურ და სოციალურ საბჭოსა და იუნესკოსთან.

წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტი, რომელიც შეიქმნა 1963 წელს, შეიარაღებული კონფლიქტების დროს ნეიტრალური

შუამავლის როლს ასრულებს. იგი შედგება შვეიცარიელი მოქალაქეებისგან.

სახელწოდება “საერთაშორისო წითელი ჯვარი“ დამტკიცებულია 1928 წელს წითელი ჯვრის XIII საერთაშორისო კონფერენციაზე ჰააგაში. აქ მიიღეს ორგანიზაციის წესდება. შემდგომ წესდებაში შეიტანეს დამატებები და ცვლილებები (1952, 1965, 1977 წლებში).

საერთაშორისო წითელი ჯვრის შემადგენლობაში გაერთიანებული საერთაშორისო და ეროვნული ორგანიზაციები, იურიდიულად ერთმანეთისგან დამოუკიდებელნი არიან. წესდების თანახმად, მათი საქმიანობა უნდა ხორციელდებოდეს ომის მსხვერპლთა დაცვის კონვენციით, რომელიც მიიღეს 1949 წელს ჟენევაში და 1961 წელს წითელი ჯვრის მიერ აღიარებული პრინციპების: ჰუმანურობის, მიუკერძოებლობის, ნეიტრალიტეტის, დამოუკიდებლობის, ნებაყოფლობითობის, ერთიანობისა და უნივერსალობის შესაბამისად.

საერთაშორისო წითელი ჯვრის უმაღლესი ორბანოა საერთაშორისო კონფერენცია, რომელსაც ოთხ წელიწადში ერთხელ იწვევენ. კონფერენციებს შორის პერიოდში მუშაობს მუდმივი კომისია, რომელიც შედგება საზოგადოებების ლიგისა და საერთაშორისო კომიტეტის ორ-ორი წარმომადგენლისგან, აგრეთვე წითელი ჯვრის ხუთი გამომჩენილი მოღვაწისგან. მათ ირწევს კონფერენცია.

ხელმძღვანელი ორბანოების აღბილსამყოფელი ქენევაშია (შვეიცარია).

მსოფლიო პატიმართა თანამეგობრობა

მსოფლიო პატიმართა თანამეგობრობა, არის საერთაშორისო არასამთარობათაშორისო ორგანიზაცია, რომელიც ჩამოყალიბებულია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ეკონომიკურ და სოციალურ საბჭოსთან, საკონსულტაციო სტატუსით. **ორბანიზაციის ძირითადი მიზნებია: პატიმრების, მყოფი პატიმრებისა და მათი ოჯახების სულიერი და მატერიალური დახმარება, პატიმართა უფლებების დაცვა იგი იყენებს საქმიანობის ისეთ მეთოდებს, როგორცაა:**

1. რეგულარულად მონახულება პატიმრებისა, მათ შორის განსაკუთრებით ისეთების, რომლებიც სულიერ დეპრესიას განიცდიან, არ ჰყავთ ახლობლები, ღმერთის რწმენისადმი არავითარ ინტერესს არ იჩენენ;
2. მიმოწერა პატიმრებთან მათთვის საინტერესო თემებზე; განსაკუთრებით რელიგიურ საკითხებზე, მათთვის მისალოცი ბარათების გაგზავნა სადღესასწაულო დღეებში;
3. პატიმრების მომარაგება მათთვის საინტერესო ლიტერატურით, განსაკუთრებით რელიგიური წიგნებით;
4. მოხალისეთა მობილიზაცია, რომლებსაც სურვილი გააჩნიათ ზონებში შესვლისა და ქადაგებისა პატიმრების წინაშე, მათში ღმერთისადმი რწმენის გაღვივების მიზნით;
5. ღმერთისადმი რწმენის და ბიბლიის შესწავლისადმი ინტერესის გაღვივება პატიმრებში;
6. პატიმრებისადმი დახმარება მათი განთავისუფლების შემდეგ, რაც გამოიხატება მათთვის სამსახურის შოვნაში, რიგ შემთხვევებში მათთვის საცხოვრებლის მოძებნაში, ფულად დახმარებაში განთავისუფლების პირველი პერიოდისათვის, ტანსაცმლის გადაცემაში, გამწვავებული ოჯახური სიტუაციების მოგვარებაში და სხვა მათ წინაშე მდგარი საყოფაცხოვრებო საკითხების მოგვარებაში;
7. იდეოლოგიური მუშაობა საზოგადოებრივი აზრის ჰუმანიზაციის მიმართულებით პატიმართა მიმართ;
8. პატიმართა ოჯახის წევრებისადმი დახმარება, მათ წინაშე მდგარი საყოფაცხოვრებო პრობლემების გადაწყვეტაში, განსაკუთრებით ისეთ საკითხებში, როგორცაა პატიმარსა და მის ოჯახს შორის ურთიერთობა.

მსოფლიო პატიმართა თანამეგობრობა ჩამოაყალიბა ჩარლზ კოლსონმა, ორგანიზაციის პრეზიდენტი წარმოადგენს მსოფლიო პატიმართა თანამეგობრობას გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაში.

მსოფლიო პატიმართა თანამეგობრობას მსოფლიოს 90 ქვეყანაში გააჩნია ფილიალები ანუ ეროვნული სამსახურები, რომლებიც ორგანიზაციის წევრების სტატუსით მოქმედებენ. ისინი მსოფლიო პატიმართა თანამეგობრობასთან დაკავშირებულნი არი-

ან წესდება - ხელშეკრულების საფუძველზე. ამ თანამეგობრობის წევრია სრულიად საქართველოს პატიმართა საძმო. იგი დაფუძნდა 1991 წლის 28 ნოემბერს. საძმო ხელმძღვანელობს წესდებით.¹

პატიმართა საძმო წარმოადგენს ნებაყოფლობით საზოგადოებრივ ორგანიზაციას, რომლის ძირითადი მიზანია: თავისუფლების აღკვეთის აღვიწიებში აღამიანთა ქრისტიანული სულისკვეთების ამაღლება, ქრისტიანული მოძრაობის ხელის შეწყობა, რეკრესირებულთა, პატიმართა და მათი ოჯახებისათვის მორალური და მატერიალური დახმარების აღმოჩენა, მათში მიმტვივებლობა - შემწყხრარებლობის ბრძნობის ბანმტკიცება, საქარმთველოს ბარმთ მყოფ ქართველ პატიმრებთან კონტაქტის დამყარება და მათთვის თანადბომის აღმოჩენა.

წესდების თანახმად პატიმართა საძმოს უფლება აქვს:

1. საკუთრებაში ჰქონდეს შენობები, ნაგებობები, სატრანსპორტო საშუალებები, ფულადი სახსრები, აქციები, სხვა ფასიანი ქალაღდები და ქონება, რაც საჭიროა მიზნების განხორციელებისათვის;
2. განახორციელოს საკანონმდებლო ინიციატივა, წარმოადგინოს და დაიცვას საძმოს წევრების კანონიერი ინტერესები სახელმწიფო ორგანოებში;
3. დადოს ხელშეკრულებები საქართველოსა და უცხოეთის ქვეყნების ფირმებთან, ორგანიზაციებსა და სხვა დაწესებულებებთან;
4. იჯარით აიღოს ქონება, სახელმწიფო, სააქციონერო, კოოპერაციული და სხვა საწარმოებისაგან, ორგანიზაციებისაგან, მოქალაქეთაგან და იჯარით გასცეს თავისი ქონება;
5. განახორციელოს საწარმოო-სამეურნეო საქმიანობა, მხოლოდ საწესდებო პროცესების შესრულების მიზნით, ქმნის საწარმოებსა და სამეურნეო ანგარიშზე მყოფ ორგანიზაციებს იურიდიული პირის უფლებებით;
6. სარგებლობს ბანკის სესხებით და გასცემს სხვა ორგანიზაციებზე ფულად სახსრებს.

სრულიად საქართველოს პატიმართა საძმოს წევრი, ნებაყოფლობის საფუძველზე, შეიძლება, გახდეს საქართველოს ან სხვა

¹ ურნალი "პატიმართა საძმო", 1992, №1, გვ. 22-26.

სახელმწიფოს მოქალაქე 18 წლის ასაკიდან, რომელიც აღიარებს საძმოს წესდებას. აქვს სურვილი აქტიური მონაწილეობა მიიღოს საძმოზე დაკისრებული ამოცანების გადაწყვეტაში და რეგულარულად გადაიხადოს საწევრო გადასახადი.

პატიმართა საძმოს უმაღლესი ორგანოა საძმოს წევრთა საერთო კრება, რომელიც მოიწვევა 4 წელიწადში ერთხელ.

პატიმართა საძმო თავიდანვე აღიარა საერთაშორისო პატიმართა საძმომ. 1992 წლის ოქტომბერში საერთაშორისო პატიმართა საძმოს პრეზიდენტის რონალდ ნიკელის შემდეგი შინაარსის წერილი მიიღო საქართველოს სახელმწიფოს მეთაურმა, პარლამენტის თავმჯდომარემ ედუარდ შევარდნაძემ: “მსოფლიო პატიმართა თანამეგობრობის სახელით მოგილოცავთ თქვენი ერის მიერ უდიდესი ნდობის გამოცხადებას - ერთსულოვან არჩევას პარლამენტის თავმჯდომარედ და ღვთის მფარველობას თქვენს საქმიანობაში.

თქვენს რესპუბლიკაში არსებობს ორგანიზაცია, სრულიად საქართველოს პატიმართა საძმო, რომელთანაც ჩვენ მჭიდრო, კონტაქტები გვაქვს დამყარებული და მისი წყალობით ყოველთვის ინფორმირებული ვართ საქართველოში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების შესახებ.

სრულიად საქართველოს პატიმართა საძმოს საქმიანობის მიზანია პატიმართა, ყოფილ პატიმართა და მათი ოჯახების დახმარება.

ჩვენთვის ცნობილია, თუ როგორი მხარდაჭერა ჰქონდა თავის საქმიანობაში სრულიად საქართველოს პატიმართა საძმოს საქართველოს მთავრობის მხრიდან და იმედი მაქვს, რომ თქვენი ხელმძღვანელობით ახლადარჩეული პარლამენტი კვლავ ამ პოზიციაზე დარჩება.¹

პატიმართა საძმომ 1992 წლის ოქტომბერში გამოსცა ჟურნალი “პატიმართა საძმო“, რომელმაც დადებითი როლი შეასრულა.

მწერალი ჯანსუღ ღვინჯილია შესავალ წერილში “სიტყვა ახალ ჟურნალზე“ წერდა: “ახალი ჟურნალი იბადება საქართველოში. “პატიმართა საძმო“ ჰქვია მას. დანაშაულობათა სამყაროს გარკვეულ ყურადღებას მიაგებდა ქართული პრესა: მწერლები ქმნიდნენ მხატვრულ ნაწარმოებებს, ჟურნალისტები აშუქებდნენ ცალკეულ პრობლემებს: ტელევიზიაში, რადიოში, გაზეთებისა და ჟურნალების ფურცლებზე... ახლად დაარსებული ჟურნალი, იმე-

¹ ჟურნალი “პატიმართა საძმო“, 1992, №1, გვ. 6.

დია, ამ სფეროში დაგროვილ ლიტერატურასაც გაანალიზებს მო-
მავალში. არსებობდა გულშემატკივარი. ჰყავდა პატიმრებს თა-
ნამგრძნობი, მის ბედზე მოფიქრალი ქართული პრესის სახით,
მაგრამ არ ჰქონია დანაშაულობათა დიდ სამყაროს თავისი ორ-
განო, რომლის ფურცლებზეც სისტემატიურად აისახებოდა ცხოვ-
რებას გზასაცდენილი ადამიანების ათასეულებისა.

რამდენადაც აუცილებელი იყო ჟურნალის დაარსება, იმდენად
მნიშვნელოვანი გახლდათ იგი, როგორც მოვლენა, ამიტომაც დი-
დი მადლიერების გრძნობით უნდა მოვიხსენოთ თაოსანი ამ სა-
სიკლიშვილო საქმისა - სრულიად საქართველოს პატიმართა სამქო“.

საზოგადოებრივი აზრის ინსტიტუტმა მნიშვნელოვანი როლი
შეასრულა ჟურნალის დაარსებასა და მის საქმიანობაში. ჟურნა-
ლის პირველ ნომერში გამოქვეყნდა საზოგადოებრივი აზრის ინ-
სტიტუტის რექტორთან მამია დარჩიასთან ჟურნალისტ მამუკა
ვინერიას საუბრის ჩანაწერი. მოვიტანთ ერთ ადგილს: “რამდენად
გამართლებულად მიგანიათ ჟურნალ “პატიმართა სამქოს“ დაარ-
სება?” “მივესალმები ამ ჟურნალის დაარსებას, პატიმართა
შორის უდავოდ არსებობს რეალური მოთხოვნილება ასეთი ჟურ-
ნალის არსებობისა, რომელიც პირუთვნელად ასახავს პატიმართა
ყოფას, მათ ადამიანურ უფლებებს, სულიერ მოთხოვნებს, ადამი-
ანი ადამიანად უნდა დარჩეს, სადაც არ უნდა იმყოფებოდეს იგი.
ჩემი აზრით, ჟურნალში უმთავრესი ადგილი უნდა დაიკავოს
ციხეებსა და შრომა-გამასწორებელ დაწესებულებებში დღევ-
ანდელ დღეს არსებული მდგომარეობის შეუღლამაზებელმა
ასახვამ. სათქმელი, უნდა ითქვას, რათა რეალურად წარმოჩინდეს
ამ სისტემის ჩრდილოვანი მხარეები“.

კაბუომის მოძრაობა

ეს მოძრაობა სხვადასხვა ქვეყნის მეცნიერთა მოძრაობაა მშე-
იდობის, განიარაღებისა და საერთაშორისო უშიშროების უზრუ-
ნველყოფისათვის. მოძრაობას დასაბამი მიეცა 1955 წლის
ივლისში, როდესაც თერთმეტმა ცნობილმა მეცნიერმა, მათ შო-
რის ალბერტ აინშტაინმა, ბერტრან რასელმა და სხვებმა, მოწო-
დებით მიმართეს მსოფლიოს მეცნიერებს - ხმა აემაღლებინათ

ატომური ენერჯის სამხედრო მიზნით გამოყენების წინააღმდეგ და მოუწოდეს მათ შეკრებილიყვნენ კონფერენციაზე ატომური ომის საფრთხის საკითხების განხილვისთვის. ამ მანიფესტს შეუერთდა ფრედერიკ უოლიოპკიური.

1957 წლის ივლისში პაგუოში (კანადა) მოიწვიეს მეცნიერთა პირველი საერთაშორისო კონფერენცია. იგი ჩატარდა ამერიკელი მრეწველისა და საზოგადო მოღვაწის, მოძრაობის ერთ-ერთი ინიციატორის საიროს იტონის მამულში. კონფერენციის მუშაობაში მონაწილეობდა 10 ქვეყნის 22 მეცნიერი. მათ დააფუძნეს მუდმივი კომიტეტი. მას შემდეგ კონფერენციები იმართება ყოველწლიურად. კონფერენციებზე იხილავენ მეცნიერების უმნიშვნელოვანეს საკითხებს, მშვიდობის, განიარაღებისა და უშიშროების პრობლემებს. კონფერენციის მასალები, რეკომენდაციებთან ერთად, ეგზავნებათ მთავრობათა მეთაურებს და გაეროს გენერალურ მდივანს.

პაგუოშის მოძრაობა დიდ როლს ასრულებს მეცნიერების სხვადასხვა დარგის წარმომადგენელთა დაახლოებასა და მათ შორის ურთიერთობის განვითარებაში.

პაგუოშის მოძრაობას არა აქვს წესდება. მის წევრებად მიჩნეული არიან მეცნიერთა ეროვნული ჯგუფები, აგრეთვე ამა თუ იმ კონფერენციაზე მიწვეული მეცნიერები. კონფერენციები ტარდება წელიწადში ერთხელ ან ორჯერ დახურულად, რათა დისკუსია სრულიად თავისუფალი იყოს.

მოძრაობას სათავეში უდგას პაგუოშის საბჭო, რომელიც იკრიბება წელიწადში 1-2-ჯერ, საბჭო შედგება 27 წევრისაგან. ის აღმასრულებელი ორგანოა, მთლიანად განაგებს მოძრაობის მიმდინარე საქმეებს; ამასთან, შეიმუშავებს მოქმედების პროგრამას, განსაზღვრავს მუშაობის ძირითად მიმართულებებს, ადგენს კონფერენციის მონაწილეთა წრეს, რეგულარული კონტაქტი აქვს მოძრაობის ეროვნულ ჯგუფებთან.

მოძრაობას მჭიდრო კავშირი აქვს იუნესკოსა და გაეროს სხვა სპეციალიზებულ დაწესებულებებთან. ამ საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლები მონაწილეობენ პაგუოშის კონფერენციაში, როგორც მეთვალყურეები.

პაგუოშის შტაბ-ბინა ლონდონშია (დიდი ბრიტანეთი).

პოლიტიკურ მეცნიერებათა საერთაშორისო ასოციაცია

პოლიტიკურ მეცნიერებათა საერთაშორისო ასოციაცია საერთაშორისო სამეცნიერო ორგანიზაციაა. იგი შეიქმნა 1949 წელს, იუნესკოს ინიციატივით და მოქმედებს მისი მფარველობით. ასოციაცია წარმოდგენილია სოციალურ მეცნიერებათა საერთაშორისო საბჭოში. ორბანიზაციის მიზანია: “პოლიტიკურ მეცნიერებათა განვითარებისთვის ხელშეწყობა მთელს მსოფლიოში“ ეროვნული ასოციაციების უმეტესსა და მათი საქმიანობის გააქტიურების გზით, პოლიტიკურ მეცნიერებათა დარგში მიღწევათა შესახებ ინფორმაციის გავრცელება, სამეცნიერო კონფერენციების ჩატარება, პოლიტიკურმეცნიერებათა სპეციალისტებს შორის პირადი კონტაქტის დამყარება. ასოციაციის საქმიანობის ძირითადი ფორმაა პოლიტიკურ მეცნიერებათა საერთაშორისო კონგრესები-სა და ყოველწლიური “მრგვალი მაგიდების“ მოწყობა.

პოლიტიკურ მეცნიერებათა საერთაშორისო ასოციაციის წევრობის სამი კატეგორიაა: კოლექტიური (ეროვნული ასოციაციები), ინდივიდუალური და მიერთებული წევრები (ორგანიზაციები, რომლებიც იმავე მიზნებს ისახავენ, რასაც პოლიტიკურ მეცნიერებათა საერთაშორისო ასოციაცია. ასოციაციის შემადგენლობაშია 40 ქვეყნის პოლიტიკურ მეცნიერებათა ეროვნული ასოციაცია, 60-ზე მეტი ქვეყნის ინდივიდუალური წევრი, 200-ზე მეტი წევრი ეროვნული უნივერსიტეტები და კვლევითი ინსტიტუტები, აგრეთვე ინდივიდუალური წევრები.

პოლიტიკურ მეცნიერებათა საერთაშორისო ასოციაციის უმაღლესი ორბანოა საბჭო, რომელიც შედგება ეროვნული ასოციაციების წარმომადგენლებისგან, აგრეთვე ინდივიდუალური წევრებისგან, რომლებსაც ნიშნავს აღმასრულებელი კომიტეტი იმ ქვეყნებიდან, სადაც არ არიან კოლექტიური წევრები. იგი სამი წლით ირჩევს პრეზიდენტს და აღმასკომს 16 წევრის შემადგენლობით. საბჭოს სესიები ტარდება სამ წელიწადში ერთხელ.

სესიებს შორის პერიოდში ასოციაციის საქმიანობას წარმართავს აღმასრულებელი კომიტეტი, პრეზიდენტი და ვიცე-პრეზიდენტები, რომლებსაც საბჭო ირჩევს.

პოლიტიკურ მეცნიერებათა საერთაშორისო ასოციაცია გამოსცემს ყურნალსა და ყოველწლიურ ბიბლიოგრაფიულ კრებულს. ასოციაციის სამდივნო ბრიუსელშია (ბელგია).

გაეროს კვალიფიკაციის ამაღლებისა და სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი

გაეროს კვალიფიკაციის ამაღლებისა და სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი შეიქმნა 1965 წლის 24 მარტს. იგი დაარსდა, როგორც გაეროს ავტონომიური ორგანო. მისი მიზნებია: ამაღლოს გაეროს სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის ეფექტიანობა ისეთი მთავარი მიზნების მიღწევის საქმეში, როგორცაა მსოფლიოში მშვიდობა და უშიშროება, ეკონომიკური და სოციალური პროგრესი; უზრუნველყოს ხელსაყრელი პირობები კვალიფიკაციის ამაღლებისათვის და იმ ყველაზე მნიშვნელოვანი კვლევითი პროექტებისათვის, რომლებიც ამ მთავარი მიზნის მიღწევას შეუწყობენ ხელს.

ინსტიტუტი ხელმძღვანელობს გაეროს წესდებით, აგრეთვე იმ დადგენილებებით, რომლებსაც იღებენ გაეროს გენერალური ასამბლეა, უშიშროების საბჭო და ეკონომიკური და სოციალური საბჭო. წესდების შესაბამისად (მუხლი 62), ეკონომიკური და სოციალური საბჭო: "უფლებამოსილია მოაწყოს გამოკვლევა და შეადგინოს მოხსენებანი საერთაშორისო საკითხებზე ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურის, განათლების, ჯანმრთელობის დაცვის დარგში და ამგვარ საკითხებზე ან შეაგულიანოს საამისოდ სხვები, აგრეთვე ყოველ ამ საკითხებზე მისცეს რეკომენდაციები გენერალურ ასამბლეას, ორგანიზაციის წევრებს და დაინტერესებულ სპეციალიზებულ დაწესებულებებს".

კვალიფიკაციის ამაღლებისა და სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი ექვემდებარება გაეროს გენერალურ ასამბლეას და ეკონომიკურ და სოციალურ საბჭოს.

სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის აქტიური თანამშრომლობით მომზადდა და წარედგინა გენერალურ ასამბლეას უმნიშვნელოვანესი კონვენციები, საერთაშორისო პაქტები და შეთანხმებები. მათი მიღება მნიშვნელოვანი მოვლენაა საერთაშორისო ცხოვრებაში.

საერთაშორისო რეგიონული ორგანიზაციები

გაეროს წესდება განასხვავებს უნივერსალურ და რეგიონულ საერთაშორისო ორგანიზაციებს. წესდების 52-ე მუხლის მიხედვით:

1. ეს წესდება ოდნავადაც არ უშლის ხელს იმას, რომ არსებობდეს რეგიონალური შეთანხმებანი ან ორგანოები საერთაშორისო მშვიდობისა და უშიშროების დაცვის საკითხების გადასაწყვეტად, რომლებიც რეგიონალურ მოქმედებას შეესაბამებინ, იმ პირობით, რომ ასეთი შეთანხმებანი ან ორგანოები და მათი მოქმედებანი შეესაბამება ორგანიზაციების მიზნებს და პრინციპებს.
2. ორგანიზაციის წევრებმა, რომლებმაც ასეთი შეთანხმებები დადეს ან რომლებიც ისეთ ორგანოებს წარმოადგენენ, ყოველი ძალა უნდა იხმარონ ადგილობრივ დავათა მშვიდობიანი გადაწყვეტის მისაღწევად ასეთ რეგიონულ შეთანხმებათა ან ასეთ რეგიონალურ ორგანოთა მეშვეობით, ვიდრე ეს დავები უშიშროების საბჭოს გადაცემოდეს.
3. უშიშროების საბჭომ ხელი უნდა შეუწყოს იმას, რომ განვითარდეს გამოყენება ადგილობრივ დავათა მშვიდობიანი გადაწყვეტისა ასეთ რეგიონალურ შეთანხმებათა ან ასეთ რეგიონალურ ორგანოთა მეშვეობით, ან დაინტერესებულ სახელმწიფოთა ინიციატივით, ან თავისი საკუთარი ინიციატივით“¹.

რეგიონულ საერთაშორისო ორგანიზაციებს მნიშვნელოვანი ადგილი აქვთ დათმობილი გაეროს წესდებასა და სხვა დოკუმენტებში. მას ეძღვნება გაეროს წესდების მერვე თავი “რეგიონალური შეთანხმებანი“.

უნივერსალურ საერთაშორისო ორგანიზაციებს მიეკუთვნებიან ისეთი ორგანიზაციები, რომელთა მიზანია საერთაშორისო თა-

¹ ლევან ალექსიძე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 1985, გვ. 120.

ნამშრომლობის სხვადასხვა საკითხის მოწესრიგება მსოფლიოს ყველა ან თითქმის ყველა სახელმწიფოს მონაწილეობით.

რეგიონული საერთაშორისო ორგანიზაციები მოიცავენ ბარაკოული ბაობრაფიული რეგიონის სახელმწიფოებს და ამ რეგიონის უშიშროების, კოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური და სხვა პრობლემების გადაწყვეტის მიზნებს ემსახურებიან.

რეგიონული საერთაშორისო ორგანიზაციები განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან კომპეტენციის მიხედვით. ზოგად საერთაშორისო ორგანიზაციას მიეკუთვნება ის ორგანიზაცია, რომლის მიზანია საკითხთა ფართო სპექტრის რეგლამენტაცია, ხოლო სპეციალური კომპეტენციის მქონე ორგანიზაცია ვიწრო, სპეციალური დანიშნულების საკითხების მოწესრიგებას ემსახურება.

გაერო ფართო თანამშრომლობას ეწევა რეგიონულ საერთაშორისო ორგანიზაციებთან. გაეროს წესდების თანახმად: “უშიშროების საბჭო ყოველთვის სრულად უნდა იყოს ინფორმირებული რეგიონალურ შეთანხმებათა ძალით ან რეგიონალური ორგანიზაციის მიერ საერთაშორისო მშვიდობისა და უშიშროების დასაცავად წამოყენებული ან დასახული მოქმედების შესახებ“ (მუხლი 54).

რეგიონული საერთაშორისო ორგანიზაციები წყვეტენ ქვეყნებს შორის პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული, სავაჭრო, სამეცნიერო, საბაჟო და სხვა ურთიერთობების გაფართოებისა და განვითარების საკითხებს.

მსოფლიო საზოგადოებრიობამ აღიარა ისეთი რეგიონული ორგანიზაციები, როგორცაა ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია, ევროპის კავშირი, ევროპის საბჭო, ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაცია (ნატო), ამერიკის სახელმწიფოთა ორგანიზაცია, არაბულ სახელმწიფოთა ლიგა, აფრიკის ერთობის ორგანიზაცია, დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობა და მრავალი სხვა.

რეგიონულ ორგანიზაციას არა აქვს უფლება გამოიყენოს შეიარაღებული ძალა, თუ ამას არ მოითხოვს გაეროს უშიშროების საბჭო (მუხლი 53). მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუ ორგანიზაციის წევრები სხვა სახელმწიფოს შეიარაღებული აგრესიის ობიექტი გახდებიან, მათ უფლება აქვთ გამოიყენონ ორგანიზაციის მთელი ძალა აგრესორის უკუსაგდებად, რის შესახებაც ატყობინებენ უშიშროების საბჭოს. გაეროს წესდებაში ნათქვამია:

“უშიშროების საბჭო გამოიყენებს, სადაც ეს მართებული იქნება, ასეთ რეგიონალურ შეთანხმებებს ან ორგანოებს იძულებითი მოქმედებისთვის თავისი ხელმძღვანელობით, მაგრამ უშიშროების საბჭოს რწმუნებულებათა გარეშე არავითარი იძულებითი მოქმედებისადმი მიმართვა არ დაიშვება ამ რეგიონალურ შეთანხმებათა ძალით ან რეგიონალური ორგანოების მიერ“¹.

რეგიონული ორგანიზაცია მოცემული რეგიონის ეროვნული სახელმწიფოების სამთავრობათაშორისო და არასამთავრობათაშორისო საზოგადოებების, ასოციაციების ბაერთიანებაა, რომელსაც საფუძვლად უდევს დამფუძნებელი აქტი (წესდება, პროგრამა და სხვა). წესდება განსაზღვრავს სამთავრობის რეგიონული ორგანიზაციის მიზნებს, კომპეტენციას, მუშაობის ძირითად მიმართულებებს, ხელმძღვანელ ორგანოთა სისტემის ფორმირების წესებს და სხვა.

რეგიონული საერთაშორისო ორგანიზაციები იყოფა ორ ჯგუფად - სამთავრობათაშორისო და არასამთავრობათაშორისო ორგანიზაციებად. მათი მიზნები შეესაბამება საერთაშორისო სამართლის მოთხოვნებს.

ამ თავში ნახვენებია რეგიონული საერთაშორისო ორგანიზაციების მუშაობის მასშტაბები, მათი ადგილი და მნიშვნელობა საერთაშორისო ორგანიზაციების სისტემაში.

ევროპის საბჭო ✕

ევროპის საბჭო შეიქმნა 1949 წლის 5 მაისს ლონდონში, სტატუსით, რომელიც ხელმოწერილი იქნა ათი ევროპული სახელმწიფოს საგარეო საქმეთა მინისტრის მიერ. ეს სახელმწიფოებია: ბელგია, დანია, საფრანგეთი, ირლანდია, იტალია, ლუქსემბურგი, ნიდერლანდები, ნორვეგია, შვეცია, დიდი ბრიტანეთი.

90-იან წლებამდე ევროპის საბჭოს წევრები, ძირითადად, დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოები იყვნენ, ხოლო პოსტსაბჭოურმა პროცესებმა მის წევრობაზე დიდი გავლენა იქონია. წევრთა რიცხვი შექმდებოდად გაიზარდა: უნგრეთი, პოლონეთი, ბულგარეთი,

¹ ლევან ალექსიძე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 1985. გვ. 120.

ესტონეთი, ლიტვა, ლატვია, სლოვენია, ჩეხეთი, სლოვაკეთი და რუმინეთი. 1995 წლის მარტში ევროპის საბჭოში უკვე 34 წევრი სახელმწიფო იყო.¹

დღეს ევროპის საბჭოში გაერთიანებულია 41 სახელმწიფო: ანდორა, ავსტრია, ბელგია, ბულგარეთი, კვიპროსი, ჩეხეთი, დანია, ესტონეთი, ფინეთი, საფრანგეთი, გერმანია, საბერძნეთი, საქართველო, უნგრეთი, ისლანდია, ირლანდია, იტალია, ლიხტენშტეინი, ლიტვა, ლატვია, ლუქსემბურგი, მალტა, ჰოლანდია, ნორვეგია, პოლონეთი, პორტუგალია, რუმინეთი, სან-მარინო, სლოვაკეთი, სლოვენია, ესპანეთი, შვედეთი, შვეიცარია, თურქეთი, დიდი ბრიტანეთი, მოლდოვა, ალბანეთი, მაკედონიის რესპუბლიკა, უკრაინა, რუსეთი, ხორვატია. სპეციალური სტუმრის სტატუსით სარგებლობენ შემდეგი ქვეყნები: ბელორუსია, ბოსნია-ჰერცეგოვინა.

ევროპის საბჭოს წესდების თანახმად, ამ ორგანიზაციის წევრი შეიძლება გახდეს ნებისმიერი ევროპული სახელმწიფო, რომელიც ცნობს კანონის უზენაესობას, სადაც დაცული და გარანტირებულია ადამიანის უფლებები და თავისუფლებები. ევროპის საბჭოს ფუნქციების ძირითადი სფეროებია: ადამიანთა უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის საკითხები, ჰუმანიტარული და ეკონომიკური თანამშრომლობა, კულტურისა და ეკოლოგიის საკითხები.

ევროპის საბჭოს სტატუსი ძალაში შევიდა 1949 წლის 3 აგვისტოს, შვიდი სახელმწიფოს მიერ რატიფიკაციის შემდეგ. სტატუსს დართული აქვს ადამიანის უფლებების კონვენცია, რომელიც 1950 წელს მიიღო ევროპის საბჭომ.

სტატუსის ძირითადი დებულებებია:

1. სახელმწიფოები ერთგულნი რჩებიან იმ სულიერი და მორალური პრინციპებისა, რომლებიც მათი ხალხების საზოგადოებრივი შემკვიდრობაა და ადამიანთა უფლებების, პოლიტიკური თავისუფლებისა და კანონის უზენაესობის

¹ ლევან ბოძაშვილი, ევროპის საბჭო და ადამიანის უფლებების დაცვა, 1998, გვ. 14.

- ნამდვილი წყაროა. ეს უფლებები წარმოადგენენ დემოკრატიის საფუძვლებს.
2. ევროპის საბჭოს მიზანია მიაღწიოს უფრო დიდ ერთობას მის წევრებს შორის, უსაფრთხოების მიზნებისა და იმ იდეების რეალიზებისათვის, რომლებიც საზოგადოებრივი შემკვიდრების და მათი ეკონომიკური და სოციალური პროგრესის უზრუნველმყოფნი არიან.
 3. ეს მიზანი მიიღწევა ევროპის საბჭოს ორგანოების მეშვეობით, ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურულ, სამეცნიერო, იურიდიულ და ადმინისტრაციულ სფეროში საზოგადოებრივი საქმიანობის და ადამიანის ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვისა და შემდგომი განვითარების გზით.
 4. ეროვნულ თავდაცვასთან დაკავშირებული საკითხები არ განიხილება ევროპის საბჭოს ფარგლებში.
 5. ევროპის საბჭოს იურისდიქციის ქვეშ მყოფმა ყოველმა წევრმა უნდა აღიაროს კანონის უზენაესობა, ადამიანის ძირითადი უფლებები და თავისუფლებები და კეთილსინდისიერად და ნაყოფიერად ითანამშრომლოს საბჭოს მიზნების რეალიზაციისათვის;
 6. ევროსაბჭოს ორგანოებია:
 - ა) მინისტრთა კომიტეტი;
 - ბ) საკონსულტაციო ასამბლეა.

ორივე ორგანოს ემსახურება ევროპის საბჭოს სამდივნო.
 7. ევროპის საბჭოს შტაბ-ბინა განლაგებულია სტრანს-ბურში.
 8. ევროპის საბჭოს ოფიციალური ენებია ინგლისური და ფრანგული.
 9. მინისტრთა კომიტეტი აწარმოებს საქმიანობას, რომელსაც მოითხოვს ევროპის საბჭოს მიზნები. იგი მოიცავს კონვენციებისა და შეთანხმებების დადებას და მთავრობების მიერ საერთო პოლიტიკის მიღებას წევრთა განსაკუთრებული საქმიანობის შესაბამისად. მინისტრთა კომიტეტი საკონსულტაციო ასამბლეის სესიებს წარუდგენს თავის ანგარიშებს, შესაბამისი დოკუმენტების თანხლებით.
 10. საკონსულტაციო ასამბლეა ევროპის საბჭოს სათათბირო ორგანოა. იგი განიხილავს მის კომპეტენციაში შემავალ საკითხებს სტატუსის თანახმად.

11. გაერთიანებული კომიტეტი შედგება თორმეტი წევრისაგან, აქედან ხუთი მინისტრთა კომიტეტის, ხოლო შვიდი საკონსულტაციო ასამბლეის წარმომადგენელია. იგი დაარსდა 1951 წელს და კოორდინატორის ფუნქცია აკისრია.
12. სამდივნო და გენერალური მდივანი.
13. კომისიები და ადამიანის უფლებათა სასამართლო.

ევროპის საბჭოში მოქმედებენ ექსპერტთა კომიტეტები, რომლებიც ანგარიშვალდებული არიან მინისტრთა კომიტეტის წინაშე განათლების, ჯანმრთელობის, კულტურის, ადამიანის უფლებების, სოციალური პროგრამების განვითარების და სხვა საკითხებში და თავის დასკვნებს რეკომენდაციების სახით წარადგენს მინისტრთა კომიტეტის წინაშე. ასამბლეა მსჯელობს და რეკომენდაციებს ადგენს ნებისმიერ საკითხზე, ევროპის საბჭოს მიზნებისა და შესაძლებლობების ფარგლებში. იგი აგრეთვე განიხილავს და რეკომენდაციებს ადგენს ნებისმიერ საკითხზე, რომელიც მას გადაეცემა მინისტრთა კომიტეტის მიერ მისი შეხედულებისამებრ.¹

ევროპის საბჭო სამთავრობათაშორისო თანამშრომლობის ინსტიტუტია. ის იღებს გადაწყვეტილებებს, კონვენციებს და მათ კანონის ძალას აძლევს იმ ქვეყნებში, სადაც ხდება მათი რატიფიცირება.

ევროპის საბჭომ მიიღო 150-ზე მეტი კონვენცია. ამათგან ყველაზე მნიშვნელოვანია: ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპის კონვენცია (1950 წელი), ევროპის კულტურის კონვენცია (1957 წელი), ევროპის სოციალური ქარტია (1961 წელი), კონვენცია მსჯავრდებულ პირთა გადაცემის შესახებ (1983 წელი), წამების, არაადამიანური მოპყრობისა და უკანონოდ მსჯავრის დადებისაგან დაცვის ევროპის კონვენცია (1987 წელი) და სხვა.

ევროპის საბჭოს დღევანდელი სტრუქტურა:

მინისტრთა კომიტეტი, რომელიც შედგება წევრი სახელმწიფოების საგარეო საქმეთა მინისტრებისაგან. სხდომები ტარდ-

¹ ევროპის საბჭოს სტატუსი, 1949 წლის 5 მაისი. იხილეთ წიგნში: "საერთაშორისო ორგანიზაციები", წიგნი I, გვ. 48-60.

ება წელიწადში ორჯერ სტრასბურგში, ხოლო ყოველთვიურად - ევროპის საბჭოსთან აკრედიტებული მუდმივი წარმომადგენლობების დონეზე. გადაწყვეტილებების მიღება ხდება კონსენსუსის საფუძველზე.

საპარლამენტო ასამბლეა ეროვნული პარლამენტების 236 წევრისაგან შედგება და წარმოადგენს სათათბირო ორგანოს. ასამბლეა იკრიბება წელიწადში ოთხჯერ და იღებს გადაწყვეტილებებს ხმათა უმრავლესობით. საპარლამენტო ასამბლეა თავისუფალი საქმიანობისას ეყრდნობა სხვადასხვა კომიტეტის მუშაობის შედეგად მიღებულ მონაცემებს.

მინისტრთა კომიტეტსა და საპარლამენტო ასამბლევას მუშაობაში ეხმარება გენერალური სამდივნო.

ევროპის საბჭოს ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა ევროპის შუა, აღმოსავლეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ქვეყნებში რეფორმების პროცესის მხარდაჭერა და მათი დანქარება.

ამ მიმართულებით ევროპის საბჭოში შეიქმნა მნიშვნელოვანი დაწესებულებები:

1. ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპის კომისიისა და ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპის სასამართლოს ნაცვლად, 1994 წლის 29 ივლისს, შეიქმნა მუდმივმოქმედი ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპის სასამართლო;
2. ევროპის ახალგაზრდობის ცენტრი;
3. წამების, არაადამიანური მოპყრობისა და უკანონო მსჯავრის დადებისაგან დაცვის კომისია.

ევროპის საბჭოს 1961 წლის კონვენციის თანახმად, შეიქმნა კულტურული თანამშრომლობის საბჭო. იგი აერთიანებს კულტურის სფეროში ექსპერტებს და კულტურის ფონდის ადმინისტრაციულ აპარატს. ეს ორგანოები ევროპის საბჭოს დაქვემდებარებაში 1959 წელს გადავიდნენ.

კულტურული თანამშრომლობის საბჭოს საქმიანობა ემყარება განათლების ერთიანი სისტემის განვითარებას, ეროვნული განათლების სისტემათა დემოკრატიზაციის გზით. იგი შედგება ევროპის საბჭოს წევრი თვრამეტი მხარისა და ფინეთის, პორტუგალიის, ესპანეთისა და ვატიკანისაგან. მის დაქვემდებარებაშია სამი მუდმივმოქმედი კომიტეტი. ყოველ ორ წელიწადში ერთხელ კონფერენციაზე იკრიბებიან წევრი სახელმწიფოების განათლების მინისტრები

ერთიანი პოლიტიკის, პრობლემებისა და უპირატესობების შესამუშავებლად. სისტემა ითვალისწინებს განათლებისა და კულტურის სფეროში ინფორმაციის, დოკუმენტაციისა და ევროპაში არსებული გამოცდილების გაცვლა-გაზიარებას.

ევროპის საბჭოში 1962 წელს შეიქმნა ბუნებისა და გარესამყაროს დაცვის სპეციალური კომიტეტი. მისი ამოცანებია:

1. ბუნების დაცვა, ბუნებრივი რესურსების მართვა;
2. თანამშრომლობა რეგიონალურ დაბეზმვაში;
3. ევროპის არქიტექტურული მემკვიდრეობის დაცვა და ძალაქების დაბეზმვის უზრუნველყოფა.

ევროპის საბჭოსთან შექმნილია ევროპის ახალგაზრდობის ცენტრი და ევროპის ახალგაზრდობის ფონდი, ევროპის ინფორმაციული ცენტრი; ჯანმრთელობის დაცვის ევროპული კომიტეტი; ევროპის ფარმაკოლოგთა კომისია; მეცნიერებისა და ტექნიკის კომიტეტი; ევროპის მეცნიერულ ურთიერთობათა გაერთიანებული კომიტეტი და სხვა. მათი შტაბ-ბინები სტანსბურგშია.

1997 წლის 10-11 ოქტომბერი. საფრანგეთის ერთ-ერთ ულამაზეს და მყუდრო ქალაქ სტრასბურგში გაიმართა ევროსაბჭოს წევრი და სპეციალური სტუმრის სტატუსის მქონე ქვეყნების სახელმწიფოთა მეთაურების უმაღლესი დონის შეხვედრა.

სტრასბურგის შეხვედრა იმ გადაწყვეტილებათა ლოგიკური გაგრძელება იყო, რომლებიც ვენის სამიტზე მიიღეს, თუმცა, დოკუმენტების თვისებრივი მასშტაბურობითა და სიღრმით, სტრასბურგის ფორუმი მაინც ახალი დონე, ახალი ეტაპი იყო.

სამიტზე აშკარად გამოჩნდა, რომ ევროპაში ადამიანის უფლებების დაცვის სფეროში სტანდარტების გარკვეული დონე დამკვიდრდა. ამის დასტურია, ევროპის საბჭოს ინიციატივით სრულად უპრეცედენტო ინსტანციის - ევროპის ადამიანის უფლებათა მუდმივმოქმედი ერთიანი სასამართლოს დაფუძნება. იგი სრულად პასუხობს ევროპაში დემოკრატიული სივრცის ზრდით გამოწვეულ ამოცანებს. საქართველოს პრეზიდენტის შეფასებით:

“არა მარტო დეკლარირების თვალსაზრისით, არამედ გარანტიების დაცვით ევროპა დგება ადამიანის უფლებების დაცვის ავანგარდში“.¹

ევროპის საბჭოს მეორე სამიტმა მიიღო შემაჯამებელი დეკლარაცია. სამიტმა მთლიანად დაუჭირა მხარი ევროპის საბჭოს, რომელიც ზრდის თავის წვლილს ევროპის შეკავშირების, სტაბილურობისა და უშიშროების საქმეში. მიესალმა, რა ევროსაბჭოს თანამშრომლობის განვითარებას სხვა ევროპულ და ტრანსატლანტიკურ ორგანიზაციებთან, განსაკუთრებით ევროპის კავშირთან და ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციასთან, განაცხადა შემდეგი:

1. ევროპაში სტაბილურობას ხელს უწყობს ადამიანის უფლებათა დაცვა და პლურალისტური დემოკრატიის განმტკიცება;
2. ვიღებთ გადაწყვეტილებას უფრო მტკიცედ დავიცვათ ადამიანის უფლებები, უზრუნველყოთ ჩვენი ინსტიტუტების უნარი, ქმედითად იცავდნენ პიროვნების უფლებებს ევროპის მასშტაბით;
3. მოვუწოდებთ, ყველგან გაუქმდეს სიკვდილით დასჯა და ამის მოლოდინით დაბეჯითებით მოვითხოვთ ევროპაში სიკვდილის განაჩენის აღსრულებაზე მოქმედი მონატორიუმების შენარჩუნებას;
4. გამოვთქვამთ ჩვენს გადაწყვეტილებას, განვამტკიცოთ წამებისა და არაადამიანური, ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის თავიდან აცილებისა და აღმოფხვრის მექანიზმები;
5. მოვუწოდებთ გააქტიურდეს ბრძოლა რასიზმის, ქსენოფობიის, ანტიმემიტობისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ;
6. ვაცხადებთ, რომ გადაწყვეტილი გვაქვს გავაძლიეროთ თანამშრომლობა ყველა იმ პირის დაცვის საქმეში, რომლებიც ეროვნულ უმცირესობებს ეკუთვნიან;
7. ვაღიარებთ ადგილობრივი დემოკრატიის ინსტიტუტების ფუნდამენტურ როლს ევროპაში სტაბილურობის შენარჩუნების საქმეში;
8. ვიღებთ გადაწყვეტილებას, კვლავაც აქტიურად დავუჭიროთ მხარი ყველა წევრ სახელმწიფოში დემოკრატიულ განვითარებას და გავაძლიეროთ ჩვენი ძალისხმევა ევროპის მას-

¹ გაზეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1997 წლის 16 ოქტომბერი.

შტაბით საერთო სამართლებრივი სტანდარტების სივრცის შესაქმნელად;

9. ვიღებთ გადაწყვეტილებას, გამოგნახოთ საშუალება, საერთო ძალით გავცეთ პასუხი კორუფციის, ორგანიზებული დამნაშავეობის და ნარკოტიკების უკანონო ბრუნვის ზრდით გამოწვეულ სირთულეებს მთელი ევროპის მასშტაბით;
10. ვიღებთ გადაწყვეტილებას, გავააქტიუროთ თანამშრომლობა ბავშვების სამართლებრივი დაცვის გაძლიერების მიზნით;
11. ვადასტურებთ ჩვენს გადაწყვეტილებას, ვიბრძოლოთ ქალების მიმართ ძალადობის და სექსუალური ექსპლოატაციის ყველა ფორმის წინააღმდეგ.¹

1997 წლის 10-11 ოქტომბერს სტრასბურგში შეკრებილმა სახელმწიფოთა და მთავრობათა მეთაურებმა დასახეს წევრ ქვეყნებში დემოკრატიული სტაბილურობის განმტკიცებისათვის გათვალისწინებული “მოქმედების გეგმა“ და ამ მიზნით განსახედვრეს ოთხი ძირითადი მიმართულება, სადაც შეიძლება პროგრესის მიღწევა და პრაქტიკული ზომების მიღება, აგრეთვე მეხუთე მიმართულება - სტრუქტურული რეფორმები. ეს მიმართულებებია:

1. დემოკრატიის და ადამიანის უფლებების;
2. სოციალური უპასუხობა;
3. მოქალაქეთა უსაფრთხოება;
4. დემოკრატიული ღირებულებანი და კულტურული მრავალფეროვნება.

1996 წლის 14 ივლისს საქართველომ გააკეთა განაცხადი ევროპის საბჭოში გაწევრიანების თაობაზე. 1996 წლის 11 სექტემბერს მინისტრთა კომიტეტმა თხოვნით მიმართა საპარლამენტო ასამბლეას, რათა მას გამოეთქვა მოსახრება ამ განაცხადთან დაკავშირებით.

საქართველოს პარლამენტმა მიმართა საგანგებო სტუმრის სტატუსის მოსაპოვებლად საპარლამენტო ასამბლეას 1993 წლის 4 მარტს და 1996 წლის 26 მაისს მიიღო ეს სტატუსი.

¹ გასული “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1997 წლის 14 ოქტომბერი.

1996 წლიდან საქართველო მონაწილეობს ევროპის საბჭოს სამთავრობათაშორისო თანამშრომლობისა და დახმარების პროგრამების ჩარჩოებში ჩატარებულ სხვადასხვა ღონისძიებაში, ხოლო 1996 წლიდან სპეციალური სტუმრის სტატუსით საქართველოს დელეგაცია მონაწილეობდა საპარლამენტო ასამბლეის და მისი კომიტეტების მუშაობაში.

1999 წლის 27 იანვარს, ევროსაბჭოს საპარლამენტო ასამბლეამ ერთსულოვნად დაუჭირა მხარი ევროსაბჭოში საქართველოს გაწევრიანებას. ამავე წლის 27 აპრილს სტრასბურგში, ევროპის სასახლეში გაიმართა საზეიმო ცერემონიალი საქართველოს ევროპის საბჭოში გაწევრიანებასთან დაკავშირებით. საქართველო ევროპის საბჭოს 41-ე წევრი ქვეყანა გახდა.

ევროსაბჭოს ბენეფიციარული მდივანი დანიელ ტარშინი: “რამდენიმე წუთში ამ შენობის წინ აღიმართება საქართველოს დროშა, რომელიც ქართულ ფერებს შეიტანს ევროპის ეროვნულ ფერებში. ეს ძალზე მნიშვნელოვანი მოვლენაა ევროპისათვის, მოვლენა, რომელიც ერთი ნაბიჯით გვაახლოებს ევროპის საბჭოს დამაარსებელთა თავდაპირველ იდეასთან - გაეერთიანებინათ მთელი ევროპა დემოკრატიული ერების ერთ ოჯახად. კეთილი იყოს ქართველი მეგობრების შემობრძანება ჩვენს ოჯახში“.

საქართველოს პრეზიდენტი ივანე ბავუაშვილი:

“დღეს აღსრულდა ყველა დროის, ყველა თაობის ქართველთა ოცნება - საქართველო დიდი ევროპის ბინადარი გახდა. მადლობა შენ, უფალო, საუკუნეთა და ათასწლეულთა ოცნება რომ აუხდინე ჩემს ხალხს. ჩვენი მრავალჭირგამოვლილი სამშობლოსათვის ევროპული ოჯახის წევრობა გულისხმობს, როგორც ადამიანის უფლებებისა და ეროვნულ უმცირესობათა უფლებების დაცვას, ასევე საკუთარ სახელმწიფოში სუვერენული ძალმოსილებებისა და რეალური დამოუკიდებლობის ყოველდღიურ დადასტურებას, ვინაიდან ევროპული თანამეგობრობა თავისუფალ ერთა კავშირია“.¹

¹ გაზეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1999 წლის 28 აპრილი.

ეპროპის კავშირი

ეპროპის კავშირის ფესვები პარიზის 1952 წლის ხელშეკრულებაში ძევს, რომელმაც ეპროპის ქვანახშირისა და ფოლადის გაერთიანება დააფუძნა. ასევე შესაბამისად, რომის 1957 წლის ორ ხელშეკრულებაში, რომელთა საფუძველზე ეპროპის ეკონომიკური გაერთიანება და ეპროპის ატომური ენერჯის გაერთიანება შეიქმნა. 1993 წლის 1 ნოემბერს, ეკონომიკური კავშირის ხელშეკრულების ძალაში შესვლამ, ეს ორი გაერთიანება ეპროპის კავშირად გარდაქმნა. 1995 წლის 1 იანვრიდან მოყოლებული ეპროპის კავშირი 15 წევრს აერთიანებს: საფრანგეთი, იტალია, გერმანია, ბელგია, ნიდერლანდები, ლუქსემბურგი (ეპროპის ეკონომიკური გაერთიანების პირველი წევრები), ინგლისი, ირლანდია, დანია (1973), საბერძნეთი (1981), ესპანეთი, პორტუგალია (1986), შვეცია, ფინეთი და ავსტრია (1995).

ეპროპის კავშირის თხუთმეტივე წევრი - სახელმწიფო (8 რესპუბლიკა, 7 კონსტიტუციური მონარქია) დემოკრატიული ქვეყანაა.

ჰოლანდიის ქ. მაასტრიხტში, 1992 წლის 7 თებერვალს, ევროსაბჭოს სხდომაზე ეპროპის გაერთიანების წევრი სახელმწიფოების საგარეო და ფინანსთა მინისტრებმა ხელი მოაწერეს ხელშეკრულებას ეპროპის კავშირის შესახებ. იგი ძალაში შევიდა 1993 წლის 1 ნოემბერს. მასში ნათქვამია: “ამ ხელშეკრულების თანახმად, მონაწილე მხარეები აარსებენ ეპროპის კავშირს... ეს ხელშეკრულება ეპროპის ხალხების მჭიდრო ურთიერთობების ახალი საფეხურია. კავშირის მიერ გადაწყვეტილებების მიღება შეძლებისდაგვარად მოქალაქეთა სურვილის გათვალისწინებით უნდა მოხდეს ... კავშირის ამოცანაა თანასწორუფლებიანობისა და სოლიდარობის საფუძველზე განახორციელოს წევრი სახელმწიფოებისა და მათი მოსახლეობის ურთიერთობები”¹.

ეპროპის კავშირი განვითარების თანამედროვე ეტაპზე 15 დამოუკიდებელი ქვეყნის კავშირია თავიანთი კონსტიტუციებით, კანონებით, საბაჟო და საგადასახადო კანონმდებლობით.

ამ ქვეყნებმა მიღებული ხელშეკრულების საფუძველზე დაადგინეს, რომ ევროკავშირის ნებისმიერი წევრი-სახელმწიფო პოლიტიკური ხასიათის გადაწყვეტილებას მიიღებს მხოლოდ

¹ ანდრო ღვამიჩავა. ევროკავშირი XXI საუკუნის მიჯნაზე, 1998, გვ. 20.

ევროკავშირის სხვა დანარჩენ სახელმწიფოებთან მოლაპარაკების საფუძველზე.

ევროპის კავშირის უმაღლესი დიპლომატიური მდიანი ევროპის სამი დიდი ბაერთიანება: ევროპის ეკონომიკური ბაერთიანება, ევროპის ნახშირისა და ფოლადის ბაერთიანება და ევროპის ატომური ბაერთიანება.

ევროპის კავშირის ფულადი სახსრების შევსების ერთ-ერთი წყაროა შემოსავლები საბაჟოებიდან და მსგავსი საკონტროლო პუნქტებიდან, რომლებშიც ბეგარის აკრეფა ხდება იმ საქონლის მიმოსვლის დროს, რომელიც ევროპის კავშირის არაწევრი - სახელმწიფოებიდან მოედინება (საბაჟოების მსგავს პუნქტებად იგულისხმება აგრადური პროდუქტის საკონტროლო პუნქტები).

ევროპის კავშირის წევრ-სახელმწიფოებში 1995 წლის 26 მარტიდან ძალაში შევიდა კავშირის შიდა საზღვრების თავისუფალი გადალახვის კანონი. გერმანიის, საფრანგეთის და ბენელუქსის სამი ქვეყნის მთავრობებმა 1995 წელს ხელი მოაწერეს შენგენის ხელშეკრულებას. მოგვიანებით ამ ხელშეკრულებას შეუერთდა ავსტრია.

1993 წლის დასაწყისიდან შეიქმნა შიდა ბაზარი. შიდა ბაზარი ის სფეროა, სადაც მთელი ეკონომიკური ცხოვრება მნიშვნელოვანწილად ერთიანი წესებითა და თანაბარი პირობებით მიმდინარეობს.

ერთობლივი შიდაბაზარი არ წარმოიქმნება მხოლოდ იმით, რომ რამდენიმე სახელმწიფო ერთმანეთთან საბაჟოებს გააუქმებს და თავისუფალი ვაჭრობის ზონას ან საბაჟოების კავშირს შექმნის. მათი საზღვრები ასეთ შემთხვევაშიც სახელმწიფოს კონტროლის ქვეშ რჩება და საქონელს, მომსახურებას, კაპიტალსა და პიროვნებებს ერთი სახელმწიფოდან მეორეში თავისუფალი გადაადგილებისა და საცხოვრებელი ადგილის არჩევის, ხოლო ხელოსნებსა და მეწარმეებს თავისუფალი დაფუძნების უფლება არა აქვთ. როდესაც რამდენიმე სახელმწიფო საერთო შიდა ბაზარს ქმნის, ყველა ეს შეზღუდვა უქმდება. ევროკავშირის შიდა ბაზარი 15 სახელმწიფოს მოიცავს.

შიდა ბაზარი არ შემოიფარგლება ევროპის კავშირის საზღვრებით, არამედ მოიცავს ისლანდიას, ნორვეგიასა და ლიხტენშტეინს. ევროკავშირმა და თავისუფალი ვაჭრობის ევროკულმა ასოციაციამ 1994 წლის 1 იანვრიდან შექმნეს ევროპის ეკონომიკური სივრცე. შიდა ბაზარი, 373 მილიონი ადამიანისათვის, თავისი მსყიდველობითი უნარის მიხედვით უდიდესია მსოფლიოში.

თანდათანობით ხორციელდებოდა საერთო ბაზრის შექმნის შემდეგი შეთანხმებები:

1. უნდა გაუქმებულიყო ყველა საბაჟო და რაოდენობრივი შეზღუდვები (თავისუფალი ვაჭრობის ზონა);
2. ამავე დროს იმ ქვეყნებთან ვაჭრობის სფეროში, რომლებიც თავისუფალი ვაჭრობის ზონებს არ მიეკუთვნებიან, უნდა შემოღებულიყო ერთიანი საბაჟო ტარიფი (ასე წარმოიქმნა საბაჟო კავშირი). საბაჟო კავშირი შეიქმნა 1968 წლის 1 ივნისს.
3. უნდა გაუქმებულიყო ყოველგვარი წინააღმდეგობები პიროვნების საქმიანობისა და კაპიტალის თავისუფალი გადაადგილების სფეროში და ყოველივე ამის მარეგულირებელი კანონები, იმდენად უნდა მისადაგებულიყო ერთმანეთთან, წევრი -სახელმწიფოების შიდასახელმწიფოებრივ - სამართლებრივ ნორმებთან, რამდენადაც ეს საერთო ბაზრისთვის იქნებოდა საჭირო.

1986 წელს შემუშავდა, შიდა ბაზრის ფუნქციონირებისათვის, საჭირო სამართლებრივი ნორმატიული საფუძვლები და დადგინდა შიდა ბაზრის ამოქმედების თარიღი: 1992 წლის 31 დეკემბერი. შიდა ბაზრის პირობებში ხორციელდება “ოთხი თავისუფლება“: საძონდის, პიროვნების, მომსახურების, კაპიტალის თავისუფალი გადაადგილება.

საერთო ბაზრის შესაქმნელად საჭირო იყო, ჯერ ერთი, თვალსაჩინო ბარიერების გაუქმება (შლაგბაუმების, სასაზღვრო გადასასვლელების, იმ შენობების, სადაც პასპორტებსა და ნივთებს ამოწმებენ); მეორე, სახელმწიფოებს შორის არსებული უხილავი ზღუდვების დაძლევა.

ევროპის კავშირში ბაზრის განაცხადი ბაკითა-ბული აქვთ შემდეგ სახელმწიფოებს: თურქეთს, კვიპროსს, მალტას, შვეიცარიას, კოლონიას, უნბრეთს.

ევროპის კავშირის მინისტრთა კომიტეტმა, 1964 წლის 5 მაისი - ევროპის საბჭოს დაარსების დღე, გამოაცხადა ევროპის დღედ. იგი ყოველწლიურად აღინიშნება მთელ მსოფლიოში.

ევროპის კავშირი - საერთაშორისო სამართლის დამოუკიდებელი სუბიექტია. იგი აფართოებს საერთაშორისო კავშირებს სხვა ორგანიზაციებთან; სახელმწიფოებთან ხელშეკრულებებში, შეთანხმებებში წარმოადგენს მხარეს; აქვს 100-ზე მეტი საზღვარგარეთული წარმომადგენლობა.

საქართველო 1999 წლის 27 იანვარს გახდა ევროპის საბჭოს წევრი. ეს ძველანას უხსნის გზას ევროპის კავშირისაკენ.

ევროკავშირის ქვეყნების წილი მსოფლიო ეკონომიკაში დაახლოებით 40 პროცენტს შეადგენს, ამერიკის შეერთებული შტატებისა - 30 პროცენტს.¹

ევროკავშირის მმართველობითი ინსტიტუტებია: ევროკავშირის პარლამენტი; ევროკავშირის საბჭო (მინისტრთა საბჭო); ევროკომისია; ევროპის სასამართლო; საანბარიშო პალატა; ეკონომიკისა და სოციალური კომიტეტი; რეგიონალური კომიტეტი.

ევროპის კავშირის პარლამენტი. ევროპარლამენტი ევროპის კავშირის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტია. იგი ერთადერთი საერთაშორისო ორგანიზაციაა, რომლის წევრებიც პირდაპირი საყოველთაო კენჭისყრით არიან არჩეულნი. ევროპარლამენტის არჩევნები ტარდება ევროკავშირის თხუთმეტ წევრ სახელმწიფოში და იგი ევროპის ამ ნაწილის 370 მილიონი მოქალაქის მიერ აირჩევა. იგი ევროპის უმაღლეს ფორუმს წარმოადგენს. იგი აირჩევა ხუთი წლის ვადით.

ევროპარლამენტი ამტკიცებს ევროკავშირის ბიუჯეტს და განიხილავს ევროკავშირის მინისტრთა საბჭოში დასამტკიცებლად წარსადგენ კანონ-პროექტებს. ევროპარლამენტის პლენარულ სხდომებს ამზადებს 20 კომისია (საგარეო ურთიერთობების და უსაფრთხოების; სოფლის მეურნეობის; თევზის რეწვის; საბიუჯე-

1 ურნალი "სარკე", 1999, 20-27 იანვარი, გვ. 45.

ტო; საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობების, კულტურის, ახალგაზრდობის, განათლებისა და საინფორმაციო საშუალებების; ქალთა უფლებების დაცვის; ტრანსპორტისა და ტურიზმის და სხვა.).

1995 წლის 1. იანვარს ევროკავშირში ავსტრიის, ფინეთისა და შვეციის გაერთიანების შედეგად, დეპუტატთა რაოდენობა გახდა - 626.

ევროპარლამენტის სამდივნო მდებარეობს ლუქსემბურგში. პარლამენტს ხელმძღვანელობს თავმჯდომარე.

ევროპის კავშირის საბჭო გადაწყვეტილების მიმღები ორბანოა, რომელიც შედგება ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოთა 15 მინისტრისაგან. საბჭო აწყობს მოლაპარაკებებს და განიხილავს ევროკავშირის საკანონმდებლო აქტებს. გადაწყვეტილებების მიღება ხდება კენჭისყრით, ეგრეთწოდებული კვალიფიციური უმრავლესობით.

ევროკავშირის საბჭოს ადგილსამყოფელი ბრიუსელშია. გენერალური სამდივნოს თანამშრომელია 2300-მდე მოხელე. საბჭოს სხდომები იმართება ბრიუსელში, ყოველ წელიწადს სამი თვის განმავლობაში (აპრილი, ივნისი, ოქტომბერი), იკრიბება ლუქსემბურგში. საბჭოს, ექვსი თვის ვადით, რიგრიგობით თავმჯდომარეობს ევროკავშირის ერთ-ერთი ქვეყანა.

ევროკომისია - ევროპის კავშირის აღმასრულებელი ორბანოა. იგი შედგება ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოთა მთავრობების მიერ დანიშნული 20 წევრისაგან. ევროკომისიის წევრები ოთხი წლის ვადით ინიშნებოდნენ. 1995 წლის იანვრიდან ეს ვადა ხუთ წლამდე გაგრძელდა.

კომისიის მმართველობა დაყოფილია 23 გენერალურ დირექციად. ევროკომისიის გენერალური დირექტორებია: საგარეო ეკონომიკური და პოლიტიკური ურთიერთობების; ეკონომიკისა და ფინანსური საკითხების; მრეწველობის; კონკურენციის; შრომითი დასაქმების და სოციალური საკითხების; სოფლის მეურნეობის; ტრანსპორტის; განვითარების; კადრებისა და ადმინისტრაციის; კომუნიკაციის და კულტურის; სამოქალაქო თავდაცვის; მეცნიერების კვლევისა და განვითარების; თევზის რეწვის; რეგიონული პოლიტიკის; ენერგეტიკის; საფინანსო კონტროლის; საწარმოო პოლიტიკის; ტურიზმის და სხვ.

კომისიის ძირითადი სამუშაო ენებია: ინგლისური, ფრანგული და გერმანული.

ევროკომისიას ბაზანია სამუშაო აპარატები ბრიუსელში (შტაბ-ბინა) და ლუქსემბურგში. დასაქმებულია თხუთმეტი ათასი ადამიანი.¹

ევროკომისია ახორციელებს მინისტრთა საბჭოს გადაწყვეტილებებს, უზრუნველყოფს ევროკავშირის ხელშეკრულებათა შესრულებას, ინენს საკანონმდებლო ინიციატივებს. ევროკომისია კონტროლს უწევს დადგენილებებისა და დირექტივების განხორციელებას.

მპროკის სასამართლო. იგი მოქმედებს როგორც კონსტიტუციური სასამართლო; კანონმდებლობის დარაჯი; ადმინისტრაციული სასამართლო; სამოქალაქო სასამართლო; საარბიტრაჟო სასამართლო. სასამართლო იცავს კანონის უზენაესობას. იგი შედგება ევროკავშირის წევრი ქვეყნების მიერ ექვსი წლის ვადით წარმოგზავნილი 13 მოსამართლისაგან და გენერალური ადვოკატებისაგან. მათ ევროკავშირის საბჭო ნიშნავს. მათი დამოუკიდებლობა გარანტირებულია. ევროსასამართლოს გადაწყვეტილებების შესრულება სავალდებულოა.

საანბაროშო კალათა - შედგება 15 წევრისაგან, თითო-თითო ყოველი წევრი სახელმწიფოდან. ისინი ხელმძღვანელობენ 400 მოხელისაგან შემდგარ აპარატს. იგი ეხმარება ევროპარლამენტსა და საბჭოს მათი ბიუჯეტების შესრულების კონტროლში.

მპროკის საინფმსტიციო ბანკი მსოფლიოსა და ევროკავშირის უდიდესი ფინანსური ინსტიტუტია. იგი ეკონომიკური განვითარებისათვის საჭირო გრძელვადიან კრედიტებს გასცემს. სესხებით ფინანსირდება: ეკონომიკურად ნაკლებად განვითარებული რეგიონები; ტრანსპორტი, ტელეკომუნიკაციისა და ენერგომატარებლებისათვის საჭირო ტრანსევროპული ქსელი; ინდუსტრია, მცირე და საშუალო საწარმოები; გარემოს დაცვა და ცხოვრების დონის ამაღლება; ქალაქის განვითარება და არქიტექტურული ძეგლების დაცვა; ენერგომომარაგების დაპროექტება.

¹ ვასილ ჭვიძიძე, საზა ჭვიძიძე, ევროპული ინტეგრაცია და ევროკავშირის ინსტიტუტები, 1998, გვ. 39.

ამბვარად, ევროკავშირის საბჭო არის ევროკავშირის მთავარი წარმომადგენლობითი ორგანო, რომელიც ატარებს, როგორც საკანონმდებლო, ისე აღმასრულებელ ფუნქციებს. ევროკავშირის საბჭო იღებს გადაწყვეტილებებს ერთობლივი პოლიტიკის განსახორციელებლად. მართალია, აღმასრულებელი ფუნქციების დიდი ნაწილი დელეგირებული აქვს ევროკომისიას, მაგრამ ევროკომისია მოქმედებს ევროკავშირის მიერ დადგენილ ფარგლებში და ანგარიშვალდებულია მის წინაშე. ევროკავშირის საბჭო ერთადერთი ორგანოა, რომელსაც სრული პასუხისმგებლობით შეუძლია გამოხატოს ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოთა ერთობლივი პოზიცია.

უკვე დაწყებულია ევროკავშირის გაფართოების პროცესი. იგი გულისხმობს დაახლოებით 2010 წლისათვის ევროკავშირში დამატებით 11 ქვეყნის მიღებას.

ურთიერთობას ევროგაერთიანებასა და საქართველოს შორის საფუძველი 1991 წლიდან ჩაეყარა, როდესაც საქართველოში განხორციელება დაიწყო Tacis-ის პროგრამებმა. ამ წელს თასისის პროგრამების ასიგნებებმა 4,96 მილიონი ეკიუ შეადგინა.

1992 წლის 22 მარტს ევროგაერთიანებამ სცნო საქართველო, როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფო. იმავე წლის 21 დეკემბერს საფუძველი ჩაეყარა დიპლომატიურ ურთიერთობებს ევროგაერთიანებასა და საქართველოს შორის. ბრიუსელში ფუნქციონირება დაიწყო საქართველოს დიპლომატიურმა მისიამ (ელჩი ზურაბ აბაშიძე), ხოლო პარალელურად თბილისში მუშაობა დაიწყო ევროკავშირის დელეგაციამ (ელჩი დენის ქორბოი). 1992 წელს Tacis-ის პროგრამების ასიგნებათა რაოდენობა 9 მილიონ ეკიუმდე გაიზარდა.

საქართველოსთან მოლაპარაკებების პროცესი ევროკომისიამ 1994 წლის ივნისში დაიწყო. 1994 წლის 15 დეკემბერს ბრიუს-

1 ვასილ ჭყოიძე, ზაზა ჭელიძე, ევროპული ინტეგრაცია და ევროკავშირის ინსტიტუტები, 1998, გვ. 59.

ელში გაიმართა საქართველო-ევროპის კავშირის ერთობლივი კომიტეტის სხდომა. შეხვედრაზე ევროკომისიას გადაეცა პარტნიორობისა და თანამშრომლობის ხელშეკრულების ქართული ტექსტი, განხილულ იქნა საქართველოსა და ევროკავშირს შორის არსებული თანამშრომლობის ძირითადი მიმართულებები და პერსპექტივები. შეხვედრას ევროკომისიის ოცდაათზე მეტი ექსპერტი ესწრებოდა.

1995 წლის 15 დეკემბერს ბრიუსელში პარაფირება გაუკეთდა პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შეთანხმებას.

1996 წლის 22 აპრილს ლუქსემბურგში ხელმოწერილ იქნა ისტორიული შეთანხმება პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ, რომელმაც დააკანონა პოლიტიკური ურთიერთობები საქართველოსა და ევროკავშირს შორის, საფუძველი ჩაეყარა საკანონმდებლო, ეკონომიკურ, სავაჭრო, სოციალურ, ფინანსურ, სამეცნიერო, ტექნოლოგიურ და კულტურულ თანამშრომლობას.

პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შეთანხმების ტექსტი 1996 წლის 18 ივლისს გამოაქვეყნა გაზეთმა “საქართველოს რესპუბლიკამ”. შეთანხმება შედგება 105 მუხლისაგან, საბაჟო საკითხებში თანამშრომლობის ოქმისაგან, 5 დანართისაგან, ერთობლივი დეკლარაციებისაგან და სხვა.

შეთანხმების ძირითადი ნაწილებია:

1. პრემამულა. მასში აღნიშნულია, რომ ევროკავშირი მხარს უჭერს საქართველოს დამოუკიდებლობას, სუვერენიტეტს და ტერიტორიულ მთლიანობას. შეთანხმებაში ნათქვამია: “სჯერათ, რომ პარტნიორობისა და თანამშრომლობის ამ შეთანხმების სრული განხორციელება, ერთი მხრივ, დამოკიდებულია და მეორეს მხრივ, ხელს შეუწყობს საქართველოს პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამართლებრივი რეფორმების გაგრძელებას და დასრულებას; ... გამოთქვამენ სურვილს და მხარს უჭერენ საქართველოს მისწრაფებას დაამყაროს მჭიდრო თანამშრომლობა ევროპულ ინსტიტუტებთან”¹.
2. ზოგადი პრინციპები. მხარეების საშინაო და საგარეო პოლიტიკის და პარტნიორობის, და ამ შეთანხმების ძირითად

¹ გაზეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1996 წლის 18 ივლისი.

პრინციპებს წარმოადგენს დემოკრატიის, საერთაშორისო სამართლის ნორმების და ადამიანის უფლებების პატივისცემა.

შეთანხმება შედგება თერთმეტი კარისაგან: ზოგადი პრინციპები, პოლიტიკური დიალოგი, სასაქონლო ვაჭრობა, ბიზნესსა და ინვენსტიციებთან დაკავშირებული დებულებანი, სამართლებრივი თანამშრომლობა, ეკონომიკური თანამშრომლობა, დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებულ საკითხებზე თანამშრომლობა, ფინანსური თანამშრომლობა ტექნიკური დახმარების სფეროში; ინსტიტუციური, ზოგადი და დასკვნითი დებულებანი.

3. შეთანხმების მიხედვით, იქმნება თანამშრომლობის საბჭო, რათა მეთვალყურეობა გაუწიოს პარტნიორობის შეთანხმების შესრულებას. საბჭოს სხდომები გაიმართება წელიწადში ერთხელ მინისტრების დონეზე. საბჭო განიხილავს ნებისმიერ ძირითად საკითხს. იგი შედგება, ერთი მხრივ, ევროპის კავშირის საბჭოს წევრებისა და ევროპის გაერთიანების კომისიის წევრებისაგან, და, მეორე მხრივ, საქართველოს მთავრობის წევრებისაგან.

საქართველოს პარლამენტმა 1996 წლის 4 სექტემბერს რატიფიკაცია გაუკეთა შეთანხმებას პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ.

1997 წლის 17 იანვარს ევროპარლამენტმა მიიღო რეზოლუცია სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოების მიმართ ევროკავშირის სტრატეგიის შესახებ, რომლითაც მოუწოდა ევროკავშირს გააქტიუროს თავისი როლი სამხრეთ კავკასიაში, როგორც სტრატეგიულად მნიშვნელოვან რეგიონში. ღანისახა ევროკავშირის სტრატეგიის ძირითადი მიმართულებები:

1. რეგიონის სამი ძველის დამოუკიდებლობის განმტკიცება;
2. რეგიონში არსებული კრიზისების მოგვარება;
3. სამივე ძველანაში დემოკრატიის განვითარება, კანონიერების განმტკიცება, ადამიანის უფლებების დაცვა და სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბება;
4. რეგიონის სახელმწიფოების ეკონომიკური განვითარებისათვის ხელშეწყობა.

1997 წლის 13 მარტს ევროპარლამენტმა რატიფიკაცია გაუკეთა ევროკავშირსა და საქართველოს შორის 1996 წლის 22 აპრილს დადებულ შეთანხმებას, რამაც შესაძლებლობა შექმნა მთელი ძალით ამოქმედებულიყო შეთანხმების დებულებები.

1999 წლის 22 ივნისს ნიდერლანდების სამეფოში გაიმართა საქართველოსა და ევროკავშირს შორის პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შეთანხმების ინაუგურაცია. ამ დღეს - ევროკავშირის პრეზიდენტმა ჰაბო სანტმერმა - “კავკასის დღე“ უწოდა. ამ დღეს გამართული საქართველოს, აზერბაიჯანის და სომხეთის ლიდერთა დიალოგი ევროკავშირის ხელმძღვანელობასთან იმის დადასტურება იყო, რომ ჰუმანიტარულ დახმარებას და მხარდაჭერას ცვლის კავკასიის სახელმწიფოებთან პარტნიორული ურთიერთობა, ასევე მკაფიოდ გამოხატული სტრატეგია. მისი არსია: რეგიონში კონფლიქტების მოგვარება - მთელ ევროპულ სივრცესა და მთელ მსოფლიოში სტაბილიზაციისა და განვითარების აუცილებელი პირობა.

ლუქსემბურგში 1999 წლის 22 ივნისს მიღებულია ევროკავშირის, აზერბაიჯანის, საქართველოს და სომხეთის რესპუბლიკის ერთობლივი დეკლარაცია. ევროკავშირმა საზოგადოებასა და სამხრეთ კავკასიასთან პოლიტიკური და ეკონომიკური თანამშრომლობის მნიშვნელობას.

პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შეთანხმება ითვალისწინებს თანამშრომლობის სფეროს გაფართოების მიზნით, ხელი შეუწყოს სამხრეთ კავკასიის რესპუბლიკების ეტაპობრივ ინტეგრაციას ევროპასა და მეზობელ რეგიონებში.

დეკლარაციაში აღნიშნულია: “ჩვენ ვაღიარებთ, რომ კონფლიქტები სამხრეთ კავკასიაში აფერხებს ამ რეგიონების სახელმწიფოების პოლიტიკურ და ეკონომიკურ განვითარებას. ჩვენ ხელს შეეწყობთ პარტნიორობისა და შესაბამისი ორგანიზაციების ეგიდით მომუშავე საერთაშორისო შუამავლების ყოველგვარ ძალისხმევას, რათა მიაღწიონ ურთიერთმისაღებ გადაწყვეტილებას იმ მიზნით, რომ მოხდეს პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ურთიერთობათა ნორმალიზაცია და შეიქმნას უსაფრთხო პირობები ლტოლვილთა დასაბრუნებლად. ჩვენ საჭიროდ მივიჩნევთ, რომ კონფლიქტები მოგვარდეს მშვიდობიანი მოლაპარაკებების გზით და არსებულ შეთანხმებათა საფუძველზე“.¹

1 გაზეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1999 წლის 24 ივნისი.

1992-1999 წლებში ევროკავშირის დახმარებას 300 მილიონი ევრო შეადგინა. ევროკავშირის თახისის პროგრამის ფარგლებში ხორციელდება რეგიონული მასშტაბის ისეთი გრანდიოზული პროექტები, როგორებიცაა ტრასეკა, ინოგეიტი. ეს პროექტები ითვალისწინებენ სატრანსპორტო დერეფნის განვითარებას, რომელიც ევროპიდან შავი ზღვით, სამხრეთ კავკასიის და კასპიის ზღვის გავლით მივა შუა აზიაში და ჩინეთ იაპონიაში. ამ პროექტში მონაწილეობენ საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, უკრაინა, ყაზახეთი, თურქმენეთი, უზბეკეთი, ტაჯიკეთი, ყირგიზეთი და მონღოლეთი. განსაკუთრებით აღსანიშნავია სამხრეთ კავკასიის რეგიონში ოპტიკურბოჭკოვანი კაბელის პროექტი, რომლის დაფინანსებას ახდენს ევროკომისია. პროექტის საერთო ღირებულება 15 მილიონ ევროს შეადგენს, აქედან საქართველოს 7 მილიონ ევროს გამოუყოფენ.

ევროკავშირის მიერ შემუშავებული ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პროგრამა ეხება შიდა კონფლიქტებით დაზარალებული რეგიონების რეაბილიტაციის საქმეში ევროკავშირის დახმარების სხვადასხვა ასპექტებს. საქართველოსთან დაკავშირებით პროგრამის მიზანია: მხარი დაუჭიროს ქართულ-ოსური და ქართულ-აფხაზური კონფლიქტების მონაწილე მხარეთა შერიგებას, ხელი შეუწყოს სოციალურ-ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესების პროცესს კონფლიქტებით დაზარალებულ რეგიონებში. აბრეშქა, დაეხმაროს ეკონომიკის აღორძინებასა და დარღვეული ეკონომიკური კავშირებით ერთობის აღდგენაში, კონფლიქტების შედეგად ლტოლვილთა და იძულებით ადგილნაცვალ პირთა ნებაყოფლობით დაბრუნებაში თავიანთ საცხოვრებელ ადგილებში.

საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებული სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და საგარეო პოლიტიკის კონცეფცია, ევროკავშირთან ურთიერთობას მიიხედვს, საქართველოს საგარეო პოლიტიკის ერთ-ერთ მთავარ პრიორიტეტულ მიმართულებად. პარლამენტის დადგენილებით, პოსტსაბჭოურ სივრცეში საქართველომ პირველმა დაიწყო საკუთარი კანონმდებლობების ჰარმონიზაცია ევროპულ სტანდარტებთან, რაც ევროკავშირის წევრობის კანდიდატი ქვეყნისათვის უპირველეს მოთხოვნას წარმოადგენს.

1 გასეაი "საქართველოს რესპუბლიკა", 1999 წლის 23 ივნისი.

ეპროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია

ეპროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირის მომავალ მონაწილეთა შორის ორმხრივი კონსულტაციების შემდეგ, ფინეთის მთავრობის ინიციატივით, ჰელსინკში 1972 წლის 22 ნოემბრიდან 1973 წლის 8 ივნისამდე მიმდინარეობდა მრავალმხრივი კონსულტაციები, შეთანხმდა რეკომენდაციები თათბირის დღის წესრიგის, პროცედურისა და სხვა საკითხებზე. თათბირის პირველი ეტაპი გაიმართა ჰელსინკში 1973 წლის ივლისში საგარეო საქმეთა მინისტრების დონეზე. თათბირის მუშაობაში მონაწილეობდნენ 35 სახელმწიფოს წარმომადგენლები, მათგან ეპროპის 33 ქვეყნის, აგრეთვე ამერიკის შეერთებული შტატებისა და კანადის წარმომადგენლები. გაიმართა აზრთა გაზიარება მომავალი უმაღლესი დონის თათბირის მომზადებისა და დღის წესრიგის უმნიშვნელოვანესი პრობლემების თაობაზე. თათბირის მეორე ეტაპი მიმდინარეობდა ჟენევაში (1973 წლის 18 სექტემბერი - 1975 წლის 25 ივლისი) მონაწილე სახელმწიფოთა დელეგატებისა და ექსპერტების დონეზე. მომზადდა დოკუმენტი უმაღლესი დონის თათბირისთვის.

თათბირის მესამე, დამამთავრებელი ეტაპი, ჩატარდა ჰელსინკში, 1975 წლის ივლის-აგვისტოში, მონაწილე 35 სახელმწიფოს უმაღლესი პოლიტიკური და სახელმწიფო ხელმძღვანელობის დონეზე, აქ ხელი მოაწერეს თათბირის დასკვნით აქტს, რომელიც შეიცავს დღის წესრიგის ყველა პუნქტზე მიღწეულ მორიგებას და ასახავს ყველა მონაწილე სახელმწიფოს ინტერესთა ყურადღებით აწონილ-დაწონილ ბალანსს. დასკვნითი აქტი იწყება მონაწილე სახელმწიფოთა განცხადებით, რომ მათ მტკიცედ აქვთ გადაწყვეტილი სრული ქმედითობა მიანიჭონ თათბირის შედეგებს, უზრუნველყონ ამ შედეგების ნაყოფის გამოყენება თავიანთ სახელმწიფოებს შორის და მთელ ევროპაში, რათა გააფართოონ, გააღრმავონ და განამტკიცონ დაძაბულობის შენელების პროცესის წინსვლა.

დასკვნითი აქტის პირველი ნაწილი ეხება საკითხებს, რომლებიც ეპროპის უშიშროებას ეხება. თათბირმა შეიმუშავა დეკლარაცია იმ პრინციპებისა, რომლებითაც მონაწილე სახელმწიფოები

იხელმძღვანელებენ ერთმანეთთან ურთიერთობაში. ეს პრინციპებია: სუვერენული თანასწორობა, სუვერენიტეტის დამახასიათებელი უფლებათა კატივისცემა; ძალის ან ძალით დამუშრამის გამომყენებლობა; საზღვრების ურღვეობა; სახელმწიფოების ტერიტორიული მთლიანობა; დავის მშვიდობიანი მოწესრიგება; საშინაო საქმეებში ჩაურევლობა; ადამიანის უფლებების და ძირითადი თავისუფლებების, მათ შორის აზრის, სინდისის, რელიგიისა და რწმენის თავისუფლების კატივისცემა; ხალხთა თანასწორობა უფლებიანობა და საკუთარი გეგმის გამგებლობის უფლება; სახელმწიფოთა თანამშრომლობა; საერთაშორისო სამართლით განსაზღვრულ ვალდებულებათა კეთილსინდისიერი შესრულება.

დასკვნითი აქტი შეიცავს მორიგებებსა და დებულებებს ეკონომიკის, აგრეთვე ჰუმანიტარულ და სხვა დარგებში თანამშრომლობის შესახებ. მასში ჩამოყალიბებულია საკითხები, რომლებიც ეხება დასახელებული პრინციპების განხორციელებას. დასკვნით აქტში აღნიშნულია, რომ თათბირის მონაწილე სახელმწიფოები მთელ ძალ-ღონეს მოახმარენ იმას, რომ მხოლოდ მშვიდობიანი საშუალებებით გადაწყვიტონ ერთმანეთს შორის ყოველგვარი დავა, რომლის განგრძობაც საფრთხეს შეუქმნიდა საერთაშორისო მშვიდობასა და ევროპის უშიშროებას, ეცდებიან დავა გადაწყვიტონ გაეროს წესდების 33-ე მუხლში აღნიშნული მშვიდობიანი საშუალებებით; თავს შეიკავებენ ყოველგვარი მოქმედებისგან, რომელმაც შეიძლება გააძნელოს მონაწილე სახელმწიფოთა შორის დავის მშვიდობიანი მოწესრიგება.

დოკუმენტში ჩამოყალიბებულია ზოგადი მოსაზრებანი და განხილულია საკითხები, რომლებიც განიარაღებას ეხება. მონაწილე ქვეყნებმა აღიარეს, რომ ისინი დაინტერესებული არიან მცდელობით, რომელიც მიზნად ისახავს განიარაღების ხელშეწყობას, რაც განაპირობებს ევროპაში პოლიტიკური დამაბულობის შენელებას და განამტკიცებს უშიშროებას.

ჰელსინკის უმაღლესი დონის ფორუმი ისტორიაში შევიდა, როგორც ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირი. დასკვნითი აქტის საფუძველზე იმართება თათბირები მიღებული გადაწყვეტილებების განხორციელების საკითხებზე, ჩატარდა ბელგრადის (1974 წ.), მადრიდის (1980წ.), ვენის (1986), კოპე-

ნჰაგენის (1990), პარიზის (1990), ჰელსინკის (1992), ბუდაპეშტის (1994), ლისაბონის (1996) თათბირები.

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირის სახელმწიფოთა ერთობლივ დეკლარაციაში (1990 წლის 19 ნოემბერი) მონაწილე სახელმწიფოებმა საქვეყნოდ განაცხადეს, რომ ახალ ეპოქაში, რომელიც იწყება ევროპის სახელმწიფოთა ურთიერთობაში, ისინი აღარ არიან მოწინააღმდეგენი, აგებენ პარტნიორობის ახალ ურთიერთობას და მეგობრობის ხელს უწყვდიან ერთმანეთს.

1990 წლის 21 ნოემბერს პარიზში ევროპის 32 ქვეყნის, ამერიკის შეერთებული შტატების, კანადისა და ევროპის გაერთიანებათა წარმომადგენლებმა ხელი მოაწერეს “პარიზის ქარტიას ახალი ევროპისთვის“. ამ დოკუმენტის შექმნა იყო იმ პროცესების ლობიკაში გაბრძოლება, რომელსაც დასაბამი მისცა ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის 1975 წლის ჰელსინკის თათბირმა. ჰელსინკის თათბირის დასკვნითი აქტისგან განსხვავებით, პარიზის ქარტიას ხელი მოაწერა ევროპის არა 33, არამედ 32 ქვეყნის წარმომადგენელმა; გამოაკლდა გაუქმებული გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკა.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირი, რომელიც 1992 წლის ივლისში გაიმართა ჰელსინკში. უმაღლესი დონის შეხვედრის მონაწილე სახელმწიფოთა და მთავრობათა მეთაურებმა მიიღეს დეკლარაცია “ცვლილებათა ხანის იმედები და პრობლემები“. თათბირის მონაწილეებმა კვლავ დაადასტურეს, რომ ჰელსინკის აქტსა და პარიზის ქარტიაში ს. მოყალიბებულ სახელმძღვანელო პრინციპებს, რომლებიც განსახიერებენ სახელმწიფოთა ვალდებულებებს ერთმანეთის წინაშე და მთავრობათა ვალდებულებებს თავიანთი ხალხის წინაშე, არ დაუკარგავს ძალა.

დეკლარაციაში ნათქვამია: “კვლავ ვადასტურებთ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდების ერთბაშად, რომელიც გამოაცხადეს ჩვენმა სახელმწიფოებმა, და ვაცხადებთ, რომ ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირი, მიზანმიმართულ შეთანხმებად. ამ თვალსაზრისით იგი უზრუნველყოფს ურთიერთკავშირს ევროპასა და მთელ მსოფლიოში უშიშროების დასაცავად“. უშიშროების საბჭოს უფლება-მოვალეობანი უცვლელი რჩება და

შენარჩუნებულია სრული მოცულობით. ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირი თავის საქმიანობას განახორციელებს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასთან მჭიდრო თანამშრომლობით, განსაკუთრებით კონფლიქტების თავიდან აცილებისა და მოწესრიგების საქმეში.

მონაწილე სახელმწიფოები მიესალმნენ ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირის საპარლამენტო ასამბლეის შექმნას, რომლის პირველი თათბირი გაიმართა 1992 წლის 3-5 ივლისს ბუდაპეშტში.

თათბირის დოკუმენტში განსაზღვრულია ეკონომიკური, სახელმწიფოებრივი, უშიშროების, ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების, აგრეთვე სხვა დარგებში თანამშრომლობის მთავარი მიმართულებანი.

თათბირის საბჭო მთელ თავის მოღვაწეობას წარმართავდა შემდგომი ამოცანების გადასაწყვეტად: შეხვედრების, სემინარების, სამეცნიერო კონფერენციების ორგანიზება, სამეცნიერო გამოკვლევების ჩატარება, მათი შედეგების გამომქვეყნება და გავრცელება, ევროპის ძველების საზოგადოებრიობის სხვადასხვა ფენასთან კონტაქტის დამყარება და გაფართოება; თანამშრომლობა, ისეთ ორგანიზაციებთან, რომლებსაც ანალოგიური მიზნები აქვთ, გაერთიანება და მისი სპეციალიზებული ორგანიზაციების იმ ინიციატივათა მხარდაჭერა, რომლებიც მიმართულია მსოფლიოში, განსაკუთრებით კი ევროპაში, მშვიდობის განმტკიცებისა და თანამშრომლობის განვითარებისკენ.

თათბირის საფუძველს წარმოადგენენ ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ეროვნული კომიტეტები და ჯგუფები, რომლებიც ყველა მონაწილე ქვეყანაშია შექმნილი და საჭიროების მიხედვით იკრიბებიან ასამბლეაზე.

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირის დასკვნითი აქტის ხელმოწერის შემდეგ, საბჭომ სრულიად ევროპის თათბირის შედეგებისა და მათი ცხოვრებაში გატარებისთვის შეიმუშავა ევროპული საზოგადოებრიობის მოქმედების პროგრამა. “ჩვენ განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ვანიჭებთ ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის პროცესში ჩვენი ქვეყნების საზოგადოებრიობის აქტიურ ჩაბმას. ცალკეულ პირებსა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს უფრო ფართო შესაძლებლობებს

შევუქმნით საიმისოდ, რომ შეიტანონ წვლილი ჩვენს მუშაობაში და ითანამშრომლონ ჩვენთან“, - ნათქვამია ჰელსინკის თათბირის 1992 წლის 10 ივლისის დეკლარაციაში “ცვლილებათა ხანის იმედები და პრობლემები“.

დეკლარაციამ განამტკიცა ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირის მნიშვნელობა და გაზარდა მისი ეფექტიანობა ჰელსინკის გადაწყვეტილებათა შესრულების საქმეში.

თათბირმა დაავალა საბჭოს განახორციელოს ღონისძიებანი, რომლებიც შეიძლება საჭირო იყოს ამ პროგრამის შესრულებისთვის. ამასთანავე, დეკლარაციამ საბჭოს მიანიჭა უფლება შეიტანოს მასში ნებისმიერი შესწორებები, რომლებსაც მიზანშეწონილად მიიჩნევს.

ჰელსინკის ხელშეკრულების შესრულების საკითხებს რეგულარულად იხილავენ საბჭოს სესიებზე, რომლებსაც იწვევენ წელიწადში ორჯერ. საბჭო განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ევროპაში სამხედრო დაძაბულობის შეწყობას.

საბჭომ მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირის მონაწილე ქვეყნების შეხვედრების მომზადებასა და ჩატარებაში. ისინი ჩატარდა ბელგრადში, მადრიდში, ვენაში, კოპენჰაგენში, პარიზსა და ჰელსინკში.

ჰელსინკის თათბირის (1992 წლის ივლისი) მონაწილე იყო საქართველო. თათბირის მუშაობაში პირველად მიიღო მონაწილეობა საქართველოს დელეგაციამ ედუარდ შევარდნაძის მეთაურობით.

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირი დიალოგის, მოლაპარაკებისა და თანამშრომლობის ფორუმაა. იგი განსაზღვრავს ახალი ევროპის ჩამოყალიბების პროცესის მიმართულებას და სტიმულს აძლევს ამ პროცესს.

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირის უმაღლესი დონის ჰელსინკი - 2 შეხვედრაზე ედუარდ შევარდნაძემ აღნიშნა: “როცა ვსვამ კითხვას, როგორი უნდა იყოს ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირი ახალ პირობებში, ჩვენ უპირატესობას ვანიჭებთ მისი ორგანიზაციის არაფორმალურ მეთოდებს და მოქნილ სტრუქტურებს, რომლებიც უფრო სწრაფი და ეფექტიანი მოქმედებების საშუალებას იძლევა. ამასთანავე მხარს ვუჭერთ სახელშეკრულებო სამართლებრივი კომპონენტის გაძლიერების იდეას, უწინარეს ყოვლისა კი უშიშროებისა და ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროებში. აგრეთვე

კომფლიქტების მოწესრიგებისა და თავიდან აცილების მთლიანი სისტემის ფორმირებაში“.¹

ბუდაპეშტის თათბირის დეკლარაციაში მითითებულია წევრ სახელმწიფოთა თანამშრომლობის გაღრმავებაზე “რეგიონული შეთანხმების“ საფუძველზე.

უფრო ადრე, გაეროს გენერალური ასამბლეის 48-ე სესიამ (1993 წელი) მოიწონა ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის სტატუსი - “რეგიონული შეთანხმების“ ორგანიზაცია. ამავე სესიამ მიანიჭა ორგანიზაციას გაეროსთან მმთავალყურის სტატუსი.

ბუდაპეშტის შეხვედრის გადაწყვეტილებით 1995 წლის 1 იანვრიდან თათბირს შეეცვალა სახელწოდება. იბი ბადაკმიდა ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციად

ამასთან, თათბირის დოკუმენტში ნათქვამია: “სახელის შეცვლა არ ცვლის არც ჩვენი ვალდებულებების ხასიათს, არც ეუთოსა და მისი ინსტიტუტების სტატუსს“.² ორგანიზაცია ინარჩუნებს მემკვიდრეობითობას.

1996 წლის დეკემბერში, ლისაბონში, ზაიმართა ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის მონაწილე სახელმწიფოებისა და მთავრობების მეთაურების თათბირი, რომელიც მიეძღვნა ეუთოს სივრცეში მდგომარეობის შეფასებას და საერთო უსაფრთხოებისათვის თანამშრომლობის საფუძვლის შექმნას. “გუახლოვდებით რა ახალ საუკუნეს, ჩვენთვის, როგორც არასდროს, მნიშვნელოვანია ეუთო-ს სივრცეში მშვიდობიანი მშენებლობა, სადაც ყველა ხალხი და პიროვნება თავს უსაფრთხოდ იგრძნობს“ - ნათქვამია დეკლარაციაში.

ლისაბონის თათბირმა მიიღო დეკლარაცია 21-ე საუკუნის ევროპისათვის უშიშროების საერთო და ყოვლისმომცველი მოდელის შესახებ, ეუთო-ს სივრცეში უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის გასამაგრებლად.

ლისაბონის თათბირმა კვლავაც დაადასტურა სრული მხარდაჭერა საქართველოს სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობისადმი მის საერთაშორისოდ აღიარებულ საზღვრებში. “ჩვენ ვგმობთ აფსახეთში “ეთნიკურ წმენდას“, რასაც მოჰყვა ძი-

1 გაზეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1992 წლის 11 ივლისი.

2 Международное право, Москва, 1995, стр. 227.

რითადად ქართველი მოსახლეობის მასობრივი განადგურება და იძულებითი განდევნა, - ნათქვამია ლისაბონის უმაღლესი დონის შეხვედრის დეკლარაციაში, - სეპარატისტების დესტრუქციული აქტები, კერძოდ ლტოლვილებისა და ადგილნაცვალ პირთა დაბრუნებისათვის ხელის შეშლა და გადაწყვეტილება - გაიმართოს არჩევნები აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში (სამხრეთ ოსეთში) ძირს უთხრის პოლიტიურ მცდელობას ამ კონფლიქტების პოლიტიკური მოწესრიგების მიზნით. გვწამს, რომ საერთაშორისო თანამეგობრობა, გაერო-მ და ეუთო-მ, რუსეთის ფედერაციის, როგორც ხელშეწყობის მონაწილეობით უნდა განაგრძონ აქტიური წვლილის შეტანა კონფლიქტების მშვიდობიანი მოწესრიგების გზების ძიების საქმეში.¹

მვროკის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორბანი-საციის სტრუქტურა: მინისტრთა საბჭო (ადრე - საბჭო). იბი ცენტრალური ხელმძღვანელი ორბანოა. მისი უმთავრესი ფუნქციანა ბადაწყვეტილებათა მიღება. მინისტრთა საბჭო იკრიბება საგარეო საქმეთა მინისტრების დონეზე. ერთ-ერთი ქვეყნის მინისტრი წლის განმავლობაში ასრულებს თავმჯდომარის მოვალეობას. საბჭოს ფარგლებში შექმნილია თავისებური ფორმირება - "სამეული". მასში შედიან: თავმჯდომარე, ყოფილი თავმჯდომარე და იმ ქვეყნის საგარეო საქმეთა მინისტრი, სადაც გათვალისწინებულია შემდეგი სხდომის ჩატარება.

ხელმძღვანელი საბჭო, რომელმაც შეცვალა უმაღლესი ოფიციალურ პირთა კომიტეტი. მისი ფუნქციებია: საბჭოს სხდომების მომზადება; კონტროლი მისი გადაწყვეტილებების შესრულებაზე; დამხმარე ორგანოების საქმიანობის კოორდინაცია.

საბჭოს სხდომები საგარეო საქმეთა მინისტრების დონეზე წელიწადში სულ მცირე ორჯერ ტარდება პრადაში.

მუდმივი საბჭო (ადრე - მუდმივი კომიტეტი) ძირითადი ორგანოა პოლიტიკური კონსულტაციების გამართვისა და მიმდინარე გადაწყვეტილებების მიღებისათვის. გარდა ამისა, იგი განიხილავს საგანგებო სიტუაციებს.

სამდივნო უზრუნველყოფს ძირითად ორგანოთა ორგანიზაციულ-ტექნიკურ მომსახურებას; აქვეყნებს დოკუმენტებს, განაგებს არქივს. 1992 წელს დაწესდა გენერალური მდივნის თანამდებობა.

¹ გაზეთი "საქართველოს რესპუბლიკა", 1996 წლის 7 დეკემბერი .

იგი ახდენს სხვადასხვა ორგანოების საქმიანობის კოორდინაციას, ეხმარება თავმჯდომარეს, მონაწილეობს "სამეულის" შეხვედრებში. ორგანიზაციის ფარგლებში მოქმედებს საბჭო დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა დარგში, ეროვნულ უმცირესობათა უმაღლესი კომისრის აპარატი, საპარლამენტო ასამბლეა.

მპროკის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორბანიზაციის აღზიდსამყოფელი ბრიუსელშია.

X ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორბანიზაცია

ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორბანიზაცია (ნატო) შეიქმნა 1949 წლის 4 აპრილს ვაშინგტონში ხელმოწერილი ხელშეკრულების საფუძველზე. წევრი ქვეყნებია: ამერიკის შეერთებული შტატები, დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, იტალია, კანადა, ბელგია, ნიდერლანდები, ლუქსემბურგი, დანია, ნორვეგია, ისლანდია, პორტუგალია; 1952 წლიდან თურქეთი და საბერძნეთი; 1955 წლიდან - გერმანია; 1982 წლიდან ესპანეთი.

მნიშვნელოვანი დოკუმენტია ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულება (1949 წლის 4 აპრილი). იგი საერთაშორისო რეგიონული ორბანიზაციის დამფუძნებელი, სამართლებრივი აქტია (ხელშეკრულება, წესდება). იგი შედგება პრეამბულისა და 14 მუხლისაგან. ხელშეკრულებაში განსაზღვრულია ორბანიზაციის ფუნქციები, მიზნები და ამოცანები, კომპეტენცია, ხელმძღვანელ ორბანოთა სტრუქტურა.

ხელშეკრულების ძირითადი დებულებები:

1. პრეამბულაში ხელშეკრულების მხარეებმა გამოხატეს თავიანთი ნდობა გაეროს მიზნებისა და პრინციპებისადმი და სურვილი "ცხოვრობდნენ მშვიდობით ყველა ხალხთან და სახელმწიფოებთან". მხარეებმა ივალდებულეს, რომ "ისინი უზრუნველყოფენ თავისუფლების საზოგადოებრივი მემკვიდრეობისა და მათი ხალხების ცივილიზაციების დაცვას,

დამყარებულს დემოკრატიის, პიროვნების თავისუფლებისა და სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპებზე. ისინი მისწრაფვიან ხელი შეუწყონ სტაბილურობასა და კეთილდღეობას ჩრდილო ატლანტიკის ზონაში“.¹

2. ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაციის პასუხისმგებლობა ვრცელდება მისი საქმიანობის შემდეგ სფეროებზე: პოლიტიკური ურთიერთობები, ეკონომიკა, ბიუჯეტი, ინფრასტრუქტურა, შეიარაღებულ ძალთა განლაგება, იარაღის განლაგება, მათი შემოწმების პირობები, საკომუნიკაციო და საინფორმაციო სისტემა, უსაფრთხოება, საჰაერო თავდაცვა, ევროპის საჰაერო სივრცის გაერთიანება და სხვა.

ხელშეკრულების მიხედვით (მუხლი 1): “მხარეები კისრულობენ პასუხისმგებლობას, გაეროს წესდებით, უფრო ადრე დადგენილი პრინციპების შესაბამისად, ნებისმიერი საერთაშორისო დავების, რომელშიც ისინი ჩართული იქნებიან, მშვიდობიან მოგვარებას, ისე რომ საერთაშორისო მშვიდობა, უსაფრთხოება და სამართლიანობა არ დადგეს საფრთხის წინაშე, აგრეთვე თავს შეიკავებენ საერთაშორისო ურთიერთობებში დამუქრებისა და ძალის გამოყენებისაგან“.

3. მხარეები შეთანხმდნენ ითანამშრომლონ მშვიდობიანი და მეგობრული საერთაშორისო ურთიერთობების განვითარებისათვის - თავიანთი დამოუკიდებელი ინსტიტუტების განვითარებით, იმ პრინციპების უკეთესი განმარტებების შემოტანით, რომლებსაც ეფუძნებიან ეს ინსტიტუტები და სტაბილიზაციისა და კეთილდღეობის უკეთესი პირობების შექმნით, ისინი ესწრაფვიან საერთაშორისო ეკონომიკურ პოლიტიკაში კონფლიქტების აღმოფხვრასა და თანამშრომლობის გაღრმავებას.

4. ხელშეკრულების მიზნების უფრო ეფექტიანი განხორციელებისათვის, მხარეები ცალკე-ცალკე და ერთად, მუდმივი და ეფექტური თვითდახმარებისა და ურთიერთდახმარების საშუალებებით, ინარჩუნებენ და ანვითარებენ თავიანთ ინდივიდუალურ და კოლექტიურ შესაძლებლობებს დაუპირისპირდნენ შეიარაღებულ თავდასხმას.

1 საერთაშორისო ორგანიზაციები, წიგნი I, 1994, გვ. 11

5. შეიარაღებული თავდასხმა ნებისმიერ მათგანზე ევროპაში ან ჩრდილოეთ ამერიკაში, განიხილება როგორც აგრესია ყველას წინააღმდეგ. შესაბამისად, ისინი შეთანხმდნენ, ასეთი აგრესიის შემთხვევაში, თითოეული მათგანი, ინდივიდუალური ან კოლექტიური თავდაცვის უფლების გამოყენებით უნდა დაეხმაროს აგრესიის ქვეშ მყოფ მხარეს ან მხარეებს ინდივიდუალურად ან სხვა მხარეებთან შეთანხმებით. ასეთი ქმედება, როგორც აუცილებლობა, მოიცავს შეიარაღებული ძალების გამოყენებას ჩრდილო ატლანტიკის ზონაში უსაფრთხოების აღდგენისა და შენარჩუნებისათვის.¹

ჩრდილო ატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციამ, რომელიც ამერიკისა და ევროპის არსებითად დიდმნიშვნელოვანი დამაკავშირებელი რგოლია, მიიღო ახალი სტრატეგიული კონცეფცია და განამტკიცა თავისი, როგორც ევროპის უშიშროების შემადგენელი ელემენტის, როლი. ჩრდილო ატლანტიკური თანამშრომლობის საბჭოს შექმნით ამ ორგანიზაციამ განსაზღვრა თანამშრომლობის მექანიზმი იმ ახალ პარტნიორებთან, რომლებიც დაეთანხმებიან ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირის მიზნებს. მან აგრეთვე განაცხადა, რომ მზად არის პრაქტიკულად დაუჭიროს მხარი ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის საქმიანობას.

ჩრდილო ატლანტიკის საბჭოს 1991 წლის 7-8 ნოემბრის სხდომაზე, რომში მიიღეს სახელმწიფოთა მეთაურებისა და მთავრობების შეთანხმება: “ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაციის სტრატეგიული კონცეფცია“. იგი მნიშვნელოვანი დოკუმენტია, რომელშიც ახალი ვითარების გათვალისწინებით შემუშავებულია ნათოს ახალი სტრატეგია. მასში მითითებულია, რომ “1989 წლიდან ძირეული პოლიტიკური ცვლილებები ხდება ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში, რაც იწვევს იმ პირობების რადიკალურ ცვლილებებს, რომელზე დაყრდნობითაც ჩრდილო ატლანტიკის ალიანსი აპირებს თავისი მიზნების მიღწევას“.²

რა მიზანს ისახავდა ახალი სტრატეგიული კონცეფცია? დოკუმენტის თანახმად იგი “მიზნად ისახავს გარე სამყაროს უსაფრთხოებას,

1 ხაერთაშორისო ორგანიზაციები, წიგნი 1, 1994, გვ. 11-12.

2 ხაერთაშორისო ორგანიზაციები, წიგნი 1, გვ. 18.

რომელშიც პოზიტიური ცვლილებები განხორციელებადია. ძირითადად იგი მოიცავს ორივეს, საბჭოთა შეიარაღებული ძალების დაგეგმილ გამოყვანას ცენტრალური და აღმოსავლეთი ევროპიდან და 1990 წლის ევროპის შეიარაღებულ ძალებზე შეთანხმებული კონცეფციის განხორციელებას. სტრატეგიული კონცეფციის შესრულება ხდება გარე სამყაროს ევოლუციურად განვითარების და ამ კონცეფციით განსაზღვრული უფლებამოსილებების სრულყოფის შესაბამისად“.

კონცეფციის თანახმად, უსაფრთხოების პრობლემები და რისკი, რომლებიც ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაციის წინაშე დგას, თავისი ბუნებით საკმაოდ მრავალფეროვანია იმასთან შედარებით, რაც ადრე იყო. ერთდროულად მუქარა ხელშეკრულების ორგანიზაციის ყველა ევროპულ ფრონტზე უკვე აცილებულია და ეს საკითხი უკვე აღარ წარმოადგენს მოკავშირეთა სტრატეგიულ ინტერესს. განსაკუთრებით ცენტრალურ ევროპაში, მოულოდნელი თავდასხმის საფრთხე აბსოლუტურად აცილებულია და მოკავშირეთა რისკი, ამ მხრივ მინიმუმამდეა დასული.

სტრატეგიული კონცეფციის შესაბამისად, ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაციის უმთავრეს მიზანს შეადგენს: მისი წევრების თავისუფლებისა და უსაფრთხოების დაცვა კოლიტიკური და სამხედრო საშუალებებით, საზოგადოების დემოკრატიზაციისა, ადამიანის უფლებებსა და კანონის უზენაესობაზე დაყრდნობით, ნატო, მისი საქმიანობის დაწყებიდან, მიიღტვის ევროპაში მშვიდობის დამყარებისათვის. აღიანსის მიზნები უცვლელი რჩება.

ნატოს უმთავრესი მიზნების მიღწევისათვის, აღიანსის მთავარი ამოცანებია:

1. უზრუნველყოს მყარი საფუძვლის შექმნა ევროპაში უსაფრთხოებისათვის, დემოკრატიული ინსტიტუტების განვითარებისა და დავის მშვიდობიანი მოგვარების პირობების გაფართოებით, როდესაც არც ერთი ქვეყანა არ იქნება დაშინებული და იძულებული რომელიმე ევროპული ერის მიერ და არ იქნება განხორციელებული ჰეგემონია ძალის გამოყენების ან დამუქრების გზით.
2. შეაჩერებს და დაიცავს ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაციის ნებისმიერ წევრ სახელმწიფოსა და მის ტერიტორიას ნებისმიერი აგრესიისაგან.

3. უზრუნველყოფს ევროპაში სტრატეგიული ბალანსის შენარჩუნებას.

† ნატოს გადაწყვეტილებები ეფუძნება ერთიან სამხედრო სტრუქტურას, აგრეთვე თანამშრომლობის და კოორდინაციის შეთანხმებებს მისი მთავარი მახასიათებლებია: შეიარაღების კოლექტიური დაგეგმვა; საერთო საქმიანობის დაგეგმვა; მრავალეროვნული გაერთიანებები; შეიარაღებულ ძალთა დისლოცირება, მისი ქვეყნის ტერიტორიის გარეთ; კრიზისების რეგულირება და ამ პროცესების გაძლიერების ღონისძიებები; პროცედურები კონსულტაციებისათვის; საერთო სტანდარტები და პროცედურა მატერიალურ-ტექნიკური ბაზისათვის, ვარჯიშისა და ზურგის გამაგრებისათვის; გაერთიანებული საქმიანობა; ინფრასტრუქტურის, შეიარაღების და ზურგის თანამშრომლობა.

სამხედრო სტრუქტურები მჭიდროდ თანამშრომლობენ და ეხმიანებიან ერთმანეთს. ეს ძალეები: სახმელეთო ძალები, რომლებიც უმთავრესია რეგიონის ტერიტორიაზე; საზღვაო ძალები, რომლებიც მათთვის დამახასიათებელი ელასტურობითა და ამტანობით, ასრულებენ მნიშვნელოვან როლს ალიანსის მიერ კრიზისების რეგულირებისას; საჰაერო ძალები, რომელთა დანიშნულებაა, მხარი დაუჭირონ ხმელეთსა და ზღვაზე მოქმედებას, იგი მოითხოვს აპრობირებულ გრძელვადიან საჰაერო გადაზიდვებსა და საჰაერო ძალების საწვავით მომარაგების აუცილებლობას. საჰაერო თავდაცვის ძალები მოითხოვენ საჰაერო თავდაცვის პირობების უსაფრთხოების უზრუნველყოფას.

ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაციას მჭიდრო ურთიერთობები აქვს სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან. ეს ორგანიზაციებია: გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია და მისი სპეციალიზებული დაწესებულებანი; ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაცია, ევროპის კავშირი; დასავლეთ ევროპის კავშირი; ევროპის საბჭო და სხვა.

გარდა აღნიშნული ორგანიზაციებისა, მნიშვნელოვანია სხვა სამთავრობათაშორისო და არასამთავრობათაშორისო ორგანიზაციებთან კავშირ-ურთიერთობები.

პირველ რიგში აღსანიშნავია ჩრდილო ატლანტიკის ასამბლეა. იგი წარმოადგენს საპარლამენტო-შორისო ფორუმს და შედგება თექვსმეტი წევრი სახელმწიფოსაგან. ასამბლეა აერთი-

ანებს ევროპელ და ჩრდილო ამერიკელ კანონმდებლებს საზოგადოებრივ-პოლიტიკური პრობლემების განსახილველად და გადასაწყვეტად. იბი ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაციისაგან დამოუკიდებელი ორგანოა.

ჩრდილო ატლანტიკის ასამბლეაში დელეგატები ინიშნებიან, მათი ეროვნული პარლამენტების მიერ დადგენილი პროცედურის შესაბამისად, პარლამენტებში წარმოდგენილი პარტიული პროპორციების შესაბამისად. ასამბლეა შედგება 188 პარლამენტარისაგან და დელეგაციის წევრთა რაოდენობა თითოეული ქვეყნიდან დამოკიდებულია მოსახლეობის რაოდენობაზე. ასამბლეს მიერ ყოველწლიურად ირჩევა ხუთი თანამდებობის პირი პლენარული სესიებისათვის: პრეზიდენტი, სამი ვიცე-პრეზიდენტი და ხაზინადარი. მუდმივმოქმედი კომიტეტი ორ წელიწადში ერთხელ ირჩევს გენერალურ მდივანს.

ჩრდილო ატლანტიკის ასამბლეა შედგება ხუთი კომიტეტისაგან. ესენია: პოლიტიკური კომიტეტი; თავდაცვისა და უსაფრთხოების კომიტეტი; ეკონომიკის კომიტეტი; მეცნიერებისა და ტექნოლოგიის კომიტეტი; სამოქალაქო ურთიერთობათა კომიტეტი.

კომიტეტები სისტემატურად მართავენ სხდომებს, განიხილავენ სასწავლო პროგრამების შემუშავების საკითხებს, წარუდგენენ მოხსენებებს ასამბლეს პლენარულ სესიებს. ასამბლეს რეკომენდაციები და რეზოლუციები ეგზავნებათ ეროვნულ მთავრობებს, პარლამენტებს, სხვა დაინტერესებულ ორგანიზაციებსა და ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაციის გენერალურ მდივანს, რომელიც წარადგენს მათ ჩრდილო ატლანტიკის საბჭოში განხილვისათვის.

ასამბლესა და ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებს შორის ურთიერთობები სათავეს იღებს 1990 წლიდან, როდესაც ამ ქვეყნების პარლამენტების წარმომადგენლები მიიწვიეს ასამბლეაზე ასოცირებული წევრის სტატუსით.

ატლანტიკის ხელშეკრულების ასოციაციის ნებაყოფლობითი ასოციაციების კავშირს წარმოადგენს. იგი ნატოს მხარდამჭერი ორგანიზაციაა და ხელს უწყობს ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულებით განსაზღვრული მთელი რიგი სფეროების განვითარებას.

ეს სფეროებია:

1. საზოგადოების ბანათლება და ინფორმირება;

2. ნატოსთან დაკავშირებული სხვადასხვა საქმიანობების განხორციელება;
3. ჩრდილო ატლანტიკის ზონაში ხალხთა სოლიდარობისათვის ხელის შეწყობა;
4. ასოციაციებსა და თავიანთ ეროვნულ კომიტეტებს შორის ურთიერთობებისა და თანამშრომლობის მუდმივი განვითარება.

ატლანტიკის ხელშეკრულების ასოციაციის წევრ ეროვნულ ნებაყოფლობით ორგანიზაციებს წარმოადგენენ: ბელგიაში - ბელგიის ატლანტიკის ასოციაცია; კანადაში - კანადის ატლანტიკის საბჭო; დანიაში - დანიის ატლანტიკის ასოციაცია; საფრანგეთში - საფრანგეთის ატლანტიკის გაერთიანების ასოციაცია; გერმანიაში - გერმანიის ატლანტიკის საზოგადოება; საბერძნეთში - საბერძნეთის ასოციაცია ატლანტიკისა და ევროპაში თანამშრომლობისათვის; ისლანდიაში - დასავლეთის თანამშრომლობის ასოციაცია; იტალიაში - იტალიის ატლანტიკის კომიტეტი; ლუქსემბურგში - ლუქსემბურგის ატლანტიკის ასოციაცია; ნიდერლანდებში - ნიდერლანდების ატლანტიკის კომიტეტი; ნორვეგიაში - ნორვეგიის ატლანტიკის კომიტეტი; პორტუგალიაში - პორტუგალიის ატლანტიკის კომიტეტი; ესპანეთში - ესპანეთის ატლანტიკის ასოციაცია; თურქეთში - თურქეთის ატლანტიკის კომიტეტი; ბამბინაშვილ სამეფოში - ბრიტანეთის ატლანტიკის კომიტეტი; აშშ-ში - შეერთებული შტატების ატლანტიკის საბჭო.

რეზერვის ოფიცერთა სამოკავშირეო კონფედერაცია - არც სამთავრობათაშორისო და არც პოლიტიკურ ორგანიზაციას არ წარმოადგენს. შეიქმნა 1948 წელს ბელგიის, საფრანგეთის და ნიდერლანდების რეზერვის ოფიცერთა ასოციაციების მიერ. დღეისათვის იგი აერთიანებს ნატოს წევრ სახელმწიფოებში არსებულ რეზერვის ოფიცერთა ასოციაციებს. მის რიგებშია 800 ათასი რეზერვის ოფიცერი.

კონფედერაციის მიზანია: ორგანიზაციის წევრთა დაკავშირება და ინფორმირება ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაციის მიღწევებსა და საქმიანობაზე. მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ჩრდილო ატლანტიკის ხელშეკრულების ორგანიზაციის სარეზერვო ძალების ორგანიზების, ადმინისტრირებისა და წვრთნის საქმეში.

XX საუკუნის 80-იან და 90-იან წლებში მოხდა უდიდესი გარდატეხა მსოფლიო ისტორიაში: ორად გახლენილი მსოფლიო გაერთიანდა. ამ ეპოქის მთავარი შედეგებია: სოციალიზმის მსოფლიო სისტემისა და საბჭოთა ტოტალიტარული იმპერიის დემონტაჟი, ვარშავის პაქტის დაშლა, ბერლინის კედლის დანგრევა და გერმანიისა და ევროპის გაერთიანება, “ცივი ომის“ დამთავრება, პოსტსაბჭოურ სივრცეში 15 თავისუფალი, სუვერენული, დამოუკიდებელი სახელმწიფოს წარმოქმნა, ტოტალიტარიზმსა და ავტოკრატიასე დემოკრატიისა და თავისუფლების შეუქცევადად გამარჯვება.

1980-იანი წლების ბოლოსა და 1990-იანი წლების დასაწყისში, საბჭოთა კავშირსა და აღმოსავლეთ ევროპაში “გარდაქმნის“ პოლიტიკის შედეგად შექმნილმა ახალმა ვითარებამ, ნატოს წინაშე დააყენა საკითხი აღნიშნულ ქვეყნებთან პარტნიორული ურთიერთობების დამყარების შესახებ. ახალი სტრატეგია მიზნად ისახავდა “ცივი ომის“ ეპოქის კონფორმაციიდან პრაქტიკულ თანამშრომლობაზე გადასვლას, ევროპული სტრუქტურის ახალი არქიტექტურის მშენებლობას, რომელსაც საფუძვლად დაედებოდა დასავლური ცივილიზაციის ფასეულობები და პრინციპები.

ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსისათვის, რომელიც საბჭოთა ექსპანსიონიზმის შეკავებისა და დასავლური დემოკრატიის დაცვას ემსახურებოდა დღიდან მისი დაარსებისა - 1949 წლიდან, ამგვარი ტრანსფორმაციის განხორციელება დაკავშირებული იყო მნიშვნელოვან სიძნელებებთან. უპირველეს ყოვლისა, სტრატეგიული მოწინააღმდეგის პარტნიორად აღიარება მოითხოვდა ალიანსის მიზნებისა და ამოცანების ახლებურ კონცეფციურ გააზრებას, ევროპული უსაფრთხოების სისტემის რეალობასთან ადაპტირებასა და თანამშრომლობის ახალი მექანიზმის ჩამოყალიბებას.

აღმოსავლეთ ევროპისა და საბჭოთა კავშირისაკენ ნატოს “დიდი შემობრუნების“ ყველაზე მნიშვნელოვან ნაბიჯად მიიჩნევენ ალიანსის 1990 წლის 5-6 ივლისის ლონდონის სამიტს.

სამიტზე მიღებულ “ლონდონის დეკლარაციაში“ ჩამოყალიბებულია ევროატლანტიკური უსაფრთხოების სისტემის მთავარი პრინციპები, რომლებიც დაეფუძნა არა ორი დაპირისპირებული ბანაკის ძალთა თანაფარდობას, არამედ თანამშრომლობასა და პარტნიორობას.

აღმოსავლეთ ევროპისა და საბჭოთა კავშირის მიმართ ნატოს ახალი პრინციპებისა და პირველი პრაქტიკული ნაბიჯების უფრო დეტალურ განხილვას მიეძღვნა საგარეო საქმეთა მინისტრების ღონეზე ნატოს საბჭოს 1991 წლის 6-7 ივნისის სხდომა (კოპენჰაგენი) “ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებთან თანამშრომლობის შესახებ“, სხდომაზე მიღებულ განცხადებაში ნათქვამია: “ევროპის დაყოფის ხანგრძლივი ეპოქა დასრულდა. ჩვენ მივესალმებით ალიანსისა და მისი წევრი სახელმწიფოების კონტაქტების მნიშვნელოვან გაფართოებას საბჭოთა კავშირთან და ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებთან, თუკი ეს უკანასკნელნი მიესალმებიან ლონდონის შეხვედრაზე ალიანსის სახელმწიფოთა და მთავრობათა მეთაურების მიერ მეგობრობისათვის გაწვდილ ხელს“.¹

სხდომაზე გამოჩნდა ახალი ტერმინი “სხვადასხვა ღონეზე სამხედრო თანამშრომლობის განვითარების შესახებ“. მიღებულ დოკუმენტში ჩამოთვლილია შემდეგი მიმართულებები:

1. ოფიციალურ პირთა და ექსპერტთა შეხვედრები უსაფრთხოების პოლიტიკის სფეროში აზრთა ურთიერთგაცვლისა და ინფორმირების მიზნით (სამხედრო სტრატეგია და დოქტრინები, შეიარაღებისადმი კონტროლი, სამხედრო ინდუსტრიის კონვერსია);
2. ერთი მხრივ, ნატოს სამხედრო ხელმძღვანელებს, მეორე მხრივ, აღმოსავლეთ ევროპიდან მათ კოლეგებს შორის მჭიდრო კონტაქტების დამყარება;
3. ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ექსპერტთა მონაწილეობა ალიანსის ცალკეულ ღონისძიებებში;
4. ნატოს საინფორმაციო პროგრამების განხორციელება რეგიონის ქვეყნებში, უშიშროებისა და დემოკრატიის საკითხებზე დისკუსიების გამართვა, ნატოს შტაბ-ბინაში აღნიშნული ქვეყნების პარლამენტართა, ჟურნალისტებისა და ახალგაზრდული დელეგაციების მოწვევა;

¹ გაზეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1999 წლის 10 თებერვალი.

5. თანამშრომლობის გაფართოება ჩრდილო-ატლანტიკურ ასამბლეასა და ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების პარლამენტარებს შორის.

ნატოს გააჩნია თანამშრომლობისა და კონსულტაციების ახალი ინსტიტუტები, რომლებიც აერთიანებენ ევროატლანტიკური რეგიონის ყველა ქვეყანას - ქვეყნებს, რომლებიც წინათ ერთმანეთს უპირისპირდებოდნენ. ევროატლანტიკური პარტნიორობის საბჭო და “სამშვიდობო პარტნიორობის“ პროგრამა წარმოადგენენ ინსტრუმენტებს, რომლებიც გულისხმობენ არა მარტო პოზიტიურ მონაწილეობას უშიშროების პრობლემათა გადაჭრაში, არამედ, აგრეთვე, ერთობლივი საქმიანობის ფართო წრის მიმართულებებსაც. ამ შესაძლებლობებით სარგებლობა ყველას შეუძლია.

ევროატლანტიკური პარტნიორობის საბჭოსა და “სამშვიდობო პარტნიორობის“ პროგრამის არსებობა მოწმობს იმ ევოლუციის მასშტაბებს, რომელიც ნატომ განიცადა უკანასკნელი წლების მანძილზე. ჩრდილოატლანტიკური კავშირის ამოცანები უკვე აღარ ამოიწურება მარტოდენ ნატოს წევრი ქვეყნების ტერიტორიის დაცვით. იგი ჯერ ისევ თავდაცვითი კავშირია. მაგრამ იმის კვალბაზე, თუ როგორ ებმება ჩრდილოატლანტიკური კავშირი ისეთი ახალი ამოცანების გადაწყვეტაში, როგორიც არის მშვიდობის ხელშეწყობა და კრიზისების მოგვარება, მისი დღის წესრიგი სულ უფრო რთული ხდება, თითქმის ყველა დემოკრატიულ სახელმწიფოსთან ევროპის კონტინენტზე და ცენტრალურ აზიაში დამყარებულია ნატოს თანამოქმედებისა და თანამშრომლობის ახალი ურთიერთობა. განხორციელდა ნატოს სამხედრო სტრუქტურების შინაგანი რეფორმა.

ნატომ შეიმუშავა ახლებური მიდგომა ევროპის უშიშროებისადმი. იგი გამოხატავს სრულიად ახალ უშიშროების სისტემას, რომელმაც შეცვალა წარსულის პოლიტიკური დაყოფა.

“სამშვიდობო პარტნიორობის“ პროგრამა არის საფუძველი ჩრდილოატლანტიკური კავშირის პრაქტიკული თანამშრომლობისა და “სამშვიდობო პარტნიორობის“ წევრ ქვეყნებთან. 1994 წლის იანვარში ნატოს წევრი ქვეყნების სახელმწიფოთა და მთავრობათა მეთაურების ბრიუსელის შეხვედრაზე მიღებულმა “სამშვიდობო პარტნიორობის“ პროგრამამ მთავარ მიზნად დაისახა ნატოს სახელმწიფოებსა და იმ ქვეყნებს შორის სამხედრო თანამშრომლობის განვითარება, რომლებიც არ არიან ნატოს წევრები

1997 წელს შეიქმნა ევროატლანტიკური პარტნიორობის საბჭო. მისი ანგარიშგასაწევი წევრია საქართველო. საბჭო უზრუნველყოფს ნატოელ მოკავშირეებსა და პარტნიორ ქვეყნებს შორის თანამოქმედებისა და თანამშრომლობის დარგში საქმიანობის ყველა სახეობის ყოვლისმომცველ პოლიტიკურ საფუძველს. ამ ფორუმის ფარგლებში ევროატლანტიკური პარტნიორობის საბჭოს წევრი ქვეყნები აწყობენ კონსულტაციებს უშიშროებასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა საკითხზე, ისეთებზე, რომლებიც ეხება რეგიონულ თანამშრომლობას უშიშროების დარგში, საერთაშორისო ტერორიზმს, თავდაცვასთან დაკავშირებულ ეკოლოგიურ პრობლემებს და მასობრივი მოსპობის იარაღის გავრცელებას. საბჭოს ფარგლებში შექმნილია სტიქიურ უბედურებებსა და ტექნოგენურ კატასტროფებზე რეაგირების ახალი ევროატლანტიკური საკოორდინაციო ცენტრი, რომელიც მუშაობს გაეროს ლტოლვილების საქმეთა უზენაეს კომისართან ერთად ნატოსა და პარტნიორი ქვეყნების ჰუმანიტარული დახმარების კოორდინაციის მიზნით იმ შემთხვევაში, თუ ევროატლანტიკური პარტნიორობის საბჭოს გეოგრაფიულ ზონაში კატასტროფა მოხდა.

ევროატლანტიკური პარტნიორობის საბჭო შეუდგა უშიშროების დარგში რეგიონული თანამშრომლობის საკითხთა განხილვას. ამ განხილვის ერთ-ერთი მიმართულება, რომელშიც საქართველო დიდმნიშვნელოვან და ფასეულ როლს ასრულებს, კავკასიის რეგიონს უკავშირდება.

საქართველო “სამშვიდობო პარტნიორობის“ პროგრამას 1994 წლის მარტში შეუერთდა. მისი პარტნიორობის ინდივიდუალური პროგრამა უზრუნველყოფს ჩრდილოატლანტიკურ კავშირთან თანამშრომლობის განვითარებას. საქართველოსა და ნატოს პარტნიორობის 1997-1999 წლების ინდივიდუალური პროგრამის სრული რეალიზაცია საუკეთესო საფუძველია ნატოსა და საქართველოს ურთიერთობის გაფართოებისათვის.

ნატოს უმაღლეს პოლიტიკურ ორგანოს წარმოადგენს ნატოს საბჭო, რომელშიც შედის 16 წევრი სახელმწიფო. სხდომები ტარდება ორჯერ-გაზაფხულზე (ერთ-ერთი წევრი სახელმწიფოს დედა-

ქალაქში) და ზამთარში ბრიუსელში. შეიძლება გაიმართოს საგანგებო სესია. საბჭოს მუშაობაში მონაწილეობენ საგარეო საქმეთა მინისტრები, აგრეთვე - თავდაცვის, ფინანსების, ეკონომიკის და სხვა დარგის მინისტრები. ხშირად სესიები ტარდება სახელმწიფოსა და მთავრობის მეთაურთა დონეზე. ნატოს საბჭო ორგანიზაციის უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანოა.

1952 წლის თებერვალში, ლისაბონში სამოქალაქო სამსახურების რეორგანიზაციის შემდეგ, ჩრდილო ატლანტიკის ორგანიზაციის ორგანოებია:¹

1. საბჭო: შედგება ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოების წარმომადგენლებისაგან. იგი იკრიბება წელიწადში ორ ან სამჯერ და წლის განმავლობაში მუდმივად, მუდმივი წარმომადგენლების დონეზე. საბჭო ორგანიზაციის უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანოა.
2. საბჭოს კომიტეები: პოლიტიკური კომიტეტი; თავდაცვის საკითხის შემსწავლელი კომიტეტი; ჩვეულებრივ შეიარაღებაზე კონტროლის უმაღლესი დონის სამუშაო ჯგუფი, აღმასრულებელი სამუშაო ჯგუფი; ეკონომიკური კომიტეტი; ინფორმაციისა და კულტურული ურთიერთობების კომიტეტი; ეროვნულ დირექტორთა თათბირი შეიარაღებაზე; შეიარაღების კონტროლის მაკოორდინირებელი კომიტეტი; საგანგებო მდგომარეობის დროს სამოქალაქო სამსახურების გამოყენების დაგეგმვის მთავარი კომიტეტი; ნატოს თათბირი მატერიალურ-ტექნიკურ უზრუნველყოფაზე პასუხისმგებელთათვის; სამეცნიერო კომიტეტი; თანამედროვე საზოგადოების მოთხოვნათა კომიტეტი; ნატოს საჰაერო თავდაცვის კომიტეტი; სტანდარტიზაციის ჯგუფი; ნატოს კავშირებისა და ინფორმაციის სისტემათა კომიტეტი; ნავთობგაყვანილობათა კომიტეტი; საბჭოს საქმიანობისა და სწავლების კომიტეტი; ინფრასტრუქტურის კომიტეტი; ნატოს უსაფრთხოების კომიტეტი.
3. სპერთაშორისო შტაბი: გენერალური მდივანი, გენერალური მდივნის მოადგილეები, კაბინეტის დირექტორი, ფინანსური დირექტორი, აღმასრულებელი მდივანი, აღმინისტრაციული დირექტორი; ინფორმაციისა და პრესის კაბინეტის დირექტორი.

1. საერთაშორისო ორგანიზაციები, წიგნი I, 1994, გვ. 6-15.

4. სამხედრო კომიტეტი. იგი შედგება წევრი სახელმწიფოების სამხედრო შტაბის უფროსებისაგან და საფრანგეთის შტაბის უფროსის მიერ დანიშნული საფრანგეთის მუდმივი წარმომადგენლისაგან.
5. ევროპის მოკავშირეთა, ატლანტიკის მოკავშირეთა, ლა-მანშის ყურის მოკავშირეთა და აშშ-კანადის რეგიონული დაგეგმარების ჯგუფები.

ნატოს საბჭოს სესიებზე განიხილება ორგანიზაციის საქმიანობის საკვანძო საკითხები, მიმოიხილავენ სამხედრო-პოლიტიკურ მდგომარეობას სხვადასხვა რეგიონში, ისმენენ ნატოს დაწესებულებათა ხელმძღვანელთა მოხსენებებს.

ნატოს გენერალური მდივანი თავმჯდომარეობს საბჭოს სამუშაო სესიებს, ხოლო ნატოს საბჭოს სესიებს შორის პერიოდში მიმდინარე საქმიანობას ხელმძღვანელობს ნატოს მუდმივი კომიტეტი, რომელიც შედგება წევრი ქვეყნების ელჩებისაგან.

მუდმივი საბჭოს სხდომები კვირაში რამდენჯერმე იმართება; იგი აწარმოებს პოლიტიკურ კონსულტაციებს, ახდენს ინფორმაციის გაცვლას, ამზადებს მასალებს ნატოს საბჭოს სესიისათვის, განიხილავს ნატოს კომიტეტებში მომზადებულ დოკუმენტებს, ხელმძღვანელობს კომიტეტებისა და სამუშაო ჯგუფების საქმიანობას. მუდმივ საბჭოს ხელმძღვანელობს ნატოს გენერალური მდივანი.

ნატოს უმაღლესი სამხედრო ორბანოა: სამხედრო კომიტეტი, რომლის წევრებია წევრი ქვეყნების შეიარაღებულ ძალთა მთავარსარდლები. სამხედრო კომიტეტის სხდომებს შორის მიღებულ გადაწყვეტილებების შესრულების მდგომარეობას აკონტროლებს მუდმივი სამხედრო კომიტეტი. მას ევალება ნატოს ორგანოთა საქმიანობის კოორდინაცია.

საბჭოს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ორბანოა ბირთვული თავდაცვის კომიტეტი, რომელიც განიხილავს ბირთვული იარაღის პრობლემებს და მისი გამოყენების პრინციპებს. იგი შეიქმნა 1966 წელს და მისი სხდომები ტარდება წელიწადში ორჯერ. ბირთვული კომიტეტის შემადგენლობაში შედიან თავდაცვის მინისტრები.

ნატოს აღმასრულებელი ორბანოა სპარტაშორისო სამღივნო ბენერალური მღივნის მეთაურობით. შეიარაღებულ ძალთა უშუალო ხელმძღვანელობისათვის, ომის შესაძლებელ

რაიონში, ინიშნება სტრატეგიული ხელმძღვანელობა ევროპისათვის, ატლანტიკისათვის, ლამანშის ზონისათვის, აგრეთვე, კანადის რეგიონული სტრატეგიული დაგეგმვის ჯგუფი.

ევროკავში ნატოს სარდლობას სათავეში უდგას შმაღლესი მთავარსარდალი. მას ემორჩილება ჩრდილოეთ ევროპის ცენტრალური და სამხრეთ ევროპის სამი მთავარი საომარი მოქმედების სფეროს უმაღლესი სარდლობა.

ნატოს შვიარაღებული ძალები იძლევა: გაერთიანებულ შეიარაღებულ ძალებად, რომლებიც ნატოს განკარგულებაშია გადაცემული და ეროვნულ დაქვემდებარებაში მყოფ ძალებად. გაერთიანებულ შეიარაღებულ ძალებში შედის ამერიკის შეერთებული შტატების, დიდი ბრიტანეთის, კანადის, გფრ-ის, ბელგიის, ნიდერლანდების, იტალიისა და თურქეთის სახმელეთო ჯარებისა და სამხედრო-საჰაერო ძალების გაერთიანებანი, შენაერთები და ნაწილები, ნორვეგიისა და დანიის სამხედრო-საჰაერო ძალები, ეროვნულ დაქვემდებარებაშია; ამერიკის შეერთებული შტატების საკონტინენტაშორისო ბალისტიკური რაკეტები, აშშ-ისა და დიდი ბრიტანეთის სტრატეგიული ავიაცია და ატომური რაკეტშიდი წყალქვეშა ნავები, წევრი ქვეყნების ზოგიერთი სახმელეთო შენაერთი და ნაწილი.

ნატოს ბაერთიანებული შვიარაღებული ძალების შმაღლესი მთავარსარდალის თანამდებობა ტრადიციულად ამერიკელ ბენარალს უჭირავს.

მშვიდობიან პერიოდში უმაღლესი მთავარსარდალი პასუხს აგებს თავის ზონაში თავდაცვის გეგმების შემუშავებაზე, განაგებს მის განკარგულებაში მყოფი ჯარების მომზადების, ორგანიზებისა და მომარაგების საკითხებს. ომის პერიოდში იგი პასუხს აგებს ნატოს გაერთიანებული შეიარაღებული ძალების ოპერაციების ორგანიზებასა და განხორციელებაზე. უფლებამოსილია გამოიყენოს წევრი ქვეყნების ადამიანთა და მატერიალური რესურსები.

უმაღლეს მთავარსარდალს ყავს ორი მოადგილე - ინგლისელი და გერმანელი გენერლები. გაერთიანებული შეიარაღებული ძალების შტაბი, რომელსაც ასევე ამერიკელი გენერალი უდგას სათავეში, ემორჩილება უმაღლეს მთავარსარდალს.

უმაღლესი მთავარსარდალის შტაბ-ბინა ქალაქ ნორდ-ფოლკშია (აშშ) ბანლაგებული.

ნატოს მთავარი სარდლობა ლა-მანშის სრუტის რაიონში მოიცავს აგრეთვე პა-დე-კალეს სრუტეს. სარდლობის შტაბ-ბინა ნორთქვშია (დიდი ბრიტანეთი).¹

სამუშაო ენებია: ინგლისური და ფრანგული. ნატოს აღბილსამყოფელი ბრიუსელია; ხოლო ევროპის შეიარაღებული ძალების უმაღლესი მთავარსარდლობის შტაბი - პასტოში (ბრიუსელის ბარამუბანი).

დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობა

დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობა - სამთავრობათშორისო რეგიონული საერთაშორისო ორგანიზაციაა. წესდება მიღებულია 1993 წლის 22 იანვარს სახელმწიფოს მეთაურთა საბჭოს სხდომაზე. ამჟამად მასში გაერთიანებულია 12 დამოუკიდებელი სუვერენული სახელმწიფო: ბელორუსია, თურქმენეთი, მოლდოვა, რუსეთის ფედერაცია, სომხეთი, ტაჯიკეთი, უზბეკეთი, უკრაინა, საქართველო, ყაზახეთი, ყირგიზეთი, აზერბაიჯანი.

თანამეგობრობის მიზნებია: კოლიტიკურ, ეკონომიკურ, კოლობიურ, კუმანიტარულ, კულტურულ, საბაჟო და სხვა სფეროში თანამშრომლობის განხორციელება, წევრ სახელმწიფოთა ყოველმხრივი და შეფონასწორებული ეკონომიკური და სოციალური განვითარება სამართო ეკონომიკური სივრცის ფარგლებში, სახელმწიფოთაშორისო კოოპერაცია და ინტეგრაცია, ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების უზრუნველყოფა. თანამეგობრობა ეფუძნება ყველა მისი წევრის სუვერენული თანასწორობის საწყისებს. წევრი სახელმწიფოები საერთაშორისო სამართლის დამოუკიდებელი და თანასწორუფლებიანი სუბიექტები არიან.

თანამეგობრობა ხელს უწყობს წევრ სახელმწიფოთა შორის მეგობრობის, კეთილშეზობლობის, ეროვნებათაშორისი თანხმობის, ნდობის, ურთიერთგაგებისა და ურთიერთხელსაყრელი თანამშრო-

¹ ლევან ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, 1998, გვ. 136.

ომლობის შემდგომ განვითარებასა და განმტკიცებას, თანამეგობრობა არ წარმოადგენს სახელმწიფოს და არა აქვს ზეეროვნული უფლებამოსილება.

დსთ-ს წესდება შედგება პრეამბულის, 9 კარისა და 45 მუხლისაგან. მასში, საერთაშორისო სამართლის პრინციპების შესაბამისად, განსაზღვრულია დსთ-ს მიზნები და ამოცანები, ხელმძღვანელ ორგანოთა სტრუქტურა, საქმიანობის მთავარი მიმართულებანი.

დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის მონაწილე სახელმწიფოების მეთაურებმა 1994 წლის 15 აპრილს ხელი მოაწერეს ქალაქ მოსკოვში “დეკლარაციას დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის მონაწილე სახელმწიფოების სუვერენიტეტის, ტერიტორიული მთლიანობისა და საზღვრების ხელშეუხებლობის დაცვის შესახებ“. იგი თანამეგობრობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სახელმძღვანელო დოკუმენტია. მისი ძირითადი დებულებებია:

დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის მონაწილე სახელმწიფოები:

1. უზრუნველყოფენ თავიანთ ურთიერთობებში სუვერენიტეტის, ტერიტორიული მთლიანობისა და სახელმწიფო საზღვრების ურღვეობის პრინციპებს;
2. თავს შეიკავებენ სამხედრო, პოლიტიკური, ეკონომიკური ან ნებისმიერი სხვა ფორმის ზეგავლენისაგან;
3. გამოთქვამენ რწმენას, რომ ერთმანეთის საშინაო საქმეებში ჩაურევლობის პრინციპის დაცვა, არის დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის მონაწილე სახელმწიფოებს შორის მეგობრული და პარტნიორული ურთიერთობის განმტკიცების მნიშვნელოვანი პირობა.
4. აღკვეთენ თავიანთი ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად, თავიანთ ტერიტორიებზე ორგანიზაციებისა და ჯგუფების შექმნასა და საქმიანობას, აგრეთვე ცალკეული პირების მოქმედებას, რომლებიც მიმართულია თანამეგობრობის მონაწილე სახელმწიფოთა დამოუკიდებლობის, ტერიტორიული მთლიანობის წინააღმდეგ ან მიზნად ისახავს საერთაშორისო ურთიერთობის გამწვავებას.
5. ხელს შეუწყობენ დავისა და კონფლიქტების მოწესრიგებას თითოეულ კონკრეტულ შემთხვევაში შეთანხმებული მექა-

ნიშნების გამოყენების მეშვეობით, რომლებიც გათვალისწინებულია ამ მიზნებისათვის დსთ-ს, გაეროს და ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის ფარგლებში მიღებული შესაბამისი დოკუმენტებით.¹

დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამშრომლობის სისტემა (დსთ). დსთ-ს სტრუქტურაში არსებობს ორი სახის ორგანო:

1. ორგანოები, რომელთა შექმნა გათვალისწინებულია დსთ-ს წესდებით;
2. ორგანოები, რომელთა შექმნა ხდება სახელმწიფოსა და მთავრობის მეთაურთა საბჭოს გადაწყვეტილებით.

დსთ უმაღლესი ორბანოა: სახელმწიფოს მეთაურთა საბჭო, რომელშიც თანამეგობრობის ყველა წევრი სახელმწიფო წარმოდგენილია სახელმწიფოს მეთაურთა დონეზე. აქ იხილავენ ყველაზე მნიშვნელოვან საკითხებს. სხდომები ტარდება წელიწადში ორჯერ.

მთავრობათა მეთაურების საბჭო აწესრიგებს წევრ სახელმწიფოთა აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოთა თანამშრომლობას ეკონომიკური, სოციალური და საერთო ინტერესების სხვა სფეროებში. მთავრობათა მეთაურები იკრიბებიან წელიწადში ოთხჯერ.

სახელმწიფოს მეთაურთა და მთავრობის მეთაურთა საბჭო მუდმივ და დროებით საფუძველზე ქმნის სამუშაო და დამხმარე ორგანოებს.

სახელმწიფოს მეთაურთა და მთავრობის მეთაურთა საბჭოს გადაწყვეტილების საფუძველზე **შექმნილია საბარაო საქმიანობის მინისტრების საბჭო**, რომელიც წევრ სახელმწიფოთა საგარეო-პოლიტიკური მოღვაწეობის კოორდინირებას ახორციელებს, ატარებს კონსულტაციებს საერთო ინტერესების მქონე მსოფლიო პოლიტიკის საკითხებთან დაკავშირებით.

თანამშრომლობის მუდმივმოქმედი, აღმასრულებელი და მაცოროდინირებადი ორბანოა **საკოორდინაციო-საკონსულტაციო კომიტეტი**, რომელიც ამუშავებს წინადადებებს თანამეგობრობის ფარგლებში თანამშრომლობის, სოციალურ-ეკონომიკური კავშირების განვითარების საკითხებთან დაკავშირებით. იგი შედგება მუდმივი სრულუფლებიანი წარმომადგენლებისაგან:

1 გაზეთი "საქართველოს რესპუბლიკა", 1994 წლის 19 აპრილი.

ოითოეული წევრი სახელმწიფოდან ორ-ორი და სახელმწიფოთა მეთაურების საბჭოს მიერ არჩეული კომიტეტის კოორდინატორი.

საკოორდინაციო-საკონსულტაციო კომიტეტში მუშაობს აღმასრულებელი სამდივნო, რომელსაც ხელმძღვანელობს დსთ-ს აღმასრულებელი მდივანი.

მშენებლობის საკითხთა და სამხედრო პოლიტიკის კოორდინირების მიზნით, შეიქმნა თავდაცვის მინისტრთან საბჭო და დსთ-ს გაერთიანებული შეიარაღებული ძალების მთავარსარდლობა, აბრათვე სასახლვრო ძალების მეთაურთა საბჭო.

ეკონომიკური სასამართლოს მიზანია: ეკონომიკურ ვალდებულებათა შესრულების უზრუნველყოფა დსთ-ს ფარგლებში.

თანამებოზრობის სამუშაო ენაა რუსული ენა.

დსთ-ს მთავარი ორბანოების აღბილსაგყოფილია მინსკში (ბელორუსია).

ამერიკის სახელმწიფოთა ორბანიზაცია

ეს ორბანიზაცია დაფუძნდა 1948 წელს. ამერიკის სახელმწიფოთა ორბანიზაციის წევრია ლათინური ამერიკის, ამერიკის შეერთებული შტატებისა და კანადის 31 სახელმწიფო. 1971 წელს ორბანიზაციასთან შეიქმნა მეთვალყურეთა ინსტიტუტი. მისი მუდმივი მეთვალყურეები არიან ბელგია, გაიანა, ისრაელი, ესპანეთი, იტალია, ნიდერლანდები, პაკისტანი, ფინეთი, საფრანგეთი, გფრ, შვეცია, იაპონია.

ამერიკის სახელმწიფოთა ორბანიზაციის მიზნებია: კონტინენტზე მშვიდობისა და უშიშროების ბანამტკიცება; სადავო საკითხების მშვიდობიანი მოგვარება და უთანხმოების თავიდან აცილება; აბრესიის შემთხვევაში - ერთობლივი მოქმედება; ამერიკის ძმეყნების კოლიტიკურ-ეკონომიკური და სამართლებრივი პრობლემების გადაწყვეტისთვის ხელშეწყობა; ძალების გაერთიანება ეკონომიკური, სოციალური, სამეცნიერო და კულტურული ბანვითარებისთვის.

ამერიკის სახელმწიფოთა ორგანიზაციის უმაღლესი ორბან-
ონ საბარმო საქმეთა მინისტრების ბენერალური ასამბლეა,
რომელსაც ყოველწლიურად იწვევენ. იგი განსაზღვრავს მის პო-
ლიტიკასა და საქმიანობას, მისი ორგანოების სტრუქტურასა და
ფუნქციებს. ყველა ქვეყნისთვის საინტერესო, სასწრაფო ხასია-
თის პრობლემის განსახილველად იწვევენ საგარეო საქმეთა მი-
ნისტრების საკონსულტაციო თათბირებს.

სამხედრო საკითხებზე თანამშრომლობისთვის შექმნილია
თავდაცვის საკონსულტაციო კომიტეტი უმაღლესი სამხედრო
წარმომადგენლების შემადგენლობით.

აღმასრულებელი ორბანო მუდმივი საბჭოა, რომელიც
შედგება მონაწილე ქვეყნების წარმომადგენლებისგან. მუდმივ
საბჭოსთან შექმნილია მრავალი დამხმარე კომიტეტი და
საბჭო.

ამერიკის სახელმწიფოთა ორგანიზაციის ბენერალურ
სამდივნოს მეთაურობს ბენერალური მდივანი, რომელსაც
ირჩევს გენერალური ასამბლეა ხუთი წლის ვადით.

ორგანიზაციასთან შექმნილია სპეციალიზებული
დაწესებულებანი: სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა ამერიკ-
ის ქვეყნების ინსტიტუტი; ჯანმრთელობის დაცვის პანამერიკული
ორგანიზაცია; ბავშვთა ამერიკათაშორისო ინსტიტუტი; გეოგრა-
ფიისა და ისტორიის პანამერიკული ინსტიტუტი.

სამუშაო ენებია: ინგლისური, ესპანური, კორტუბალიუ-
რი, ფრანგული. მუდმივი საბჭოს შტაბ-ბინა ვაშინგტონშია
(აშშ).

არაბულ სახელმწიფოთა ლიგა

არაბულ სახელმწიფოთა ლიგა საერთაშორისო რეგიონული
ორგანიზაციაა, რომელიც შეიქმნა 1945 წლის 22 მარტს კაიროს
კონფერენციაზე, მის წესდებას ხელი მოაწერეს ექვსი არაბული
სახელმწიფოს მთავრობათა მეთაურებმა. ეს სახელმწიფოებია:
ეგვიპტე, სირია, ერაყი, ლიბანი, საუდის არაბეთი, ტრანსიორდ-
ანია. ლიგაში იმავე წელს გაერთიანდა იემენი, შემდეგ კი სხვა
არაბული ქვეყნებიც.

1950 წელს ლიგის წევრებმა, წესდების დამატებით, ხელი
მოაწერეს თავდაცვისა და ეკონომიკური თანამშრომლობის ერ-

თობლივ ხელშეკრულებას, ხოლო 1965 წელს - სოლიდარობის პაქტს, რომელიც ფორმით საერთაშორისო ხელშეკრულებაა. არაბულ სახელმწიფოთა ლიგის მიზნებია: წმკრ სახელმწიფოთა საბარყო და საშინაო პოლიტიკის შარმო კოროდინაცია, მათი სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის დაცვა, მათ შორის შთანხმოებათა მშვიდობიანი მოგვარება, კოლონიური დამოკიდებულებისა და ნეოკოლონიალიზმისგან არაბეთის ქვეყნების სრული განთავისუფლებისათვის ერთობლივი ბრძოლა, მჭიდრო თანამშრომლობა ეკონომიკის, მცნიერების, კულტურის, ჯანმრთელობის დაცვისა და სხვა დარბებში. ლიგის წევრი ქვეყნები მიუმხრობლობის პოლიტიკას ატარებენ.

არაბეთის ქვეყნების ლიგის წესდებაში (1945 წლის 22 მარტი) ასეა განსაზღვრული ორბანიზაციის მიზნები: “ლიგის მიზანია უზრუნველყოს უფრო მჭიდრო შრთიერთობა ლიგის წმკრ სახელმწიფოთა შორის, კოროდინირება გაუწიოს მათ პოლიტიკურ მოქმედებას იმისთვის, რომ მიაღწიოს მათ მჭიდრო თანამშრომლობას, უზრუნველყოს მათი დამოუკიდებლობა და სუვერენიტეტი, განიხილოს ყველა საკითხი, რომლებიც ეხება არაბეთის ქვეყნებს და მათ ინტერესებს. ლიგას აგრეთვე მიზნად აქვს დასახული, თითოეულ სახელმწიფოში არსებული შინაგანი პირობების დაურღვევლად, უზრუნველყოს მჭიდრო თანამშრომლობა ლიგის წევრ სახელმწიფოთა შორის შემდეგ საკითხებში:

1. ეკონომიკური და ფინანსური პრობლემები, მათ რიცხვში სავაჭრო ბაუი, ფულის სისტემა, სოფლის მეურნეობა და მრეწველობა;
2. გზები და კავშირი, მათ რიცხვში რკინიგზები, გზატკეცილები, ავიაცია, ნაოსნობა, ფოსტა და ტელეგრაფი;
3. კულტურის საკითხები;
4. მოქალაქეობასთან, პასპორტებთან, ვიზებთან, სასამართლო გადაწყვეტილებათა შესრულებასთან, დამნაშავეთა გადაცემასთან დაკავშირებული საკითხები;
5. სოციალური უზრუნველყოფა;
6. ჯანმრთელობის დაცვა“¹.

¹ საერთაშორისო სამართლის და საერთაშორისო ურთიერთობის დოკუმენტები, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1949, გვ. 215-216.

არაბულ სახელმწიფოთა ლიგის უმაღლესი ორბანოა საბჭო, რომელშიც გაერთიანებული არიან ყველა წევრი ქვეყნის წარმომადგენლები. საბჭოს სესიებს იწვევენ წელიწადში ორჯერ. საბჭოს სესიებს შორის ლიგის საქმიანობას ხელმძღვანელობს ბენერალური სამდივნო, რომელთანაც შექმნილია პოლიტიკური, ეკონომიკური, ინფორმაციის, პალესტინის საქმეების, ნავთობის საკითხებისა და სხვა დეპარტამენტები. სამდივნოს სათავეში უდგას საბჭოს მიერ 5 წლით არჩეული ბენერალური მდივანი.

1973 წლის იანვარში საბჭოს სესიაზე საგარეო საქმეთა და თავდაცვის მინისტრებმა შექმნეს სამხედრო ღონისძიებათა დაფინანსების არაბთა შორისო ფონდი, არაბულ სახელმწიფოთა ლიგასთან ფუნქციონირებს, აგრეთვე, აფრიკის ქვეყნებისთვის დახმარების არაბული ფონდი და ერთობლივი საბჭო, რომელშიც გაერთიანებული არიან საგარეო საქმეთა და თავდაცვის მინისტრები ან მათი წარმომადგენლები.

შტაბ-ბინის მუდმივი აღბილსამყოფელი კანროშია.

აფრიკის ერთობის ორგანიზაცია

აფრიკის ერთობის ორგანიზაცია შეიქმნა 1963 წლის მაისში აფრიკის დამოუკიდებელი ქვეყნების სახელმწიფოთა და მთავრობათა მეთაურების კონფერენციაზე, რომელიც ჩატარდა ადის-აბებაში. კონფერენციამ მიიღო “აფრიკის ერთობის ქარტია”. ორგანიზაცია გაეროს საერთაშორისო რეგიონული, აფრიკის დამოუკიდებელი სახელმწიფოების გაერთიანებაა; მასში გაერთიანებულია 50-მდე სახელმწიფო.

აფრიკის ერთობის ორგანიზაციის მიზნებია: აფრიკის სახელმწიფოთა კოლიტიკური და ეკონომიკური თანამშრომლობის განვითარება და საერთაშორისო ასპარეზზე მათი სოლიდარობის განმტკიცება “აფრიკის ხალხთა უკეთესი ცხოვრების უზრუნველსაყოფად“, კონტინენტზე ნებისმიერი სახის კოლონიალიზმის მოსასპობად და აფრიკის სახელმწიფოთა სუვერენიტეტის, ტერიტორიული მთლიანობისა და დამოუკიდებლობის დასაცავად.

აფრიკის ერთობის ორგანიზაციის წევრ სახელმწიფოთა ურთიერთობა აგებულია თანასწორობის, სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის, ურთიერთპატივისცემის, ყოველგვარი დავის მშვიდობიანი გადაწყვეტისა და შინაგან საქმეებში ჩაურევლობის პრინციპებზე. ორგანიზაციის საერთაშორისო პოლიტიკას საფუძვლად უდევს მიუმხრობლობა, თანამშრომლობა და გაეროს წესდებისადმი ერთგულება.

აფრიკის ერთობის ორგანიზაცია მტკიცედ იცავს მშვიდობას, მხარს უჭერს საყოველთაო სრულ განიარაღებას. მან მიაღწია იმას, რომ აფრიკა გამოცხადდა უბირთვო ზონად. აფრიკის ერთობის ორგანიზაციის საქმიანობას ხელს უშლის წევრ სახელმწიფოთა შორის ჯერ კიდევ არსებული უთანხმოებანი და წინააღმდეგობანი, რომელთა მიზეზია მძიმე კოლონიური მემკვიდრეობა, ცალკეული განვითარებული ქვეყნის მხრივ პოლიტიკური და ეკონომიკური ზემოქმედება.

აფრიკის ერთობის ორგანიზაციის მთავარი ორგანოებია: სახელმწიფოთა და მთავრობათა მეთაურების ასამბლეა, რომელსაც წელიწადში ერთხელ იწვევენ, მინისტრთა საბჭო, რომელიც იკრიბება წელიწადში ოთხჯერ, გენერალური სამდივნო - მუდმივი ადმინისტრაციული ორგანო, შუამავლობის, მორიგებისა და არბიტრაჟის მუდმივი კომისიები, სხვა სპეციალური კომისიები და კომიტეტები.

დუნაის კომისია

დუნაის კომისია დუნაისპირა ქვეყნების სამთავრობათაშორისო საერთაშორისო ორგანიზაციაა, რომელიც შეიქმნა 1949 წელს, დუნაიზე ნაოსნობის რეჟიმის შესახებ 1948 წლის კონვენციის შესაბამისად. მისი შექმნის მიზანი იყო დუნაიზე ნორმალური ნაოსნობის უზრუნველყოფა, დუნაისპირა სახელმწიფოთა ინტერესებისა და სუვერენული უფლებების შესაბამისად. მასში გაერთიანებული არიან: ავსტრია, ბულგარეთი, უნგრეთი, რუმინეთი, ჩეხეთი, სლოვაკეთი და იუგოსლავია. მისი წევრი იყო რუსეთი. 1957 წლიდან კომისიის მუშაობაში მეთავალყურის სტატუსით მონაწილეობს გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა.

დუნაის კომისიის მთავარი ამოცანაა: დუნაისპირა სა-
ხელმწიფოთა წინადადებაებისა და პროექტების საფუძველ-
ზე, შეაღბინოს დუნაიზე ნაოსნობის გაუმჯობესებისთვის
საჭირო ღონისძიებათა ბეჭედი. კომისია აწესებს სანაოსნო-
საგზაო მდგომარეობის ერთიან სისტემას მდინარის მთელ სანა-
ოსნო სიგრძეზე. კომისიის ამოცანებია აგრეთვე საბაჟო,
სანიტარიული და სამდინარო ზედამხედველობის წესების უნიფი-
კაცია, ჰიდრომეტეოროლოგიური სამსახურის კოორდინაცია და
ნაოსნობის სტატისტიკა. კომისიის სხდომებს იწვევენ წელიწადში
ერთხელ ბუდაპეშტში.

დუნაის კომისიის ხელმძღვანელი ორგანოა საბჭო, რომელიც
შედგება კომისიის მონაწილე სახელმწიფოთა წარმომადგენლები-
საგან. სპეციალური საკითხების განსახილველად კომისია ქმნის
სამუშაო ჯგუფებს. კომისიის ბიუჯეტი იქმნება წევრ სახელმწიფო-
თა საწევრო შენატანებისგან.

დუნაის კომისია მუდმივად გამოსცემს კომისიის სესიების
ოქმებს და ჰიდროლოგიურ წელიდწლეულს. სამუშაო ენებია:
ფრანგული და რუსული. კომისიის აღბილსამყოფელი ბუდა-
პეშტშია (უნბრეთი).

შავი ზღვის ქვეყნების ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაცია

1992 წლის 25 ივნისს სტამბოლში უმაღლეს დონეზე შეხვე-
დრის მონაწილეებმა - შავი ზღვის აუზის 11 სახელმწიფოს
ხელმძღვანელებმა ხელი მოაწერეს დეკლარაციას შავი ზღვის
ეკონომიკურ თანამშრომლობაზე. დოკუმენტს ხელი მოაწერეს რუ-
სეთის, თურქეთის, ბულგარეთის, საბერძნეთის, აზერბაიჯანის,
სომხეთის, უკრაინის, მოლდავეთის, საქართველოს, რუმინეთის
და ალბანეთის წარმომადგენლებმა.

დეკლარაციაში დასახულია შეხვედრის მონაწილე სახელმწი-
ფოთა ეკონომიკური თანამშრომლობის ძირითადი პრინციპები,
აღნიშნულია მისი დიდმნიშვნელოვანი პოლიტიკური ასპექტი,
მკაფიოდ არის დადგენილი პრინციპები, რომლებიც მთლიანად
შეესაბამება ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბი-
რის საბოლოო აქტს და პარიზის ქარტიას ახალი ევროპისათვის.

შავი ზღვა, - ხაზგასმულია დოკუმენტში, - უნდა იქცეს მშვიდობის, სტაბილურობისა და აყვავების ზღვად.

შავი ზღვის ქვეყნების ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაცია შეიქმნა თურქეთის ინიციატივით 1992 წლის ივნისში, სტამბოლში. მის რიგებში გაერთიანდნენ სახელმწიფოები, რომლებიც 90-იან წლებამდე დაპირისპირებულ ბანაკებს მიეკუთვნებოდნენ. 1998 წელს იალტის სამიტზე ბისეკი - როგორც ამ ალიანსს უწოდებენ - საბოლოოდ ჩამოყალიბდა, რომლის საპროტოკოლური რეგულირება ირანისა და რუსეთის შიდა ურთიერთობების განხორციელების მიზნითაც შეიქმნა.

შავი ზღვის ქვეყნების ალიანსის ავტორიტეტი დღითიდღე იზრდება. ამას ადასტურებს ის ინტერესი, რომელსაც მის მიმართ იჩენენ ევროპისა და ახლო აღმოსავლეთის სახელმწიფოები. ამ ორგანიზაციაში მეთვალყურის სტატუსით შევიდნენ გერმანია და საფრანგეთი.

საქართველოსადმი, ისე როგორც კავკასიის რეგიონისადმი, ინტერესი მკვეთრად გაიზარდა. კავკასიის თემა გამუდმებით ფიგურირებს მსოფლიო საინფორმაციო საშუალებებში. მას ახასიათებენ, როგორც ყველაზე მოკლე და უსაფრთხო გზას, შუა აზია - კასპიისპირეთის რესურსებით მდიდარ რეგიონსა და ევროპის ბაზრებს შორის. საქართველო კი ამ ხიდის უმნიშვნელოვანესი მონაკვეთია.

უძველესი “აბრეშუმის გზის“ აღდგენა რეალობად იქცა. ტრასეკას და ინოვაციის პროექტები, რომლებიც ევროპის კავშირის დახმარებით ხორციელდება და გულისხმობს აბრეშუმის გზის გაყოფასზე თანამედროვე სატრანსპორტო და საკომუნიკაციო ინფრასტრუქტურის დანერგვას, თავისი მასშტაბით სცილდება რეგიონულს და მსოფლიო მნიშვნელობას იძენენ. ახალი აბრეშუმის გზის მიმართ ინტერესს იჩენენ ამერიკის შეერთებული შტატები, იაპონია, ჩინეთი, უკრაინა, დუნაისპირა ქვეყნები და სხვა. აშშ-ის კონგრესმა განიხილა და მიიღო კანონი: “აბრეშუმის გზის სტრატეგია“.

1998 წლის სექტემბერში ბაქოში გაიმართა ტრასეკას ქვეყნების სამიტი, რომელშიც თოთხმეტი სახელმწიფოს პრეზიდენტი და მრავალი საერთაშორისო ორგანიზაცია მონაწილეობდა. ბაქოს სამიტს მოჰყვა რეგიონის ქვეყნების ხელმძღვანელთა შეხვედრა 1998 წლის ოქტომბერში ანკარაში, სადაც თურქეთის, ყაზახეთის, უზბეკეთის, აზერბაიჯანისა და საქართველოს ხელმძღვანელებმა ხელი მოაწერეს ანკარის დეკლარაციას, რომელშიც

პოლიტიკური მხარდაჭერა აღუთქვეს დიდი ნავთობის - ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის მარშრუტით ტრანსპორტირებას. დეკლარაციას ხელი მოაწერა აგრეთვე, აშშ-ის ენერჯეტიკის მინისტრმა.

1998 წლის 5 ივნისს ქალაქ იალტაში გაიმართა შავი ზღვის ეკონომიკური თანამშრომლობის “ბისეკის“ წევრი ქვეყნების სახელმწიფოთა და მთავრობათა მეთაურების შეხვედრა. მიზანი: შიშუსსეპინათი “ბისეპის“ პროგრამები 1992 წლის 25 ივნისის სტამბულის დეკლარაციის მიღებით - მისი დაარსებიდან 1998 წლის ივნისამდე და განესაზღვრათ მისი მომავალი კურსი და განვითარების ძირითადი მიმართულებანი. იალტის სამიტის დეკლარაციაში აღნიშნულია: “ჩვენ ყველა ვალიარებთ, რომ ჩვენ მრავალმხრივ ეკონომიკურ თანამშრომლობაში მიღწეული მნიშვნელოვანი პროგრესი არსებითად ხელს უწყობს სტაბილურობისა და მშვიდობის დამკვიდრებას ჩვენი ხალხის საკეთილდღეოდ, და დადგა დრო “ბისეკის“ საერთაშორისო სამართლებრივი სტატუსის განმტკიცებისათვის“.¹

შეხვედრის მონაწილეებმა ხელი მოაწერეს შავი ზღვის ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაციის წესდებას, აქტს, რომელმაც არსებული სამთავრობათაშორისო მექანიზმიდან გარდაქმნა იგი სრულფასოვან რეგიონულ ეკონომიკურ ორგანიზაციად. “ბისეკის“ მიზანი, როგორც წესდებაში და დეკლარაციაშია აღნიშნული, ეს არის ეკონომიკური თანამშრომლობის განვითარება.

დეკლარაციაში ნათქვამია: “ჩვენ ვიზარებთ საერთო მონაზრებას, რომ 21-ე საუკუნეში შავი ზღვის რეგიონის როლი, მისი სტრატეგიული მდებარეობისა და დიდი ეკონომიკური პოტენციალის გათვალისწინებით, საგრძნობლად გაიზრდება როგორც მსოფლიო პოლიტიკაში, ისე გლობალურ ეკონომიკაში. “ბისეკმა“ უნდა მოახდინოს ადაპტაცია გარდამავალ და სწრაფად ცვლელად მსოფლიოში, მოიცვას თანამშრომლობის ახალი სფეროები და ამავდროს გააღრმავოს სხვადასხვა დარგებში უკვე დაწყებული თანამშრომლობის პროცესი. ეს მოითხოვს სამომავლოდ “ბისეკის“ ეკონომიკური ხასიათის ახალი დღის წესრიგის შედგენას იმ მიზნით, რომ უპასუხოს გლობალიზაციის ერისა და საზოგადოების ინფორმაციულ მოთხოვნებს; ჩვენი ქვეყნების საერთო ძა-

¹ გაზეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1998 წლის 6 ივნისი.

ლისხმევით მოახდინოს ეკონომიკური ზრდის სტიმულირება და განახლება, შექმნას სამუშაო ადგილები“. ხაზი გაესვა, რომ “ბისეკი“ შემდგომშიც განავითარებს უკვე დამყარებულ თანამშრომლობას ევროკავშირთან, ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციასთან, მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციასთან, გაეროს ეკონომიკურ კომისიასთან ევროპისათვის, გაეროს მრეწველობის განვითარების ორგანიზაციასთან და სხვა ორგანიზაციებთან, ურთიერთსარგებლიანობის საფუძველზე.

როგორც აღვნიშნეთ, შავი ზღვის ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოების მეთაურების მეოთხე რიგგარეშე სამიტმა მიიღო - ბისეკის წესდება.

დოკუმენტის თანახმად, წევრი სახელმწიფოები გამოხატავენ თავიანთი ქვეყნებისა და ხალხების სურვილს კონსტრუქციულად და ნაყოფიერად ითანამშრომლონ ეკონომიკური საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში და აცხადებენ, რომ ბისეკის რეგიონში მშვიდობის, სტაბილურობისა და კეთილდღეობის დამკვიდრების მიზნით, ხელს შეუწყობენ ორმხრივი და მრავალმხრივი თანამშრომლობის, ასევე საერთაშორისო სამართლის პრინციპების განვითარებას.

შავი ზღვის ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაციაში იქმნება მთავარი და დამხმარე ორგანოები, მათ შორის საგარეო საქმეთა მინისტრების საბჭო.

წესდების თანახმად, მოქმედი თავმჯდომარე ბისეკის ფარგლებში, კოორდინაციას უწევს ორგანიზაციის მასშტაბით განხორციელებულ ყველა ქმედებას და უზრუნველყოფს ბისეკის საქმიანობის სათანადო წარმართვას და ასევე მიღებული რეზოლუციებისა და გადაწყვეტილებების განხორციელებას.

თავმჯდომარეობა ინგლისური ანბანის მიხედვით, როტაციის წესით გადაიცემა ექვს თვეში ერთხელ. ორბანიზაციის მუდმივი სამართავო ორგანო, რომელიც მოქმედი თავმჯდომარის ხელმძღვანელობით იმოქმედებს, მდებარეობს სტამბოლში.

ბისეკის მიზნების განხორციელებაში ორგანიზაცია გამოხატავს მზადყოფნას, მჭიდროდ ითანამშრომლოს შავი ზღვის ეკონომიკური ორგანიზაციის საპარლამენტო ასამბლეასთან.

ახლადშექმნილი ორგანიზაციის ფარგლებში ყალიბდება შავი ზღვის ვაჭრობისა და განვითარების ბანკი, რომლის მიზანია: უზრუნველყოს რეგიონში მცხოვრები ხალხების ეკონომიკური აღმავლობა, ხელი შეუწყოს და დააფინანსოს რეგიონული პროექტები, მოახდინოს წივრი სახელმწიფო-

ების სახელმწიფო და კერძო სექტორების პროექტების სა-
ბანკო მომსახურების უზრუნველყოფა; ასევე სავაჭრო
კავშირშრომობების გაღრმავება.

ბისეკის ბიუჯეტი შედგება წვერი სახელმწიფოების ფინანსუ-
რი შენატანებით, რომელიც განსაზღვრულია ორგანიზაციის საბ-
ჭოს რეზოლუციებით.

წესდების შესაბამისად, 1999 წლის 30 აპრილს თბილისში
გაიმართა შავი ზღვის ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანი-
ზაციის 11 წვერი ქვეყნის საგარეო საქმეთა მინისტრების საბჭოს
სხდომა. სხდომაზე აღინიშნა, რომ ბისეკმა შეიძწლიანი ნაყოფიე-
რი და აქტიური საქმიანობის შედეგად სრულიად ახალი მნიშვნ-
ელობა და დატვირთვა შეიძინა - დასრულდა შავი ზღვის ეკონომიკური
თანამშრომლობის ორგანიზაციის რეგიონულ საერთაშორისო ორ-
განიზაციად ტრანსფორმირების პროცესი. ბისეკი საერთაშორისო
რეგიონული ორგანიზაციების ოჯახის სრულყოფილიანი წვერი გახდა.

ბაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისია

ბაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისია დაფუძნდა
1947 წელს. ამჟამად იგი წარმოადგენს ევროპის სახელმწიფოებს
შორის მრავალმხრივი ეკონომიკური თანამშრომლობის
ერთადერთ მუდმივმოქმედ ორგანოს. კომისიის შემადგენლობაში
შედის ევროპის ყველა სახელმწიფო; აგრეთვე აშშ და კანადა.
კომისიაში შექმნილია 15 მუდმივი ორგანო, რომელთა შორის 50
მუდმივმოქმედი ჯგუფია. ერთ-ერთი მთავარი ორგანოა ტრანსპორ-
ტის კომიტეტი, რომელიც დაკავებულია საავტომობილო, სარკ-
ინიგზო და სამდინარო ტრანსპორტის საკითხებით. კომიტეტის
შემადგენლობაში შედიან: ამ სახეობის ტრანსპორტის სამუშაო
ჯგუფები და საბაჟო მესპერტია ჯგუფი. ეს ჯგუფი პრაქტიკ-
ულად წარმოადგენს სპეციფიკურ ორგანოს ევროპის ეკონომიკუ-
რი კომისიის ფარგლებში საბაჟო საკითხების შემუშავებისათვის.

თავისი არსებობის მანძილზე საბაჟო ექსპერტთა ჯგუფმა
ითამაშა მთავარი როლი 13 საერთაშორისო საბაჟო კონვენციისა
და სხვა საერთაშორისო-სახელშეკრულებო დოკუმენტების შემუ-
შავებაში. მათ შორისაა საერთაშორისო კონვენციები: კონვენცია
ტურისტებისათვის საბაჟო შეღავათების შესახებ, საბაჟო კონვენ-
ცია კონტეინერების შესახებ (1972), საერთაშორისო კონვენცია
საზღვრებზე ტვირთების გადაზიდვის კონტროლის პირობების
შეთანხმების შესახებ (1982) და სხვა.

მრეწველთა და მწარამეთა საერთაშორისო კონგრესი

მრეწველთა და მწარამეთა საერთაშორისო კონგრესი არასამთარობათაშორისო რეზიონული ორბანიზაცია. იგი შეიქმნა 1992 წელს. კონგრესი აერთიანებს ევრაზიის კონტინენტის ყოფილი სოციალისტური ქვეყნების მრეწველთა და მწარამეთა ერთვულ კავშირებსა და ასოციაციებს. კონგრესის შტაბ-ბინა მოსკოვშია.

კონგრესის საქმიანობის ძირითადი მიმართულებებია:

1. მრეწველთა და მწარამეთა ინტერესების დაცვა;
2. საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პროგრამის განხორციელების პროცესში მათი მუშაობის კოორდინაცია;
3. კონგრესის წევრ სახელმწიფოებს შორის სამეურნეო კავშირების აღდგენა;
4. ინოვაციური საქმიანობისა და ინვესტიციური პროცესების ხელშეწყობა;
5. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სამეურნეო სუბიექტებს შორის ურთიერთხელმძღვანელების მეთანხმების დამუშავება;
6. საქონლისა და კაპიტალის მოძრაობის ბზაზე წინააღმდეგობებისა და შიშულდების შემცირების წინადადებათა მომზადება;
7. სამეწარმეო პროექტების დამუშავება.

კონგრესის სტრუქტურა. უმაღლესი ორგანოა ასამბლეა (დელეგატების კრება). იგი ორ წელიწადში ერთხელ ტარდება. გამკარგულებელ ფუნქციებს ასრულებს კონგრესის საბჭო.

კონგრესში შექმნილია საექსპერტო-კონსულტაციური ცენტრი. იგი ასორციელებს ეკონომიკური რეფორმის მიმდინარეობის შედარებით ანალიზს და ამუშავებს პრაქტიკულ რეკომენდაციებს ტრანსეროვნული საფინანსო-სამრეწველო გაერთიანებების, თავისუფალი ეკონომიკური ზონებისა და სხვათა შექმნის შესახებ.

თავი მეშვიდე

ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო დაცვის დოკუმენტები

წიგნის ამ თავში მოცემულია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის, ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის, ევროპის საბჭოს და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების ადამიანის უფლებათა დაცვის დოკუმენტების შეფასება; განმარტებულია ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების ძირითადი დებულებები; ნაჩვენებია ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო დაცვის პრინციპები.

ჩვენი აზრით, ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო დაცვის დოკუმენტები მეცნიერულ შესწავლას, გაცნობას, გაანალიზებას, გაცნობიერებას საჭიროებს. საზოგადოება ამ დოკუმენტებს ზოგადად ან სულ არ იცნობს. გაეროსა და სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების მთავარი დოკუმენტები (ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, საერთაშორისო პაქტები და სხვა) ღრმად უნდა შევასწავლოთ მოსახლეობას, მოსწავლე და სტუდენტ-ახალგაზრდობას, საჯარო სამსახურის მოხელეებს, ძალოვანი სტრუქტურების თანამშრომლებს, დაწესებულებათა და ორგანიზაციათა ხელმძღვანელებს, ბიზნესმენებს, სხვადასხვა ფირმების უფროსებს, მეწარმეებს, მოსახლეობის ყველა ფენას. მათ უნდა იცოდნენ თავიანთი უფლებები და დაიცვან დარღვევებისაგან.

წიგნის ამ მონაკვეთის მიზანიც სწორედ ეს არის.

ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო დაცვის დოკუმენტები ყველამ უნდა იცოდეს; ეს თავიდან აგვაცილებს ადამიანის უფლებათა უხეშ დარღვევებს, შეცდომებს, გაუგებრობებს.

გავიხსენოთ არისტოტელეს, ილია ჭავჭავაძის, ვაჟა ფშაველას რჩევები:

“ღმამატგემი ჩნდემიან იქ, სადაც კანონს არა აქვს ძალა“.

არისტოტელე

“რმეცტრჳმაც ჩჳენი საშინატი მცჳრი. რმეცტრჳმასთან მტმთლა მსთლთღ მენიოტრჳმაც შჳრძლია“.

ილია ჭავჭავაძე

“მთლთს-ლა ვისტით მის წინ ძჳდს, ვინც ჩჳენ მთჳკალით ძალადაა“.¹

ვაჟა ფშაველა

1 პოლიტიკა, პოლიტიკური აზრის კვინტესენცია, 1999, გვ. 20, 82, 117.

გაეროს წესდება

1945 წელს დაარსდა გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია. მის დაფუძნებაში მონაწილე ყველა ხალხის სახელით გამოცხადდა გაეროს ერთგულება ადამიანის უფლებებისადმი. გაეროს წესდებაში ადამიანის უფლებები გამოცხადებულია, როგორც ამ საერთაშორისო ორგანიზაციის მოღვაწეობის ფუძემდებელი და უმთავრესი პრობლემა. წესდებაში გაეროს ერთ-ერთ მიზნად მიწინეულია: “კვლავ განვამტკიცოთ ადამიანის ძირითად უფლებათა, ადამიანის პიროვნების, ღირსების და ღირებულების, მამაკაცთა და ქალთა თანასწორუფლებიანობის და დიდი და პატარა ერების თანასწორობის რწმენა“.

გაეროს წესდებაში გამოცხადდა: “განახორციელოს საერთაშორისო თანამშრომლობა ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული, ჰუმანიტარული ხასიათის საერთაშორისო პრობლემების გადასაწყვეტად და ყველასათვის ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა პატივისცემის წასახალისებლად და განსავითარებლად, მიუხედავად რასისა, სქესისა, ენისა თუ რელიგიისა“.¹

გაეროს წესდების შესაბამისად, გენერალური ასამბლეა, რომელიც შედგება გაერთიანებული ერების ყველა წევრისაგან, აწვობს გამოკვლევებს და აძლევს რეკომენდაციებს მონაწილე სახელმწიფოებს იმ მიზნით, რომ ხელი შეუწყოს საერთაშორისო თანამშრომლობას ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურის, განათლების, ჯანმრთელობის დაცვის დარგში და ხელი შეუწყოს ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა განხორციელებას.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, წესდების თანახმად, ხელს უწყობს:

- ა) ცხოვრების დონის ამაღლებას, მოსახლეობის სრულ უზრუნველყოფას საძუშაოთი და ეკონომიკური და სოციალური პროგრესისა და განვითარების პირობებს;
- ბ) საერთაშორისო პრობლემების გადაწყვეტას ეკონომიკურ, სოციალურ, ჯანმრთელობის დაცვის დარგში და ამგვარი პრობლემების გადაწყვეტას; საერთაშორისო თანამშრომლობას კულტურისა და განათლების დარგში;

¹ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდება. იხილეთ წიგნში: ლევან ალექსიძე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 1985, გვ. 100-101.

გ) ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა საყოველთაო პატივისცემასა და დაცვას ყველასათვის.

გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭო, წესდების თანახმად, უფლებამოსილია მისცეს რეკომენდაციები ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა პატივისცემისა და დაცვის წახალისების მიზნით, ამასთან, საბჭო ქმნის კომისიებს ეკონომიკურ და სოციალურ დარგში და ადამიანის უფლებათა წასახალისებლად.

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია

გაეროს ინიციატივით, მისი წესდების შესაბამისად, შემუშავდა საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტები, რომლებიც აკონტროლებენ ადამიანთა ძირითადი უფლებების შინაარსს. ამათგან აღსანიშნავია ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, რომელიც დამტკიცებული და საჯაროდ გამოცხადებულია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის მიერ 1948 წლის 10 დეკემბერს. ამით მსოფლიომ გადადგა უზარმაზარი ნაბიჯი; ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციამ თავის ოცდაათივე მუხლში დასახა “მიღწევათა საერთო სტანდარტი ყველა ხალხისა და ყველა ერისათვის“.

პირველად კაცობრიობის ისტორიაში შედგენილ იქნა ნუსხა ადამიანის სამოქალაქო, პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული უფლებებისა და აღიარებულ იქნა, რომ ყველა ადამიანი იზადება თავისუფალი და თანასწორი თავისი ღირსებითა და უფლებებით. ადამიანის უფლებები ეკუთვნის უკლებლივ ყველა ადამიანს. ისინი დაადასტურა მსოფლიო საზოგადოებამ. გაეროს და მის 185 წევრ ქვეყანას მათი დაცვისა და განვითარების განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა აკისრიათ.

ამ უფლებათა გაცნობიერებას მრავალი საუკუნე დასჭირდა. დეკლარაციაში გაანალიზებულია ადამიანის უფლებათა დასაცავად საუკუნეების მანძილზე გაწეული მუშაობისა და ბრძოლის შედეგები, გათვალისწინებულია დიდ მოაზროვნეთა ნააზრევი, დოკუმენტები და მასალები, რომლებიც ამ პრობლემას ეძღვნება.

ჯერ კიდევ 1776 წელს თომას ჯეფერსონი წერდა: “გვწამს, მტკიცება არ სჭირდება იმ ჭეშმარიტებებს, რომ ღვთის განხილვი ყველა ადამიანი თანასწორია, რომ შემოქმედმა მათ გარკვეული ხელშეუვალი უფლებები მიანიჭა და რომ ეს ღვთის მაღლი სიცოცხლის, თავისუფლებისა და ბედნიერების ძიების უფლებებს მოიცავს. ამ უფლებათა უზრუნველსაყოფად ადამიანები აფუძნებენ მთავრობებს, რომლებიც სარგებლობენ იმ პირუთვნელი ძალაუფლებით, ქვეშევრდომნი თავისი ნებასურვილით რომ უბოძებენ, როდესაც ნებისმიერი მთავრობა ამ მიზნების საპირისპირო ქმედებას იწყებს, ხალხი უფლებამოსილია შეცვალოს იგი, ან გადააყენოს და ჩამოაყალიბოს ახალი მთავრობა, ისეთ პრინციპებზე დაფუძნებული და ისეთი ძალაუფლებით მოსილი, რომელიც მათი აზრით, ყველაზე უკეთ მოემსახურება მათ უსაფრთხოებასა და ბედნიერებას“.

დეკლარაციაში ადამიანის უფლებები იყოფა ორ ძირითად ჯგუფად:

1. სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებები;
2. ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები.

გენერალურმა ასამბლეამ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია გამოაცხადა ისეთ ამოცანად, რომლის შესრულებას უნდა ელტვოდეს ყველა ხალხი და სახელმწიფო. დეკლარაციით გამოცხადებული ყველა უფლება და თავისუფლება მინიჭებული უნდა ჰქონდეს ყველა ადამიანს. პირველ მუხლში აღნიშნულია: “ყველა ადამიანი იბადება თავისუფალი და თანასწორი თავისი ღირსებითა და უფლებებით, მათ მინიჭებული აქვთ გონება და სინდისი და ერთმანეთის მიმართ უნდა იქცეოდნენ ძმობის სულისკვეთებით“.

უფლება რაიმე მოქმედების, რისიმე კეთების, განხორციელების შესაძლებლობაა, რაც განსაზღვრული და განმტკიცებულია სახელმწიფო კანონითა და საზოგადოებრივ ურთიერთობაში დამკვიდრებული ჩვეულებით, მორალით.¹

სამოქალაქო უფლებები მოიცავს სიცოცხლის, მოქალაქეობის, ადგილსამყოფელის შეცვლის, ქორწინების, საცხოვრებელი ბინის ხელშეუხებლობის, დევნისგან თავშესაფრის ძებნის, აგრეთვე სამართლებრივ უფლებებს. დეკლარაციაში აღიარებულია

¹ ქართული ენის დამატებითი ლექსიკონი, ნაკვეთი მეორე, თბილისი, 1990, გვ. 924.

“სიცოცხლის, თავისუფლებისა და პირადი ხელშეუხებლობის უფლება. არავის მიმართ არ უნდა იქნეს გამოყენებული წამება ან სასტიკი, არაადამიანური თუ მისი ღირსების დამამცირებელი მოპყრობა და სასჯელი“.

დიდი მნიშვნელობა აქვს დეკლარაციის იმ მუხლებს, რომელთა მიხედვით, ჯერ ერთი, არავის დაპატიმრება, დაჭერა ან გაძევება არ შეიძლება თვითნებურად; მეორე, ყოველ ადამიანს აქვს უფლება ეფექტიანად იქნას აღდგენილი უფლებებში კომპეტენტური სასამართლოების მიერ იმ შემთხვევაში, როცა დარღვეულია მისთვის კონსტიტუციით თუ კანონით მინიჭებული ძირითადი უფლებები; მესამე, ყოველ ადამიანს აქვს იმის უფლება, რომ მისი საქმე საქვეყნოდ და სამართლიანობის ყველა მოთხოვნის დაცვით გაარჩიოს დამოუკიდებელმა და მიუკერძოებელმა სასამართლომ; მეოთხე, ყოველი ადამიანი ვისაც ბრალად ედება დანაშაულის ჩადენა, ითვლება უდანაშაულოდ მანამ, სანამ მისი დამნაშავეობა დადგენილი არ იქნება კანონიერი წესისამებრ საჯარო სასამართლო განხილვით, რომლის დროსაც მისთვის უზრუნველყოფილია დაცვის ყველა შესაძლებლობა; მეხუთე, ყოველ ადამიანს აქვს უფლება დაცული იყოს კანონის მიერ ისეთი ჩარევისა და ხელყოფისაგან, როგორც არის თვითნებური ჩარევა მის პირადსა და ოჯახურ ცხოვრებაში; საცხოვრებელი ბინის თვითნებური ხელყოფა; მისი კორესპონდენციის საიდუმლოება; მეექვსე, ყოველ ადამიანს აქვს უფლება დაუბრკოლებლად იცვლიდეს ადგილსამყოფელს და ირჩევდეს თავის საცხოვრებელ ადგილს ყოველი სახელმწიფოს ფარგლებში; მეშვიდე, ყოველ ადამიანს აქვს უფლება ეძიოს დევნისაგან თავშესაფარი სხვა ქვეყნებში და ისარგებლოს ამ თავშესაფარით; მერვე, ყოველ ადამიანს აქვს მოქალაქეობის უფლება; არავის არ შეიძლება თვითნებურად ჩამოერთვას მოქალაქეობა ან უფლება თავისი მოქალაქეობის შეცვლისა; მეცხრე, სრულ ასაკოვნებას მიღწეულ კაცებსა და ქალებს, უფლება აქვთ რასის, ეროვნების ან რელიგიის ნიშნით რაიმე შეზღუდვის გარეშე, დაქორწინდნენ და ოჯახი დააფუძნონ. ისინი სარგებლობენ ერთნაირი უფლებებით დაქორწინების, ქორწინებაში ყოფნის დროს და განქორწინებისას. დეკლარაციის მიხედვით, დაქორწინება შესაძლებელია მხოლოდ ორივე მექორწინე მხარის თავისუფალი და სრული თანხმობისას. ამასთან “ოჯახი არის

საზოგადოების ბუნებრივი და ძირითადი უჯრედი და მას უფლება აქვს დაცული იყოს, საზოგადოებისა და სახელმწიფოს მხრივ“.

ადამიანის პოლიტიკური უფლებები განსაზღვრულია საყოველთაო დეკლარაციაში, რომლის მიხედვით ადამიანს აქვს უფლება: აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებისა; მრწამსის თავისუფლებისა და მისი თავისუფლად გამოთქმისა, მშვიდობიანი კრებებისა და ასოციაციების თავისუფლებისა, მონაწილეობდეს თავისი ქვეყნის მართვა-გამგეობაში; თანაბარ საფუძველზე შევიდეს თავისი ქვეყნის სახელმწიფო სამსახურში. ამასთან დეკლარაციაში ხაზი აქვს გასმული: “ხალხის ნება უნდა იყოს საფუძველი მთავრობის ძალაუფლებისა; ეს ნება უნდა გამოიხატებოდეს პერიოდულ და გაუყალბებელ არჩევნებში, რომლებიც უნდა ტარდებოდეს საყოველთაო და თანასწორი საარჩევნო უფლების პირობებში, ფარული კენჭისყრით, ანდა სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი ფორმების მეშვეობით, რომლებიც უზრუნველყოფენ ხმის მიცემის თავისუფლებას“ (მუხლი 21, მე-3 ნაწილი).

ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები განსაზღვრულია დეკლარაციის 22-29 მუხლებში. დეკლარაციის მიხედვით, ყოველ ადამიანს აქვს უფლება: შრომის, სამუშაოს თავისუფალი არჩევის, შრომის სამართლიანი და ხელსაყრელი პირობების და უმუშევრობისაგან დაცვისა, თანაბარი შრომის თანაბრად ანაზღაურებისა ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე; იღებდეს სამართლიანსა და დამაკმაყოფილებელ გასამრჯელოს, რომელიც უზრუნველყოფს ღირსეულ ადამიანურ არსებობას თვითონ მისთვის და მისი ოჯახისათვის; შექმნას პროფესიული კავშირები და შევიდეს პროფესიულ კავშირებში თავისი ინტერესების დასაცავად.

დეკლარაციაში ხაზი აქვს გასმული ყოველი ადამიანის, როგორც საზოგადოების წევრის, სოციალური უზრუნველყოფის უფლებას და უფლებას განახორციელოს ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ დარგებში ის უფლებები, რომლებიც აუცილებელია მისი პიროვნების თავისუფალი განვითარებისათვის.

სოციალურ უფლებათაგან აღსანიშნავია დასვენების უფლება სამუშაო დღის გონივრული შეზღუდვისა და ანაზღაურებული პერიოდული შვებულების უფლების ჩათვლით. ამასთან დეკლარაციის მიხედვით, ყოველ ადამიანს აქვს უფლება ჰქონდეს ცხოვრების ისეთი დონე, საკვების, ტანსაცმლის, ბინის, სამედიცინო მოვლი-

სა და საჭირო სოციალური მომსახურების ჩათვლით, რომელიც აუცილებელია თვითონ მისი და მისი ოჯახის ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის შესანარჩუნებლად; აგრეთვე, უფლება უზრუნველყოფილი იყოს უმუშევრობის, ავადმყოფობის, ინვალიდობის, ქვრივობის, მოხუცებულობის ან მისგან დამოუკიდებელ გარემოთა გამო არსებობის საშუალებათა დაკარგვის სხვა შემთხვევაში.

დეკლარაცია აღიარებს, რომ დედობა და ჩვილი ყრმის ასაკი იძლევა განსაკუთრებული მზრუნველობითა და დახმარებით სარგებლობის უფლებას. ამასთან ყველა ბავშვი, დაბადებული ქორწინებაში თუ ქორწინების გარეშე, უნდა სარგებლობდეს ერთნაირი სოციალური დაცვით.

ადამიანის უფლებები კულტურულ დარგებში გულისხმობს განათლებისა და კულტურის სფეროს. დეკლარაციის მიხედვით, ყოველ ადამიანს აქვს განათლების უფლება, რომელიც მიმართული უნდა იყოს ადამიანის პიროვნების სრული განვითარებისა და ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა პატივისცემის გადიდებისაკენ; თავისუფლად მონაწილეობდეს საზოგადოების კულტურულ ცხოვრებაში, ტკბებოდეს ხელოვნებით, მონაწილეობდეს მეცნიერულ პროგრესში და სარგებლობდეს მისი სიკეთით, დაცული იყოს ადამიანის მორალური და მატერიალური ინტერესები, როგორც შედეგი იმ მეცნიერული, ლიტერატურული და მხატვრული ნაშრომებისა, რომელთა ავტორს იგი წარმოადგენს.

გაეროს გენერალურმა მდივანმა კოფი ანანმა, ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის 50 წლისთავთან დაკავშირებით მიმართვაში, აღნიშნა: “ამ დღეს, ჩვენ უნდა გავიხსენოთ არა მარტო ის უფლებები, რაც მოვიპოვეთ ორმოცდაათი წლის მანძილზე, არამედ ის უფლებებიც, რომელთაც მოკლებული არიან ადამიანები; ვესწრაფოთ სამართლიანობას ყველასგან და ყველასათვის ისე, როგორც არასდროს, მეტი სიფხიზლით დავიცვათ ადამიანის უფლებები და უფრო მონდომებით გავაგრძელოთ ადამიანის უფლებათა დარღვევების წინააღმდეგ ბრძოლა, ვიდრე ოდესმე. ეს არის დღე, როცა ჩვენ კიდევ ერთხელ უნდა განვაცხადოთ ჩვენი მხარდაჭერა გლობალური სამართლიანობისადმი ამ გლობალიზაციის ეპოქაში“.¹

1 გახეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1998 წლის 10 დეკემბერი.

აღვნიშნავთ რა ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მნიშვნელობას, მის ძლიერ მხარეებს, არ შეიძლება არ დავეთანხმეთ პროფესორ ლევან ალექსიძეს: “მაგრამ დეკლარაცია არ განსაზღვრავდა იმ გარანტიებს, რომლებიც უზრუნველყოფდნენ აღნიშნულ უფლებათა ხელშეუხებლობას სახელმწიფოების მხრივ. ეს მისი დიდი ნაკლია. ამავე დროს ის აქტი, რომ დეკლარაციაში არ მოინახა ადგილი ისეთი უმნიშვნელოვანესი პრინციპებისათვის, როგორცაა ერთა თვითგამორკვევის უფლება, ერთა და ხალხთა თანასწორუფლებიანობა, ეროვნულ უმცირესობათა უფლება -გამოიყენონ თავიანთი ენა, იქონიონ სკოლა, ბიბლიოთეკა, მუზეუმები და სხვა კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებანი, უარყოფით დაღს ასვამს ამ სასარგებლო და მნიშვნელოვან საერთაშორისო აქტს“.¹

ამგვარად, 1948 წლის 10 დეკემბერს მეორე მსოფლიო ომისაბან სისხლდაწრებილმა ერებმა ადამიანის უფლებათა დეკლარაცია მიიღეს. უაღრესად საჭირო და ღობიკური დეკლარაცია, რაღბან მაშინ ორივე მხრივ, გამარჯვებულსა და დამარცხებულს მხრივ, უპირველეს ყოვლისა ადამიანი დაზარალდა. ადამიანი, რომელიც აბსოლუტურად დაუცველი აღმოჩნდა სამხედრო, პოლიტიკური, რელიგიური, ეთნიკური ექსპანსიის პირობებში, ადამიანი, რომელსაც წაართვეს ღვითთ ბოძებული სიცოცხლე, ადამიანი, რომელიც დააცილეს ოჯახს, ადამიანი, რომელსაც წაართვეს და დაუნგრეს სახლ-კარი, ადამიანი, რომელსაც შეულახეს ყველა უფლება, ნაუკლეს ყველა იმედი.

და აი, დიდ ომგადახდილ მსოფლიოში სამართლიანობამ გაიმარჯვა, და სწორედ ადამიანის წინაშე ჩადენილმა დანაშაულობებმა განაპირობა ადამიანის უფლებათა დეკლარაციის და შემდეგ სხვა შესაბამისი საერთაშორისო დოკუმენტების მიღება.

¹ ლევან ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, 1994, გვ. 194.

ბავშვთა უფლებების დეკლარაცია

ბავშვთა უფლებათა დეკლარაცია მიღებულია 1959 წელს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ. იგი განსაზღვრავს ძირითადად ბავშვთა უფლებების ნორმებს. დეკლარაციის მიხედვით “ბავშვები თანასწორნი არიან, ისინი არ უნდა განიცდიდნენ არავითარ დისკრიმინაციას, რასის, კანის, ფერის, სქესის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური ან სხვა მრწამსის, ნაციონალური ან სოციალური წარმოშობის, ქონებრივი მდგომარეობის, დაბადების ნიშანთა ან სხვა გარემოებათა გამო”.

კანონი უზრუნველყოფს ბავშვის დაცვას. მას უნდა შეექმნას ყველა პირობა, რაც ხელს შეუწყობს მის ფიზიკურ, გონებრივ, ზნეობრივ და სულიერ განვითარებას, შეუქმნის ცხოვრების ჯანსაღ და ნორმალურ პირობებს, დაიცავს მის თავისუფლებასა და ღირსებას.

დეკლარაციის თანახმად, ბავშვს დაბადებისთანავე უნდა მიენიჭოს უფლება, ჰქონდეს სახელი და მოქალაქეობა, ბავშვი უნდა სარგებლობდეს სოციალური უზრუნველყოფის ყველა სიკეთით, იგი, დედასთან ერთად საჭიროებს სპეციალურ მზრუნველობას, რაც აუცილებელია მისი ჯანმრთელობისათვის, აქ იგულისხმება მშობიარობამდელი და მშობიარობის შემდეგი მოვლაც, ბავშვის უფლებებს მიეკუთვნება სათანადო კვება, ბინა, გართობა და სამედიცინო მომსახურება.

დეკლარაციის მიხედვით, ბავშვი, რომელიც არასრულფასოვანია ფიზიკურად, ფსიქიკურად ან სოციალურად, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სპეციალური რეჟიმით, განათლებითა და ზრუნვით, რაც აუცილებელია მისი განსაკუთრებული მდგომარეობის გამო.

ბავშვის უფლებათა დეკლარაციის თანახმად: ბავშვს მისი სრული და ჰარმონიული განვითარებისათვის სჭირდება სიყვარული და გაგება, თუ ამის შესაძლებლობა არის. იგი უნდა იზრდებოდეს თავისი მშობლების მფარველობისა და პასუხისმგებლობის ქვეშ, გარდა განსაკუთრებული ვითარებისა. მცირეწლოვანი ბავშვი არ შეიძლება მოსწყვიტონ დედას, საზოგადოებას და ხელისუფლებას ევალებათ განსაკუთრებით იზრუნონ იმ ბავშვებზე, რომელთაც არა აქვთ ოჯახი ან არსებობისათვის საჭირო სახსრები. დეკლა-

რაციის შესაბამისად, სასურველია, რომ მრავალშვილიან ოჯახებს მიეცეთ სახელმწიფო და სხვა დახმარება ბავშვების შესანახად.

დეკლარაცია ხაზგასმით აღნიშნავს (პრინციპი 7): ბავშვის განათლების მიღების უფლებას, რომელიც უნდა იყოს უფასო და სავალდებულო, დაწყებითი მაინც. მას უნდა მიეცეს განათლება, რომელიც ხელს შეუწყობს მის კულტურულ აღზრდას, განვითარებს ნიჭს და აქცევს საზოგადოებისათვის სასარგებლო ადამიანად. მასში ნათქვამია: “ბავშვის ინტერესთა უზრუნველყოფა უნდა იყოს სახელმძღვანელო პრინციპი იმათთვის, ვისაც აკისრია პასუხისმგებლობა მისი განათლებისათვის. ეს პასუხისმგებლობა უპირველესად, ეკისრებათ მშობლებს. ბავშვს სრული შესაძლებლობა უნდა მიეცეს თამაშისა და გართობისათვის. საზოგადოებისა და ხელისუფლების ორგანოების ძალისხმევა მიმართული უნდა იყოს ამ უფლების განხორციელების ხელშეწყობისაკენ.”

დეკლარაციის თანახმად, ბავშვი ყველა ვითარებაში უნდა იყოს მათ შორის, ვინც უპირველესად უნდა მიიღოს დაცვა და დახმარება. ბავშვი დაცული უნდა იყოს ყველა ფორმის გაუფრთხილებელი დამოკიდებულებისაგან, უსულგულობისა და ექსპლოატაციისაგან. იგი არ უნდა იქცეს ვაჭრობის ობიექტად, არ შეიძლება ბავშვის მიღება სამუშაოზე ასაკობრივი მინიმუმის მიღწევამდე. მას არავითარ შემთხვევაში არ უნდა დაევალოს და არც ნება დაერთოს შეასრულოს ისეთი სამუშაო, რომელიც საზიანო იქნება მისი ჯანმრთელობისა ან განათლებისათვის, ანდა შეაფერხებს მის ფიზიკურ, გონებრივ ან ზნეობრივ განვითარებას.

დეკლარაცია 10 პრინციპისაგან შედგება. მათში პრინციპია: “ბავშვი უნდა იზრდებოდეს ურთიერთგაგების, მოთმინების, ხალხთა შორის მეგობრობის, მშვიდობისა და საყოველთაო ძმობის სულისკვეთებით. ბავშვი არავინ უნდა წააქეზოს სხვათა მიმართ ეროვნული, რასობრივი, რელიგიური ან სხვა ფორმის დისკრიმინაციისათვის. იგი უნდა აღვჭურვოთ იმის შეგნებით, რომ მისი ენერჯია და უნარი მიექცნას ადამიანისათვის სასარგებლო სამსახურს”.

საერთაშორისო ორგანიზაციების ძალისხმევით ყველაფერი კეთდება ბავშვთა უფლებების დეკლარაციის მოთხოვნათა ცხოვრებაში გატარებისათვის, მაგრამ ამ დარგში მაინც ბევრი პრობლემა და გადაუწყვეტი საკითხია.

X

ბავშვთა უფლებათა კონვენცია

ბავშვთა უფლებათა კონვენცია ერთხმად მიიღო გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალურმა ასამბლეამ (1989წ.). ამ უფლებათა გაცნობიერებას მრავალი საშუალება დასჭირდა. კონვენციაში გაანალიზებულია ბავშვთა უფლებათა დასაცავად საუკუნეების მანძილზე გაწეული მუშაობისა და ბრძოლის შედეგები, გათვალისწინებულია დიდ მოახროვნეთა კვლევის შედეგები, დოკუმენტები და მასალები, რომლებიც ამ პრობლემას ეძღვნება.

პირველად კაცობრიობის ისტორიაში შედგენილ იქნა ნუსხა ბავშვთა უფლებებისა და აღიარებულ იქნა, რომ ყველა ადამიანი იბადება თავისუფალი და თანასწორი თავისი ღირსებითა და უფლებებით.

კონვენცია მრავალი წლის შესწავლის, გამოკვლევის, განხილვის, მთავრობათა, გაეროს ბავშვთა ფონდის და სხვა ორგანიზაციების მოლაპარაკებათა ნაყოფია. იგი ამკვიდრებს ჯანმრთელობასა და ნაყოფიერ ცხოვრებაზე ბავშვთა უფლებებს. კონვენცია რატიფიცირებულია 190 ქვეყნის მიერ (1997 წლის 15 ივნისის მდგომარეობით). გასაგებია, როდესაც ქვეყანა რატიფიკაციას უკეთებს კონვენციას, ის იღებს ვალდებულებას განახორციელოს მისი დებულებანი. ამ მიზნით, ქვეყნის საკანონმდებლო ორგანო იღებს კანონებს, ხოლო აღმასრულებელი ხელისუფლება ქმნის სახელმწიფო დაწესებულებებს ბავშვთა უფლებების დასაცავად. ეს მიუთითებს კონვენციის მასშტაბებსა და მნიშვნელობაზე.

ბავშვთა უფლებათა კონვენცია თანამედროვეობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დოკუმენტია. მასში ჩამოყალიბებული დებულებები სახელმძღვანელოა მთავრობებისა და საკანონმდებლო ორგანოებისათვის, განათლების, ჯანმრთელობის დაცვის, სპორტის, აღმასრულებელი დაწესებულებებისათვის.

კონვენციის პრეამბულაში აღნიშნულია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მოღვაწეობის ძირითადი პრინციპები, მის მიერ მიღებული პაქტებისა და ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მნიშვნელობა არასრულწლოვანთა საქმიანობისათვის. კონვენციაში დადასტურებულია, რომ ბავშვები თავიანთი უსუსურობის გამო საჭიროებენ მზრუნველობასა და დაცვას, მასში ძირითადი აქცენტი გადატანილია ბავშვისადმი ოჯახისა და

Digitized by Google

სახელმწიფოს მხრიდან მზრუნველობაზე, მისი ინტერესების დაცვაზე.

კონვენციაში განსაზღვრულია ბავშვის ცნება. ბავშვად ცნობიერდება ის პირი, ვისაც არ შესრულებია თვრამეტი წელი; იმ გამონაკლისი შემთხვევების გარდა, როდესაც ეროვნული სახელმწიფოების კანონების შესაბამისად, სრულწლოვანად ითვლება უფრო ადრეული ასაკი. ყველა უფლება ვრცელდება უკლებლივ ყველა ბავშვზე, სახელმწიფო ვალდებულია დაიცვას ბავშვი დისკრიმინაციის ნებისმიერი ფორმისაგან და მიიღოს ყველა ზომა მისი უფლებების დაცვისათვის.

კონვენციის თანახმად, ბავშვის მიმართებაში ყველა მოქმედება უნდა ითვალისწინებდეს მის ინტერესებს, სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს შესაბამისი მეურვეობა და მზრუნველობა ბავშვზე, მისი აღზრდის მიზნით, პირადი და ქონებრივი უფლებებისა და ინტერესების დასაცავად, თუ მშობლები თავს არიდებენ ბავშვის აღზრდის მოვალეობებს.

სახელმწიფო ვალდებულია ყველაფერი გააკეთოს იმ უფლებების განხორციელებისათვის, რომლებიც აღწესდებიან კონვენციის მიხედვით. სახელმწიფომ პატივი უნდა სცეს მშობლების უფლებებს და მოვალეობებს ბავშვთა აღზრდის საქმეში, დაეხმაროს მათ. მშობლები მოვალენი არიან აღზარდონ თავიანთი შვილები, იზრუნონ მათი ფიზიკური, გონებრივი, სულიერი და სოციალური განვითარებისათვის. არასრულწლოვანი შვილების უფლებებისა და ინტერესების დაცვა ეკისრებათ მათ მშობლებს.

ყოველ ბავშვს აქვს სიცოცხლის, თავისუფლებისა და პირადი ხელშეუხებლობის უფლება და სახელმწიფო ვალდებულია უზრუნველყოს ბავშვის ჯანმრთელობა და მისი განვითარება.

კონვენციის თანახმად, სახელმწიფო ვალდებულია დაიცვას, ხოლო საჭირო შემთხვევაში აღადგინოს, ბავშვის ინდივიდუალობის ძირითადი მომენტები: სახელი, მოქალაქეობა, ოჯახური კავშირი. ბავშვს უფლება აქვს იცხოვროს თავის მშობლებთან; იმ გამონაკლისის გარდა, როდესაც ეს ეწინააღმდეგება ბავშვის ინტერესებს. ბავშვს აქვს აგრეთვე უფლება შეინარჩუნოს კავშირი ორივე მშობელთან, თუ იგი დაშორებულია ერთ-ერთი მათგანისაგან ან ორივესთან.

ბავშვს და მის მშობლებს უფლება აქვთ დატოვონ ნებისმიერი ქვეყანა, მათ შორის თავისიც და დაბრუნდნენ თავიანთ ქვეყანაში

ბავშვისა და მშობლების ხელახლა შეერთების ან პირადი ურთიერთობების შენარჩუნება-განმტკიცების მიზნით.

სახელმწიფო ვალდებულია აიცილოს ბავშვის გატაცება ან დაკავება საზღვარგარეთ ერთ-ერთი მშობლის, ან მესამე პირის მიერ, ამასთან მოვალეა მიიღოს ზომები მსგავს შემთხვევაში.

კონვენციის მიხედვით, ბავშვს აქვს თავისი შეხედულებების გამოხატვის, აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების უფლება. ეს უფლება მოიცავს თავისუფლებას თავისი რელიგიის თუ რწმენის შეცვლისა და თავისუფლებას თავისი რელიგიის თუ რწმენის აღმსარებლობისა, როგორც ერთპიროვნულად, ასევე სხვებთან ერთად, მოძღვრებაში, ღვთისმსახურებაში და რელიგიურ და რიტუალურ წეს-ჩვეულებათა შესრულებაში საჯარო თუ კერძო წესით.

აღსანიშნავია, რომ კონვენცია უფლებას აძლევს ბავშვს გაერთიანდეს ასოციაციაში ან შექმნას იგი კონვენციის შესაბამისად. ბავშვის მიმართ არ შეიძლება თვითნებური ჩარევა მის პირადსა და ოჯახურ ცხოვრებაში, თვითნებური ხელყოფა მისი საცხოვრებელი ბინის ხელშეუხებლობის, მისი კორესპოდენციების საიდუმლოების, ანდა, მისი პატივისა და რეპუტაციისა. ყოველ ბავშვს აქვს უფლება დაცული იყოს კანონის მიერ ასეთი ჩარევისა თუ ხელყოფისაგან.

კონვენცია განსაზღვრავს მშობლების პასუხისმგებლობას. მშობლებს ერთობლივად ეკისრებათ ძირითადი პასუხისმგებლობა ბავშვის აღზრდაზე, ხოლო მათ უნდა დაეხმაროს სახელმწიფო. სახელმწიფომ მშობლებს უნდა აღმოუჩინოს დახმარება ბავშვების აღზრდაში.

სახელმწიფოს მოვალეობად მიჩნეულია ბავშვის დაცვა ნებისმიერი ფორმის არაკეთილსინდისიერი მოპყრობისაგან. მშობლებსაგან თუ სხვა პირებისაგან, რომლებსაც ეკისრებათ პასუხისმგებლობა ბავშვის აღზრდაზე, საჭიროა შეიქმნას სპეციალური პროგრამები, რომლებიც აღკვეთენ ბოროტმოქმედებას და უზრუნველყოფენ დაშავებულის მკურნალობას.

კონვენცია სახელმწიფოს მოვალეობად თვლის - უზრუნველყოს სოციალური დაცვა იმ ბავშვებისა, რომლებიც მოკლებულნი არიან ოჯახურ გარემოს. დასაშვებია მათი მოთავსება შესაბამის საბავშვო დაწესებულებებში. იმ ქვეყნებში, სადაც შვილად აყვ-

ანა დაშვებულია, შეიძლება გაშვილება ბავშვის ინტერესების გათვალისწინებით, იგი უნდა განხორციელდეს ხელისუფლების თანხმობით და ბავშვებისათვის საჭირო გარანტიებით.

კონვენცია ინგალიდ ბავშვებს აძლევს განსაკუთრებული მოვლის, განათლების მიღების უფლებას. იმის უფლებას, რომ მათი მომზადება დაეხმარება ღირსეული და სრულყოფილი ცხოვრებისათვის პირობების შექმნაში. ამ პირობებმა უნდა უზრუნველყოს მათი მაქსიმალური დამოუკიდებლობა და სოციალური ინტეგრაცია.

ბავშვს აქვს სამედიცინო დახმარების უფლება. იგი უნდა შეესაბამებოდეს უმაღლეს სტანდარტებს. სახელმწიფომ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს პირველი სამედიცინო დახმარების გაწევას, დაავადებათა პროფილაქტიკას, სანიტარიულ პროპაგანდას და ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირებას. კონვენცია ანიჭებს ბავშვებს სოციალური უზრუნველყოფის სიკეთით სარგებლობის უფლებას. აქ იგულისხმება სოციალური დაზღვევაც.

თითოეულ ბავშვს აქვს უფლება გააჩნდეს ცხოვრების ისეთი დონე, რაც აუცილებელია მისი ფიზიკური, გონებრივი, სულიერი, ზნეობრივი და სოციალური განვითარებისათვის. ბავშვის ცხოვრების დონის აუცილებელი პირობების უზრუნველსაყოფად პასუხისმგებლობა ეკისრებათ მშობლებს, სახელმწიფოს მოვალეობაა შექმნას შესაბამისი პირობები ამ პასუხისმგებლობის რეალიზაციისათვის. ამასთანავე სახელმწიფო ვალდებულია აღმოუჩინოს მატერიალური დახმარება მშობლებსა და მათ ბავშვებს.

კონვენციის მიხედვით, ყოველ ბავშვს აქვს განათლების უფლება. განათლება დაწყებითი და ზოგადი მაინც, უნდა უფასო იყოს, დაწყებითი განათლება უნდა იყოს სავალდებულო. უმაღლესი განათლება უნდა იყოს ერთნაირად მისაწვდომი ყველასათვის თითოეულის უნარისამებრ. განათლება უნდა დაეხმაროს ბავშვს ტალანტის, გონებრივი და ფიზიკური მონაცემების გამოვლენასა და განვითარებაში. განათლებამ უნდა მოამზადოს ბავშვი აქტიური ცხოვრებისათვის, აღზარდოს მასში პატივისცემა მშობლებისადმი, კულტურული ღირებულებებისადმი, ტრადიციებისა და ეროვნული თავისებურებებისადმი.

კონვენციის თანახმად, მონაწილე სახელმწიფოები სცნობენ ბავშვთა უფლებას - დაიცვან ეკონომიკური ექსპლოატაციისაგან, აგრეთვე ნებისმიერი სამუშაოსგან, რომელიც შეიძლება საშიში

აღმოჩნდეს მისი ჯანმრთელობისათვის. ან ხელი შეუშალოს განათლების მიღებაში, ან ზიანს აყენებდეს მის ჯანმრთელობას, ფიზიკურ, გონებრივ, სულიერ, ზნეობრივ და სოციალურ განვითარებას.

კონვენციამ საჭიროდ მიიჩნია სახელმწიფოებმა:

1. დააწესონ მინიმალური ასაკი ბავშვის სამუშაოზე მიღებისათვის;
2. განსაზღვრონ აუცილებელი მოთხოვნები სამუშაო დღის ხანგრძლივობაზე, ბავშვის შრომის პირობებზე, საქმიანობის ხასიათზე;

ბავშვებს აქვთ არაკანონიერი ნარკოტიკული საშუალებებისაგან, ფსიქოტროპული ნივთიერებების, ასეთივე ნივთიერებების წარმოებისა და მათი ვაჭრობის გამოყენებისაგან დაცვის უფლება, ასევე სახელმწიფომ უნდა დაიცვას ბავშვი სექსუალური ექსპლოატაციისაგან და შეცდენისაგან, პროსტიტუციისა და პორნოგრაფიისაგან.

არც ერთი ბავშვის მიმართ არ უნდა იქნეს გამოყენებული წამება ან სასტიკი, არაადამიანური თუ მისი ღირსების დამამცირებელი მოპყრობა და სასჯელი, არაკანონიერი დაპატიმრება და თავისუფლების აღკვეთა.

სახელმწიფოს ვალდებულებაა ყველა ღონისძიებით აიცილოს ბავშვების გატაცება, ბავშვებით ვაჭრობა და კონტრაბანდა.

კონვენციით აკრძალულია 18 წლის ასაკის ბავშვის სიკვდილით დასჯა, ბავშვი, რომელსაც მისჯილი აქვს თავისუფლების აღკვეთა, გამოცალკევებული უნდა იყოს მოზრდილებისაგან, იმ გამონაკლისის გარდა, როდესაც ასეთი გამოცალკევება უარყოფითად მოქმედებს არასრულწლოვანის აღზრდაზე. დაკავებულ ბავშვს უფლება აქვს მოითხოვოს სამართლებრივი და სხვა დახმარება, აგრეთვე კონტაქტები ოჯახთან.

კონვენცია განსაზღვრავს აგრეთვე ლტოლვილთა, ომის და შეიარაღებული კონფლიქტების მონაწილეთა უფლებებს. გარდა აღნიშნულისა, კონვენცია იძლევა გარანტიებსაც ამ უფლებათა შესრულებისათვის.

საერთაშორისო პაქტები

იმის გამო, რომ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია მხოლოდ ნაწილობრივ განსაზღვრავდა იმ გარანტიებს, რომლებიც უზრუნველყოფდნენ ადამიანის უფლებათა ხელშეუხებლობას სახელმწიფოს მხრივ, გენერალურმა ასამბლეამ 1966 წლის დეკემბერში მიიღო ორი პაქტი:

1. საერთაშორისო პაქტი ადამიანის სამოქალაქო და კოლიტიკური უფლებების შესახებ;
2. საერთაშორისო პაქტი ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ. სახელმწიფოებმა ამ პაქტებით აიღეს ვალდებულება უზრუნველყონ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის განხორციელება რაიმე დისკრიმინაციის გარეშე.

საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და კოლიტიკური უფლებების შესახებ ითვალისწინებს სახელმწიფოთა მხრიდან ყველა საშუალების გამოყენებას, რათა არ დაუშვას: ადამიანის ისეთი უფლებების დარღვევა, როგორცაა სიცოცხლის უფლება; ადამიანის წამება და მის მიმართ სასტიკი, არაადამიანური და ან ღირსების დამამცირებელი მოქცევა; მონობა; დაიცვას პიროვნების თავისუფლებისა და პირადი ხელშეუხებლობის, აღკვეთილ პირთა, თავისუფლად გადაადგილებისა და საცხოვრებელი ადგილის არჩევის უფლებები; უზრუნველყოს სასამართლოებისა და ტრიბუნალების წინაშე თანასწორუფლებიანობის, აზროვნების, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების უფლება; აკრძალოს ომისა და რასობრივი პროპაგანდა; დაიცვას კრებების მოწვევისა და პროფკავშირების შექმნის უფლებები, ოჯახის და ბავშვის სტატუსი, თითოეული მოქალაქის ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში თავისუფალი მონაწილეობის უფლება. ყოველი ადამიანის ყოველგვარი დისკრიმინაციის დაუშვებლობა.

სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის შესაბამისად, სახელმწიფოში შეიძლება შემოდებულ იქნეს საგანგებო წესები და ამით ერთგვარად შეიზღუდოს ადამიანის უფლებები. ამის შესახებ საერთაშორისო პაქტში აღნიშნულია: “სახელმწიფოში საგანგებო წესების შემოდების

დროს, როცა ერის სიცოცხლე საფრთხეშია და ეს ოფიციალურად გამოაცხადეს, ამ პაქტის მონაწილე სახელმწიფოებს შეუძლიათ გადაუხვიონ პაქტით ნაკისრ თავიანთ ვალდებულებებს იმდენად, რამდენადაც ამას მოითხოვს მდგომარეობის სიმძაფრე, და განახორციელონ ღონისძიებანი იმ პირობით, რომ ეს ღონისძიებანი შეუთავსებელ არ იქნება საერთაშორისო სამართლით დაკისრებულ სხვა ვალდებულებებთან და მათ არ მოჰყვება დისკრიმინაცია მხოლოდ და მხოლოდ რასის, კანის ფერის, სქესის, ენის, რელიგიისა თუ სოციალური წარმოშობის საფუძველზე“.¹

დადგენილია, რომ პაქტის მონაწილე ყველა სახელმწიფოს, რომელიც იყენებს გადახვევის უფლებას, გაეროს გენერალური მდივნის საშუალებით დაუყოვნებლივ უნდა შეატყობინოს ამ პაქტის მონაწილე სხვა სახელმწიფოებს, თუ რომელ დებულებებს გადაუხვია და რა მიზეზებმა მიაღებინეს ასეთი გადაწყვეტილება, იმავე შუამავლის საშუალებით მან უნდა შეატყობინოს აგრეთვე თარიღი, როცა შეწყვეტს ასეთ გადახვევას.

ორივე საერთაშორისო პაქტის პირველი მუხლი აცხადებს ყველა ხალხის თვითგამორკვევის უფლებას. მათში ნათქვამია (მუხლი 1): “ყველა ხალხს აქვს თვითგამორკვევის უფლება. ამ უფლების ძალით ისინი თავისუფლად აწესებენ თავიანთ პოლიტიკურ სტატუსს და თავისუფლად უზრუნველყოფენ თავიანთ ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ განვითარებას.“

საერთაშორისო პაქტში სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ აღნიშნულია, რომ ყველა ხალხს თავისი მიზნების მისაღწევად შეუძლია თავისუფლად მოიხმაროს თავისი ბუნებრივი სიმდიდრენი და რესურსები ისე, რომ ზიანი არ მიაყენოს ურთიერთსარგებლობის პრინციპზე დაფუძნებული საერთაშორისო ეკონომიკური თანამშრომლობიდან და საერთაშორისო სამართლიდან გამომდინარე რაიმე ვალდებულებას, “არც ერთ ხალხს არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება წაერთვას საარსებო სახსრები, რომლებიც მას ეკუთვნის“ - ნათქვამია პაქტში.

პაქტის თანახმად ყველა ადამიანი თანასწორია კანონის წინაშე და ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე აქვს კანონის თანასწორი დაცვის უფლება. ამ მხრივ ყოველგვარი დისკრიმინაცია

1 საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ: “სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს უწყებები“. 1976, №17, გვ. 12.

უნდა აიკრძალოს კანონით და კანონი უნდა უზრუნველყოფდეს ყველა პირის თანასწორ და ეფექტიან დაცვას.

პაქტის მიხედვით, არავინ არ უნდა განიცადოს თვითნებური და უკანონო ჩარევა თავის პირად თუ ოჯახურ ცხოვრებაში, მისი საცხოვრებელის შეუვალობის ან მისი კორესპონდენციის საიდუმლოების თვითნებური ან უკანონო ხელყოფა ან მისი ღირსებისა და რეპუტაციის უკანონო ხელყოფა. თვითეულ ადამიანს, სადაც უნდა იყოს იგი, აქვს უფლება, რომ ცნონ მისი სუბიექტობის უფლება.

მეშვიდე მუხლში აღნიშნულია: “არავინ არ უნდა განიცდიდეს წამებას ან სასტიკ, არაადამიანურ ან მისი ღირსების დამამცირებელ მოქცევასა თუ სასჯელს. კერძოდ, არც ერთ პირზე, თუ არ იქნა მისი თანხმობა, არ შეიძლება სამედიცინო ან სამეცნიერო ცდების ჩატარება“.

პაქტი მოითხოვს ყველა თავისუფლება-აღკვეთილ პირს ჰუმანურად მოექცნენ და პატივი სცენ ადამიანის პიროვნებისათვის დამახასიათებელ ღირსებას. “თითოეულ ადამიანს, - ნათქვამია მე-9 მუხლში, - აქვს თავისუფლებისა და პირადი ხელშეუხებლობის უფლება, არავინ არ შეიძლება თვითნებურად დააპატიმრონ ან პატიმრობაში აიყვანონ, არავის არ შეიძლება თავისუფლება აღუკვეთონ სხვაგვარად, თუ არა ისეთ საფუძველზე და ისეთი პროცედურის შესაბამისად, რომლებიც კანონით არის დაწესებული, თითოეულ დაპატიმრებულს დაპატიმრების დროს ეუბნებიან მისი დაპატიმრების მიზეზებს და სასწრაფო წესით ატყობინებენ, თუ რა ბრალდებას უყენებენ“.

პაქტი აღიარებს თითოეული ადამიანის უფლებას დაუბრკოლებლად ჰქონდეს საკუთარი აზრი. მეცხრამეტე მუხლში ნათქვამია: “თითოეულ ადამიანს უფლება აქვს თავისუფლად გამოთქვას თავისი აზრი; ეს უფლება შეიცავს თავისუფლებას, რომ სახელმწიფო საზღვრების მიუხედავად ეძიოს, მიიღოს და გაავრცელოს ყოველგვარი ინფორმაცია ზეპირად, წერილობით თუ პრესის და გამოხატვის მხატვრული ფორმების საშუალებით ან სხვა საშუალებით საკუთარი არჩევანით“.

პაქტი მოითხოვს ომის ყოველგვარი პროპაგანდის აკრძალვას კანონით, ამასვე მოითხოვს ეროვნული, რასობრივი თუ რელიგიური შუღლის სასარგებლოდ ყოველგვარი გამოსვლის მიმართ.

საინტერესოა პაქტის 21-ე მუხლი. იგი აღიარებს მშვიდობიანი კრების უფლებას. ამასთან განსაზღვრავს ამ უფლებით სარ-

გებლობის შეზღუდვას. მასში ნათქვამია: “ამ უფლებით სარგებლობას შეიძლება დაუწესდეს მხოლოდ ისეთი შეზღუდვები, რომლებიც შეესაბამება კანონს და საჭიროა დემოკრატიულ საზოგადოებაში სახელმწიფო თუ საზოგადოებრივი უშიშროების, საზოგადოებრივი წესრიგის, მოსახლეობის ჯანმრთელობისა და ზნეობის დაცვისა თუ სხვა პირთა უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის ინტერესებისათვის“.

საყურადღებოა პაქტის 27-ე მუხლი, რომლის მიხედვით იმ ქვეყნებში, სადაც არსებობს ეთნიკური, რელიგიური და ენობრივი უმცირესობანი, პირებს, რომლებიც ასეთ უმცირესობას ეკუთვნიან, არ შეიძლება უარი ეთქვათ უფლებაზე იმავე ჯგუფის სხვა წევრებთან ერთად ისარგებლონ თავიანთი კულტურით, აღიარონ თავიანთი რელიგია და შეასრულონ მისი წესები, აგრეთვე ილაპარაკონ დედა ენაზე.

სამართალშორისო პაქტი ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ ითვალისწინებს ისეთი უფლებების აღიარებას და გარანტიას, როგორიცაა შრომის უფლება; შრომის სამართლიანი და ხელშემწყობი პირობები თანასწორი შრომისათვის თანასწორი ანაზღაურების ჩათვლით; პროფკავშირების შექმნა და მათში მონაწილეობა; სოციალური უზრუნველყოფის უფლება სოციალური დაზღვევის ჩათვლით; განათლების უფლება; ქვეყნის კულტურულ ცხოვრებაში მონაწილეობის უფლება; უფლება - ჰქონდეს ფიზიკური და ფსიქიკური ჯანმრთელობის უმაღლესი დონე და სხვა. პაქტი ითვალისწინებს მთელ რიგ ღონისძიებებს ოჯახისა და დედობის დაცვის მიზნით.

პაქტი აღიარებს მონაწილე სახელმწიფოთა უფლებას თითოეულს გააჩნდეს შრომის სამართლიანი და ხელშემწყობი პირობები, მათ შორის, კერძოდ - ანაზღაურება, რომელიც ყველა მშრომელისათვის როგორც მინიმუმს უზრუნველყოფს:

- 1) სამართლიან ხელფასს და თანაბარ ანაზღაურებას თანაბარი შრომისათვის რაიმე განსხვავების გარეშე, ამასთან, კერძოდ, ძალეებისათვის ბარანტირებული უნდა იყოს შრომის ისეთი პირობები, რომელიც მა-

მაკაცთა შრომის პირობებზე უარესი არ იქნება, და თანაბარი შრომისათვის თანაბარი ანაზღაურება;

- 2) მათი და მათი ოჯახების დამაკმაყოფილებელი არსებობა კაპიტალის დებულებათა შესაბამისად;
- 3) უსაფრთხოებისა და ჰიგიენის მოთხოვნების შესაბამისი შრომის პირობები;
- 4) ყველასათვის ერთნაირი შესაძლებლობა სამუშაოზე დაწინაურდეს შესაბამის უფრო მაღალ საფეხურზე მხოლოდ და მხოლოდ შრომითი სტაჟისა და კვალიფიკაციის საფუძველზე;
- 5) დასვენება, თავისუფალი დრო და სამუშაო დროის ბონივრული შეზღუდვა და კერიოდული ანაზღაურება უფრო უკმაყოფილება, ისევე როგორც ანაზღაურება უქმე დღეებისათვის.

განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ოჯახის პრობლემებს. მასში აღნიშნულია:

1. ოჯახს, რომელიც საზოგადოების ბუნებრივი და ძირითადი უჯრედია, უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობისდაგვარად ყველაზე ფართო დაცვა და დახმარება, განსაკუთრებით მისი შექმნის დროს და სანამ ეკისრება პასუხისმგებლობა და ზრუნვა ბავშვებსა და მათი აღზრდისათვის, ვიდრე ისინი დამოუკიდებელი გახდებოდნენ. ქორწინება უნდა ხდებოდეს მექორწინეთა თავისუფალი თანხმობით;
2. განსაკუთრებული დაცვა უნდა ჰქონდეთ დედებს, მშობიარობამდე და მის შემდეგ გონივრული პერიოდის მანძილზე. ამ პერიოდის მანძილზე მომუშავე დედებს უნდა ეძლეოდეთ ანაზღაურებული შვებულება ან შვებულება, რომლის დროს მისცემენ საკმარის დახმარებას სოციალური უზრუნველყოფის სახით;
3. დაცვისა და დახმარების განსაკუთრებული ღონისძიებანი უნდა ხორციელდებოდეს ყველა ბავშვისა და მოზარდის მიმართ, ოჯახური წარმოშობის ნიშნისა თუ რაიმე სხვა ნიშნის მიხედვით რაიმე დისკრიმინაციის გარეშე. ბავშვები და მოზარდები დაცული უნდა იყვნენ ეკონომიკური და სოციალური ექსპლოატაციისაგან, მათი ზნეობისა და ჯანმრთელობისათვის მავნე ან სიცოცხლისათვის საშიშ ან სხვა იმ დარგში მათი შრომის გამოყენება, რომელსაც შეუძლია ავნოს

მათ ნორმალურ განვითარებას, კანონით უნდა იხვებოდეს. გარდა ამისა, სახელმწიფოებმა უნდა დააწესონ ასაკობრივი საზღვრები, რომელთა ქვემოთ ბავშვთა ფასიანი შრომის გამოყენება აკრძალულია და კანონით იხვეება.

პაქტის მონაწილე სახელმწიფოები, აღიარებენ რა თითოეული ადამიანის ძირითად უფლებას იყოს თავისუფალი შიმშილისაგან, ინდივიდუალური და საერთაშორისო თანამშრომლობის წესით უნდა ახორციელებდნენ საჭირო ღონისძიებებს, მათ შორის, ასრულებენ კონკრეტულ პროგრამებს, იმისათვის, რომ:

1. გააუმჯობესონ სურსათის წარმოება, მისი შენახვისა და განაწილების მეთოდები. ტექნიკური მეცნიერული ღონის ფართოდ გამოყენების, კვების პრინციპების შესახებ ცოდნის გავრცელებისა და აგრძელებული სისტემების ისეთი სრულყოფისა და რეფორმის გზით, რომ მიაღწიონ რესურსების ყველაზე ეფექტიან ათვისებასა და გამოყენებას;
2. უზრუნველყონ სურსათის მსოფლიო მარაგის სამართლიანი განაწილება, როგორც სურსათის იმპორტიორი, ისე ექსპორტიორი ქვეყნების მოთხოვნილებათა შესაბამისად და პრობლემების გათვალისწინებით.

საერთაშორისო პაქტი აღიარებს თითოეული ადამიანის უფლებას ჰქონდეს ფიზიკური და ფსიქიკური ჯანმრთელობის უმაღლესი დონე, პაქტის მონაწილე სახელმწიფოებმა საჭიროა ამ უფლების სრული გამოყენებისათვის განახორციელონ ღონისძიებანი, რომლებიც საჭიროა:

1. მკვეთრად შობადობისა და ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირებისა და ბავშვის ჯანსაღი განვითარების უზრუნველყოფისათვის;
2. გარემოს ჰიგიენისა და მრეწველობაში შრომის ჰიგიენის ყველა ასპექტის გაუმჯობესებისათვის;
3. ეპიდემიური, ენდემიური, პროფესიული და სხვა დაავადებების თავიდან აცილებისა და მათ წინააღმდეგ ბრძოლისათვის;
4. ისეთი პირობების შექმნისათვის, რომლებიც ყველასათვის უზრუნველყოფენ სამედიცინო დახმარებასა და სამედიცინო მოვლას ავადმყოფობის შემთხვევაში.

საერთაშორისო პაქტის მონაწილე სახელმწიფოებმა:

1. იკისრეს ვალდებულება პატივი სცენ თავისუფლებას, რომელიც უთუოდ აუცილებელია მეცნიერული კვლევისა და შემოქმედებითი მოღვაწეობისათვის;
2. აღიარეს, რომ დიდად სასარგებლოა მეცნიერებისა და კულტურის დარგებში საერთაშორისო კონტაქტებისა და თანამშრომლობის წახალისება და განვითარება.

საერთაშორისო პაქტების მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ, რომ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის თანახმად, თავისუფალი, შიშისა და გაჭირვებისაგან თავისუფალი ადამიანის პიროვნების იდეალის განხორციელება შეიძლება მხოლოდ მაშინ, თუ შეიქმნა ისეთი პირობები, როცა თითოეული შეძლებს ისარგებლოს თავისი ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებებით; ისევე, როგორც თავისი პოლიტიკური და ეკონომიკური უფლებებით.

ბავშვთა უფლებათა დეკლარაციას და კონვენციას საფუძვლად დაედო ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, საერთაშორისო პაქტები სამოქალაქო, პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული უფლებების შესახებ, სხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებები, დეკლარაციები, კონვენციები და სხვა დოკუმენტები. “ყველა ადამიანი იბადება თავისუფალი და თანასწორი, თავისი ღირსებითა და უფლებებით, მათ მინიჭებული აქვთ გონება და სინდისი და ერთმანეთის მიმართ უნდა იქცეოდნენ კმობის სულისკვეთებით”,¹ - ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციას ეს დებულება, არასრულწლოვანთა დეკლარაციისა და კონვენციის ამოსავალი პრინციპებია.

საინტერესოა “სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ” საერთაშორისო პაქტის 24-ე მუხლი:

1. ყოველ ბავშვს ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე რასის, ფერის, სქესის, ენის, რელიგიის, ეროვნების ან სოციალური წარმოშობის, ქონებრივი მდგომარეობის ან დაბადების ნიშნით აქვს უფლება ოჯახისაგან, საზოგადოებისაგან და

¹ ადამიანთა უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, 1992, გვ.6.

სახელმწიფოსაგან დაცვის ისეთ ზომებზე, რომელსაც ითხოვს მისი, როგორც არასრულწლოვანის სტატუსი.

2. ყოველი ბავშვი რეგისტრირებული უნდა იქნეს დაუყოვნებლივ მისი დაბადების შემდეგ და უნდა ჰქონდეს სახელი.
3. ყოველ ბავშვს აქვს უფლება მოქალაქეობის შექენაზე¹.

ამ მუხლის პირველი პუნქტი აკისრებს ოჯახს, საზოგადოებას და სახელმწიფოს მოვალეობას განახორციელოს დაცვის ისეთი ზომები, რომელსაც ითხოვს ბავშვის, როგორც არასრულწლოვანის სტატუსი, ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე.

დაცვის ზომის ქვეშ იგულისხმება ოჯახის, საზოგადოების და სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული სპეციალური ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული ზომები, რაც დაკავშირებულია კერძოდ, ბავშვთა სიკვდილიანობის შემცირებასთან, ბავშვთა შორის შიმშილიანობის აღმოფხვრასთან, მათ მიმართ სასტიკი და არაადამიანური დამოკიდებულების, მათი სამუშაო ძალის ექსპლუატაციის და პროსტიტუციის აღკვეთასთან, ნარკოტიკულ ნივთიერებათა გადაზიდვის საშუალებად მათ გამოყენებასთან და სხვა.

ცალკე უნდა ითქვას ბავშვის უფლებების დაცვაზე მართლმსაჯულების სფეროში. იგი მოიცავს შემდეგ ზომებს: სასჯელის განსაკუთრებული ზომა - სიკვდილით დასჯა არ შეიძლება დაენიშნოს პირს 18 წლის ასაკამდე ჩადენილი დანაშაულისათვის, სასამართლო გადაწყვეტილება მათ საქმეებზე მიღებულ უნდა იქნეს რაც შეიძლება უმოკლეს ვადაში; მსჯავრდებული არასრულწლოვანები სასჯელს უნდა იხდიდნენ სრულწლოვანებისაგან განცალკევებით; არასრულწლოვანის ინტერესებიდან გამომდინარე, სასამართლო სამსჯავრო განხილვა შეიძლება დახურულად ჩატარდეს.

ბავშვის რეგისტრაციის აუცილებლობა დაკავშირებულია, მისი როგორც პიროვნების სამართლებრივი სტატუსის, სამართალსუბიექტობის ცნობასთან. სამართლებრივი ინდივიდუალობის აღიარებასთან, ბავშვის რეგისტრაციის ერთ-ერთი მთავარი მიზანი, სამართლებრივ სფეროში არის ბავშვის გატაცების და ბავშვით ვაჭრობის შემცირების ხელშეწყობა ან ბავშვთან მოპყრობის

¹ ბიძინა სავანელი, ადამიანის უფლებები, 1997, გვ. 29.

სხვა ისეთი ქმედებების აღკვეთა, რაც შეუთავსებელია საერთაშორისო პაქტთან.

ბავშვის უფლება მოქალაქეობის მიღებაზე - უზრუნველყოფს იმას, რომ პირი არ დარჩეს სახელმწიფოსაგან დაუცველი, ვინაიდან სახელმწიფო ვალდებულია დაიცვას თავისი ქვეშევრდომი, სადაც არ უნდა იმყოფებოდეს იგი. ამიტომ სახელმწიფოები ვალდებული არიან მიიღონ ყველა ზომა, როგორც შიდა სახელმწიფო, ისე სხვა სახელმწიფოებთან ერთად, რომ მათ ტერიტორიაზე ყოველი დაბადებული ბავშვი იყოს რეგისტრირებული, ისევე როგორც მისი ქვეშევრდომი. ამ თვალსაზრისით შიდასახელმწიფო კანონმდებლობით არავითარ დისკრიმინაციას არ უნდა ჰქონდეს ადგილი ქორწინებისმიერ ბავშვებს, ქორწინების გარეშე ბავშვებს, მოქალაქეობის არ მქონე მშობლების ბავშვებს და იმ ბავშვებს შორის, რომელთა მშობლები სხვა მოქალაქეობისანი არიან.

არასრულწლოვანთა კარდინალური საკითხებია განხილული საერთაშორისო პაქტში “ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ“. მეათე მუხლის თანახმად, პაქტის მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ, რომ “დაცვის და დახმარების განსაკუთრებული ზომები მიღებული უნდა იქნას ყველა ბავშვის და მოზარდის მიმართ ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე ოჯახური წარმომავლობის ან სხვა მიზეზით. ბავშვები და მოზარდები დაცული უნდა იქნან ეკონომიკური და სოციალური ექსპლუატაციისაგან. მათი შრომის გამოყენება მათი მორალის და ჯანმრთელობის საზიანოდ ან სიცოცხლისათვის სახიფათოდ ან მათი ნორმალური განვითარების დამაბრკოლებლად უნდა ისჯებოდეს კანონით. სახელმწიფოებმა აგრეთვე უნდა დაადგინონ ასაკობრივი ზღვარი, რომლის ქვემოთ, თუნდაც ანაზღაურებადი, ბავშვის შრომა აკრძალულია და ისჯება კანონით“.¹

პაქტის მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ თითოეულის უფლებას განათლებაზე, ამ უფლების სრული რეალიზაციის მიღწევის თვალსაზრისით:

- ა) დაწყებითი განათლება უნდა იყოს სავალდებულო და თავისუფლად მისაწვდომი ყველასათვის.
- ბ) საშუალო განათლება, მის სხვადასხვა ფორმაში, რომელიც მოიცავს ტექნიკურ და პროფესიულ საშუალო განათლებას,

¹ ბიძინა სავანელი, ადამიანის უფლებები, გვ. 46.

უნდა იყოს ერთნაირად მისაწვდომი და მიღწევადი ყველა საშუალების მიღებით, კერძოდ, უფასო განათლების თანდათანობით შემოღებით;

- გ) უმაღლესი განათლება უნდა იყოს თანაბრად ხელმისაწვდომი ყველასათვის, თითოეულის უნარის საფუძველზე, ყველა საშუალების გამოყენებით, კერძოდ, უფასო განათლების თანდათანობით შემოღებით;
- დ) საბაზისო განათლება, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, უნდა წახალისდეს ან გაძლიერდეს იმ პირთათვის, ვისაც არ გაუვლია ან არ დაუსრულებია დაწყებითი განათლების სრული კურსი;
- ე) ყველა დონის სასკოლო განათლების სისტემის განვითარება უნდა აქტიურად მიმდინარეობდეს, უნდა ჩამოყალიბდეს სტიპენდიანტების ადექვატური სისტემა და პედაგოგიური პერსონალის მატერიალური პირობები მუდმივად უმჯობესდებოდეს.

აღნიშნულ ვალდებულებათა განხორციელების უზრუნველყოფის მიზნით, თითოეულმა სახელმწიფომ უპირველეს ყოვლისა, უნდა შეისწავლოს განათლების მდგომარეობა ქვეყანაში, კერძოდ, ჩაატაროს წერა-კითხვის და ფუნდამენტალური განათლების აღწერა, განსაკუთრებით სოფლებში და შეადგინოს სტატისტიკური მონაცემები, გამოყოს მონაცემები სქესის, რელიგიის და სხვა ნიშნების მიხედვით, აღწეროს სასკოლო მშენებლობის მდგომარეობა.

არასრულწლოვანთა საკითხებმა მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავეს ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ჰელსინკის, ვენის, კოპენჰაგენის, პარიზის, ჰელსინკ-მეორე, ბუდაპეშტის, მადრიდის, ლისაბონის თათბირების დასკვნით აქტებსა და სხვა მასალებში. ამ დოკუმენტებში მთავარი ყურადღება დაეთმო ბავშვთა უფლებების დაცვას.

ვენის შემაჯამებელ აქტში (1986) განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო იმ პრობლემების გადაჭრას, რომლებიც ეხება არასრულწლოვანი ბავშვებისა და მათი მშობლების შეერთებას, სხვადასხვა სახელმწიფოს მოქალაქეების ოჯახების გაერთიანე-

ბის შესახებ შუამდგომლობა, რომელიც შეტანილია იმ დროს, სანამ ბავშვი არასრულწლოვანია, განხილულ იქნეს კეთილმოსურნედ და სწრაფი შეერთების დაუყოვნებლივ განხორციელების მიზნით და რომ მიღებულ იქნეს შესაბამისი ღონისძიებები ასეთი ბავშვების ინტერესებისა და კეთილდღეობის დაცვის მიზნით.

გენის შემაჯამებელი დოკუმენტის მიხედვით, წევრი - სახელმწიფოები “ხელს შეუწყობენ მათ ქვეყნებს შორის მოსწავლეთა გაცვლას ორმხრივ მორიგებათა საფუძველზე, სადაც ეს აუცილებელია, მათ შორის შეხვედრებს და ცხოვრებას მასპინძელი ქვეყნის ოჯახების სახლებში. იმ მიზნით, რომ მოსწავლენი გაეცნენ სხვა მონაწილე სახელმწიფოების ცხოვრებას, ტრადიციებსა და სწავლა-განათლებას”.¹

კოპენჰაგენის თათბირის (1990) მონაწილეებმა ხაზგასმით მიუთითეს ბავშვის უფლებათა კონვენციასთან შეერთების აუცილებლობაზე. შემაჯამებელ დოკუმენტში აღნიშნულია: “ისინი აღიარებენ თავიანთ შინაგან კანონმდებლობაში ბავშვის უფლებებს, რომლებიც დადასტურებულია იმ საერთაშორისო ხელშეკრულებებით, რომელთა მხარესაც ისინი წარმოადგენენ”.

ევროპის კონვენცია

კონვენცია ევროპის საბჭოს მიერ 1950 წლის 4 ნოემბერს მიღებული მნიშვნელოვანი დოკუმენტია. პრემბულაში მითითებულია: ევროპის საბჭოს წევრ მთავრობებს “მტკიცედ აქვთ გადაწყვიტილი პოლიტიკური ტრადიციის, თავისუფლების იდეალების, სამართლიანობის ბატონობის მქონე და თანამოაზრე ევროპული მთავრობების სახით გადადგან პირველი ნაბიჯები საყოველთაო დეკლარაციაში მითითებული ზოგიერთი უფლების კოლექტიური უზრუნველყოფისათვის”.²

კონვენცია ხუთი ნაწილისაგან და 66 მუხლისაგან შედგება. დართული აქვს კონვენციის ოქმები.

1 ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად, 1991, გვ. 90.

2 საქართველოს კანონები, ადამიანის უფლებათა შესახებ საერთაშორისო აქტები და კონვენციები, 1998, გვ. 388.

კონვენციის ძირითადი დებულებებია:

1. ყოველი ადამიანის სიცოცხლის უფლებას იცავს კანონი. არავინ არ შეიძლება აწამონ ან მოექყრან ან დასაჯონ მისი პიროვნული ღირსების დათრგუნვით.
2. არავინ არ შეიძლება ცხოვრობდეს მონობაში ან არათავისუფალ მდგომარეობაში, ძალდატანებით არავინ არ უნდა ასრულებდეს იძულებით ან სავალდებულო შრომას.
3. ყოველ ადამიანს აქვს თავისუფლებისა და პიროვნული ხელშეუხებლობის უფლება. არავის არ უნდა წაერთვას თავისუფლება.
4. ყოველ ადამიანს უფლება აქვს მისი სამოქალაქო უფლებების და მოვალეობების განსაზღვრის ან მისადმი წარდგენილი ყოველგვარი სისხლის სამართლის ბრალდების წარდგენის დროს, ითხოვოს მისაღები ვადის განმავლობაში დამოუკიდებელი და მიუმხრობელი სასამართლოს მიერ საქმის სამართლიანად და საჯაროდ განხილვა.
5. ყოველ ადამიანს უფლება აქვს პატივი სცენ მის პირად ან საოჯახო ცხოვრებას, საცხოვრებელს, მისი კორესპოდენციის საიდუმლოებას, გარდა ამისა, ყოველ ადამიანს აქვს აზრის, სინდისის და რელიგიის თავისუფლების უფლება. მას უფლება აქვს თავისუფლად დაიცვას თავისი აზრები, მიიღოს ან გაავრცელოს ინფორმაცია და იდეები სახელმწიფო ხელისუფალთა ან სახელმწიფო საზღვრებისაგან დამოუკიდებლად.
6. საქორწინო ასაკს მიღწეულ მამაკაცებს და ქალებს უფლება აქვთ დაქორწინდნენ, შექმნან ოჯახი ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად.

კონვენციის თანახმად, ჩამოთვლილ უფლებათა მოხმარება შეუზღუდველია, გარდა კანონით გათვალისწინებული შეზღუდვებისა. ეს კი აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დასაცავად, უწესრიგობათა და დანაშაულობათა თავიდან ასაცილებლად. “ ამ კონვენციაში მითითებული უფლებების და თავისუფლებების შელახვის შემთხვევაში... ყოველი პირის შელახული უფლებანი და თავისუფლებანი უნდა აღადგინოს ეროვნულმა სახელმწიფო ორგანომ“ (მუხლი 13).

კონვენციის შესაბამისად, შეიქმნა

1. ადამიანის უფლებათა ევროპის კომისია;
2. ადამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლო.

აღამიანის უფლებათა ევროპის კომისია შედგება იმდენი წევრისაგან, რამდენი სახელმწიფოც მონაწილეობდა მოლაპარაკებაში. კომისიის წევრი არ შეიძლება იყოს ერთი და იმავე სახელმწიფოს ორი მოქალაქე. კომისიის წევრებს ირჩევენ 6 წლის ვადით.

კომისია სხდომებს ატარებს აუცილებლობის მიხედვით; სხდომებს იწვევს ევროპის საბჭოს გენერალური მდივანი. კომისიის სხდომები დახურულია. კომისია შეიმუშავებს პროცედურის საკუთარ წესებს.

აღამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლო შედგება იმდენი მოსამართლისაგან, რამდენი სახელმწიფოც არის ევროპის საბჭოს წევრი. სასამართლო შემადგენლობაში არ შეიძლება იყოს ერთი და იმავე სახელმწიფოს ორი მოქალაქე. სასამართლოს წევრებს ირჩევს კონსტიტუციური ასამბლეა ხმების უმრავლესობით ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოების მიერ წარდგენილ კანდიდატთა სიიდან. ყოველი სახელმწიფო წარადგენს სამ კანდიდატს, რომელთაგან სულ ცოტა ორი მისი მოქალაქეა. კონვენციიდან: “კანდიდატები შემკშლნი უნდა იყვნენ საშპითისო მორალური თვისებებით, ჰქონდეთ სათანადო კომპეტენცია უმადლესი სასამართლო თანამდებობის დასაკავებლად ან წარმოადგინდნენ აღიარებული ავტორიტატის მქონე იურიცონსულტებს“. სასამართლოს წევრები აირჩევიან ცხრა წლის ვადით.

სასამართლო ირჩევს თავმჯდომარეს და მის მოადგილეს სამი წლით, შესაძლებელია მათი განმეორებით არჩევა.

სასამართლოს კომპეტენციაშია განიხილოს ყველა საქმე, რომელიც ეხება აღამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპის კონვენციის განმტკიცებას და განხორციელებას და რომლებიც სასამართლოს განსახილველად გადასცეს მოლაპარაკებაში მონაწილე სახელმწიფოებმა.

კომისიის საქმიანობისა და სასამართლოს ხარჯებს გაიღებს ევროპის საბჭო.

1950 წელს, როდესაც კონვენცია მიიღეს, წამოყენებულ იქნა რამდენიმე წინადადება, რომელთა თაობაზე ვერ მოხერხდა შეთანხმების მიღწევა. ამიტომაც, შეთანხმდნენ დამატებითი დებულებების შემცველი ოქმების (პროტოკოლების) მიღების თაობაზე.

1952 წლიდან დაწყებული მიღებულია 11 შეთანხმება. მათი უმეტესობა პროცედურულ საკითხებს შეეხება, ხოლო ზოგი ცნობს დამატებით უფლებებს.

კონვენციის პირველ ოქმში (დაიდო სტრანსბურგში, 1963 წლის 6 მაისს) საზი აქვს გასმული ყოველი ფიზიკური და იურიდიული პირის უფლებას, მშვიდობიანად გამოიყენოს თავისი ქონება. გარდა ამისა, ოქმში მითითებულია იმის თაობაზე, რომ არავის არ უნდა ეთქვას უარი განათლების მიღებაზე, სახელმწიფო პატივს უნდა სცემდეს მშობლების უფლებას, უზრუნველყონ შვილების იმგვარი განათლება და სწავლება, რომელიც შეესაბამება მათ რელიგიურ და ფილოსოფიურ მოძღვრებას.

ევროპის საბჭოს სახელმწიფოებმა ივალდებულეს განახორციელონ თავისუფალი არჩევნები ფარული კენჭისყრით იმ პირობებით, რომლებიც უზრუნველყოფს ხალხის თავისუფალი ნების გამოხატვას საკანონმდებლო ხელისუფლების ორგანოების წევრთა არჩევის დროს.

მეთხე ოქმის (სტრანსბურგი, 1963 წლის 16 სექტემბერი) ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დებულებაა:

1. “ყველას, ვინც კანონიერად იმყოფება რომელიმე სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, ეძლევა ამ ტერიტორიის ფარგლებში თავისუფალი გადაადგილებისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფალი არჩევანის უფლება;
2. ყოველ ადამიანს უფლება აქვს დატოვოს ნებისმიერი ქვეყანა, მათ შორის, თავისი სამშობლო.
3. ეს უფლება უნდა შეიზღუდოს მხოლოდ დემოკრატიულ საზოგადოებაში არსებული კანონით სახელმწიფო და საზოგადოებრივი უშიშროების დაცვის მიზნით, საზოგადოებრივი წესრიგის შენარჩუნების, დანაშაულის აღკვეთის, მოსახლეობის ჯანმრთელობის და ზნეობრიობის დაცვის ან სხვა პირთა უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად”.¹

ევროპის ადამიანის უფლებების კონვენცია ადგენს ორ პროცედურას, რომლითაც წევრი ქვეყნების პასუხისმგებლობა შეიძლება დადგეს კონვენციის ორგანოთა წინაშე მასში აღიარებული უფლებების დარღვევისათვის. ესენია: ინდივიდუალური და სახელმწიფოთაშორისი. კონვენციის დებულებებიდან ჩანს, რომ აღიარებული უფლებების დაცვის პირველადი პასუხისმგებლობა თვით წევრ ქვეყნებს აკისრიათ ეროვნულ დონეზე. კონვენციის პირველი და

1 საქართველოს კანონები, ადამიანის უფლებათა შესახებ საერთაშორისო აქტები და კონვენციები, 1998, გვ. 410-414.

მეცამეტე მუხლების საფუძველზე წევრი ქვეყნები ვალდებული არიან, “უზრუნველყონ კონვენციაში აღიარებული ყველა უფლებებით ან შექმნან მათი დაცვის ეფექტური საშუალებები ხელისუფლებაში.“

ადამიანის უფლებები აისახა ევროპის 1961 წლის სოციალურ ქარტიაში. ქარტია ოთხი ნაწილისაგან შედგება.

პირველ ნაწილში მოცემულია სოციალური უფლებებისა და პრინციპების ჩამონათვალი, რომელთაც მონაწილე ქვეყნები თავისი პოლიტიკის მიზნად ისახავენ. ეს უფლებებია: მუშაობის სამართლიანი პირობების, სამართლიანი და საკმარისი ანაზღაურების, ნორმალური ცხოვრების პირობების, ასოციაციის თავისუფლება და ბავშვთა და მოზარდთა სპეციალური დაცვის, სოციალური უსაფრთხოებისა და სოციალური კეთილდღეობის უზრუნველყოფა.

მეორე ნაწილი შეიცავს იმ სამართლებრივ ნორმებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ მხარეთა მიერ პირველი ჩამოთვლილი უფლებების ეფექტურ შესრულებას და მოიცავს ნორმებს, რომლებიც განსაზღვრავენ სპეციალურ ღონისძიებებს თითოეულ ამ უფლებებთან კავშირში.

მესამე ნაწილი გამოხატავს “პროგრესული განხორციელების“ პრინციპს, რომელიც უნდა მიესადაგებოდეს ცალკეული მონაწილე სახელმწიფოს გარემოებებს.

მეოთხე ნაწილი უზრუნველყოფს მხარეთა მიერ რეგულარული მოხსენების წარდგენაზე დაყრდნობულ სამონიტორო სისტემას. წარმოდგენილი მოხსენებები განიხილება ევროსაბჭოს დამოუკიდებელ ექსპერტთა კომიტეტის მიერ, რომლის დასკვნები განიხილება საპარლამენტო ასამბლეის ან სამთავრობო კომიტეტის მიერ. საბოლოოდ, მინისტრთა კომიტეტი, ყველა ამ პროცედურის საფუძველზე წარმოდგენილი დასკვნებით, ხმათა ორი მესამედის უმრავლესობით, შესაბამის მონაწილე ქვეყანას უკეთებს სპეციალურ რეკომენდაციას, რითაც სიტუაციის შეცვლაზე გარკვეულ ზეგავლენას ახდენს.¹

ქარტია ძალაში შევიდა 1965 წელს.

ევროპის სოციალურ ქარტიას ხელი მოაწერეს ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოების მთავრობებმა 1961 წლის 18 ოქტომბერს. იგი ძალაში შევიდა 1965 წლის 28 თებერვალს.

1 საქართველოს კანონები, ადამიანის უფლებათა შესახებ საერთაშორისო აქტები და კონვენციები, 1998, გვ. 430-451.

ევროპის საბჭოს წევრი ქვეყნების მთავრობებმა მიზნად და-
ისახეს შექმნან ისეთი პირობები, რომლებიც ხელს შეუწყობენ
ადამიანის შემდეგი უფლებების და პრინციპების განხორციელებას:

1. ყოველ ადამიანს უფლება აქვს გამოკვებოს თავისი თავი შრომით, რომელსაც ირჩევს საკუთარი ნებით;
2. ყოველ მშრომელს უფლება აქვს ჰქონდეს სამართლიანი სა-
მუშაო პირობები;
3. ყოველ მშრომელს უფლება აქვს ჰქონდეს სამუშაო პირობე-
ბი, რომლებიც პასუხობენ უსაფრთხოებასა და ჰიგიენის მოთ-
ხოვნილებებს;
4. ყოველ მშრომელს აქვს უფლება მიიღოს სამართლიანი გა-
სამრჯელო, რომელიც საჭიროა მისი და მისი ოჯახის ცხოვ-
რების ნორმალური დონის შენარჩუნებისათვის;
5. ყოველ მშრომელს ან მეწარმეს უფლება აქვს თავისი ეკო-
ნომიკური და სოციალური ინტერესების დასაცავად თავი-
სუფლად გაერთიანდეს ეროვნულ და საერთაშორისო
ორგანიზაციებში;
6. ყოველ მუშას ან მეწარმეს უფლება აქვს დადოს კოლექტი-
ური ხელშეკრულება;
7. ბავშვებსა და მოზარდებს უფლება აქვთ განსაკუთრებულად
იყვნენ დაცული იმ ფიზიკური და მორალური ზარალისაგან,
რომელიც მათ ემუქრება;
8. ორსულობის პერიოდში მომუშავე ქალებს და სხვა მომუ-
შავე ქალებს, გარემოებების გათვალისწინებით, უფლება აქვთ
მოითხოვონ მათი შრომა სპეციალურად იყოს დაცული;
9. ყოველ ადამიანს უფლება აქვს მიიღოს შესაბამისი მომსა-
ხურება პროფესიონალურ-ტექნიკური ორიენტაციის სფერო-
ში, რომელიც დაეხმარება აირჩიოს მისი ინტერესების და
პირადი უნარის შესაბამისი პროფესია;
10. ყოველ ადამიანს უფლება აქვს ჰქონდეს შესაბამისი პირ-
ობები პროფესიულ-ტექნიკური მომზადებისათვის;
11. ყოველ ადამიანს აქვს უფლება გამოიყენოს ნებისმიერი ზო-
მები, რომელთა მეშვეობით მიაღწევს ჯანმრთელობის შე-
საძლო უმაღლეს დონეს;
12. ყოველ მშრომელს და მის კმაყოფაზე მყოფ პირს აქვს სო-
ციალური დაზღვევის უფლება;
13. ყოველ ადამიანს, რომელიც არ ფლობს შესაბამის სახს-
რებს, უფლება აქვს ისარგებლოს სოციალური და სამედიც-
ინო დახმარებით;

14. ყოველ ადამიანს უფლება აქვს ისარგებლოს სოციალური უზრუნველყოფის სფეროში მომსახურებით;
15. არაშრომისუნარიან პირებს აქვთ პროფესიული მომზადების მიღების, შრომითი მოწყობის და განსახლებვრულ ადგილზე დასახლების უფლება, მიუხედავად მათი შრომისუნარობის წარმომშობი მიზეზისა და ხასიათისა;
16. ოჯახს, რომელიც საზოგადოების ძირითად უჯრედს წარმოადგენს, უფლება აქვს დაცულ იქნეს სოციალურად, სამართლებრივად და ეკონომიკურად მისი ყოველმხრივი განვითარების მიზნით;
17. დედებს და ბავშვებს, დამოუკიდებლად მათი ოჯახური მდგომარეობისა და ოჯახური კავშირებისაგან, უფლება აქვთ იქონიონ შესაბამისი სოციალური და მატერიალური უზრუნველყოფა.¹

განსაკუთრებით უნდა გამოვყოთ “ევროპის სოციალური ქარტიის“ მეშვიდე მუხლი “ბავშვთა და მოზარდთა დაცვის უფლებზე“. ამ მუხლის თანახმად, ბავშვთა და მოზარდთა დაცვის უფლების უზრუნველყოფის მიზნით მონაწილე მხარეებმა ივალდებულეს:

1. უზრუნველყონ, რომ სამუშაოზე მიღების მინიმალური ასაკი შეადგენდეს 15 წელს, იმ შემთხვევების გარდა, როდესაც ბავშვები დასაქმებული არიან კანონით გათვალისწინებულ მსუბუქ სამუშაოებზე, რომლებიც ზიანს არ აყენებენ მათ ჯანმრთელობას, ფსიქიკურ მდგომარეობას ან განათლებას;
2. მოითხოვონ ჯანმრთელობისათვის სახიფათო და მავნე ზოგიერთ სპეციალობაზე სამუშაოდ მისაღები მინიმალური ასაკის გაზრდა;
3. მიაღწიონ, რომ სასკოლო ასაკის პირნი არ გამოიყენონ იმ სახის სამუშაოებზე, რომლებიც არ აძლევთ მათ განათლების დასრულების საშუალებას;
4. მიაღწიონ 16 წლამდე ასაკის პირთა სამუშაო საათების შემცირებას მათი განვითარების, კერძოდ მათი პროფესიონალური მომზადების მოთხოვნების შესაბამისად;
5. აღიარონ ახალგაზრდა მუშების და შეგირდების მიერ სამართლიანი ანაზღაურების ან სხვა შესაბამისი დამატებების მიღების უფლება;

¹ საქართველოს კანონები, ადამიანის უფლებათა შესახებ საერთაშორისო აქტები და კონვენციები, 1998, გვ. 431-432.

6. მიაღწიონ, რომ ჩვეულებრივი სამუშაო დღის განმავლობაში მოზარდების მიერ პროფესიონალურ მომზადებაზე, დახარჯული დრო, მეწარმის თანხმობით, ჩაითვალოს სამუშაო დღის ნაწილად;
7. მიაღწიონ, რომ 16 წლამდე ასაკის მომუშავეებს ჰქონდეთ უფლება მიიღონ ყოველწლიური ფასიანი შვებულება არანაკლებ სამი კვირის ხანგრძლივობით;
8. მიაღწიონ, რომ 18 წლამდე ასაკის პირნი არ გამოიყენონ ღამის სამუშაოებზე იმ სახის სამუშაოთა გამოკლებით, რომლებიც გათვალისწინებულია ეროვნული კანონებით ან დებულებებით;
9. მიაღწიონ, რომ ეროვნული კანონებით ან დებულებებით გათვალისწინებულ სამუშაოებზე დასაქმებულმა 18 წლამდე ასაკის პირებმა გაიარონ რეგულარული სამედიცინო შემოწმება;
10. უზრუნველყონ სპეციალური დაცვა ფიზიკური და მორალური ზარალისაგან, რომლის მსხვერპლიც შეიძლება გახდეს ბავშვი და მოზარდი, კერძოდ კი იმ საშიშროებისაგან, რომელიც პირდაპირ ან არაპირდაპირ არის დაკავშირებული მათ სამუშაოსთან.

აღსანიშნავია სოციალური ქარტიის დამატება სოციალური ქარტიის მოქმედების სფეროს დაცვის ქვეშ მყოფი პირების მიმართ. მეექვსე მუხლის თანახმად, “სიკვდილის განაჩენის გამოტანა არ შეიძლება დანაშაულისათვის, რომელიც ჩაიდინეს თვრამეტ წლამდე ასაკის პირებმა”.

ევროპის სოციალური ქარტია განსაზღვრავს თავისუფლება-აღკვეთილი პირის უფლებებს. სოციალური ქარტიის დამატების მეათე მუხლის მიხედვით, ყველა თავისუფლება-აღკვეთილ პირს აქვს უფლება, რომ ჰუმანურად მოექცნენ და პატივი სცენ მის ადამიანის პიროვნებისათვის დამახასიათებელ ღირსებას. ამ მუხლში ყურადღებას იქცევს ორი გარემოება: პირველი : იმ შემთხვევაში, როცა არ არის განსაკუთრებული გარემოებანი, მსჯავრდებულებს ათავსებენ მსჯავრდებულებისაგან ცალკე და უწესებენ ცალკე რეჟიმს, რომელიც შეესაბამება არამსჯავრდებულ პირთა სტატუსს; მეორე: არასრულწლოვან ბრალდებულებს ათავსებენ სრულწლოვ-

ანებისაგან ცალკე და უმოკლეს ვადაში წარუდგენენ სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოსატანად.

პენიტენციალური სისტემით პატიმრებისათვის გათვალისწინებულია რეჟიმი, რომლის არსებითი მიზანია მათი გამოსწორება და ახლებური სოციალური აღზრდა. ქარტიის თანახმად, არასრულწლოვან სამართალდამრღვევებს აცალკევებენ სრულწლოვანებისაგან და უწესებენ რეჟიმს, რომელიც შეესაბამება მათს ასაკსა და სამართლებრივ სტატუსს.

ყველა პირი თანასწორია სასამართლოების წინაშე. თითოეულს აქვს უფლება მისთვის წაყენებული ყოველი სისხლის სამართლის ბრალდების განხილვისას, ან რომელიმე სამოქალაქო პროცესში მისი უფლება-მოვალეობის განსაზღვრისას, რომ მისი საქმე სამართლიანად და საჯაროდ გაარჩიონ კანონის საფუძველზე შექმნილმა კომპეტენტურმა დამოუკიდებელმა და მიუკერძოებელმა სასამართლოებმა, ქარტიის თანახმად, არასრულწლოვანთა მიმართ პროცესი ისე უნდა წარიმართოს, რომ გაითვალისწინონ მათი ასაკი და მათი ხელახალი აღზრდისათვის ხელშეწყობის სასურველობა.

ევროპის სოციალური ქარტიის 24-ე მუხლის თანახმად, თითოეულ ბავშვს (არასრულწლოვანს) ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე უფლება აქვს დაცვის ისეთ ღონისძიებებზე, რომლებმაც მას, როგორც მცირეწლოვანს, უნდა გაუწიოს მისმა ოჯახმა, საზოგადოებამ და სახელმწიფომ. გარდა ამისა, თითოეული ბავშვი რეგისტრირებული უნდა იყოს დაუყოვნებლივ დაბადების შემდეგ და ჰქონდეს სახელი. ამასთანავე თითოეულ ბავშვს აქვს მოქალაქეობის მიღების უფლება.

პეკინური წესები

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალურმა ასამბლეამ მოიწონა პეკინში 1984 წლის 14-18 მაისს ჩატარებული რეგიონთაშორისო მოსამზადებელი თათბირის შედეგები, როდესაც დასრულდა დამნაშავეობის აღკვეთის და სამართალდამრღვევებთან მოპყრობის შესახებ წესების ტექსტის შემუშავება და იგი განსაზღვრულად და საბოლოო გადაწყვეტილების გამოსატანად გადევნა გაეროს დამნაშავეობის აღკვეთის და სამართალდამ-

რღვევებთან მოპყრობის მეშვიდე კონგრესს. კონგრესი გაიმართა მილანში 1985 წლის 28 აგვისტო - 6 სექტემბერს.

მილანის კონგრესმა დაამტკიცა გაეროს მინიმალური სტანდარტული წესები არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების აღსრულების შესახებ. ამ წესებს უწოდა “პეკინური წესები“.

გაეროს VII კონგრესმა აღიარა, რომ ახალგაზრდობას პიროვნული განვითარების ადრეულ ეტაპზე სჭირდება განსაკუთრებული მზრუნველობა და დახმარება ფიზიკური, სულიერი და სოციალური განვითარების სფეროში, ასევე სამართლებრივი დაცვა მშვიდობის, თავისუფლების, პატივისცემის და უშიშროების პირობებში. კონგრესი მიიჩნევს, რომ არსებული ეროვნული კანონმდებლობა, პოლიტიკა და პრაქტიკა შესაძლოა, მოითხოვს გადასინჯვას და შეცვლას მოცემულ წესებში მითითებული ნორმების გათვალისწინებით, მიიჩნევს, რომ შესაძლოა არსებული, სოციალური, ეკონომიკური, კულტურული, პოლიტიკური და სამართლებრივი პირობების გამო, ეს ნორმები ძნელად განსახორციელებელია, მაგრამ ამის მიუხედავად, ისინი უნდა განხორციელდეს პროგრამა მინიმუმის სახით“ - ნათქვამია “პეკინურ წესებში“.

კონვენციამ შესთავაზა წევრ-სახელმწიფოებს, აუცილებლობის შემთხვევაში შეუსაბამონ თავიანთი ეროვნული კანონმდებლობა, პოლიტიკა და პრაქტიკა პეკინურ წესებს, განსაკუთრებით არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების განხორციელების სფეროსთან დაკავშირებული პერსონალის მომზადების დროს; შესაბამის ორგანოებს და ფართო საზოგადოებრიობას გააცნონ მოცემული წესები.

პეკინური წესების ძირითადი მიზნები შეიძლება ჩამოყალიბდეს რამდენიმე პუნქტად. წევრი სახელმწიფოები უნდა ესწრაფოდნენ:

1. თავიანთი ზოგადი ინტერესების შესაბამისად, ხელი შეუწყონ არასრულწლოვანის და მისი ოჯახის კეთილდღეობას;
2. შექმნან პირობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ მოზარდის შინაარსიან ცხოვრებას საზოგადოებაში. საზოგადოებამ

1 საქართველოს კანონები, ადამიანის უფლებათა შესახებ საერთაშორისო აქტები და კონვენციები, 1998, გვ. 626.

მისი ცხოვრების იმ პერიოდში, როცა მოზარდი ყველაზე მეტად არის მიდრეკილი არასწორი ყოფაქცევისადმი, ხელი უნდა შეუწყოს მისი პიროვნების განვითარებას და ისეთი განათლების მიღებას, რომელიც მაქსიმალურად თავისუფალია დანაშაულის და სამართალდარღვევის ჩადენის შესაძლებლობისაგან.

3. სათანადო ყურადღება მიაქციონ პოზიტიური ზომების განხორციელებას, რაც ითვალისწინებს ყველა შესაძლო რესურსის მობილიზებას ოჯახის, მოსახლეობის და საზოგადოების სხვა ჯგუფების, სკოლების და სხვა საზოგადოებრივი ინსტიტუტების ჩათვლით, რათა ხელი შეუწყონ მოზარდის კეთილდღეობას კანონის მხრივ ჩარევის აუცილებლობის შესამცირებლად და ეფექტიანად, სამართლიანად და ჰუმანურად მოექყრონ მოზარდს, რომელიც კანონთან კონფლიქტშია.

გარდა აღნიშნულისა, კონვენციის მიხედვით, მართლმსაჯულება არასრულწლოვანთა მიმართ, უნდა იყოს ყოველი ქვეყნის ეროვნული განვითარების პროცესის შემადგენელი ნაწილი ყველა არასრულწლოვანისათვის სოციალური სამართლიანობის საყოველთაო უზრუნველყოფის ჩარჩოებში; ეს ერთდროულად დაიცავს ახალგაზრდობას და საზოგადოებაში მშვიდობიან წესრიგს.

კონვენცია მოითხოვს, რომ მუდმივად ხდებოდეს არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების განხორციელების სამსახურის სისტემატური განვითარება და კოორდინირება, რათა ამაღლდეს და საჭირო დონეზე შენარჩუნებული იქნეს ამ სფეროში დაკავებული პერსონალის კვალიფიკაცია.

მინიმალური სტანდარტული წესები გამოიყენება არასრულწლოვან სამართალდამრღვევთა მიმართ მიუკერძოებლად ყოველგვარი განსხვავებული მდგომარეობის გარეშე. მოცემული წესების განხორციელებისათვის სახელმწიფოები იყენებენ განსახლვრებებს, რომლებიც პასუხობენ შესაბამის სამართლებრივ სისტემებს და კონცეფციებს. ეს ბანსაზღვრებშია:

1. არასრულწლოვანი ბავშვი ან ახალგაზრდა, რომელიც არსებული სამართლებრივი სისტემის ფარგლებში შეიძლება პასუხისგებაში იქნეს მიცემული სამართალდარღვევისათვის იმ ფორმით, რომელიც განსხვავდება მოზრდილი ადამიანისათვის განსახლვრული პასუხისმგებლობისაგან;

2. სამართალდარღვევად ითვლება ყოველგვარი სახის დანაშაული (მოქმედება ან უმოქმედობა), რომელიც ისჯება კანონით, არსებული სამართლებრივი სისტემის ფარგლებში;
3. არასრულწლოვან დამნაშავედ ითვლება ბავშვი ან ახალგაზრდა, რომელიც ეჭვმიტანილია დანაშაულის ჩადენაში ან დადგენილია, რომ მან იგი ნამდვილად ჩაიდინა;

კონვენცია საჭიროდ თვლის, რათა სახელმწიფოთა მიერ მიღებული იქნეს კანონების, წესების და დებულების კომპლექსი უშუალოდ არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების და მათ მიმართ მართლმსაჯულების აღმასრულებელი დაწესებულებების და ორგანოების შესახებ. ამ დაწესებულებათა და ორგანიზაციათა მიზნებია:

1. დააკმაყოფილონ არასრულწლოვან სამართალდამრღვევთა სხვადასხვა მოთხოვნილებანი. ამასთან, დაიცვან მათი ძირითადი უფლებები;
2. დააკმაყოფილონ საზოგადოების მოთხოვნილებანი;
3. მოცემული წესები ბაზტარონ ცხოვრებაში მტკიცედ და მიუპყრობლად.

კონვენციაში განსაზღვრულია წესების გამოყენების სფერო. პეკინური წესების შესაბამისი დებულებანი გამოიყენება არა მხოლოდ არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევების მიმართ, არამედ არასრულწლოვანთა მიმართ, რომელთა პასუხისგებაში მიცემა შეიძლება ნებისმიერი კონკრეტული ჩადენილი დანაშაულისათვის. ამასთანავე, აუცილებელია წესებში მითითებული პრინციპების მოქმედება გავრცელდეს ყველა არასრულწლოვანზე, რომელთა მიმართ მიღებულია ზომები სოციალური უზრუნველყოფის და მზრუნველობისათვის.

კონვენციაში განსაზღვრულია სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენისათვის პასუხისმგებლობის ასაკი. მასში აღნიშნულია: “სამართლებრივ სისტემაში, რომლებიც აღიარებენ არასრულწლოვანთათვის სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენისათვის პასუხისმგებლობის ასაკის არსებობას, ამგვარი ასაკის ქვედა ზღვარი ემოციური, სულიერი და ინტელექტუალური მომწიფების ასპექტების გათვალისწინებით, არ უნდა იყოს ძალზე დაბალი“.

სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენისათვის პასუხისმგებლობის ასაკის მინიმალური ზღვარი საკმაოდ განსხვავებულია ისტორიული, კულტურული და ეროვნული თავისებურებების გა-

თვალისწინების საფუძველზე. თანამედროვე მიდგომა იმაში გამოიხატება, რომ განისაზღვროს: შეუძლია თუ არა ბავშვს გადაიტანოს სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენასთან დაკავშირებული მორალურ-ზნეობრივი და ფსიქოლოგიური ასპექტები. საჭიროა განისაზღვროს ბავშვის სამართალში მიცემის შესაძლებლობა. იგი უნდა გამომდინარეობდეს არასრულწლოვანის ინდივიდუალური შესაძლებლობებიდან: აღიქვას და შეიგნოს პასუხისმგებლობა ჩადენილი აშკარა ანტისაზოგადოებრივი ქმედებისათვის. თუ სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენისათვის დაწესებული პასუხისმგებლობის ასაკობრივი ზღვარი ძალზე დაბალია ან საერთოდ არ არის დაწესებული, მაშინ პასუხისმგებლობის ცნება აზრს კარგავს. ამიტომ, პეკინური წესები, საჭიროდ მიიჩნევა, რათა საერთაშორისო მასშტაბით დაწესდეს მისაღები ქვედა ასაკობრივი ზღვარი.

არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების მიზნები:

1. არასრულწლოვანის კეთილდღეობისათვის ხელშეწყობა;
2. იმის უზრუნველყოფა, რომ არასრულწლოვან სამართალდამრღვემებზე ზემოქმედების ყოველგვარი ღონისძიება ყოველთვის შეესაბამებოდეს, როგორც პიროვნების თავისებურებას, ისე სამართალდარღვევების გარემოებას.

“პეკინურ წესებში“ განსაზღვრულია არასრულწლოვანთა უფლებები. სასამართლოს წესით საქმის განხილვის ყველა ეტაპზე დაცული უნდა იყოს ძირითადი პროცესუალური გარანტიები. უდანაშაულობის პრეზუმაცია, ბრალდების გაცნობის უფლება, ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება, ადვოკატის ყოლის უფლება, მშობლების ან მზრუნველის დასწრების უფლება, ზემდგომ ინსტანციაში აპელაციის უფლება. გარდა აღნიშნულისა, არ უნდა გამოქვეყნდეს არავითარი ინფორმაცია, რომელიც მიუთითებს არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევის პიროვნებაზე.

ბამოციკა ღა სანსამართლო წესით საქმის განხილვა. “პეკინური წესების“ მიხედვით, არასრულწლოვანის დაკავების

შემთხვევაში, მომხდარის შესახებ დაუყოვნებლივ ეცნობებათ მის მშობლებს ან მზრუნველს, ხოლო თუ დაუყოვნებლივ შეტყობინება შეუძლებელია, აცნობებენ მოგვიანებით, რაც შეიძლება უმოკლეს ვადაში. ამასთანავე, სასამართლო ან სხვა კომპეტენტური პირი ან ორგანო დაუყოვნებლივ განიხილავს გათავისუფლების საკითხს.

კონტაქტები მართლმსაჯულების ორგანოებს და არასრულწლოვან სამართალდამრღვევებს შორის ხორციელდება იმგვარად, რომ პატივი ეცეს არასრულწლოვანის სამართლებრივ სტატუსს; ხელი შეუწყოს არასრულწლოვანის კეთილდღეობას და გამოირიცხოს მისთვის ზიანის მიყენება საქმის გარემოებათა სათანადოდ გათვალისწინებით.

აღსანიშნავია “მინიმალური სტანდარტული წესების“ ერთი დებულება: “თავისი ფუნქციების საუკეთესოდ აღსრულებისათვის პოლიციის თანამშრომლები, რომლებიც ხშირად ან მუდმივად არიან დაკავებული არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევებით ან თანამშრომლები, რომლებიც ძირითადად არასრულწლოვანთა დამნაშავეობის აღკვეთაზე მუშაობენ, გადიან სპეციალურ ინსტრუქტაჟს და მომზადებას. ამ მიზნით დიდ ქალაქებში უნდა შეიქმნას პოლიციის სპეციალური დანაყოფები“.

კონვენციაში ნაჩვენებია სასამართლომდე დაპატიმრების პირობები:

1. სასამართლომდე დაპატიმრება წარმოადგენს უკიდურეს ზომას და ხორციელდება ხანმოკლე დროით;
2. სასამართლომდე დაპატიმრება შესაძლებლობის მიხედვით იცვლება სხვა ალტერნატიული ზომით: მუდმივი ზედამხედველობა, აქტიური აღმზრდელობითი მუშაობა ან მოთავსება ოჯახში, აღმზრდელობით დაწესებულებაში ან სახლში;
3. სასამართლომდე დაპატიმრებული არასრულწლოვანები თავსდებიან მოზარდთაგან განცალკევებით, სპეციალურ დაწესებულებაში ან ამგვარი დაწესებულების სპეციალურ განყოფილებაში, რომელშიც არ იმყოფებიან უფროსები;
4. დაპატიმრებული არასრულწლოვანი უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მოვლით, დაცვით და ყველა აუცილებელი ინდივიდუალური დახმარებით, სოციალური, ფსიქოლოგიური, სამედიცინო, ფიზიკური, ასევე დახმარებით განათლების და პროფესიული მომზადების სფეროში, რომელიც შეიძლება მათ დასჭირდეთ მათი ასაკის, სქესის და პიროვნულობის გათვალისწინებით.

სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანა და სასაქმლის ზომის არჩევა. მეთერთმეტე წესის თანახმად, არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევის საქმის განხილვის შეწყვეტა ხდება მისი მშობლების ან მზრუნველის თანხმობით, იმ პირობით, რომ ამგვარი გადაწყვეტილება ექვემდებარება გადასინჯვას ხელისუფლების კომპეტენტური ორგანოს მიერ განცხადების საფუძველზე. ამასთანავე, იგი დაკავშირებულია შესაბამისი სხვა სამსახურებისათვის გადაცემასთან. თუ არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევის საქმე არ იქნა შეწყვეტილი, მას უძღვება ხელისუფლების კომპეტენტური ორგანო (სასამართლო, ტრიბუნალი, საბჭო, კომისია და სხვა) სამართლიანი და მიუჩხრობელი სასამართლოს პრინციპების შესაბამისად.

“მინიმალური სტანდარტული წესების“ თანახმად, სასამართლოს წესით საქმის განხილვა უნდა პასუხობდეს არასრულწლოვანის ინტერესებს და ხორციელდებოდეს ურთიერთგაგების ატმოსფეროში, რაც არასრულწლოვანს საშუალებას მისცემს, მიიღოს მასში მონაწილეობა და თავისუფლად გადმოსცეს თავისი მოსაზრება. სასამართლოს წესით განხილვის დროს, არასრულწლოვანს უფლება აქვს, წარდგენილი იყოს ადვოკატის წინაშე ან მიმართოს უფასო სამართლებრივ დახმარებას, თუ ამგვარი დახმარების გაწევა გათვალისწინებულია მოცემული ქვეყნის კანონმდებლობით.

მშობლებს ან მზრუნველს უფლება აქვთ მონაწილეობა მიიღონ სასამართლოს წესით საქმის განხილვაში. კომპეტენტურ ორგანოს შეუძლია მოითხოვოს მათი დახმარება არასრულწლოვანის ინტერესების გათვალისწინებით. ამავე მიზნით, ხელისუფლების კომპეტენტურ ორგანოს შეუძლია უარი თქვას მშობლების ან მზრუნველის დახმარებაზე.

“პეკინური წესების“ 16-ე პუნქტის მიხედვით, ყველა შემთხვევაში, გარდა უმნიშვნელო სამართალდამრღვევებისა, ხელისუფლების კომპეტენტური ორგანოს მიერ საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანამდე, რომელიც წინ უძღვის განაჩენს, სავალდებულოა საფუძვლიანად იქნეს შესწავლილი გარემო და პირობები, რომლებშიც ცხოვრობს არასრულწლოვანი ან გარემოებები, რომელშიც ჩადენილი იქნა დანაშაული. ეს საჭიროა, რათა გამოტანილი იქნეს სამართლიანი სასამართლო გადაწყვეტილება.

კონვენციაში განსაზღვრულია სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანის და ზემოქმედების ზომების შეტანის სახელმძღვანელო პრინციპები. ეს პრინციპებია:

1. ზემოქმედების ზომები ყოველთვის უნდა შეესაბამებოდეს არა მხოლოდ სამართალდარღვევის გარემოებებს და სიმძიმეს, არამედ არასრულწლოვანის მდგომარეობას და მოთხოვნილებებს. ასევე საზოგადოების მოთხოვნილებებსაც;
2. გადაწყვეტილება არასრულწლოვანის პირადი თავისუფლების შეზღუდვის შესახებ, მიიღება მხოლოდ საკითხის საფუძვლიანად განხილვის შემდეგ. შეზღუდვა, რამდენადაც შესაძლებელია, მინიმუმამდე უნდა დავიდეს;
3. არასრულწლოვანს პირადი თავისუფლება აღეკვეთება იმ შემთხვევაში, თუ მას ჩადენილი აქვს სერიოზული დანაშაული სხვა პირის მიმართ ძალადობის გამოყენებით ან მრავალჯერ აქვს ჩადენილი სერიოზული დანაშაული. ასევე იმ შემთხვევაში, როდესაც არ არსებობს ზემოქმედების სხვა შესატყვისი ღონისძიება;
4. არასრულწლოვანის საქმის განხილვის დროს, განსაზღვრული ფაქტორი, უნდა იყოს მისი კეთილდღეობა.

“კვიპინური წესების“ მნიშვნელოვანი დებულებებია:

1. არასრულწლოვანი არც ერთი დანაშაულისათვის არ უნდა დაისაჯოს სიკვდილით;
2. არასრულწლოვანი ფიზიკურად არ ისჯება;
3. ხელისუფლების კომპეტენტურ ორგანოს უფლება აქვს ნებისმიერ დროს შეწყვიტოს სასამართლოს მიერ საქმის განხილვა.

უპოქმედების ღონისძიებები. 18-ე პუნქტის თანახმად, მეტი მოქნილობის უზრუნველყოფის და შესაძლებლობის ფარგლებში, არასრულწლოვანის სასჯელთა აღსრულების დაწესებულებაში მოთავსების თავიდან აცილების მიზნით, ხელისუფლების კომპეტენტური ორგანო უნდა ფლობდეს ზემოქმედების ღონისძიებათა კომპლექსს. ეს ღონისძიებებია:

1. დადგენილებები მზრუნველობის, ხელმძღვანელობის და ზედამხედველობის შესახებ;
2. პრობაცია;
3. დადგენილებები საზოგადოების კეთილდღეობისათვის სასარგებლო სამუშაოს შესრულების შესახებ;

4. ფინანსური სასჯელები, კომპეტენცია და რესტიტუცია;
5. დადგენილებები შუალედური და სხვა სახის ღონისძიებების მიღების შესახებ; დადგენილებები ჯგუფური ფსიქოთერაპიის და სხვა მსგავს ღონისძიებებში მონაწილეობის შესახებ;
7. დადგენილებები, რომლებიც ეხება აღსაზრდელად გადაცემას, საცხოვრებელ ადგილს ან სხვა აღმზრდელით ღონისძიებებს;
8. სხვა სახის შესაბამისი დადგენილებები.

საყურადღებო დებულებაა (18-2): არც ერთი არასრულწლოვანი არ უნდა ჩამოაშორონ არც ნაწილობრივ, არც სრულებით მშობელთა ზედამხედველობას, თუ ეს ნაკარნახევი არაა მის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმით.

გაეროს მინიმალური სტანდარტული წესების თანახმად, არასრულწლოვანის მოთავსება რომელიმე გამასწორებელ დაწესებულებაში, უნდა წარმოადგენდეს უკიდურეს ღონისძიებას და გამოყენებული უნდა იქნეს მინიმალური ვადით. არასრულწლოვანის ნებისმიერი საქმე თავიდანვე უნდა წარიმართოს სწრაფად, არ უნდა მოხდეს არასაჭირო დაკავებანი.

საერთაშორისო სამართალი მიიჩნევს, რომ არასრულწლოვან სამართალდამრღვევთა საქმეების მასალები უნდა ინახებოდეს მკაცრად კონფიდენციალურად და არ უნდა გადაეცეს მესამე პირს. ამ მასალების გაცნობის უფლება აქვთ მხოლოდ პირებს, რომლებიც დაკავებული არიან მოცემული საქმის განხილვით, ან სხვა პირებს, რომელთაც აქვთ შესაბამისი უფლებამოსილებანი.

“კეკინური წესები“ სავალდებულოდ მიიჩნევს, რომ არასრულწლოვანთა საქმეებით დაკავებული მთელი პერსონალის პროფესიონალური კომპეტენტურობის უზრუნველყოფის და შენარჩუნებისათვის გამოყენებული იქნეს პროფესიული მომზადება, სწავლება მუშაობის პროცესში, გადამზადების კურსები და სწავლების სხვა შესაბამისი სახეები, არასრულწლოვანთა საქმეების მართლმსაჯულების ორგანოების პერსონალი უნდა შეირჩეს არასრულწლოვანთა სხვადასხვა კატეგორიის გათვალისწინებით. საჭიროა გატარდეს ღონისძიებები, რათა უზრუნველყოფილი იყოს არასრულწლოვანთა საქმეების მართლმსაჯულების ორგანოებში ქალების, ეროვნული უმცირესობების სამართლიანი წარმომადგენლობა.

სამართალდამრღვევებთან მოკჩრობა გამასწორებელი დაწესებულების ბარით. არასრულწლოვანთა საქმეების შესახებ მიღებულ გადაწყვეტილებას, უფრო მეტად, ვიდრე უფროსებში, შეიძლება ხანგრძლივი დროის განმავლობაში გავლენა იქონდეს არასრულწლოვანი სამართალდამრღვევის ცხოვრებაზე. ამიტომ, მნიშვნელოვანია გადაწყვეტილების შესრულებაზე მეთვალყურეობა ხელისუფლების კომპეტენტური ორგანოს ან დამოუკიდებელი ორგანოს (თავდებობის საქმეთა კომისიები, პრობაციის სისტემის სამსახური, ახალგაზრდობის სოციალური უზრუნველყოფის დაწესებულება და სხვები) მიერ, რომელთა უფლებამოსილება, ხელისუფლების კომპეტენტური ორგანოს უფლებამოსილების ანალოგიურია. საქმის განხილვის ყველა ეტაპზე არასრულწლოვანისათვის საჭიროა დახმარების გაწევა: საცხოვრებელი ბინით უზრუნველყოფა, ბანათლების მიღება ან პროფესიული მომზადების მიღება ან შრომითი მოწყობა და ნებისმიერი სხვა დახმარება, იგი შეიძლება სასარგებლო და პრაქტიკული აღმოჩნდეს გამოსწორების პროცესის მიზნების ხელშეწყობისათვის.

სამართალდამრღვევებთან მოკჩრობა სასჯელის აღსრულების დაწესებულებაში. გამასწორებელ დაწესებულებებში მყოფ არასრულწლოვანებთან ჩატარებული აღმზრდელობითი მუშაობის მიზანია მზრუნველობის, დაცვის, განათლების და პროფესიული მომზადების უზრუნველყოფა, რათა დაეხმაროს მათ საზოგადოებაში სოციალურად სასარგებლო და ნაყოფიერი როლის შესრულებაში. “პეკინური წესების“ თანახმად (26-2), გამასწორებელ დაწესებულებაში არასრულწლოვანი უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მოვლით, დაცვით და ყველა სახის აუცილებელი - სოციალური, ფსიქოლოგიური, სამედიცინო, ფიზიკური დახმარებით, ასევე დახმარებით განათლების და პროფესიული მომზადების სფეროში, რომელიც შეიძლება საჭირო გახდეს მათი ასაკის, სქესის, პიროვნულობის, ასევე მათი სრულყოფილი განვითარების ინტერესების გათვალისწინებით.

“პეკინური წესების“ თანახმად, გამასწორებელ დაწესებულებაში არასრულწლოვანები იმყოფებიან უფროსებისაგან განცალკევებით, ან სპეციალურ დაწესებულებაში ან სპეციალურ განყოფილებაში იმ გამასწორებელი დაწესებულებისა, სადაც იმყოფებიან უფროსებიც. განსაკუთრებული ყურადღება სჭირდებათ ახალგაზრდა სამართალდამრღვევ ქალებს, გამომდინარე მათი პირადი პრობლემებისა და გასაჭირიდან. მათთვის გარანტირებული უნდა იყოს ისეთივე მოვლა, დახმარება, მოპყრობა და პროფესიონალური მომზადება, როგორც ახალგაზრდა ვაჟებისათვისაა გათვალისწინებული, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სამართლიანი მოპყრობა მათთან, ამასთანავე, არასრულწლოვანების მშობლებს ან მათზე მზრუნველებს უფლება უნდა ჰქონდეთ მოინახულონ ისინი. ამას მოითხოვს გამასწორებელ დაწესებულებაში მყოფი არასრულწლოვანების კეთილდღეობის ინტერესები.

კონვენცია მოითხოვს, რომ საჭიროა წახალისდეს სამინისტროთა შორის დაწესებულებათა თანამშრომლობა, შესაბამისი აკადემიური შესაძლებლობების მიხედვით, პროფესიონალური მომზადების უზრუნველყოფისათვის გამასწორებელ დაწესებულებათა არასრულწლოვანებისა, რათა მათ სასჯელთა აღსრულების დაწესებულებიდან გამოსვლის შემდეგ სრული განათლება ჰქონდეთ.

დაპატიმრებულებთან მოპყრობის მინიმალური სტანდარტული წესები და შესაბამისი რეკომენდაციები, რამდენადაც შესაძლებელია, გამოიყენება გამასწორებელ დაწესებულებაში მყოფ არასრულწლოვან სამართალდამრღვევებთან მოპყრობის დროს, იმ სამართალდამრღვევთა ჩათვლით, რომლებიც დაკავებული არიან სასამართლოს გადაწყვეტილების მოლოდინში. აუცილებელია ძალისხმევა, რათა რაც შეიძლება სრულად შესრულდეს დაპატიმრებულებთან მოპყრობის მინიმალურ სტანდარტული წესებში ჩამოყალიბებული პრინციპები არასრულწლოვანთა სხვადასხვა საჭიროების, მათი ასაკის, სქესის და პიროვნების გათვალისწინებით.

არასრულწლოვანთა გამასწორებელი დაწესებულებებიდან გათავისუფლება ხდება შესაბამისი ორგანოების მიერ, რაც შეიძლება ფართო მასშტაბით და რაც შეიძლება ადრეულ ვადებში. არასრულწლოვანებს, რომლებიც პირობით არიან გათავისუფლებული სასჯელაღსრულების დაწესებულებიდან, უწევენ დახმარებას და ისინი იმყოფებიან შესაბამისი ორგანოს ზედამხედველობის ქვეშ.

გამოკვლევები, კოლიტიკის დაბეჭდვა, შემუშავება და შეფასება. აუცილებელია ორგანიზებულ იქნეს და წახალისდეს აუცილებელი საკვლევი სამუშაოები, რომლებიც პოლიტიკის ეფექტიანი დაგეგმვის და შემუშავების საფუძველია. “პეკინური წესების“ თანახმად, საჭიროა ძალისხმევა, რათა პერიოდულად მიმოხილული და შეფასებული იქნეს არასრულწლოვანთა შორის სამართალდარღვევების და დანაშაულობათა ტენდენციები, პრობლემები და მიზეზები, ასევე დაპატიმრებულ არასრულწლოვანთა სხვადასხვა სახის კონკრეტული საჭიროებანი.

გარდა აღნიშნულისა, საჭიროა შეიქმნას რეგულარული, შეფასებული გამოკვლევების მექანიზმი არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების აღსრულების სისტემაში და მოხდეს შესაბამისი მონაცემების და ინფორმაციის შეკრება და ანალიზი მართლმსაჯულების აღსრულების სისტემის რეფორმის შემდგომი დახვეწისა და შეფასებისათვის.

არასრულწლოვანთა საჭიროებების, ასევე, არასრულწლოვანთა შორის სამართალდარღვევების ტენდენციების და პრობლემების გამუდმებული შეფასება წარმოადგენს უპირველეს პირობას შესაბამისი პოლიტიკის და ჩარევის ღონისძიებების შემუშავებისათვის, როგორც ოფიციალურ, ისე არაოფიციალურ დონეზე.

ამგვარად, საერთაშორისო აქტებსა და კონვენციებში მკაფიოდ გაანსაზღვრული არასრულწლოვანებთან მუშაობის ძირითადი მიმართულებანი, მათი ადგილი საზოგადოებაში, უფლებები და მოვალეობები. ამ დოკუმენტების ცოდნა პირველი რიგის ამოცანაა იმათთვის, რომლებსაც მუშაობა უხდებათ არასრულწლოვანებთან.

ევროპის უშიშროების და თანამშრომლობის ჰელსინკის ორგანიზაციის დოკუმენტები

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ჰელსინკის, ვენის, კოპენჰაგენის, პარიზის, ჰელსინკ-2-ის, ბუდაპეშტის, ლისაბონის, თათბირების დასკვნით აქტებსა და დოკუმენტებში გაანალიზებულია ადამიანის უფლებათა დაცვის დარგში გაწეუ-

ლი მუშაობის შედეგები და განსახვდვრულია კონკრეტული ამო-
ცანები ამ სფეროში.

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ჰელსინ-
კის თათბირი გაიმართა 1975 წლის ივლის-აგვისტოში. ეს იყო
უმაღლესი დონის თათბირი. მასში მონაწილეობდნენ ევროპის 33
ქვეყნის, აშშ-ის და კანადის სახელმწიფოების მეთაურები. თა-
თბირმა დაამტკიცა თანამედროვეობის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვ-
ანესი დოკუმენტი - დასკვნითი აქტი.

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ჰელსინ-
კის თათბირის დასკვნით აქტში ბამოცხადებულია დეკლარაცია
პრინციპებისა, რომლებითაც მონაწილე
სახელმწიფოები ხელმძღვანელობენ ერთმანეთთან ურთიე-
რთობაში. ეს პრინციპებია: სუვერენული თანასწორობა, სუვე-
რენიტეტისათვის დამახასიათებელ უფლებათა პატივისცემა,
ძალით ან ძალით დამუქრების გამოუყენებლობა; საზღვრების ურ-
ღვეობა; სახელმწიფოების ტერიტორიული მთლიანობა; დავის
მშვიდობიანი მოწესრიგება; საშინაო საქმეებში ჩაურევლობა;
ხალხთა თანასწორუფლებიანობა და საკუთარი ბედის გამგებლო-
ბის უფლება; სახელმწიფოთა თანამშრომლობა; საერთაშორისო
სამართლით განსახვდვრულ ვალდებულებათა კეთილსინდისიერი
შესრულება. ერთ-ერთ ასეთ პრინციპად დასახვდვრულია ადამი-
ანის უფლებების და ძირითადი თავისუფლებების, მათ შორის აზ-
რის, სინდისის, რელიგიისა და რწმენის თავისუფლების პატივისცემა.

ჰელსინკის დასკვნითმა აქტმა შეაჯამა საერთაშორისო თა-
ნამშრომლობის დარგში გაწეული მუშაობა ადამიანის უფლებათა
პატივისცემის უსრუნველყოფის სფეროში და ცალკე, ძირითად
პრინციპად გამოყო ადამიანის უფლებათა დაცვა. მონაწილე სა-
ხელმწიფოებმა შეიმდგნაირად განსახვდვრეს ამ პრინციპის მნი-
შვნელობა:

1. სახელმწიფოები პატივისცემით მოეკიდებიან ადამიანის უფ-
ლებებსა და ძირითად თავისუფლებებს, მათ შორის აზრის,
სინდისის, რელიგიისა და რწმენის თავისუფლებას, განურ-
ჩევლად რასისა, სქესისა, ენისა და რელიგიისა;
2. ისინი ხელს შეუწყობენ და განავითარებენ სამოქალაქო, პო-
ლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული და
სხვა იმ უფლებებისა და თავისუფლებების ეფექტიან გან-
ხორციელებას, რომლებიც გამომდინარეობენ ადამიანის პი-

როვნების დამახასიათებელი ღირსებიდან და არსებითი მნიშვნელობა აქვს პიროვნების თავისუფალი და სრული განვითარებისათვის;

3. ამ ფარგლებში სახელმწიფოები ცნობენ და პატივს სცემენ პიროვნების თავისუფლებას, იწამოს, მარტო ან სხვებთან ერთად, რელიგია ან სარწმუნოება, იმოქმედოს საკუთარი სინდისის, კარნახის თანახმად;
4. სახელმწიფოები, რომელთა ტერიტორიაზე არიან ეროვნული უმცირესობანი, პატივისცემით მოეკიდებიან კანონის წინაშე ასეთ უმცირესობათა წარმომადგენელი პირების თანასწორობის უფლებას, მიანიჭებენ მათ სრულ შესაძლებლობას ნამდვილად ისარგებლონ ადამიანის უფლებებით და ძირითადი თავისუფლებებით და ამრიგად დაიცავენ მათ კანონიერ ინტერესებს ამ დარგში;
5. სახელმწიფოები აღიარებენ ადამიანის უფლებების და ძირითადი თავისუფლებების საყოველთაო მნიშვნელობას, რომელთა პატივისცემა არსებითი ფაქტორია მშვიდობის, სამართლიანობის და კეთილდღეობისა, რაც აუცილებელია მათ შორის, ისე როგორც ყველა სახელმწიფოს შორის მეგობრული ურთიერთობისა და თანამშრომლობის განვითარების უზრუნველყოფისათვის;
6. ისინი მუდამ პატივისცემით მოეკიდებიან ამ უფლებებსა და თავისუფლებებს თავიანთ ურთიერთობაში და იხმარენ ღონისძიებებს, ერთობლივად და დამოუკიდებლად, კერძოდ, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასთან თანამშრომლობით, რათა ხელი შეუწყონ მათს საყოველთაო და ეფექტიან პატივისცემას;
7. ისინი ადასტურებენ პირთა უფლებებს იცოდნენ თავიანთი უფლება-მოვალეობანი ამ დარგში და მოიქცნენ მათ შესაბამისად;
8. სახელმწიფოები ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების დარგში იმოქმედებენ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდებისა და ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მიზნებისა და პრინციპების შესაბამისად. ისინი შეასრულებენ აგრეთვე თავიანთ ვალდებულებებს, როგორც ისინი დაწესებულია ამ დარგის საერთაშორისო დეკლარაციებსა და შეთანხმებებში, მათ შორის საერთაშორისო პაქტებში ადამიანის უფლებათა შესახებ.¹

¹ ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დასაცავად, დოკუმენტების კრებული, თბილისი, 1991, გვ. 16-18.

ადამიანის უფლებათა პატივისცემის პრინციპის ქვაკუთხედს წარმოადგენს დებულება, რომელიც კრძალავს იმულებითი ზომების გამოყენებას უცხო სახელმწიფოში ადამიანის უფლებათა დაცვის მიზნით. ბოლო წლებში განსაკუთრებით გააქტიურდა ჰელსინკის თათბირის მიერ შექმნილი მექანიზმი, ხელმოწერილ იქნა უმნიშვნელოვანესი საერთაშორისო აქტები, რომლებშიც ადამიანის უფლებათა დაცვას ერთ-ერთი მთავარი ადგილი უკავია (ვენის, კოპენჰაგენის, პარიზის, ჰელსინკი-2-ის, ბუდაპეშტის, ლისაბონის თათბირების დოკუმენტები).

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის კომისიის 1986 წლის თათბირის შემაჯამებელი დოკუმენტი წარმოადგენს ჰელსინკის დასკვნითი აქტის დებულებათა კონკრეტიზაციას, დეტალიზაციას და განვითარებას, მათ შორის ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის დარგში.

შემაჯამებელ დოკუმენტში განსაკუთრებით გაესვა ხაზი და დაზუსტდა სახელმწიფოს ვალდებულება ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის დარგში, კერძოდ დოკუმენტში განისაზღვრა სახელმწიფოთა შემდეგი ვალდებულებანი:

1. უზრუნველყონ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ეფექტიანი განხორციელება და ამ თვალსაზრისით სრულყონ თავიანთი კანონები, ადმინისტრაციული წესები, პრაქტიკა და პოლიტიკა;
2. უზრუნველყონ სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანი საშუალებანი იმათთვის, ვინც აცხადებს, რომ მათი უფლებანი და თავისუფლებანი ირღვევა;
3. უზრუნველყონ, რომ უფლება-თავისუფლებათა განმხორციელებელმა და მისი ოჯახის წევრებმა არ განიცადონ ამის გამო რაიმე ფორმის დისკრიმინაცია;
4. უზრუნველყონ ადამიანის უფლება, რათა მისი საქმე განხილულ იქნეს სამართლიანად და საჯაროდ, გონივრულ ვადებში დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ, მათ შორის, უფლება წარადგინოს მტკიცებულებანი და საქმის განხილვაში მონაწილეობდეს მის მიერ არჩეული ადვოკატით;

5. უზრუნველყონ ადამიანის უფლება, რომ მას დროულად, ოფიციალურად და წერილობით შეატყობინონ პასუხი ნებისმიერი აპელაციის გამო, მათ შორის, შესაბამისი იურიდიული დასაბუთებით და ყოველ შემთხვევაში ისე, რომ პიროვნებას შესაძლებლობა ჰქონდეს ეფექტიანად გამოიყენოს სამართლებრივი დაცვის სხვა ხელმისაწვდომი საშუალებანი;
6. უზრუნველყონ, რომ არავინ არ იქნეს თვითნებურად დაპატიმრებული, დაკავებული და გადასახლებული;
7. უზრუნველყონ, რომ ციხეში მყოფ და დაპატიმრებულ პირებს ეპერობოდნენ ჰუმანურად და ადამიანის პიროვნებისათვის დამახასიათებელი ღირსების პატივისცემით; დაიცვან პატიმრებთან მოპყრობის მინიმალური სტანდარტული წესები;
8. უზრუნველყონ პიროვნების დაცვა ყოველგვარი უსიკიატროული ან სხვაგვარი სამედიცინო ზემოქმედებისაგან, აგრეთვე წამებისა და ნებისმიერი დევნისაგან, რომელიც არღვევს ადამიანის უფლებებს და ძირითად თავისუფლებებს;
9. ეფექტიანად უზრუნველყონ ადამიანთა უფლება - იცოდნენ თავიანთი უფლება-მოვალეობანი ამ დარგში და მოიქცნენ მათ შესაბამისად. ამ მიზნით გამოაქვეყნონ და ხელმისაწვდომი გახადონ ყველა კანონი, ადმინისტრაციული წესები და პროცედურა, რომლებიც განეკუთვნება ადამიანის უფლებებსა და ძირითად თავისუფლებებს;
10. წახალისონ სკოლებსა და სხვა დაწესებულებებში ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა განვითარებისა და დაცვის საკითხთა განხილვა;
11. უზრუნველყონ თითოეულის უფლება თავისუფლად იმოგზაუროს და იცხოვროს ყოველი სახელმწიფოს საზღვრების ფარგლებში და დატოვოს ნებისმიერი ქვეყანა, მათ შორის თავისი საკუთარი და დაბრუნდეს თავის ქვეყანაში;
12. შექმნან პირობები თავიანთ ტერიტორიაზე ეროვნულ უმცირესობათა ეთნიკური, კულტურული, ენობრივი და რელიგიური თავისთავადობის წასახალისებლად;
13. ნებას დართავენ ყველა ლტოლვილს, ვინც ამას მოისურვებს, უშიშრად დაბრუნდნენ შინ;
14. აკრძალონ წამება და სხვა სახის სასტიკი, არაადამიანური და ადამიანის ღირსების დამამცირებელი მოპყრობა და დასჯა, მიიღონ საკანონმდებლო, ადმინისტრაციული, სასამართლო და სხვა ღონისძიებები ასეთი პრაქტიკის თავიდან აცილებისა და მის გამო დასჯისათვის.

ვენის თათბირის მონაწილე სახელმწიფოებმა ერთხლოვნად დაგმეს ტერორიზმის ყოველგვარი აქტი, მეთოდი და პრაქტიკა, სადაც და ვის მიერაც უნდა იყოს ჩადენილი. მათ გამოთქვეს მტკიცე გადაწყვეტილება, იღვაწონ ტერორიზმის აღსაკვეთად, როგორც ორმხრივ საფუძველზე, ისე მრავალმხრივი თანამშრომლობის გზით.

ვენის თათბირზე მოეწყო ღია და გულახდილი დისკუსია ჰელსინკის დასკვნითი აქტის პრინციპების გამოყენებისა და პატივისცემის საკითხზე, გამოითქვა შეშფოთება იმის გამო, რომ სერიოზულად ირღვევა მთელი რიგი პრინციპები, ინტენსიური და წინააღმდეგობრივი განხილვის ფოკუსში იყო, კერძოდ საკითხები, რომლებიც განეკუთვნება ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების პატივისცემას. მონაწილე სახელმწიფოები შეთანხმდნენ, რომ პრინციპების სრულ პატივისცემას ყველა მათს ასპექტში, არსებითი მნიშვნელობა აქვს მათი ორმხრივი ურთიერთობის გაუმჯობესებისათვის.

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის სტოკჰოლმის კონფერენციის მიერ მიღებულ დოკუმენტში “ნაღობისა და უშიშროების განმტკიცების ღონისძიებანი და ევროპის უშიშროებისა და ბანიარაღების ზოგირთი ასპექტი“ განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ადამიანთა შორის კონტაქტებსა და ამასთან დაკავშირებულ სხვა ჰუმანიტარული ხასიათის საკითხებს. მონაწილე სახელმწიფოებმა საჭიროდ ცნეს გაუმჯობესდეს მათ მიერ ნაკისრი ვალდებულებების შესრულება და მათი თანამშრომლობა ადამიანურ განზომილებად დარგში. საინტერესოა განყოფილება “კონტაქტები ადამიანთა შორის“, მასში ნათქვამია: ისინი დიდად შეუწყობენ ხელს ადამიანთა შორის კონტაქტების განმტკიცებას; მოგზაურობას ინდივიდუალურ ან კოლექტიურ საფუძველზე პირადული თუ პროფესიული მიზეზებით და ტურისტული მიზნებით. კერძოდ, როგორც არის დელეგაციების, ჯგუფებისა და ცალკეული პირების მოგზაურობა. ამ

მიზნით ისინი მინიმუმამდე შეამცირებენ ასეთი მოგზაურობის შესახებ შუამდგომლობის განხილვის დროს. ამასთან წახალისებენ მონაწილე სახელმწიფოთა მოქალაქეებს შორის, აგრეთვე მათი დაწესებულებებისა და ორგანიზაციების წარმომადგენლებს შორის, უშუალოდ პირადი კონტაქტების დამყარებასა და განგრძობას სახელმწიფოთა შორის მოგზაურობისა და ცოცხალი ურთიერთობის სხვა საშუალებების საფუძველზე.

მონაწილე სახელმწიფოები ხელს შეუწყობენ ახალგაზრდობას შორის, აგრეთვე სამთავრობო და არასამთავრობო ახალგაზრდულ და სტუდენტურ ორგანიზაციებსა და დაწესებულებებს შორის პირდაპირი კონტაქტების შექმნის განვითარებას, მათ შორის ორმხრივი და მრავალმხრივი მორიგების დადებას და პროგრამების ხელმოწერას, ახალგაზრდული ღონისძიებების განხორციელებას და საქმიანობას განათლების, კულტურისა და სხვა დარგებში; წახალისებენ ახალგაზრდობის მოგზაურობასა და ტურიზმს.

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის კოპინკ-აბანის 1990 წლის თათბირის დოკუმენტში ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების დაცვის უზრუნველყოფა, დაკავშირებულია ქვეყანაში დემოკრატიზაციის პროცესების განვითარებასა და სამართლებრივი სახელმწიფოს სრულყოფასთან.

თათბირის მონაწილე სახელმწიფოებმა ვალდებულება იკისრეს მხარი დაუჭირონ ყველა სახელმწიფოს მიერ გამოხატულ მისწრაფებას დემოკრატიისა და პლურალისტური სახელმწიფოს იდეალებისაკენ, აგრეთვე მათს ერთობლივ მზადყოფნას - ააშენონ დემოკრატიული საზოგადოება თავისუფალი არჩევნებისა და კანონის უზენაესობის საფუძველზე. მათ აღიარეს, რომ პლურალისტური დემოკრატია და სამართლებრივი სახელმწიფო წარმოადგენენ აუცილებელ მომენტს ადამიანის ყველა უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა პატივისცემის, ადამიანებს შორის კონტაქტების განვითარებისა და ამასთან დაკავშირებული სხვა ჰუმანიტარული ხასიათის საკითხების უზრუნველყოფისათვის.

თათბირის მონაწილე სახელმწიფოებმა აღიარეს, რომ სამართლებრივი სახელმწიფო ნიშნავს არა უბრალოდ ფორმალურ კანონიერებას, რომელიც უზრუნველყოფს რეპუბლიკას და თანმიმდევრობას დემოკრატიული წესების დამყარებასა და შენარჩუნებაში, არამედ სამართლიანობასაც, რომელიც ემყარება ადამიანის კიროვნების უმაღლესი ღირსების აღიარებასა და სრულ ბაზირებას და იმ დაწესებულებების არსებობის გარანტიას, რომლებიც ქმნიან სტრუქტურას და თავის მხრივ უზრუნველყოფენ მის ყველაზე სრულ გამოხატულებას. თათბირის მონაწილე სახელმწიფოებმა დაადასტურეს, რომ დემოკრატია სამართლებრივი სახელმწიფოს განუყოფელი ელემენტია. მათ აღიარეს პოლიტიკურ ორგანიზაციათა მიმართ პლურალიზმის მნიშვნელობა. მათ ყველა ადამიანისათვის თანაბარ და განუყოფელ უფლებათა ელემენტებად მიიჩნიეს:

1. თავისუფალი არჩევნები;
2. მართვის წარმომადგენლობითი ფორმა;
3. საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების ვალდებულება: დაიცვან კონსტიტუცია;
4. სახელმწიფოსა და პოლიტიკური პარტიების შერწყმის დაუშვებლობა;
5. შეიარაღებული ძალებისა და პოლიციის სამოქალაქო ხელისუფლების კონტროლის ქვეშ ყოფნა;
6. კანონების, აგრეთვე ადმინისტრაციული წესების გამოქვეყნება და ხელმისაწვდომობა, ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებების დასაბუთებულობის აუცილებლობა;
7. ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებების გასაჩივრების ეფექტიანი სამართლებრივი საშუალებები;
8. მოსამართლეთა დამოუკიდებლობა და სასამართლოს მიუკერძოებლობა;
9. ადვოკატურის დამოუკიდებლობა. მასში ხაზი აქვს გასმული, რომ ყოველი ადამიანი ითვლება უდანაშაულოდ, ვიდრე მისი ბრალდება არ იქნება დადასტურებული კანონის შესაბამისად.

კოპენჰაგენის თათბირის დოკუმენტში კონკრეტული მითითებებია ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის დარგში;

მოცემულა სახელმწიფოთა გარანტიები მათი შესრულებისათვის. ცალკეულ ქვეყნებში შექმნილი პოლიტიკური და ეკონომიკური ვითარების გამო შეიძლება გამოცხადდეს საგანგებო მდგომარეობა, რაც ერთგვარად შეზღუდავს ადამიანის უფლებებს. ამასთან საგანგებო მდგომარეობის შემოღება გამოცხადებულ უნდა იქნეს ოფიციალურად, საჯაროდ და კანონით გათვალისწინებული დებულების შესაბამისად.

თათბირის მონაწილე სახელმწიფოებმა აღიარეს, რომ სიცოცხლისუნარიანი დემოკრატია დამოკიდებულია დემოკრატიული ღირებულებისა და პრაქტიკის, როგორც ეროვნული ცხოვრების შემადგენელი ნაწილის არსებობაზე. ეს გულისხმობს კონსტიტუციურ უფლებას, რეფორმებსა და განვითარებას; კანონმდებლობას არჩევნების შესახებ, არჩევნების ნატარებას და მათზე თვალყურის დევნას; სასამართლოებისა და სამართლებრივი სისტემების შექმნას და მათ მართვას; მიუკერძოებელი და ეფექტიანი სახელმწიფო სამსახურის განვითარებას; კანონების განხორციელებას ცხოვრებაში; ადგილობრივ მმართველობასა და დეცენტრალიზაციას; ინფორმაციის მიღების შესაძლებლობასა და კონფედენციალობის უზრუნველყოფას; ფორმირებად პოლიტიკურ პარტიებსა და მათ როლს პლურალისტურ საზოგადოებაში; თავისუფალ და დამოუკიდებელ პროფკავშირებს; კოოპერაციულ მოძრაობებს; თავისუფალი ასოციაციებისა და ჯგუფების სხვა ფორმების განვითარებას, რომლებსაც მიზნად აქვს დასახული საზოგადოებრივი ინტერესები; ჟურნალისტიკასა და დამოუკიდებელი მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს, ინტელექტუალურ და კულტურულ ცხოვრებას; ცოდნათა სწავლებას დემოკრატიულ ღირებულებათა, ინსტიტუტებისა და პრაქტიკის შესახებ სასწავლებლებში, აგრეთვე თავისუფალი შეემცნების ატმოსფეროს უზრუნველყოფას.

მონაწილე სახელმწიფოებმა აღიარეს, რომ საკითხები, რომლებიც განეკუთვნება ეროვნულ უმცირესობებს, შეიძლება დამაკმაყოფილებლად გადაიჭრას მხოლოდ დემოკრატიულ, პოლიტიკურ ნარჩოებში. ეროვნულ უმცირესობას მიკუთვნებულ პირთა უფლებების პატივისცემა, როგორც ადამიანის ზოგად უფლებათა ნაწილი, არის მშვიდობის, სამართლიანობის და დემოკრატიის არსებითი ფაქტორი მონაწილე სახელმწიფოებში. პიროვნებებს, რომლებიც განეკუთვნებიან ეროვნულ უმცირესობებს, უფლება აქვთ მთლიანად და ეფექტიანად განახორციელონ ადამიანის უფლებათა და

ძირითად თავისუფლებათა თავიანთი უფლებები რაიმე დისკრიმინაციის გარეშე და კანონის წინაშე სრული თანასწორუფლებიანობის პირობებში.

თათბირის დოკუმენტის შესაბამისად, პიროვნების მიკუთვნება ეროვნული უმცირესობისადმი წარმოადგენს მისი პირადი არჩევის საგანს და არავითარი არაკეთილსასურველი შედეგი არ შეიძლება მოჰყვეს ასეთ არჩევას.

კოკინჰაზინის თათბირის დოკუმენტში ასეა განსაზღვრული ეროვნულ უმცირესობათა უფლებები: თავისუფლად გააოიყენონ თავისი მშობლიური ენა პირად და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში; უმჯნან და დაიცვან თავისი საკუთარი საბანამანათლებლო, კულტურული და რელიგიური დაწესებულებები, აღიარონ თავისი რელიგია; დაამყარონ და დაიცვან შეუფერხებელი კონტაქტები ერთმანეთს შორის თავისი ქვეყნის შიგნით, აგრეთვე საზღვრებს იქით სხვა სახელმწიფოების მოქალაქეებთან, რომლებთანაც აქვთ საერთო ეთნიკური ან ეროვნული წარმოშობა, კულტურული მემკვიდრეობა ან რელიგიური რწმენა; გაავრცელონ ინფორმაცია, ჰქონდეთ ამ ინფორმაციის მიღების საშუალება და მოახდინონ მისი გაცვლა თავის მშობლიურ ენაზე; შექმნან და დაიცვან ორგანიზაციები ან ასოციაციები თავისი ქვეყნის ფარგლებში და მონაწილეობა მიიღონ საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციების საქმიანობაში. გარდა აღნიშნულისა, მონაწილე სახელმწიფოები პატივს სცემენ ეროვნულ უმცირესობას მიკუთვნებულ პიროვნებათა უფლებას ეფექტიანი მონაწილეობა მიიღონ სახელმწიფო საქმეებში, მათ შორის ისეთ საქმეებში, რომლებიც განეკუთვნება ასეთ უმცირესობათა თვითმყოფობის დაცვასა და წახალისებასთან.

ამასთან ეროვნული უმცირესობები მოვალენი არიან უმჯნონ იმ ძველნი კონსტიტუცია, არსებული კანონები და წესები, რომელშიც ცხოვრობან. მათი მოვალეობაა დაიცვან ამ ძველნი ტერიტორიული მთლიანობა და საზღვრების ურღვეობა.

თანამედროვეობის იდენიფიკაციის დოკუმენტის დეკლარაცია “პარიზის ქარტია ახალი ევროპისათვის“, რომელიც მიღებულია უმაღლესი დონის შეხვედრაზე 1990 წლის ნოემბერში. პარიზის თათბირის მონაწილეებმა კმაყოფილებით აღნიშნეს, რომ ყველგან იზრდება მნიშვნელობა პლურალისტური დემოკრატიის, სამართლის უზენაესობისა და ადამიანის უფლებებისადმი საერთო ერთგულებისა, რომლებიც ესოდენ საჭიროა კონტინენტზე მტკიცე უშიშროებისათვის. დეკლარაციაში შემუშავებულია დემოკრატიის ზოგადი საფუძვლები, თავისუფალ და დემოკრატიულ სახელმწიფოთა გაერთიანების შექმნის სახელმძღვანელო პრინციპები.

იმ დროისათვის ჩვენ გავხდით “ცივი ომის“ დამთავრების, ტოტალიტარული რეჟიმის დამხობისა და იმ იდეოლოგიის კრახის მომსწრენი, რომელსაც ისინი ეფუძნებოდნენ. ახლა ყველა ქვეყანას დემოკრატია მიაჩნია თავისი პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური ცხოვრების საფუძვლად. ამით შეიქმნა უკეთესი პირობები ადამიანის უფლებათა დაცვისა და განმტკიცებისათვის.

ახალი ვითარების ანალიზი მოცემულია ჰელსინკის უმაღლესი დონის თათბირის 1992 წლის 10 ივლისის დეკლარაციაში “ცვლილებათა ხანის იმედი და პრობლემები“. შეხვედრის მონაწილეებმა კვლავ დაადასტურეს, რომ ჰელსინკის საბოლოო აქტსა და პარიზის ქარტიაში ჩამოყალიბებულ სახელმძღვანელო პრინციპებს და ზოგად ღირებულებებს, რომლებიც განასახიერებენ სახელმწიფოთა ვალდებულებებს თავიანთი ხალხების წინაშე, არ დაუკარგავთ ძალა. ისინი გამოხატავენ ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის გაერთიანების კოლექტიურ სინდისს. მასში ხაზგასმითაა აღნიშნული: “ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირის ადამიანურ განზომილებათა სფეროში ნაკისრი ვალდებულებანი უშუალო და კანონიერ ინტერესს წარმოადგენს ყველა მონაწილე სახელმწიფოსათვის და არ არის რომელიმე ერთი სახელმწიფოს მხოლოდ და მხოლოდ შინაური საქმე. ადამიანის უფლებათა, ძირითად თავისუფლებათა დაცვა და მათი განხორციელების ხელშეწყობა, აგრეთვე დემოკრატიული ინსტიტუტების განმტკიცება კვლავ ჩვენი ყოვლისმომცველი უშიშროების საარსებო მნიშვნელობის საფუძველია“.¹

¹ გაზეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1994 წლის 14 ივლისი.

ჰელსინკის გადაწყვეტილებების მიღებით გაფართოვდა მოქმედების კოორდინირების ყოვლისმომცველი პროგრამა, რომელიც ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის თათბირს აძლევს დამატებით შესაძლებლობებს, რომ აღკვეთოს დაძაბულობა, ძალადობა და დაძლიოს კრიზისები, რომელთა წარმოქმნა, სამწუხაროდ, მოსალოდნელია. კონფლიქტების პერიოდში უმეტესი საფრთხე ექმნება ადამიანის ელემენტარულ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებას. დეკლარაციაში აღნიშნულია, რომ “ჩვენ ყოველ დონეს ვიხმართ, რათა ადამიანები უზრუნველყოფილი იყვნენ ყოველივე საჭიროთი, ხოლო ჰუმანიტარული ვალდებულებანი სრულდებოდეს“.

კონფლიქტების შედეგად წარმოქმნილი ლტოლვილთა პრობლემები მოითხოვს თათბირის მონაწილე ქვეყნების თანამშრომლობას. “ვაცხადებთ, რომ მხარს ვუჭერთ იმ ქვეყნებს, - ნათქვამია დეკლარაციაში, - რომლებსაც დააწვა ამ კონფლიქტების შედეგად წარმოქმნილი ლტოლვილთა პრობლემების ძირითადი ტვირთი და სოლიდარობას ვუცხადებთ ამ ქვეყნებს“.

ადამიანის უფლებათა ვენის მსოფლიო კონფერენციის მიერ 1993 წელს მიღებულმა დეკლარაციამ, მოუწოდა ყველა ქვეყანას, დაიცვან საერთაშორისო სტანდარტები და გააძლიერონ ადამიანის უფლებათა დაცვის მექანიზმები. მან მოგვიწოდა ვიშრომით, რათა ბოლო მოეღოს უკიდურეს სიღატაკეს - რადგანაც ადამიანის უფლებები ნაკლებად მნიშვნელოვანია მათთვის, ვინც გადარჩენისათვის იბრძვის.

ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის მონაწილე სახელმწიფოებისა და მთავრობების მეთაურების 1996 წლის დეკემბრის ლისაბონის თათბირმა მიიღო დეკლარაცია 21-ე საუკუნის ევროპისათვის უშიშროების საერთო და ყოვლისმომცველი მოდელის შესახებ ეუთო-ს სივრცეში უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის გასამყარებლად.

ლისაბონის უმაღლესი დონის შეხვედრის დეკლარაციაში კვლავ ხაზი გაესვა ადამიანის უფლებათა დაცვის პრობლემას. მასში აღნიშ-

ნულია: “ადამიანის უფლებებისადმი პატივისცემა დემოკრატიის ჩვენებური კონცეფციისა და პარიზის ქარტიით ნაგულისხმევი დემოკრატიზაციის პროცესის საფუძვლად რჩება. ჩვენ ყველა განზომილების გაძლიერებაში ვითანამშრომლებთ დემოკრატიული ინსტიტუტების განსამტკიცებლად“.¹

საერთაშორისო კონვენციები

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის საფუძვლზე შემუშავებულ იქნა და შევიდა ძალაში მთელი რიგი საერთაშორისო კონვენციები, რომელთა მიზანია დარაზმონ საერთაშორისო საზოგადოებრიობა ადამიანთა კონკრეტული სახის უფლებების განმტკიცებისა და დაცვისათვის.

1. ბენერალურმა ასამბლეამ 1948 წლის დეკემბერში ღამბჰჰი კონვენცია გენოციდის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ, იგი განსაზღვრავს “გენოციდს როგორც მოქმედებას, რომლის მიზანია მთლიანად ან ნაწილობრივ გაანადგუროს ეროვნული, ეთნიკური, რასობრივი ან რელიგიური ჯგუფი“, აცხადებს მას საერთაშორისო-სამართლებრივ დანაშაულად და ითვალისწინებს დამნაშავეთა დასჯას. სახელმწიფო მოვალეა მტკიცედ იბრძოლოს გენოციდის პოლიტიკის გამტარებელთა წინააღმდეგ თავისი საზღვრების ფარგლებში თუ ამ პოლიტიკას თვით სახელმწიფო ახორციელებს, იგი არღვევს საერთაშორისო-სამართლებრივ ნორმას და მისი ხელმძღვანელები წარდგებიან საერთაშორისო სისხლის სამართლის სასამართლოს წინაშე.

2. დეკლარაცია და კონვენცია რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის ლიკვიდაციის შესახებ. 1963 წლის 20 ნოემბერს გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ მიღებული დეკლარაცია მოუწოდებდა ყველა ქვეყანას, უარი ეთქვათ რასობრივი დისკრიმინაციის ყოველგვარ გამ-

¹ გაზეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1996 წლის 7 დეკემბერი.

ოვლინებაზე. 1969 წელს ძალაში შევიდა ანალოგიური კონვენცია. ამიერიდან რასობრივი დისკრიმინაცია ანუ ყოველი განსხვავება, გამონაკლისობა, შეზღუდვა ან გამორჩევა, რომელიც ეყრდნობა რასობრივ, კანის ფერის, ეროვნულ, ეთნიკურ ნიშნებს და მიზნად ისახავს საზოგადოებრივი ცხოვრების რომელიმე დარგში (ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული და სხვ.) ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა აღიარებას, გამოყენებას ან თანაბარ საწყისებზე განხორციელებას, გაუქმებას ან შეზღუდვას, კანონგარეშე გამოცხადდა.

კონვენცია გმობს არა მარტო რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმას, არამედ კანონით დასასჯელ დანაშაულად აცხადებს რასობრივ უპირატესობასა და სიძულვილზე აგებული იდეების ყოველგვარ გავრცელებას, რასობრივი დისკრიმინაციისაკენ წაქეზებას; კონვენცია კრძალავს ისეთი ორგანიზაციების საქმიანობას, რომლებიც ეწევიან რასობრივი დისკრიმინაციის პროპაგანდას ან აქეზებენ მის ჩასადენად.

დეკლარაციის მეოთხე მუხლში ნათქვამია: “ყველა სახელმწიფომ უნდა მიიღოს ფექტური ზომები მთავრობისა და სხვა საჯარო ხელისუფალთა ისეთი პოლიტიკის გადასასინჯად და ისეთი კანონებისა და წესების გასაუქმებლად, რომლებიც წარმოშობენ რასობრივ დისკრიმინაციას, ანდა მას სამართლებრივად ამკვიდრებენ იქ, სადაც ის ჯერ კიდევ არსებობს. მათ უნდა გამოსცენ კანონები ასეთი დისკრიმინაციის ასაღამავად”.¹

3. **ინვალიდთა უფლებების დეკლარაცია.** იგი მიღებულია გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ 1975 წლის 9 დეკემბერს. მასში ახსნილია გამოთქმა “ინვალიდი”. იგი აღნიშნავს პირს, რომელსაც არ შეუძლია თვითონ უზრუნველყოს მთლიანად ან ნაწილობრივ პირადი ნორმალური ან სოციალური ცხოვრების მოთხოვნების დაკმაყოფილება ფიზიკური ან გონებრივი არასრულფასოვნების გამო, იქნება ის თანდაყოფილი თუ არა.

¹ დეკლარაცია რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის მოსპობის შესახებ (მიღებულია 1963 წლის 20 ნოემბერს), იხილეთ წიგნში: გივი უვანია, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის როლი საერთაშორისო სამართლის განვითარებაში, თბილისი, 1974, გვ. 165.

დეკლარაციაში ჩამოყალიბებულია ინვალიდთა
შეიმღები უფლებები:

1. ინვალიდებს აქვთ საკუთარი ადამიანური ღირსების პატივისცემის უფლება წარმომავლობის, არასრულფასოვნებისა და თუ დაშავებული ხასიათისა და სიმძიმის მიუხედავად, ინვალიდებს ისეთივე უფლებები აქვთ, როგორც იმავე ასაკის თანამოქალაქეებს;
2. ინვალიდებს აქვთ იგივე სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებები, რაც სხვა პირებს;
3. ინვალიდებს აქვთ უფლება გამოიყენონ ზომები, რომლებიც საშუალებას აძლევს მათ მოიპოვონ რაც შეიძლება მეტი დამოუკიდებლობა;
4. ინვალიდებს უფლება აქვთ ისარგებლონ სამედიცინო, ფსიქიკური ან ფუნქციური მკურნალობით, პროთეზული და ორთოპედიული აპარატების მიღების ჩათვლით; აღიდგინონ ჯანმრთელობა, შრომისუნარიანობა და მდგომარეობა საზოგადოებაში, მიიღონ განათლება, გაიარონ პროფესიული მომზადება, მიიღონ დახმარება;
5. ინვალიდებს უფლება აქვთ იყვნენ ეკონომიკურად და სოციალურად უზრუნველყოფილნი და ჰქონდეთ ცხოვრების დამაკმაყოფილებელი დონე;
6. ინვალიდებს უფლება აქვთ მათი განსაკუთრებული საჭიროებანი გათვალისწინებული იყოს ეკონომიკური და სოციალური დაგეგმარების ყოველ სტადიაზე;
7. ინვალიდებს უფლება აქვთ იცხოვრონ საკუთარ ოჯახში ან ისეთ პირობებში, რომლებიც ცვლის ოჯახს და მონაწილეობა მიიღონ საზოგადოებრივი მოღვაწეობის ყველა სფეროში, რომელიც შეეხება შემოქმედებას და თავისუფალი დროის გატარებას;
8. ინვალიდები დაცულნი უნდა იყვნენ ნებისმიერი ექსპლუატაციისაგან, დისკრიმინაციული, შეურაცხმყოფელი ან დამამცირებელი რეგლამენტაციისა და მოპყრობის ნებისმიერი ფორმისაგან;
9. ინვალიდებს შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეთ მიიღონ კვალიფიციური იურიდიული დახმარება, როდესაც ეს აუცილებელია მათი პიროვნებისა და ქონების დასაცავად;

10. ინვალიდთა ორგანიზაციებში ჩატარდეს სასარგებლო კონსულტაციები ყველა იმ საკითხზე, რომელიც ეხება ინვალიდთა უფლებებს;
11. ინვალიდები, მათი ოჯახები და ინვალიდთა თემები სრულად უნდა იყვნენ ინფორმირებული ყველა არსებული საშუალებით დეკლარაციაში გათვალისწინებული უფლებების შესახებ. დეკლარაციის თანახმად ინვალიდები უნდა სარგებლობდნენ მასში მითითებული ყველა უფლებით.

საქართველო შეუერთდა 1975 წლის 9 დეკემბრის დეკლარაციას “ინვალიდთა უფლებების შესახებ“. საქართველოს რესპუბლიკის პარლამენტმა 1995 წლის 14 ივნისს დაამტკიცა კანონი “ინვალიდთა სოციალური დაცვის შესახებ“. კანონში ასეა განმარტებული “ინვალიდის“ ცნება: “ცნება “ინვალიდი“ აღნიშნავს ადამიანს, რომელსაც დაავადების, ტრავმის, გონებრივი თუ ფიზიკური დეფექტების შედეგად დარღვეული აქვს ორგანიზმის სასიცოცხლო ფუნქციები ჯანმრთელობის მეტნაკლებად მოშლის გამო, რაც განაპირობებს პროფესიული შრომის უნარის სრულ ან ნაწილობრივ დაკარგვას; ანდა ყოფა-ცხოვრების არსებით გაძნელებას“.¹

კანონში ხაზი აქვს გასმული სახელმწიფოს როლს ინვალიდთა სოციალური დაცვის სფეროში. კანონის თანახმად, სახელმწიფო უზრუნველყოფს სოციალურ დაცვას და უქმნის მათ საჭირო პირობებს ინდივიდუალური განვითარების, შემოქმედებითი და საწარმოო შესაძლებლობების რეალიზაციისათვის.

კანონში განსაზღვრულია ინვალიდთა სოციალური დაცვის ღონისძიებები: სოციალური ინფრასტრუქტურით ინვალიდთა შეუფერხებელი სარგებლობისათვის პირობების შექმნა, ინვალიდთა სამედიცინო, პროფესიული და სოციალური რეაბილიტაცია, ინვალიდთა განათლება და პროფესიული მომზადება, ინვალიდთა შრომა, ინვალიდთა სოციალური დახმარება, ინვალიდთათვის სპორტის შესაფერის სახეობათა დანერგვა და განვითარება, ინვალიდთა საზოგადოებრივი გაერთიანებანი. კანონის შესაბამისად, საკუთარი უფლებებისა და ინტერესების დაცვის, თანადგომისა

¹ საქართველოს რესპუბლიკის კანონი “ინვალიდთა სოციალური დაცვის შესახებ“, გახეთი “საქართველოს რესპუბლიკა“, 1995 წლის 27 ივლისი.

და მომსახურების მიზნით, ინვალიდებსა და მათ წარმომადგენლებს უფლება აქვთ შექმნან საზოგადოებრივი გაერთიანებები, მათ შორის სხვადასხვა ფონდები საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული წესით.

თანამედროვე საერთაშორისო სამართალში მოქმედებს რამდენიმე სპეციალური დანიშნულების კონვენცია. ესაა კონვენციები და შეთანხმებანი მონოპისა და მონობით ვაჭრობის აღკვეთის შესახებ.

თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ქალთა და ბავშვთა უფლებების დაცვას. ამ დარგში საერთაშორისო-სამართლებრივი დოკუმენტებიდან აღსანიშნავია:

1. კონვენცია ქალთა პოლიტიკურ უფლებათა შესახებ (მიღებულია 1952 წელს);
2. კონვენცია მამაკაცთა და ქალთა თანაბარი შრომის თანაბარი ანაზღაურების შესახებ (მიღებულია 1952 წელს შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის კონფერენციის მიერ);
3. კონვენცია ქორწინებაში მყოფი ქალის მოქალაქეობის შესახებ (მიღებულია 1957 წელს);
4. კონვენცია ქალის მიმართ დისკრიმინაციის ყოველგვარი ფორმის ლიკვიდაციის შესახებ (მიღებულია 1977 წელს);
5. იუნესკოს ჩარჩოებში მოქმედებს 1960 წლის კონვენცია განათლების სფეროში დისკრიმინაციასთან ბრძოლის შესახებ და ა.შ.

ბაქროს ორბანოები ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში. საერთაშორისო-სამართლებრივი ვალდებულებების შესრულება ყველა სახელმწიფოს საშინაო საქმეა. მაგრამ ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე სახელმწიფოები აღიარებენ

1 ლევან ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, 1998, გვ. 202-205.

საერთაშორისო ორგანოების უფლებას - კონტროლი გაუწიონ მათ ნაკისრ ვალდებულებათა შესრულების მიმდინარეობას. გაეროს მთავარი ორგანოები, რომლებიც წესდების თანახმად, აღჭურვილნი არიან უფლებით განიხილონ ადამიანის უფლებათა საკითხები, არის გენერალური ასამბლეა და ეკონომიკური და სოციალური საბჭო. ადამიანის უფლებათა დაცვის საკითხების უმრავლესობა განიხილება გენერალური ასამბლეის სესიების დროს. ასამბლეას უფლება აქვს შექმნას დამხმარე ორგანოები, რასაც ის ხშირად აკეთებს.

გენერალური ასამბლეის სესიებს შორის პერიოდში, ადამიანის უფლების დარგში, კონკრეტულ ხელმძღვანელობას ეწევა გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭო.

მთავარ დამხმარე ორგანოს ადამიანის უფლებათა დაცვის დარგში წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა კომისია იგი შეიქმნა 1946 წელს. ამჟამად მასში 53 წევრია - 15 აფრიკიდან, 12 აზიიდან, 11 ლათინური ამერიკიდან, 15 ევროპის ქვეყნებიდან. წევრებს ირჩევენ ოთხი წლის ვადით; ყოველ წელს კომისია განახლდება ერთი მესამედით. კომისია უფლებამოსილია შექმნას სპეციალური სამუშაო ჯგუფი ექსპერტებისაგან, რომლებიც დანიშნულები არ არიან მთავრობათა მიერ.

გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს 1956 წლის 26 ივლისის 1074 რეზოლუციით დაწესდა გაეროს წევრ-სახელმწიფოთა მიერ გენერალური მდივნისათვის პერიოდული მოხსენებების წარდგენა. იგი ხდება სამწლიანი ციკლების მიხედვით. გენერალური მდივანი ამ მოხსენებებს გზავნის ადამიანის უფლებათა კომისიაში. კომისია მათ განსახილველად ქმნის სპეციალურ ჯგუფს. ერთდროულად კომისიას ეგზავნება წარდგენილი მოხსენებების ანალიზური მიმოხილვა, რომელშიც დასისტემებულია წარმოდგენილი ინფორმაცია. განხილვის შედეგებს ჯგუფი განსახილველად უგზავნის ადამიანის უფლებათა კომისიას. ეს უკანასკნელი კი განხილვის შედეგებს ატყობინებს ეკონომიკურ და სოციალურ საბჭოს კომისიას მოხსენების სახით, რომელიც შეიცავს შენიშვნებს და რეკომენდაციებს.

X

ადამიანის უფლებათა დაცვა საქართველოში

თანამედროვე საქართველოს საშინაო პოლიტიკის ქვაკუთხე-
დია ადამიანის უფლებათა დაცვა და მასზე დაყრდნობით - ეროვ-
ნული თანხმობის კურსი. ამის შედეგად ჩამოყალიბდა ადამიანის
უფლებათა დაცვის მიზანმიმართული და ყოვლისმომცველი სის-
ტემა, რომელიც გულისხმობს, როგორც ადამიანის სიკვდილით
დასჯის აკრძალვას, ისე სახალხო დამცველის ინსტიტუტის შექმ-
ნას, სამთავრობო და არასამთავრობო სტრუქტურების მუშაობას
ამ სფეროში, საკონსტიტუციო სასამართლოს არსებობას, სასა-
მართლო რეფორმის განხორციელებას და ა.შ.

საქართველოს მოქალაქეთა უფლებების დაცვის გარანტიებს
იძლევა კონსტიტუციის 43-ე მუხლი, რომლის თანახმად საქარ-
თველოს ტერიტორიაზე ადამიანის უფლებათა და თავისუფლება-
თა დაცვას ზედამხედველობას უწევს საქართველოს სახალხო
დამცველი, რომელსაც ხუთი წლის ვადით სრული შემადგენლო-
ბის უმრავლესობით ირჩევს საქართველოს პარლამენტი. კონსტი-
ტუციაში პირველად შეიტანეს სახალხო დამცველის ცნება.
სახალხო დამცველი უფლებამოსილია გამოავლინოს ადამიანის
უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევის ფაქტები, შეატყობი-
ნოს ამის შესახებ შესაბამის ორგანოებსა და პირებს. ამასთან
ფასდაუდებელი მნიშვნელობა აქვს კონსტიტუციაში იმის მითით-
ებას, რომ სახალხო დამცველის საქმიანობისათვის დაბრკოლე-
ბათა შექმნა ისჯება კანონით.

საქართველო გაეროს 5 უმთავრესი პაქტისა და კონვენციის
მონაწილეა. 1994 წელს საქართველო შეუერთდა ადამიანის სამ-
ოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა და ეკონომიკური, სოციალუ-
რი და კულტურული უფლებების პაქტებს, აგრეთვე, სამოქალაქო
და პოლიტიკურ უფლებათა ფაკულტატურ ოქმს. იმავე წელს ჩვენი
ქვეყანა შეუერთდა წამებისა და ღირსების შემლახავი სხვა სას-
ტიკი და არაადამიანური მოპყრობის წინააღმდეგ გაეროს კონვენ-
ციას, აგრეთვე ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმისა და
ბავშვთა უფლებების დაცვის კონვენციებს.

1997 წლის აპრილში საქართველოს პრეზიდენტმა შემოიღო
ახალი თანამდებობა - ეროვნული უშიშროების საბჭოს მდივნის

მოადგილე ადამიანის უფლებათა დაცვის საკითხებში და ეროვნული უშიშროების საბჭოს აპარატში შეიქმნა ადამიანის უფლებათა დაცვის საკითხთა განყოფილება. ეროვნული უშიშროების საბჭოში - მაღალ კონსტიტუციურ ორგანოში ასეთი რგოლის განენით ხაზი გაესვა ადამიანის უფლებათა დაცვის პრიორიტეტულ მნიშვნელობას.

1997 წლის 3 ივნისს გამოიცა საქართველოს პრეზიდენტის ელზარდ შავარდნაძის ბრძანებულება “საქართველოში ადამიანის უფლებათა დაცვის ბანამპიცების ღონისძიებათა შესახებ“, რომელშიც გათვალისწინებულია გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის 1997 წლის აპრილის რეკომენდაციები. ამ ბრძანებულებამ შეცვალა აღმასრულებელ ხელისუფლებაში დამოკიდებულება ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის საკითხების მიმართ. საქართველოს ყოველ რეგიონში, გამგებებში, მერიებში, პოლიციის სამმართველოებსა და განყოფილებებში, პროკურატურის ორგანოებში გამოყვეს პიროვნებები, რომლებიც პასუხს აგებენ ადამიანის უფლებათა დაცვაზე, ამ უფლებების დარღვევების ფაქტების გამოაშკარავებასა და მათ აღმოფხვრაზე. მნიშვნელოვანი ადგილი დაიმკვიდრა თავისუფალმა პრესამ და ტელევიზიამ ადამიანის უფლებათა დაცვის საქმეში.

საქართველოს კონსტიტუციის ცენტრში დგას ადამიანი, საქართველოს მოქალაქე, მისი საყოველთაოდ აღიარებული უფლებები და თავისუფლებები; ადამიანის უფლებებს ეძღვნება კონსტიტუციის მეორე თავი “საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი“. ამ თავში ჩამოყალიბებულია საქართველოს მოქალაქეთა პოლიტიკური, სამოქალაქო, ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული უფლებებისა და მოვალეობების ნუსხა და შემუშავებულია ამ უფლებათა დაცვის გარანტები.

გამოყენებული ლიტერატურა

- ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, გამოცემლობა "სამშობლო", 1992.
- დეკლარაცია კოლონიური ქვეყნებისა და ხალხებისათვის დამოუკიდებლობის მინიჭების შესახებ, გაზეთი "სამშობლო", 1989, ნომბერი, №25
- ინგლიდთა უფლებების დეკლარაცია, გაზეთი "ერი", 1991, 10 აპრილი, №15.
- ადამიანის უფლებისა და თავისუფლების დასაცავად (ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ჰელსინკის, ვენის, კოპენჰაგენისა და პარიზის თათბირების დასკვნითი აქტები და მასალები), თბილისი, 1991.
- ცვლილებათა ხანის იმელები და პრობლემები, ჰელსინკის უმაღლესი დონის შესვედრასე მიღებული დეკლარაცია, გაზეთი "საქართველოს რესპუბლიკა", 1992 წლის 14 ივლისი.
- გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდება, წიგნში: ლევან ალექსიძე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, 1985, გვ. 100-141.
- ერთა ლიგის წესდება; საერთაშორისო სასამართლოს წესდება; ჩრდილო ატლანტიკის პაქტი, დოკუმენტების კრებულში: "საერთაშორისო სამართლის და საერთაშორისო ურთიერთობის დოკუმენტები", თბილისი, 1949, გვ. 83-96, 265-282, 371-375.
- ელვარდ შვეარდნაძე, გამოსვლა გაეროს გენერალური ასამბლეის 47-ე სესიაზე, 1992 წლის 25 სექტემბერი, გაზეთი "საქართველოს რესპუბლიკა", 1992 წლის 29 სექტემბერი.
- ელვარდ შვეარდნაძე, სიტყვა გაეროს გენერალური ასამბლეის 54-ე სესიაზე 1999 წლის 20 სექტემბერს, გაზ. "საქართველოს რესპუბლიკა", 1999 წლის 21 სექტემბერი.
- ლევან ალექსიძე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, თბილისის უნივერსიტეტის გამოცემლობა, 1985.
- ლევან ალექსიძე, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, თბილისი, 1998.
- ირაკლი კოპლატაძე, საერთაშორისო სავალუტო ფონდი და მსოფლიო ბანკი: კაპიტალიზმის მოციქულები, გაზეთი "7 დღე", 1992 წლის 23-29 აპრილი, №13.

ირაკლი კოპლატაძე, ევროპის ეკონომიკური თანამეგობრობა: არსი, სტრუქტურა, პერსპექტივები, ჟურნალი "ეკონომიკა", 1992, №1, გვ. 49-53.

გელა ბანიანი, რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი, გაზეთი "ბანიანი", 1992 წლის 3 ოქტომბერი.

საერთაშორისო ორგანიზაციები, ცნობარი, გამომცემლობა "მეცნიერება", თბილისი, 1982.

ამერიკული დემოკრატია, აშშ ხელისუფლება და პოლიტიკური პროცესი, 1995.

ანდრო ღვამიჩავა, ევროკავშირი XXI საუკუნის მიჯნაზე, 1998.

ლევან ბოძაშვილი, ევროპის საბჭო და ადამიანის უფლებების დაცვა, 1998.

გასილ ჭყომიძე, ზაზა ჭყელიძე, ევროპული ინტეგრაცია და ევროკავშირის ინსტიტუტები, 1998.

გაჟა კაკაბაძე, საქართველოს საერთაშორისო ურთიერთობანი, ნაწილი პირველი, 1998.

გურამ ჯოლია, საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობები, 1998.

გასტანგ ქარუმიძე, საერთაშორისო ორგანიზაციები, 1993.

გასტანგ ქარუმიძე, საბაჟო საქმე, 1999.

გასტანგ ქარუმიძე, საერთაშორისო ორგანიზაციები, ჟურნალი "ეკონომიკა", 1992, №1, გვ. 90-93.

გასტანგ ქარუმიძე, იუნესკო-საერთაშორისო ორგანიზაცია, ჟურნალი "პოლიტიკა", 1991, №9-10, გვ. 80-85.

ადამიანის უფლებების ლექსიკონი, 1999.

სანდრო ჯორბენაძე, ინტელექტუალური საკუთრების განმარტებითი ლექსიკონი, 1998.

ლევან ალექსიძე, არის თუ არა ადამიანის საყოველთაო უფლებები საერთაშორისო სამართლისაგან დამოუკიდებელი დარგი?! ჟურნალი "ადამიანი და კონსტიტუცია", 1999, №1.

საერთაშორისო ორგანიზაციები, წიგნი პირველი, 1994.

ბიძინა სავანელი, ადამიანის უფლებები, 1997.

საქართველოს კანონები, ადამიანის უფლებათა შესახებ საერთაშორისო აქტები და კონვენციები, 1998.

- დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის წესდება, გაზეთი "საქართველოს რესპუბლიკა", 1993 წლის 12 ოქტომბერი.
- რ. კაკულია, საერთაშორისო საეკონომიკური და საკრედიტო ურთიერთობები, 1995.
- Международное право, Москва, 1995.
- О.Т. Борисов, международное таможенное право, 1997.
- Х.А. Шлеплер, международные экономические организации, справочник, Москва, 1998.
- Международные организации системы ООН. Справочник, Москва, 1990.
- Международные экономические организации, Справочник, Москва, 1982.
- О.Г. Зайцева, Международные межправительственные организации, Москва, 1983.
- И.И. Коваленко, Международные неправительственные организации, 1976.
- К. Кольяр, Международные организации и учреждения, Москва, 1972.
- Г.В. Шармазанашвили, Международные межправительственные организации, Москва, 1979.
- Межгосударственные региональные организации Азии в международных отношениях, 1991.
- Краткий внешне-экономический словарь-справочник, Москва, 1991.
- Международные организации системы ООН, Москва, 1994.

შინაარსი

ენინსიტყვაობა	3
თავი პირველი. საქართველო და საერთაშორისო ორგანიზაციები	8
თავი მეორე. საერთაშორისო ორგანიზაციები და კონფერენციები	19
• საერთაშორისო ორგანიზაციის ცნება, სტრუქტურა, კომპეტენცია	19
• საერთაშორისო კონფერენციის ცნება და მუშაობის ძირითადი მიმართულებები	27
თავი მესამე. გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია	34
გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მუშაობის პრინციპები, მიზნები და ამოცანები	34
გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მთავარი ორგანოები	38
თავი მეოთხე. გაეროს სისტემის საერთაშორისო ორგანიზაციები	54
1. გაეროს სპეციალიზებული დაწესებულებანი	54
მსოფლიო მეტეოროლოგიური ორგანიზაცია	55
ჯანმრთელობის დაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია	58
გაეროს განვითარების პროგრამა	62
გაეროს ბავშვთა ფონდი	63
ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაცია	65
მსოფლიო საფოსტო კავშირი	69
საერთაშორისო საზღვაო ორგანიზაცია	71
სამოქალაქო ავიაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია	73
შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია	74
საერთაშორისო სავალუტო ფონდი	77
რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი	83
საერთაშორისო ფინანსური კორპორაცია	90
განვითარების საერთაშორისო ასოციაცია	91
საერთაშორისო სავაჭრო ცენტრი	93